

Χοακίν Ναβάρρο

ΤΟ ΠΑΘΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Η Επίθεση του Ισπανικού Κράτους στη Χώρα των Βάσκων

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ■ ΔΙΑΔΟΣΗ

ΤΟ ΠΑΘΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Η Επίθεση του Ισπανικού Κράτους στη Χώρα των Βάσκων

Τίτλος πρωτοτύπου: **FULGOR DE LIBERTAD**

El Estado contra Euskal Herria

Εκδόσεις: **KALE GORRIA**

ΤΟ ΠΑΘΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Η Επίθεση του Ισπανικού Κράτους στη Χώρα των Βάσκων

ΧΟΑΚΙΝ ΝΑΒΑΡΟ ΕΣΤΕΒΑΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΙΑΔΟΣΗ

E-mail: *diadosi_publications@yahoo.gr*

Internet: <http://www.geocities.com/diadosi>

Κεντρική Διάθεση: Ζωοδόχου Πηγής 43, Τ.Κ. 106 81 Αθήνα

Τηλ. 210 33 06 903-4 Fax: 210 38 43 657

Στον Μιγκέλ Καστέλς, καλό νομικό,
καλό φίλο και εξέχοντα πολίτη
της Χώρας των Βάσκων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ.....	11
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	17
ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟ ΕΟΥΣΚΑΔΙ.....	29
Η ΑΝΤΙ-ΕΘΝΙΚΙΣΤΙΚΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ	113
ΠΡΩΤΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΕΟΥΣΚΑΔΙ.....	133
ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ΣΤΗΝ ΒΑΣΙΛΕΥΟΜΕΝΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	153
ΠΑΛΙ ΣΤΟ ΕΟΥΣΚΑΔΙ	195
ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΤΟΝΟΣΤΙΑ ΜΕ ΜΟΝΑΔΙΚΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ.....	207

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

«Κάθε λαός, όσο μικρός και αν είναι, κατέχει ένα δικό του χαρακτήρα, ένα δικό του ιδιαίτερο τρόπο ζωής, ομιλίας, αίσθησης, σκέψης και εργασίας και αυτός ο χαρακτήρας, αυτός ο τρόπος ύπαρξης, αποτελούν ακριβώς τις βάσεις της εθνικότητας του, αυτές είναι το αποτέλεσμα ολόκληρης της ιστορική ζωής και όλων των συνθηκών του ζωτικού περιβάλλοντος αυτού του λαού, ένα φαινόμενο καθαρά φυσικό και αυθόρμητο.»

Μιχαήλ Μπακούιν

Ορμώμενοι από την παντελή έλλειψη πληροφόρησης στον Ελλαδικό χώρο αναφορικά με το Βασκικό ζήτημα, εκδώσαμε τις «Μέρες» ενός Βάσκου πολιτικού κρατούμενου, του Ινιάκι ντε Χουάνα Τσάος, όπου περιέγραφε την φρικτή πραγματικότητα των ισπανικών φυλακών, αφήνοντας παράλληλα να διαφανούν ορισμένες πτυχές του -πολύπλευρου- Βασκικού ζητήματος.

Θέλοντας λοιπόν να φωτίσουμε όσο το δυνατόν περισσότερο την κατάσταση που επικρατεί στη Χώρα των Βάσκων επιλέξαμε το βιβλίο του δικαστή Ναβάρρο με το εξής απλοϊκό σκεπτικό: Δοθέντος ότι ο Ναβάρρο δεν είναι ούτε Βάσκος, ούτε μέλος της ETA, ούτε μέλος οιασδήποτε άλλης αιμολάγνας... τρομοκρατικής οργάνωσης, ο λόγος του θα έχει μεγαλύτερη βαρύτητα και θα μπορέσει να γκρεμίσει τον τοίχο της παραπληροφόρησης που επιμελώς έχει ορθώσει το ισπανικό κράτος με την αμέριστη αρωγή των ΜΜΕ, που ότι βγάζουν προς τα έξω σπεύδουν να το αναπαράγουν τα ευρωπαϊκά ΜΜΕ. Σε αυτή την κούρσα χειραγώγησης δεν θα μπορούσαν βεβαίως, να μη συμμετέχουν και τα ελληνικά ΜΜΕ.

Ο Ναβάρρο ξεκινάει την αναδρομή του από τα μέσα του '70, όταν μετατίθεται σε μια επαρχιακή πόλη της Χώρας των Βάσκων

για να ασκήσει τα καθήκοντα του ως δικαστικός. Στην αρχή αντιμετώπιζει με δυσπιστία την μετάθεση του -επηρεασμένος από τις συζητήσεις στον στενό δικαστικό κύκλο. Στην συνέχεια όμως, τόσο από την καθημερινή του επαφή του με την Βασκική πραγματικότητα όσο και εξαιτίας της φύσης του επαγγέλματος του, που τον φέρνει ενώπιον της θεσμοθετημένης ισπανικής αυθαιρεσίας, αρχίζει να συμμερίζεται το δίκαιο του αγώνα του Βασκικού λαού.

Πέρα του ότι βοήθησε επανειλημμένα Βάσκους που διώκονταν ποινικά, μετατρέπεται σ' έναν επιφανή πρεσβευτή της Βασκικής υπόθεσης, αναλαμβάνοντας να καταγράψει (έχει γράψει τρία βιβλία με το συγκεκριμένο αντικείμενο) την απροσχημάτιστη καταστολή που βιώνει ο Βασκικός λαός. Μιλάει για τα Βασανιστήρια, τις παρακρατικές οργανώσεις, τις διόλου τυχαίες εκपुरσοκροτήσεις, τις εφόδους σε σπίτια, την λογοκρισία και το κλείσιμο εφημερίδων, περιοδικών, κομμάτων και νεολαιών, το πάγωμα των τραπεζικών λογαριασμών, τους «τρομονόμους», που τελικά όπως αποδεικνύεται δεν φτάνουν ώστε να κάμψουν το φρόνημα του Βασκικού λαού -που αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι σε ποσοστό 69% αντιτάχθηκε στην είσοδο στο ΝΑΤΟ.

Ο συγγραφέας εμφορείται από μια αίσθηση του δικαίου που θα τον οδηγήσει στην αναπόφευκτη σύγκρουση με τις δομές του αστικού κράτους, το οποίο προσδοκά να βελτιώσει και όχι να ανατρέψει. Είναι υπέρμαχος των ειρηνικών λύσεων κι ενός διαλόγου δομημένου σε θεσμικά πλαίσια, συνεπώς κι εναντίον των «βίαιων» όπως χαρακτηριστικά αποκαλεί την ένοπλη οργάνωση ETA (Εουσκάδι Τα Ασκατασούνα: Χώρα των Βάσκων και Ελευθερία).

Δεν παύει ωστόσο να κατανοεί τις συνθήκες που προκάλεσαν την δημιουργία της ETA: «...στις πιο αιχμηρές άκρες αυτού του προβλήματος γεννήθηκε η ETA...» και ταγμένος στην αναζήτηση της αλήθειας ξεκαθαρίζει: «...η τρομοκρατία χαρακτηρίζεται από μεθόδους αδιάκριτης βίας, ενώ η ETA ποτέ δεν έχει χρησιμοποιήσει τέτοιες μεθόδους. Έκαναν επιθέσεις αποκλειστικά σε όσους χρησιμοποιούσαν βία για την φασιστική καταστολή του Βασκικού λαού και ενάντια στους συνεργάτες τους...»

Επειδή την έννοια του πατριώτη ο αναγνώστης θα την συναντήσει επανειλημμένα στο βιβλίο, καλό θα `ταν να ξεκαθαρίσουμε ότι αλλιώς προσλαμβάνεται η έννοια αυτή από ένα Βάσκο που εδώ και αιώνες τελεί υπό κατοχή και αλλιώς από έναν Έλληνα. Ο Έλληνας αναγνώστης για να κάνει τις απαραίτητες αναγωγές που

θα τον βοηθήσουν να μάθει και να κατανοήσει προτού κρίνει, θα πρέπει να ανατρέξει στην εθνική αντίσταση.

Θέλοντας να αποφύγουμε κάθε λογής συμπηφισμούς -μιας και τα ιστορικά γεγονότα πρέπει να ερμηνεύονται βάση των δοσμένων συνθηκών- και ανεξάρτητα των σοβαρών ιδεολογικών διαφωνιών μας, που άπτονται της ιεραρχικής του δομής, δεν μπορούμε παρά να θεωρούμε τον ΕΑΜ-ΕΛΑΣ ως ένα σταθμό στους αγώνες ενάντια στον ξένο κατακτητή και στους ντόπιους συνεργάτες τους όσο και για την ανάκτηση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Δεν μπορούμε να μη μνημονεύσουμε επίσης τον αγώνα του Δ.Σ.Ε ενάντια στο αστικό κράτος. Στο ίδιο πνεύμα δεν νοείται να μη γίνει αναφορά στον πάντα επίκαιρο αγώνα του Παλαιστινιακού λαού που με αυταπάρνηση αντιμάχεται το Σιωνιστικό κράτος του Ισραήλ, ή στην εποποιία του Βιετναμέζικου λαού που όπως και τόσα άλλα μέτωπα για την εθνική απελευθέρωση πέρα από τον δίκαιο και επιβεβλημένο αγώνα κατά του ιμπεριαλισμού λειτούργησαν και σαν πόλος συσπείρωσης των διεθνιστών όλου του κόσμου, δίνοντας το έναυσμα για την δημιουργία μαζικών κινήσεων και ενόπλων επαναστατικών οργανώσεων στις μητροπόλεις του δυτικού κόσμου.

«Η ίδια μας η παρουσία ακόμα και στο εσωτερικό των αγώνων, που ξεφεύγουν μακριά από τους αναρχικούς στόχους μπορεί να καθορίσει τέτοιες μεταβολές που να επιτρέψουν μια σημαντική προσέγγιση στους επαναστατικούς στόχους του αναρχισμού.

Τώρα οι εθνοαπελευθερωτικοί αγώνες έχουν την ακόλουθη δομή: Είναι ισχυρά αντιφασιστικά, παρουσιάζουν στοιχεία που θα ήταν καλύτερο να μην υπήρχαν, αλλά όμως υπάρχουν και καμία ευχάριστη πρόθεση δεν μπορεί να αποκλείσει. Εάν οι αναρχικοί θέλουν να κάνουν τους καθαρούς, κανείς δεν μπορεί να τους εμποδίσει, αλλά με την καθαρότητα και την άσπιλη προβολή της προσωπικής ιδεολογικής θέσης δεν έγιναν ποτέ οι επαναστάσεις. Ακόμα λιγότερο δεν πραγματοποιήθηκαν έτσι οι εξεγέρσεις.

Ο αγώνας μέσα σε όλες τις δυνατές ευκαιρίες, για να πραγματοποιηθούν οι καλύτερες δυνατές συνθήκες για την μαζική, λαϊκή εξέγερση, όσο το δυνατότερο αυτοδιευθυνόμενη, είναι η ουσιαστική υποχρέωση των αναρχικών αγωνιστών. Και ο εθνοαπελευθερωτικός αγώνας έχει πολλές δυνατότητες να βαδίσει μέσα στην εξεγερτική κατεύθυνση...»

Σικελικός Πυρήνας Πληροφόρησης

Ένας -καλά ομολογουμένως- κατασκευασμένος μύθος:
Η ETA και οι υποστηρικτές της είναι ακραιφνείς εθνικιστές.

Πραγματικότητα:

«Η ETA αποβλέπει σε μια ανεξαρτησία που διαχωρίζεται τόσο από τον ιμπεριαλισμό όσο και από το καπιταλιστικό Ισπανικό και Γαλλικό κράτος. Αποβλέπουμε σε μια ανεξαρτησία-ενωτική για όλους τους λαούς του κόσμου και ιδίως για τους γειτονικούς μας λαούς. Ανεξαρτησία σημαίνει δημιουργία ενός Βασκικού κοινωνικού συστήματος αποκλειστικά ελεγχόμενο από τον Λαό μας, στο οποίο η δέσμευση μας για ένωση με τους γείτονες λαούς θα αποτελέσει τη λειτουργική μας βάση σε αυτήν την ιστορική στιγμή. Είμαστε υπέρμαχοι της κατάργησης των συνόρων όταν θα έχουν εκλείψει οι συνθήκες που γεννούν την εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο, που φέρνουν έναν λαό να καταπιέζει έναν άλλο λαό. Ο αγώνας μας περνάει μέσα από την ένωση των εργαζόμενων όλου του κόσμου και τίθεται στις υπηρεσίες της Σοσιαλιστικής Επανάστασης.»

Στην εργατική τάξη και στον υπόλοιπο Βασκικό λαό,
ETA Αύγουστος 1973

Και επειδή «...στα λόγια όλοι καλοί είναι, στην πράξη τι γίνεται;» ας περάσουμε και στις πράξεις:

Στις 19 Ιανουαρίου του 1972 η ETA απαγάγει τον βιομήχανο Λορένθο Θαμπάλα Σουινάγα. Ο Θαμπάλα ήταν μέλος του διοικητικού συμβουλίου της Πρεσικοντρόλ που είχε απολύσει όσους εργάτες είχαν απεργήσει. Η ETA για να απελευθερώσει τον βιομήχανο απαίτησε την επαναπρόσληψη των απολυμένων, την ικανοποίηση των οικονομικών αιτημάτων τους και την αναγνώριση από μέρους της βιομηχανίας, της «νόμιμα εκλεγμένης» απεργιακής επιτροπής. Η εταιρία ικανοποίησε τα αιτήματα της ETA και τρεις μέρες μετά ο Θαμπάλα αφέθηκε ελεύθερος.

Το 1973 το ισπανικό κράτος βάζει μπροστά την κατασκευή ενός από τους μεγαλύτερους πυρηνικούς αντιδραστήρες στον κόσμο, στην περιοχή του Λεμόιζ της Χώρας των Βάσκων. Η κατασκευή που θα την αναλάβει η εταιρία Ιμπερδουέρο, χρηματοδοτείται από τους Αμερικάνους, τους Ιάπωνες και την τότε ΕΟΚ. Η εγκατάσταση των πυρηνικών βρίσκει αντίθετη την συντριπτική πλειοψηφία του βασκικού λαού, εκτός από την ηγεσία του -όντως-εθνικιστικού PNV. Τα επόμενα χρόνια θα σηματοδοτούν από την

δημιουργία ενός πρωτόγνωρου αντιπυρηνικού κινήματος, που θα συσπειρώσει από οικολόγους, συνδικαλιστές, αυτόνομους, αναρχικούς, αριστερούς μέχρι τις ένοπλες οργανώσεις. Χιλιάδες κόσμος κατεβαίνει σε διαδηλώσεις που στην πλειοψηφία τους γνώρισαν την βίαιη καταστολή. Σε μια από αυτές μάλιστα το 1979, ένας μπάτσος σκότωσε εν ψυχρώ την διαδηλώτρια Γκλάντις Ντε Εστάλ, γεγονός που θα εκτιμηθεί αναλόγως από τους ανωτέρους του αφού το 1992 παρασημοφορήθηκε από το PSOE... Σπουδαίο ρόλο στην αντιπυρηνικό αγώνα θα διαδραματίσει και ένα μέρος των εργατών που την μέρα δούλευαν κανονικά και την νύχτα προχωρούσαν στο σαμποτάζ της πρωινής δουλειάς. Στην πρωτοπορία του αγώνα μπαίνει η ETA, που στα 10 χρόνια αντίστασης κατά του Λεμόιζ θα δει πέντε μαχητές της να χάνουν την ζωή τους, μαχόμενοι κατά της Ιμπερδουέρο. Η ETA θα επιδοθεί σε μια πρωτοφανή στην ιστορία της κλιμάκωση των επιθέσεων εναντίον της Ιμπερδουέρο και παραρτημάτων της (μόνο στο πρώτο εξάμηνο του '81 θα πραγματοποιήσει 68 ένοπλες ενέργειες) και θα καταφέρει το σημαντικότερο πλήγμα τον Μάιο του '82 εκτελώντας τον μελλοντικό διευθυντή του εργοστασίου Άνχελ Πασκούάλ.

Λίγες μέρες μετά το διοικητικό συμβούλιο θα αναβάλει επ' αόριστο τα έργα και το '83 η κυβέρνηση θα αποφασίσει την προσωρινή διακοπή της λειτουργίας των πυρηνικών εργοστασίων, ώσπου το 1994 θα κλείσει οριστικά η υπόθεση.

Η ETA και γενικότερα η ένοπλη αντίσταση (ETA[pm], Αυτόνομα Αντικαπιταλιστικά Κομάντο, Ιραούλιτσα, Ιπαρετέρακ) στις ισπανικές και γαλλικές δυνάμεις κατοχής αποτελεί συστατικό στοιχείο, αναπόσπαστο του Βασκικού λαού και μέσα από αυτήν την οπτική είναι που πρέπει να ιδωθεί το βασκικό ζήτημα. Κι αυτό γιατί, αν και η ETA δεν εκπροσωπεί το σύνολο του λαού (από τις τάξεις της ETA, έχουν περάσει με τον έναν ή τον άλλο τρόπο δέκα με δεκαπέντε χιλιάδες Βάσκοι) ωστόσο με την δυναμική της έχει καθορίσει τις εξελίξεις στη Χώρα των Βάσκων τα τελευταία 40 χρόνια.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Μ' ένα πυρακτωμένο σίδερο στα πλευρά

Ποτέ δεν είχα σκεφτεί να γράψω την εμπειρία μου σχετικά με την κατάσταση των Βάσκων από την οπτική γωνία των άλλων. Δηλαδή τα όσα σκέφτονταν ή έλεγαν άτομα που γνώρισα στη ζωή μου, σχετικά με τη Χώρα των Βάσκων, για τα πράγματα εκεί και για το «Βασκικό Πρόβλημα». Ο Χένρι Τζέιμς έλεγε ότι ένας συγγραφέας είναι στην πραγματικότητα δύο διαφορετικά άτομα, από τη μια ο άνθρωπος που ζει καθιστός και υποφέρει από πάθος για τη ζωή κι από την άλλη είναι το κοινωνικό ζώο που κινείται συνεχώς σε γεύματα και σε σαλόνια αναζητώντας υλικό για τον *«αφέντη του ή τον κρυφό του σκλάβο»*.

Όταν κάποιος αποφασίσει να γράψει για την ίδια του τη ζωή, τι πρέπει να κάνει; Να γράψει για τον άνθρωπο που κάθεται στην καρέκλα ή για τον άνθρωπο σε διαρκή κίνηση; Για τη θεωρία ή για την πράξη; Για αυτά που συμβαίνουν σ' ένα γραφιά ή απλώς για όσα σκέφτεται; Μόλις αποφασίσεις για τη μία ή την άλλη επιλογή προβάλλει το ουσιαστικό ζήτημα, πώς να το κάνω; Πώς θα τα καταφέρω να συνδυάσω την μέγιστη πιστότητα με την αλη-

θινή ιστορία, την απαραίτητη αιδώ για τον εαυτό μου και για τους άλλους με την απαιτούμενη δικαιοσύνη για την εξιστόρηση και για όλους αυτούς που εμφανίζονται στη διήγηση;

Η απάντηση δεν μπορεί να είναι άλλη παρά η ειλικρίνεια, η αυθεντικότητα και η εξέγερση ενάντια σε κάθε ορθοδοξία, δόγμα ή μοναδική σκέψη που είναι τρεις τρόποι να δημιουργείς πλαστή πραγματικότητα. Η ορθοδοξία, ο δογματισμός και ο μοναδικός τρόπος σκέψης αντιπροσωπεύουν το παγκόσμιο ψέμα που έχει στόχο να υποκαταστήσει τις πολλαπλές αλήθειες. Αυτό ισχύει σε κάθε πρόβλημα. Όμως ισχύει πολύ περισσότερο στο ζήτημα των Βάσκων, για τις αιτίες του, τις συνέπειές του και τις πιθανές λύσεις του. Δυστυχώς, σχεδόν κανένας δεν αντιστέκεται στον πειρασμό της απάτης. Κανένας σχεδόν δεν τολμάει να πει καθαρά και ξάστερα την αλήθεια για ό,τι σκέφτεται. Κανένας σχεδόν δεν έχει το θάρρος να καθαρίσει την ψυχή του από προκαταλήψεις και να κοιτάξει το πρόβλημα με κριτική ματιά.

Τελικά, το μεγαλύτερο εμπόδιο είναι ο συμβιβασμός και ο κομπορμιτισμός. Η υπακοή στο σενάριο που σου επιβάλλει η «αρμόδια αρχή». Η αποδοχή, με την ανάλογη υποταγή, της εθελοντικής δουλείας που μας προτείνει το σύστημα, αυτός ο μηχανισμός της συναίνεσης ως τρόπος αναπαραγωγής της πολιτικής χειραγώγησης και της διανοητικής απραξίας. Αν δεν εξεγερθείς ενάντια σ' αυτή τη δουλοπρέπεια και αν δεν απορρίψεις το συμβιβασμό και την υποταγή δεν γίνεται να διατηρήσεις ούτε την στοιχειώδη τιμότητα. Μόνο όποιος συγκρούεται με τους «γραπούς νόμους» και τις αξίες που επιβάλλει η προπαγάνδα του συστήματος μπορεί να έχει την αξιοπρέπεια να λέει αυτά που σκέφτεται αφού πρώτα έχει σκεφθεί σοβαρά αυτό που είναι να πει.

Ένα από τα συγκινητικότερα πρόσωπα της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας είναι η Αντιγόνη. Αντιπροσωπεύει την εξέγερση ενάντια στους γραπούς νόμους στο όνομα των αρχών της ατομικής συνείδησης και στο όνομα των «άγραφων νόμων των θεών». Η ανυπακοή στις αποφάσεις της εξουσίας που γίνονται νόμοι του Κράτους. Ο Πολυνίκης, ο αδερφός της Αντιγόνης, έχει σκοτωθεί πολεμώντας ενάντια στους Θηβαίους, τους συμπατριώτες του. Ο νέος ηγέτης των Θηβαίων είναι ο Κρέοντας. Μόλις μαθαίνει το θάνατο του Πολυνίκη βγάζει ένα νόμο που προστάζει να μείνει άταφο το πτώμα του. Όποιος αψηφήσει τη διαταγή θα εκτελεστεί.

Η απαγόρευση του Κρέοντα βασιζόταν σε μια πρακτική των Αθηναίων που είχε στόχο να μην μπορούν οι άπιστοι εχθροί ή οι

προδότες της Πόλης να βρουν ανάπαυση στον Άδη ούτε φυσικά, στα Ηλύσια Πεδία. Η φοβερή αυτή τιμωρία είχε εφαρμοστεί στον ίδιο τον Θεμιστοκλή, που τόση δόξα έδωσε στην αθηναϊκή δημοκρατία. Παρ' όλα αυτά θεωρήθηκε προδότης και το πτώμα του έμεινε άθαφτο.

Ο Κρέων εξήγησε προσεκτικά τους λόγους της απόφασής του. Ο Πολυνίκης είχε περιφρονήσει την ίδια του την πόλη, που ήταν η καταγωγή και το καταφύγιο του λαού και καθενός πολίτη της. Συνεπώς άξιζε τον μεγαλύτερο σεβασμό όλων. Κανένας δεν έπρεπε να τολμήσει ν' αψηφήσει τη διαταγή του, ο Κρέωντας σίγουρα θα τον τιμωρούσε. Δεν χωρούσε οίκτος για τον εξεγερμένο επειδή ήταν απόλυτη ανάγκη να διατηρηθεί με κάθε κόστος η ιερότητα του νόμου που μόλις είχε επιβάλει. Οποιαδήποτε απόπειρα ενάντια στο νόμο θα θεωρούνταν επίθεση ενάντια στην πόλη και τους θεούς.

Η Αντιγόνη όμως δεν μπορούσε να αποδεχτεί το νόμο του Κρέοντα. Περιφρόνησε το νόμο, τέλεσε τις επιτάφιας τελετές και έθαψε το πτώμα του αδελφού της. Αμέσως συνελήφθη και οδηγήθηκε στον Κρέοντα. Μπροστά του η Αντιγόνη υπερασπίζεται τον εαυτό της βασιζόμενη στο ότι εκείνη υπακούει στους νόμους των θεών και όχι στον εφήμερο, ανθρώπινο και συγκυριακό νόμο ενός κυβερνήτη. Ο Σοφοκλής βάζει στο στόμα της Αντιγόνης αυτά τα λόγια μπροστά στον Κρέοντα.

«Ούτε και φανταζόμουν ότι τα δικά σου κηρύγματα έχουν τόσο μεγάλη δύναμη ώστε να μπορείς εσύ, αν και είσαι θνητός, να ξεπεράσεις τους άγραφους και απαρασάλευτους νόμους των θεών. Γιατί αυτοί δεν ισχύουν καθόλου σήμερα, βέβαια και χθες αλλά αιώνια, και κανένας δεν ξέρει από πότε φανερώθηκαν. Εγώ δεν είχα σκοπό να τιμωρηθώ μπροστά στους θεούς επειδή δεν φοβήθηκα την αλαζονεία κανενός ανθρώπου.»

Το ζήτημα είχε τεράστια σημασία. Η Αντιγόνη κατηγορεί τον Κρέοντα ότι παραβιάζει τους άγραφους νόμους, τους ίδιους νόμους που ο Περικλής, σ' έναν επιτάφιο λόγο του, δηλώνει ότι οι Αθηναίοι πρέπει να σέβονται και να τηρούν πάντα. Ο Κρέων είχε δημιουργήσει καλή εντύπωση όταν λέει ότι υπερασπίζεται το νόμο και την τάξη. Όμως μετά εμφανίζεται σαν άνθρωπος που σφάλλει εξαιτίας της ματαιοδοξίας του και της αλαζονείας του, ενώ η Αντιγόνη που αμφισβητεί την εξουσία του φθάνει σε ηρωικό μεγαλείο. Μολονότι η Αντιγόνη πεθαίνει επειδή δεν πειθάρχησε στην εξου-

σία και τους γραπτούς νόμους, ο Κρέοντας μέλει να καταστραφεί από τρομερά αλλεπάλληλα χτυπήματα που του στέλνουν οι θεοί, εξοργισμένοι για το θάνατο της Αντιγόνης. Η δύναμη της συνείδησης -όπου είναι χαραγμένες οι αρχές της γενικής ηθικής- είναι υπεράνω της δύναμης της εξουσίας. Η Δικαιοσύνη είναι πάνω από το Δίκαιο και τους νόμους.

Ο λαός των Βάσκων το γνωρίζει πολύ καλά. Έχει μάθει με το αίμα του και είναι χαραγμένο στην ψυχή του ότι ο μοναδικός τρόπος να είσαι λεύτερος, είναι διαλέγοντας το δρόμο της απειθαρχίας, της πολιτικής ανυπακοής, της αντίστασης και της εξέγερσης. Έλεγε ο Θουκυδίδης: *«Θυμηθείτε ότι το μυστικό της ευτυχίας είναι στην ελευθερία και το μυστικό της ελευθερίας βρίσκεται στο θάρρος.»* Η ευτυχία του λαού των Βάσκων δεν θα γίνει πραγματικότητα παρά μόνο μέσω της πολιτικής του ελευθερίας. Κι αυτή δεν μπορεί να κατακτηθεί δίχως το αναγκαίο θάρρος για να γίνει ακαταμάχητη.

Στην «Κριτική της εθελοντικής δουλείας» έλεγε ο Μποέτι αναφέροντας τον Πλάτωνα, ότι το κλειδί για την μακρόχρονη τυραννία των ασιατικών λαών βρίσκεται στο ότι δεν μπορούν να προφέρουν τη λέξη ΟΧΙ. Εδώ, στην Κελτιβηρία¹, πολλοί που προσπάθησαν να πουν ΟΧΙ στην καταναγκαστική δουλεία της δικτατορίας κατέληξαν να πουν ΝΑΙ όταν, μετά το θάνατο του δικτάτορα, διέβλεψαν την πιθανή επικερδή συμμετοχή τους στην ολιγαρχική εξουσία που αντικατέστησε τη δικτατορία. Πολλοί απ' αυτούς που έλεγαν ότι το δικαίωμα αυτοδιάθεσης των λαών και εθνοτήτων του ισπανικού Κράτους είναι αναμφισβήτητη προϋπόθεση για τη δημοκρατία που διαφαινόταν στον ορίζοντα -κι ακόμα εκεί εξακολουθεί να βρίσκεται, στον μακρινό ορίζοντα κυκλωμένη από νέφη και σκεπασμένη από ανικανότητες- υιοθέτησαν γρήγορα, αμέσως μόλις τακτοποιήθηκαν στη βασιλευόμενη ολιγαρχία, το δόγμα της ενιαίας πατρίδας που είναι κοινή και αδιαίρετη.

Όπως οι σκλάβοι του Χέγκελ, πέρασαν μ' ενθουσιασμό από την καταναγκαστική δουλεία της δικτατορίας στην σημερινή εθελοντική δουλεία. Σκόπιμα συγχέουν την πολιτική ελευθερία με την αναγνώριση της δικής τους «νομιμότητας» από το Κράτος. Και προσφέρθηκαν πρόθυμα να διακοσμήσουν τη νομιμότητα της δικτατορίας με τη δημοκρατική γνησιότητα που παρίσταναν ότι διαθέτουν, παρόλο που είχαν οριστικά αποκοπεί από την πολιτική ελευθερία των λαών του ισπανικού κράτους, για να ασχοληθούν με ό,τι τους έκανε κέφι.

Σχεδόν όλα τα έθνη προέρχονται από γενιές σκλάβων. Όπως γράφει ο Γκαρθία-Τρεβιχάνο, το ισπανικό κράτος «είναι ένα κατακάθι από ταπεινά γονίδια, άνομα και ευκόλως προσαρμοζόμενα που επιλέχτηκαν αυστηρά με τη συστηματική και συνεχή εξολόθρευση των πιο τολμηρών, των πιο πιστών και των πιο επινοητικών γονιδίων». Πόλεμοι για την «Επανάκτηση», διωγμοί των Εβραίων και των Μουσουλμάνων, κατάκτηση και εκπολιτισμός της Αμερικής -με τη γενοκτονία φυσική και πολιτισμική, των ινδιάνων- θρησκευτικοί και εμφύλιοι πόλεμοι, μετανάστευση για αναζήτηση πλούτου, εργασιακή μετανάστευση, πολιτική εξορία, καταστολή, κατατρεγμοί και λιτσαρίσματα του διαφορετικού... Σε σύγκριση μ' αυτόν τον τρομερό μηχανισμό παραγωγής πολιτικής ευπείθειας, καταναγκαστικής κι εθελοντικής δουλείας, η μέθοδος του Αγκίσιου όταν συμβούλευε τον Αινεία δεν ξεπερνά ένα απλό ερασιτεχνικό επίπεδο. «*Εσύ, Ρωμαιο, θυμήσου να φέρεσαι με προσοχή στους υπάκουους υποτελείς σου και να συντρίβεις τους περήφανους επαναστάτες*».

Ο λαός των βάσκων -η μεγάλη του πλειοψηφία και φυσικά η τεράστια μειοψηφία των αγωνιστών της αντίστασης- διατηρεί ανέπαφη την περηφάνια του να λέει όχι στην πολιτική υποταγή και στο καθεστώς εθελοντικής δουλείας που επιχειρεί να επιβάλει το Κράτος. Είναι αξιοθαύμαστη η σταθερότητα στις πεποιθήσεις του, ο αντικομορφορισμός του, η απαρέγκλιτη πίστη του στον εθνικό σκοπό που έχει θέσει, η δυναμικότητα και το κουράγιο του για να στήσει στα πόδια του «το σπίτι του πατέρα μου» και να προσεγγίσει παρ' όλες τις αντιξοότητες τον ορίζοντα της αυτοδιάθεσης που διαφαίνεται ανάμεσα σε τόσα σύννεφα και τόσες απειλές.

Ένας Ισπανός φιλόσοφος, ο Χόρχε Σανταγιάνα, μελέτησε λαμπρά τη φιλότιμη υποταγή των μαζών, με μία όμορφη και τρομερή παραβολή για την ιστορική προέλευση του Κράτους. Στην παραβολή αυτή ενυπάρχει μια ιδέα μοιρολατρική: η πολιτική εξουσία επιβάλλεται στην κοινότητα από την οποία έχει γεννηθεί, θεωρητικά, όχι γιατί είναι καλή ή χρήσιμη, αλλά γιατί είναι αναπόφευκτη. Το παρακάτω χωρίο από το έργο του «Η ζωή της λογικής» φωτίζει πλήρως την ικανότητα της δεσποτικής εξουσίας να πετυχαίνει πειθαρχία και υποταγή.

«Ας υποθέσουμε ότι ένας πεινασμένος άγριος που κρυώνει, καθώς δεν βρίσκει αρκετά φρούτα ούτε κυνήγι στα δάση, καταβαίνει σ' ένα λιβάδι όπου βόσκει ένα κοπάδι πρόβατα και ρίχνεται πάνω σ' ένα ήμερο αρνί που δεν κατάφερε να το σκάσει όπως τα υπόλοιπα. Ξεσκίζει τις σάρκες του, πίνει το αίμα του και ντύνεται

με το δέρμα του. Η πράξη του βέβαια δεν μπορεί να θεωρηθεί συμφέρουσα για τα πρόβατα. Ωστόσο, είναι δυνατό μακροπρόθεσμα, να οδηγήσει σε όφελός τους. Διότι ο άγριος, όταν σε λίγο ξαναπεινάσει και κρυώσει με την ελάχιστη ενδυμασία του, θα μπορούσε να επιτεθεί για δεύτερη φορά στο κοπάδι κι έτσι να του γίνει μια συνήθεια. Έτσι αυτός και η ικανοποιημένη οικογένειά του θα συνηθίσουν σε πιο ουσιαστική διατροφή και ένδυση.

Ας υποθέσουμε τώρα ότι ένα κοπάδι λύκοι, ή άλλος άγριος ή μία ασθένεια, χτυπάει τα δύστυχα πρόβατα. Δεν θα τα υπεράσπιζε ο αρχικός τους εχθρός; Δεν θα ταυτιζόταν με τα συμφέροντα των προβάτων σε σημείο ώστε η ολοκληρωτική εξόντωσή τους ή οι ασθένειές τους να του προκαλούν ανησυχία; Και καθώς ενδιαφέρεται για την καλοπέρασή του, δεν θα μετατρέποταν σε έναν καλό ποιμένα; Εάν κάποιο ευνοχισμένο κριάρι, που αγαπάει το είδος του, μπορούσε να συλλογιστεί μαζί με άλλους συντρόφους του για την αλλαγή της κατάστασης των προβάτων, θα ανατρίχιαζε στη θύμηση εκείνων των πρώτων επεισοδίων και βλέποντας τις εισφορές αρνιών και μαλλιού, που θα συνέχιζε να απαιτεί η νέα Κυβέρνηση. Όμως ταυτόχρονα θα μπορούσε να θεωρήσει αμελητέα αυτή την εισφορά σε σύγκριση με τις απαιτήσεις που είχαν πρωτίτερα οι λύκοι, ή με τις απώλειες από τις ασθένειες, τους παγετούς και τις τυχαίες επιθέσεις που δεχόταν το κοπάδι άλλοτε, όταν ήταν πολύ μικρότερο και όταν είχε λιγότερη αντοχή στη μεγάλη θνησιμότητα. Επίσης, μπορεί να γεννιόταν μέσα του κι ένα αίσθημα θαυμασμού για την εμφανή σοφία και την ομορφιά του μεγάλου ποιμένα, που ήταν ντυμένος με τόσο παχιά μαλλιά. Ίσως να θυμηθεί με ευχαρίστηση κάποιο χάδι, που ευκαιριακά του είχε χαρίσει ο βοσκός ή την ποτίστρα, που κάθε μέρα ήταν ζέχειλη από καθαρό νερό χάρη στο προνοητικό του χέρι. Κι ίσως να μην απέχει πολύ από το να υποστηρίξει όχι μόνο τη λογική προέλευση των ποιμένων, αλλά και το θείο δικαίωμά τους».

Αυτή είναι μια παραβολή που δεν μπορεί να εφαρμοστεί για το βασκικό λαό, ο οποίος διαθέτει πολύ περισσότερους «περήφανους επαναστάτες» παρά «υπάκουους υποτελείς». Όμως μπορεί να χρησιμεύσει για υπενθύμιση σε όσους διστάζουν ή ταλαντεύονται μπροστά στη δύναμη της ισπανικής σταυροφορίας ενάντια στην πολιτική ελευθερία της Εουσκαλερία², μπροστά στη βροχή από πέτρες, λάσπη και σκατά που πέφτει καθημερινά πάνω στο πάθος του Βάσκου για την ακεραιότητα του σπιτιού του και την αξιοπρέπεια της γης του. Μπροστά στο τραγούδι των σειρήνων

-μάλλον των Άρβυων- που ζητώντας σιωπή και απειλώντας με τρόμο, διακηρύσσουν την ευγένεια και τη σοφία του λαού των Βάσκων, εφόσον είναι υποταγμένοι στους βοσκούς που θέλουν να τον εκμεταλλεύονται. Ο πανάρχαιος Διογένης έλεγε ένα σοφό απόφθεγμα: *«Οι πιο επικίνδυνες δαγκωματιές είναι αυτές του συκοφάντη για τα άγρια ζώα, και αυτές του κόλακα για τα οικίσια ζώα»*. Κάπου ανάμεσα στην συκοφαντία και την κολακεία κινείται το παιχνίδι που παίζει ο ισπανικός εθνικισμός -ή αλλιώς συνταγματικός πατριωτισμός- ενάντια στο βασκικό εθνικισμό κάθε απόχρωσης.

Όταν ορισμένοι θεωρούν την κοινωνική ανυπακοή ή την απειθαρχία εγκληματική συμπεριφορά και οδηγούν το κατασταλακτικό τους παραλήρημα ως την ίδια την καρδιά της λογικής του Κράτους, χρήσιμο είναι να θυμίσουμε συνταγματικές διακηρύξεις, που καλούν σε απειθαρχία και ανυπακοή ως αναφαίρετο δικαίωμα. Η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων της Βιρτζίνια έλεγε στο άρθρο 3, ότι όταν μία Κυβέρνηση αποδεικνύεται ακατάλληλη ή είναι αντίθετη με τους σκοπούς που δικαιολογούν και συνδέουν τις κρατικές εξουσίες, *«η πλειοψηφία των πολιτών έχει το αναφαίρετο, απαραβίαστο και αναπότρεπτο δικαίωμα να τη μεταρρυθμίσει, να την αλλάξει ή να την καταργήσει με τον τρόπο που θεωρεί καλύτερο»*. Το άρθρο 29 του Γαλλικού Συντάγματος του 1973 είναι ακόμα πιο κατηγορηματικό: *«Σε κάθε ελεύθερη διακυβέρνηση, οι άνθρωποι οφείλουν να έχουν ένα νόμιμο μέσο για να αντιτεθούν στην καταπίεση και όταν αυτό το μέσο γίνεται ανίκανο, η εξέγερση είναι το ιερότερο καθήκον»*.

Ο Λοκ το διατύπωνε πολύ ωραία για τους πιστούς: *«Όταν δεν βρίσκεται μίτε ένας δικαστής σ' όλη τη γη, η έφεση απευθύνεται στο Θεό που βρίσκεται στους ουραμούς»*. Μ' αυτές τις συνθήκες, όταν δεν μπορείς να καταφύγεις στη δικαιοσύνη για να απαντήσεις και να αντισταθείς στην καταπίεση, όταν η κρατική κυριαρχία αντιπροσωπεύει μια διαρκή πηγή κινδύνων για την ελευθερία του ατόμου, της ομάδας ή ενός λαού, μπορεί κι πρέπει να αμφισβητηθεί στο όνομα της λαϊκής κυριαρχίας. Η έφεση την οποία μας προτείνει ο Λοκ *«στο Θεό που βρίσκεται στους ουραμούς»* δείχνει τη δραματική φιγούρα που, αν δεν απελπιστεί επιζητώντας ελευθερία και δικαιοσύνη, σκοντάφτει ξανά και ξανά πάνω στην καταπίεση και την αδικία, που ικανοποιούν τον άρχοντα. Από εκεί πηγάζει το όμορφο και τρομερό ποίημα του Γκαμπριέλ Αρέστι, που τόσο με στεναχώρησε όταν το διάβασα αργά για πρώτη φορά

και ακόμα με συγκινεί όταν το θυμάμαι. Το ίδιο μου συμβαίνει, όταν το απαγγέλλω δημοσίως, ενώ κάνω μια ομιλία για την Εουσκαλερία.

*Θα υπερασπίσω
το σπίτι του πατέρα μου.
Ενάντια στους λύκους
Ενάντια στη ξηρασία,
Ενάντια στην τοκογλυφία,
Ενάντια στη δικαιοσύνη,
Θα υπερασπίσω
Το σπίτι του πατέρα μου.
Θα μου αφαιρέσουν τα όπλα
Και με γυμνά τα χέρια θα υπερασπίσω
Το σπίτι του πατέρα μου.
Θα μου κόψουν τα χέρια
Μα με τα μπράτσα θα υπερασπίσω
Το σπίτι του πατέρα μου
Θα μ' αφήσουν χωρίς μπράτσα
Δίχως ώμους
Και δίχως στήθος
Και με την ψυχή μου θα υπερασπίσω
Το σπίτι του πατέρα μου.
Θα πεθάνω,
Θα χαθεί η ψυχή μου,
Θα χαθεί η γενιά μου
Μα το σπίτι του πατέρα μου
Θα μείνει
Όρθιο.*

Είναι μια σπαρακτική κραυγή, γλυκιά και πικρή ταυτόχρονα. Είναι η κραυγή του ανθρώπου που ξέρει ότι κανένας δεν θα σεβαστεί την ακεραιότητα του σπιτιού του, την αξιοπρέπεια της γης του και την ελευθερία των δικών του, αν δεν επιβάλλει το σεβασμό σε εχθρούς και αντιπάλους. Η σπαραξικάρδια και βαθιά κραυγή ενός λαού, που έχει σιχαθεί τον εξαναγκασμό, την επιβολή και τις συκοφαντίες κάθε είδους και που έχει μάθει καλά το δίδαγμα της ιστορίας: κανένα δικαίωμα δεν αναγνωρίζεται και δεν παραχωρείται χωρίς μακρόχρονο αγώνα που απαιτεί, ταυτόχρονα, πίστη και θάρρος. Η Εουσκαλερία θα πε-

ράσει από το σχέδιο στην πραγματικότητα, από το όνειρο στη συγκομιδή και από την απογοήτευση στην ολοκλήρωση, μόνο με τη συλλογική και ώριμη πάλη του Βασκικού λαού και κυρίως των πιο αποφασιστικών και πιο συνειδητών μειοψηφιών του. Από τις Βάσκες και τους Βάσκους, που νιώθουν το πάθος για την πολιτική ελευθερία της Εουσκαλερία σαν ένα πυρακτωμένο σίδερο στα πλευρά τους.

Ο Γκαμπριέλ Θελάγια το διατύπωσε πολύ ωραία, από την μακρόχρονη πέτρινη και χωματένια νύχτα της δικτατορίας:

*Σύντροφοι,
Όταν παλεύουμε δημιουργούμε
Είμαστε στ' αλήθεια αυτοί που είμαστε
παλλόμενοι με το πρόσωπο στον ουρανό
είμαστε σκέτη δράση
κι όταν τραγουδάμε
ό,τι κι αν τραγουδάμε
τραγουδάμε την ελευθερία.*

Μα την ελευθερία πρέπει να την κατακτήσεις, κανένας δεν σου τη χαρίζει. Αν σου την παραχωρήσουν από ψηλά, οι ρίζες της δεν θα φτάσουν βαθιά μέχρι την ψυχή του λαού και μπορεί να σου την αφαιρέσουν οι ίδιοι που σου την παραχώρησαν χαριστικά. Όταν κάτι πέφτει ουρανοκατέβато, εύκολα επιστρέφει στην κόλαση.

Ποτέ πριν δεν είχα εκτιμήσει τόσο πολύ τη σημασία των προσωπικών εμπειριών. Πριν από την εμπειρία μου στην Τολόσα, το Εουσκάδι³ δεν υπήρχε στην πολιτική και πολιτιστική μου συνείδηση, πέρα από τις συνήθειες κοινοτοπίες. Ίσως λίγο περισσότερο, εξαιτίας του θαυμασμού που μου προξενεί, από τότε που γνωρίζω τον εαυτό μου, ο μειοψηφικός αγώνας για τίμιους σκοπούς. Και ίσως λόγω της πεποίθησής μου, που είναι πολύ παλιά, ότι ο μεγάλος εγκληματίας είναι πάντοτε η εξουσία. Σε οποιοδήποτε κοινωνικό ή πολιτικό πρόβλημα, εάν είσαι ενάντια στην εξουσία, αυτό είναι πάντοτε μια εγγύηση ότι υιοθετείς μια δικαιότερη υπόθεση. Αν αφήνεσαι να παρασυρθείς από την πλειοψηφία, αν αποδέχεσαι τη δουλειά της συγκατάβασης και την υποταγή στις επιταγές των ισχυρών, δεν μαθαίνεις ποτέ εγκαίρως να πεις ΟΧΙ. Σημαίνει την καταδίκη στον ηθικό εξοστρακισμό και την ιδεολογική και πολιτική αγέλη.

Όμως η σημασία των εμπειριών της ζωής μας και το γεγονός ότι αποκτήθηκαν επί τόπου, βλέποντας από μέσα το πρόβλημα,

ζώντας μαζί του, είναι αναμφισβήτητη. Αγγίζεις την πραγματικότητα και η πραγματικότητα σε αγγίζει. Ριζώνει στη γη αυτή η πραγματικότητα και οι ρίζες φτάνουν στο αίμα σου. Τίποτα το ανθρώπινο δεν θα έπρεπε να μας είναι ξένο, όμως πολλά από τα «ανθρώπινα» είναι, στην πράξη, απόλυτα αλλότρια γιατί δεν τα ζούμε σαν δικά μας. Διότι το «ανθρώπινο» είναι φτιαγμένο από πολλές πραγματικότητες, εκφράζεται από πολύ διαφορετικές πραγματικότητες που το μόνο που προκαλούν είναι η αδιαφορία μας. Άλλοτε μια επιφυλακτική απόρριψη ή μια αδρανή συμφωνία. Αυτοί δεν είναι από το δικό μας κόσμο, από τη δική μας «ενορία». Ελάχιστα πράγματα είναι τόσο συγκλονιστικά και τόσο πλαστά, όσο ο ανθρωπισμός εξ' αποστάσεως. Αγαπάμε την ανθρωπότητα αλλά όχι τους ανθρώπους. Είμαστε πολίτες του κόσμου αλλά όχι της πόλης μας, της γειτονιάς μας ή του χωριού μας. Μόνο όταν συμμετέχουμε βαθιά στα προβλήματα, στα συναισθήματα, τα πάθη και τις αντιδράσεις μιας κοινότητας, όταν είμαστε πολίτες σ' αυτή και μαζί μ' αυτή, τότε είμαστε σε θέση να «πάρουμε μέρος» και να ενωθούμε μ' αυτό το προσωπικό και συλλογικό τοπίο.

Ξέρω ότι αυτοί οι συλλογισμοί έχουν το κακό ότι είναι παρορμητικοί και φορτισμένοι συναισθηματικά. Όμως είμαι ανίκανος -πάντοτε έτσι ήμουν- να συγκρατήσω και να απομακρύνω τα συναισθήματά μου. Θαυμάζω την ικανότητα αυτοελέγχου ορισμένων λαμπρών διανοουμένων που ξέρουν να περιορίζουν «στο αναγκαίο» την ευαισθησία τους. Ζηλεύω τις διάνοιες που γεμάτοι εμπειρίες και σοφία, απομακρύνονται από την πραγματικότητα για να μπορέσουν να την αναλύσουν καλύτερα και ίσως να την αγαπήσουν. Όμως εγώ δεν καταφέρνω να το πετύχω. Δεν κάνω γι' αυτό. Ένας από τους δασκάλους μου που θαυμάζω πολύ είναι ο Μπέρτραν Ράσελ. Έχω διαβάσει πολλές φορές τα βασικά του έργα, και την Αυτοβιογραφία του. Μου έχει αποτυπωθεί, ολόκληρος ο πρόλογος με τον τίτλο «Γιατί έζησα». Είναι περίεργο που τον θυμάμαι κάθε φορά που γράφω για τη Χώρα των Βάσκων, για την πάλη που γίνεται εκεί και για τα εγκλήματα που διαιωνίζονται στο όνομα του Νόμου και της «αλληλεγγύης».

«Τρία απλά πάθη, καταθλιπτικά έντονα όμως, κυβέρνησαν τη ζωή μου: η λαχτάρα για τον έρωτα, η αναζήτηση της γνώσης και μια αβάστακτη συμπόνια για τα βάσανα της ανθρωπότητας». Πανέμορφη σύνθεση μιας λαμπρής ζωής. Έρωτας, αλήθεια και δικαιοσύνη. Ο έρωτας οδηγεί στην έκσταση, ανακουφίζει τη μοναξιά και δίνει μια πρόγευση του παραδείσου «που ονειρεύτηκαν

άγιοι και ποιητές». Η αναζήτηση της γνώσης είναι το κυνήγι της αλήθειας. Να κατανοήσεις την καρδιά των ανθρώπων, να μάθεις γιατί λάμπουν τα αστέρια και γιατί η ροή εξαρτάται από τη διάμετρο. Όμως εάν ο έρωτας και η γνώση μας ανεβάζουν ψηλά, η συμπόνια και η αλληλεγγύη μας κρατούν στη γη. Οι οίμωγες πόνου των βασανισμένων, των τρομαγμένων και πεινασμένων παιδιών, η μοναξιά των ανάπηρων γερόντων, οι διώξεις και η φτώχεια καθιστούν τραγική ειρωνεία αυτό το οποίο θα έπρεπε να είναι η ανθρώπινη ύπαρξη. Είναι φλογερή μας επιθυμία να εξαφανίσουμε το κακό ή να το λιγοστέψουμε, μα δεν μπορούμε. Κι η αποτυχία μας κάνει να υποφέρουμε και να κουβαλάμε, όπως έλεγε ο Μιγκέλ Ερνάντεθ, αυτό το πυρακτωμένο σίδερο στα πλευρά.

Στην εισαγωγή του δεύτερου τόμου της Αυτοβιογραφίας του, ο Ράσελ παραθέτει ένα όμορφο ποίημα του Γουίλιαμ Μπλέικ.

*Είδα ένα παρεκκλήσι ολόχρυσο
όπου κανένας δεν τολμούσε να μπει
κι απ' έξω ένα πλήθος που στεκόταν θρηνώντας
θρηνώντας και πενθώντας και λατρεύοντας*

*Είδα ένα φίδι ν' ανεβαίνει ανάμεσα
Στης πύλης τους λευκούς τους παραστάτες
Και πίεζε, και πίεζε, και πίεζε
Και τους χρυσούς ρεζέδες τους ξερίζωσε*

*Και πάνω στο αρμονικό πλακόστρωτο
Φτιαγμένο από πέτρες και λαμπερά ρουμπίνια
Γλίστρησε μ' όλο το γλοιώδες μήκος του
Ως πάνω στο λευκό βωμό,
Ξερνώντας το φαρμάκι του
Πάνω στον άρτο και τον οίνο
Σε χοιροστάσιο τότε μπηκά κι εγώ
Όπου ξαπλώθηκα ανάμεσα στους χοίρους.*

Το χοιροστάσιο δεν ήταν δηλητηριασμένο, μήτε τα γουρούνια. Πλαγιασμένος ανάμεσά τους δεν υπήρχε λόγος να υποφέρεις, να κλαις και να οδύρεσαι, ούτε να λατρεύεις κανέναν. Όμως δεν μπορείς να επιτρέψεις το θρίαμβο του δηλητηρίου, που χύθηκε πάνω στον άρτο και πάνω στον οίνο. Και δεν μπορείς ν' ανέχεσαι το βασίλειο της αδιαντροπιάς και την κυβέρνηση της ατιμίας και

της αδικίας. Γιατί το κακό δεν είναι να επιστρέψεις στο χοιροστάσιο και να πλαγιάσεις μαζί με τα γουρούνια. Το κακό είναι να το κάνεις από δειλία, απελπισία ή αδυναμία. Χειρότερο ακόμη είναι να φύγεις από τον κύκλο των οδυρόμενων για να πλαγιάσεις στο χοιροστάσιο, χωρίς να προσπαθήσεις καν να διώξεις το δηλητήριο του φιδιού. Το χειρότερο θα ήταν να παραιπηθούμε από τον αγώνα, να καθόμαστε να δούμε τι θα γίνει. Να αφήνουμε, όπως πάντα, το χρόνο της ιστορίας μακριά από το χρόνο της συγκομιδής.

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟ ΕΟΥΣΚΑΔΙ

1. Μεταξύ Αλμερίας και Τολόσα

Έφτασα στο Εουσκάδι το καλοκαίρι του '75, αποκαρδιωμένος, φοβισμένος και υποταγμένος στη νέα θέση της δικαστικής γραφειοκρατίας. Επειδή όμως είχα ζήσει εκείνους τους μήνες στην Τολόσα, γνώρισα από πρώτο χέρι το πάθος ενός ολάκερου λαού για την ταυτότητά του, την αξιοπρέπεια και την ελευθερία του και ερωτεύτηκα εκείνη τη γη και τους ανθρώπους της. Ήταν αξιοθαύμαστο, ότι σε τόσο τρομερές συνθήκες, γεμάτες κινδύνους και απειλές κάθε λογής, αυτός ο κόσμος εξακολουθούσε να τραβάει μπροστά. Μια εικόνα της Αστούριας μου χαραχτηκε βαθιά στην ψυχή. Στο Οβιέδο, πολύ κοντά στην πανσιόν όπου έμενα ως τελειόφοιτος φοιτητής Νομικής, γινόταν μια δίκη -σε στρατοδικείο φυσικά- ενάντια σ' έξι εργάτες που κατηγορούνταν για τη διακίνηση του Mundo Obrero (Ο Κόσμος του Εργάτη σ.τ.μ.).

Ήταν το 1961, με το φρανκισμό σε όλο του το μεγαλείο. Οι κατηγορούμενοι για κομμουνισμό δήλωσαν με μεγάλη άνεση ότι ήταν κομμουνιστές και ότι θα συνέχιζαν να είναι. Μέσα σ' εκείνο το καταπιεστικό κλίμα, μέσα σε πιστόλια και γυμνά σπαθιά,

δύο κατηγορούμενοι δήλωσαν με δυνατή φωνή ότι ήθελαν να κατουρήσουν. Έτσι τόσο απλά. Ο πρόεδρος αυτής της δικαστικής φάρας απαίτησε «σεβασμό» προς το δικαστήριο. «*Τι σχέση έχει ο σεβασμός με το κατούρημα;*» ρώτησε ο ένας. Και πήγαν στην τουαλέτα. Ο εισαγγελέας ζήτησε έξι χρόνια φυλακή για τον καθένα. Ο συνήγορος -στρατιωτικός- φυσικά- χρησιμοποίησε ένα ακλόνητο επιχείρημα: «*Είναι κομμουνιστές τρίτης κατηγορίας*». «*Εμείς πιστεύουμε ότι είμαστε πρώτης κατηγορίας*» του απάντησε αυτός ο οποίος φαινόταν πιο έμπειρος. Κι όλα αυτά το 1961! Οι συγγενείς των κατηγορουμένων δεν έκλαιγαν, ούτε ικέτευαν, ούτε αναστέναζαν. Στέκονταν στο πλευρό τους και πανηγύριζαν για τις έξυπνες απαντήσεις τους και για την περηφάνια τους. Αλήθεια ποιος μπορεί να τα βάλει με τέτοιους ανθρώπους;

Στην Τολόσα και στα περίχωρα δεν ήταν μόνο έξι άτομα και οι οικογένειές τους. Ήταν μια τεράστια μειοψηφία. Ασταμάτητες ήταν οι διαδηλώσεις και πικετοφορίες στις αρχές του Σεπτεμβρίου του '75. Το ίδιο ασταμάτητη ήταν και η κρατική κτηνωδία και τα βασανιστήρια. Κανένας όμως δεν έκανε πίσω. Είχε συσσωρευτεί τόση ελπίδα, τόση συλλογική δύναμη, τόση σιγουριά για τη νίκη που δεν τη σταματούσε τίποτα, ούτε τα γκλομπ, ούτε τα πιστόλια, ούτε τα ηλεκτροσόκ, ούτε η φάλαγγα, ούτε το μίσος για την ελευθερία όλων των καθυστερημένων φρανκιστών μαζί.

Ο κόσμος ήξερε ότι πάλευε για σημαντικά πράγματα και χωρίς αυτά ένιωθαν υποβαθμισμένοι ως άνθρωποι. Ήταν συνειδητή επιλογή να υπερασπίσεις τους δικούς σου, την ακεραιότητα του σπιτιού σου, την αξιοπρέπεια του τόπου σου. Αν διακινδύνευαν χωρίς επιδείξεις και κομπασμούς, ήταν γιατί απαιτούσαν με τη μεγαλύτερη φυσικότητα κάτι που ήταν φυσικό να υπάρχει και δεν υπήρχε. Κι αυτό μόνο και μόνο επειδή ένας δικτάτορας με τους γενίτσαρους και τους δήμιους του είχαν αποφασίσει και διατάζει ότι το φυσιολογικό είναι έγκλημα και η ανωμαλία είναι υγεία.

Ποτέ πριν δεν είχα γνωρίσει τέτοιο λαό. Οι Ανδαλουσιανοί, με τους οποίους είχα συναναστραφεί και μαζί τους έζησα τα παιδικά και τα εφηβικά μου χρόνια είχαν συνηθίσει -ακόμα και οι πιο ανεξάρτητοι- στην παθητικότητα και τη μοιρολατρία. Εκεί δεν υπήρχε τίποτα ανάμεσα στο άτομο και την εξουσία. Το ίδιο και στην Εξτρεμαδούρα. Δεν υπήρχε συνδετικός ιστός, ούτε ενδιάμεσοι φορείς, ούτε σημαίες που να καλούν σε αντίσταση. Τα άτομα που σκέφτονταν με το δικό τους κεφάλι και ξεχώριζαν από το μέσο όρο της υποταγής ήταν περιθωριοποιημένα και σκόρπια, κλεισμένα στον εαυτό τους.

Θα μπορούσαμε να δούμε πάμπολλα παραδείγματα, μα ένα πολύ χρήσιμο είναι η περίπτωση με τις πυρηνικές βόμβες που έριξαν δύο αμερικάνικα αεροπλάνα, κατά λάθος, στο Παλομάρες, ένα μικρό χωριό της Αλμερίας, στην ακτή κοντά στα σπήλαια της Αλμανσόρα. Τρεις βόμβες υδρογόνου έπεσαν -κανείς δεν ξέρει το πώς και το γιατί- πάνω στη γη και τη θάλασσα του Παλομάρες. Οι δύο έπεσαν σε καλλιεργήσιμα εδάφη και η τρίτη στη θάλασσα. Οι κίνδυνοι ήταν τρομακτικοί. Οι αμερικάνοι πήραν πάρα πολλούς τόνους χώμα αφού απέκλεισαν όλη την περιοχή και έγιναν απόλυτοι κύριοι του χώρου.

Κανένας δεν εξήγησε τι ακριβώς συνέβη, ούτε γιατί έπαιρναν το χώμα, ούτε τα επίπεδα της ραδιενέργειας, ούτε τους μελλοντικούς κινδύνους. Έλεγαν μόνο ότι δεν ήταν τίποτα σοβαρό και κανένας δεν θα πάθει τίποτα. Το άκρον άωτον ήταν ότι τις βόμβες δεν τις έλεγαν βόμβες αλλά «αντικείμενα». Το γεγονός διασκεδάστηκε με δύο χαρακτηριστικά караγκιοζιλίκια. Το πρώτο ήταν όταν ο Φράγα Ιριμπάρνε, -τότε υπουργός Προπαγάνδας και Τουρισμού- θεώρησε απαραίτητο να κολυμπήσει εκεί κοντά μαζί με τον πρέσβη των ΗΠΑ στην Ισπανία. Οι φωτογραφίες του «πυρηνικού» μπάνιου έκαναν το γύρο του κόσμου. Ήταν η ατράνταχτη απόδειξη ότι δεν υπήρχε καθόλου μόλυνση. Ύστερα έγινε γνωστό ότι το περιβόητο μπάνιο δεν είχε γίνει ακριβώς στο επίμαχο σημείο, αλλά σε μια αρκετά μακρινή παραλία. Αυτό βέβαια το έμαθαν ελάχιστα. Στο δεύτερο θεατρinισμό πρωταγωνιστής ήταν ο κυβερνήτης της Αλμερίας, ένας από τη Μούρθια με το επίθετο Εχέα που ήταν λάτρης της θαρθουέλα (πιάτο με βάση το ψάρι σ.τ.μ.) και ελάχιστα φίλος της δουλειάς. Το σχολίο του σχετικά με την υπόθεση Παλομάρες έμεινε στην ιστορία: *«Έλεγαν πάντα ότι εμείς στην Αλμερία δεν είμαστε αρκετά ενεργοί, τώρα γίναμε ραδιενεργοί».*

Οι κάτοικοι της περιοχής δεν κούνησαν ούτε το δαχτυλάκι τους. Κάτι πήγε να κάνει η δούκισσα Μεδίνα Σιδόνια (αγνώω τι σχέσεις μπορεί να είχε μ' εκείνη τη γη) και κυρίως ο διπλωμάτης Ραφαέλ Γιορέντε και η συντρόφισσά του η Χριστίνα Μαριστάνι. Της Μεδίνα Σιδόνια της κόλλησαν το παρατσούκλι η «κόκκινη δούκισσα», κάτι που ήταν τουλάχιστον υπερβολικό. Ο Ραφαέλ και η Χριστίνα ήταν αληθινά κόκκινοι και ήταν μέσα σε όλα. Είχαν ένα σπίτι στην παραλία Άγουα Αμάργα, κοντά στο ακρωτήριο Γάτα και πήγαιναν συχνά στο Μοχάκαρ, πολύ κοντά στο Παλομάρες. Ο Γιορέντε ήταν διπλωμάτης καριέρας, μα πολύ λίγο άσκησε αυτό

το επάγγελμα. Είχε άριστες σχέσεις με τον Τιέρνο, τον Μορόδο, τον Καρίγιο, τον Ρόχας Μάρκος⁴ και άλλους. Νομίζω ότι υπήρξε μέλος του ΚΚ, του PSP (Λαϊκό Σοσιαλιστικό Κόμμα σ.τ.μ.) και του PSA (Λαϊκό Κόμμα Αλμερίας σ.τ.μ.). Η Χριστίνα ήταν ποιήτρια και το έλεγε η καρδιά της. Ούτε η δούκισσα, ούτε ο Ραφαέλ, ούτε η Χριστίνα ήταν από την Αλμερία. Προσπάθησαν πολύ αλλά λίγους κατάφεραν να κινητοποιήσουν. Ακόμα κανείς δεν ξέρει τις συνέπειες του βομβαρδισμού. Το επεισόδιο πήρε μεγάλη δημοσιότητα και από τον «Πάκο της Βόμβας». Ήταν ένας ψαράς της περιοχής που είχε δει πού έπεσε το «αντικείμενο» στη θάλασσα. Τελικά σ' αυτόν κατέφυγαν οι αμερικάνοι όταν απέτυχαν τα τεχνικά τους μέσα και όλα τα μηχανήματα μαζί με τα φορτά βαθυσκάφη. Ύστερα ούτε καν τον πλήρωσαν ή του έδωσαν ελάχιστα. Άνοιξε ένα μπαρ που το ονόμασε: «Ο Πάκο της Βόμβας».

Φαντάζεστε τι θα είχε γίνει αν οι αμερικάνικες βόμβες είχαν πέσει πάνω στο Πασάκες, στην Ονταρίμπια ή τη Γετάρια; Θα τολμούσαν να πάνε να κολυμπήσουν εκεί, κοροϊδεύοντας τον κόσμο, οι Φράγα και σία; Θα έκανε ποτέ ο κυβερνήτης -λόγου χάρη ο ανεκδιήγητος τωρινός Ενρίκε Βιλιάρ- ένα «ραδιενεργό» καλαμπούρι παρόμοιο με του θεατρίνου Εχέα; Θα είχαν αφήσει τους Αμερικάνους να συγκαλύψουν μια τόσο σοβαρή υπόθεση; Θα είχαν ανεχτεί σιωπηλά τον εξευτελισμό και τις συνέπειες του γεγονότος; Όπως φαίνεται, ύστερα από το συμβάν έχει αυξηθεί σημαντικά ο αριθμός των θανάτων από καρκίνο σ' όλη εκείνη την περιοχή. Όμως οι ελάχιστες φωνές που υψώθηκαν τελικά χάθηκαν.

Τους λίγους μήνες που έζησα στην Τολόσα κυριαρχούσε η λαϊκή πάλη ενάντια στον «κατακτητή», στα βασανιστήρια και στην κατάσταση των Γαρμενδία (Τούπα) και Οταέγκι, που ήταν κρατούμενοι και περίμεναν να δικαστούν και να καταδικαστούν σίγουρα. Όταν μαθεύτηκε η καταδίκη τους σε θάνατο, οι κινητοποιήσεις ήταν θεαματικές. Τις πρώτες μέρες του Σεπτέμβρη του '75, το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της Τολόσα κατέλαβε τους δρόμους της πόλης απαιτώντας δικαιοσύνη αντί γι' αυτή τη φάρσα, στην οποία είχαν εκληφθεί ως αποφασιστική απόδειξη οι υποτιθέμενες μαρτυρίες του Τούπα στην Γκουάρντια Σιβίλ (ισπανικό Σώμα «ασφαλείας» σ.τ.μ.) όταν ουσιαστικά ήταν σε κώμα από μία σφαίρα που του είχαν φυτέψει στο κεφάλι όταν τον συνέλαβαν. Δικηγόρος του ήταν ο Μπαντρές, που απέδειξε με στοιχεία ότι ο Τούπα δεν βρισκόταν στην Ισπανία την ημέρα των γεγονότων για

τα οποία τον κατηγορούσαν. Αποτέλεσμα μηδέν. Εκτελεστική ποινή. Ύστερα του έδωσαν χάρη την τελευταία στιγμή. Τον Οταέγκι τον δολοφόνησαν νόμιμα μαζί με τους συντρόφους του FRAP⁵.

2. Σκέψεις με την Τολόσα για φόντο

Παρ' όλα αυτά, στην οικογένειά μου και σ' εμένα μας φέρθηκαν άψογα και με ολοφάνερη εγκαρδιότητα, αντίθετα με την εικόνα που μου είχε περιγράψει ένας συνάδελφος ο οποίος ήταν εκεί πριν από μένα. Όταν έφυγα εγκαταστάθηκα στην Άρο. Εκεί ούτε οι δικαστές, ούτε οι δικηγόροι και λίγοι άλλοι που γνωρίζαμε από την Αλμερία (όπως κάποιος Κόμπο, υποθηκοφύλακας), ούτε κανένας άλλος δεν μπορούσε να πιστέψει ότι νιώθαμε νοσταλγία για την Τολόσα και τη ζωή μας εκεί. Οι κάτοικοι της Άρο είχαν αρκετές σχέσεις με τη Γκαστίεζ (Βιτόρια στα Βασκικά σ.τ.μ.), αλλά ήταν κυρίως εμπορικές. Επίσης το κοινωνικό κλίμα ήταν συντηρητικό, παρά την ζωτικότητα τους. Θυμάμαι μάλιστα τις εκδρομές μας στη Λαμπασίδα, εκεί κοντά, στην περιοχή του Εσκαράι και Βαλδεσκαράι και το Σάντο Ντομίνγκο. Ο Ορτέγα υ Γκασέτ (Ισπανός φιλόσοφος σ.τ.μ.) λέει ότι το πρώτο που βλέπει όποιος φεύγει από την Αστούριαν με τα μάτια γεμάτα μικρές πράσινες κοιλάδες και μπαίνει στην Καστίλλη, είναι ότι δεν βλέπει τίποτα. Για εμάς, που φύγαμε από την Κοιλιάδα της Ορδίσια και πήγαμε στην Άρο, ήταν μια ριζική αλλαγή, σαν ν' αλλάξαμε κόσμο και ιστορία.

Τα χρόνια που πέρασαν από εκείνο το φθινόπωρο του '75 ως τη στιγμή που παραιτήθηκα από βουλευτής κι έφυγα για τη Ντονόστια (το Σαν Σεμπασιάν στα βασκικά σ.τ.μ.) ύστερα από ένα-δυο μήνες στο Ναβακαλνέρο, ήταν χρόνια βαθιάς απογοήτευσης. Όσοι μπορούσαν δεν ήθελαν κι αυτοί που ήθελαν δεν μπορούσαν. Ή δεν προσπαθούσαν δυναμικά και με πεποίθηση. Ωστόσο, δεν είχα κάνει αυστηρή ανάλυση ακόμα για το τι είχε συμβεί. Γιατί δόθηκε δημοκρατική επίφαση στην νέο-φρανκική νομιμότητα; Γιατί και για ποιο σκοπό δεχτήκαμε σχεδόν άνευ όρων την κουτσουρεμένη μεταρρύθμιση που μας πρόσφεραν οι κληρονόμοι του δικτάτορα; Γιατί στήθηκε αυτό το Σύνταγμα, όπου δεν υπήρχε ούτε αληθινός διαχωρισμός εξουσιών, ούτε ουσιαστικός έλεγχος της εξουσίας; Γιατί δεν έγινε μια σοβαρή προσπάθεια να λύσουμε ουσιαστικά τα ιστορικά προβλήματα που ταλανίζουν την πολιτική κατάσταση της Ισπανίας;

Έγινε αποδεκτή, χωρίς να προηγηθεί διάλογος, χωρίς δημοψήφισμα, η μοναρχική διακυβέρνηση του Κράτους. Ενέδωσαν στις απαιτήσεις για το σύνταγμα που έθεσαν οι Ένοπλες Δυνάμεις και η Καθολική Εκκλησία. Το Σύνταγμα δεν εμβάθυνε στη συνεπή και διαρκή αναγνώριση των πολιτικών δικαιωμάτων του Εουσκάδι, της Καταλονίας και της Γαλικίας. Πρωτίτερα η συντριπτική πλειοψηφία των κομμάτων της αντιπολίτευσης υπεράσπιζε και απαιτούσε την αυτοδιάθεση των λαών. Έβαλαν λαθραία τον όρο «εθνικότητες», προσφέροντας εγγυήσεις στους στρατιωτικούς ότι δεν θα κάνουν ουσιαστικά τίποτα και άφησαν τη λέξη χωρίς συγκεκριμένο πολιτικό περιεχόμενο. Ανακνήχτηκε η φιλελεύθερη οικονομία της αγοράς ως απόλυτο δόγμα, ενώ ταυτόχρονα τη φτιασίδωναν με κενές ρητορείες για ελευθερία και ισότητα. Απέκλεισαν, ευθύς εξαρχής, την ύπαρξη ενός υπουργείου Δικαιοσύνης που τα μέλη του, ως δικαστές θα σέβονταν την ανεξαρτησία δικαστών και εφετών, μια ανεξαρτησία που φυσικά περιορίστηκε στο ελάχιστο. Το κοινοβούλιο έγινε όργανο της εκτελεστικής εξουσίας και πεδίο χειρισμών της ολιγαρχίας των πολιτικών κομμάτων. Και αντικαταστάθηκε το δικτατορικό Κράτος από ένα Κράτος κομμάτων όπου οι κομματικές ολιγαρχίες μοιράζονταν μεταξύ τους τις εξουσίες και τα λάφυρα, χωρίς να δίνουν λογαριασμό σε κανέναν.

Εάν πριν μπω στη Βουλή -το 1977- και στο Κογκρέσο -το 1979- μου φαινόταν βίαιο να πω ότι είμαι δικαστής (δεν ήταν και δεν είναι επάγγελμα για να περπαφανεύεσαι), ύστερα μου φαινόταν αφόρητο να είμαι Βουλευτής. Αργότερα γύρισα ξανά στη δικαστική καριέρα, ξανάγινα δικαστής. Ελάχιστες ήταν οι στιγμές που ένιωσα άνετα και αξιοπρεπής στην άσκηση του επαγγέλματός μου, κι αυτές οι στιγμές ήταν όλες σχεδόν στην Τολόσα και τη Ντιονόστια. Εκεί ήταν δυνατό να γίνουν -ήταν και αναγκαίες- πράξεις ατομικής αξιοπρέπειας, και να έχεις αξιοπρεπή συμπεριφορά πολίτη και επαγγελματία. Εκεί υπήρχε ένας λαός που άξιζε τον κόπο να του αφοσιωθείς και να ζήσεις τα προβλήματά του. Περιέργως, δεν ξέκοψα από PSOE (Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα της Ισπανίας σ.τ.μ.) και από το σύστημα αμέσως μόλις παραιτήθηκα από Βουλευτής και δήλωσα τους λόγους της παραίτησής μου. Για κάποιο χρονικό διάστημα εξακολουθούσα να θεωρώ τον εαυτό μου κομματικό μέλος, έστω και χωρίς βιβλιάριο, σαν παράδοξος κι ανεξάρτητος οπαδός του PSOE. Έκανα όλο και πιο βαθιά κριτική στο σύστημα, πάντα όμως μέσα στα πλαίσια του συστήματος λες και θα μπορούσε να αναδιοργανωθεί μόνο του. Τελικά η επιδεικτι-

κή αλαζονεία και ο κυνισμός του Φελίπε Γκονσάλες, η αρχή της ιστορίας των GAL⁶, η τεράστια διαφθορά, η έκταση και το βάθος των βασανιστηρίων και οι εμπειρίες μου με τους Βάσκους την εποχή του Φελίπε (Γκονσάλες), έγιναν αιτίες για να σιχαθώ μια για πάντα όλα αυτά.

3. Οι τρεις της ETA στην Αλμερία

Ήταν τόσο βαθιά η αηδία που ένωσα για την αποκαλούμενη «υπόθεση της Αλμερίας» που έφτασα στο σημείο να σκεφτώ ότι ο εκλογικός θρίαμβος του Φελιπισμού τον Οκτώβρη του 1982 θα μπορούσε να βελτιώσει κάπως τα πράγματα. Μα έγιναν χειρότερα. Η δολοφονία των τριών χαρούμενων νεαρών που ταξίδευαν από την Καντάβρια για την Πεσίνα, ένα χωριό κοντά στην Αλμερία όπου θα γίνονταν η «Πρώτη Μετάληψη» του μικρού αδερφού του ενός, συνθέτει στην εντέλεια την εικόνα της ηθικής που επικρατούσε στη χώρα. Υλοποιώντας το δόγμα της συνεργασίας των πολιτών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, ο υπεύθυνος ενός πρατηρίου βενζίνης στη Μάντσα κατήγγειλε στη Γκουάρντια Σιβίλ ότι υποπευόταν ότι οι τρεις νεαροί ήταν μέλη της ETA. Τα παιδιά δεν είχαν καμία σχέση ούτε με την ETA, ούτε με τους Βάσκους ούτε καν με την πολιτική. Όμως το θηρίο είχε ειδοποιηθεί.

Την εποχή εκείνη επικεφαλής της Γκουάρντια Σιβίλ στην Αλμερία ήταν ένας ψυχοπαθής που λεγόταν Καστίγιο Κέρο. Διέταξε να «ομολογήσουν» αμέσως οι νεαροί. Επειδή αυτοί δεν ήξεραν τίποτα και καμία σχέση δεν είχαν με όσα τους ρωτούσαν, άρχισε αμέσως το πανηγύρι των δημίων. Το ένα παιδί αναγνώρισε ανάμεσα στους αστυνομικούς που τον «ανέκριναν» ένα γνωστό του και τον ikέτεψε να πει στους άλλους ότι τον ήξερε, ότι ήξερε την οικογένειά του και ότι δεν είχε καμία σχέση με την ETA. Ο αστυνομικός όμως δεν μίλησε. Από το Ροκέτας δελ Μαρ -όπου έκαναν την πρώτη ανάκριση- τους πήγαν στην παραλία της Τορεγαρία, όπου λέει ο μύθος ότι φανερώθηκε η παναγία της θάλασσας, η προστάτιδα της Αλμερίας σε κάποιον Αντρέα από τη Χαέν. Στα κακόμοιρα τα παιδιά δεν φανερώθηκε όμως καμία παναγία, ούτε στους δημίους τους. Όταν τελείωσε και η δεύτερη ανάκριση τα παιδιά ήταν ετοιμοθάνατα. Ο παρανοϊκός δολοφόνος Καστίγιο Κέρο ειδοποίησε τότε την Υπηρεσία Πληροφοριών και το στρατηγό που ήταν ανώτερός του. Τον διέταξαν να παραστήσει ένα

αυτοκινητιστικό ατύχημα κατά τη μεταφορά των κρατουμένων και να βάλει φωτιά στο αυτοκίνητο. Αυτό το κτήνος πήγε να σκηνοθετήσει μια απόδραση με τους τρεις νεαρούς ...αλυσοδεμένους με χειροπέδες και ετοιμοθάνατους! Ύστερα πυροβόλησαν το αμάξι ώσπου πήρε φωτιά από τις σφαίρες.

Το σκηνοθέτησαν τόσο άσχημα που φάνηκε με την πρώτη η απάτη. Μα η δικαιοσύνη δεν ήταν προετοιμασμένη για υποθέσεις τέτοιας εμβέλειας. Δεν υπήρχε μήτε ένας εισαγγελέας να παραπέμψει τους υπεύθυνους, κάτι οι άδειες, κάτι οι ασθένειες δεν βρέθηκε ούτε ένας εισαγγελέας. Ανέλαβε την υπόθεση ο αρχαιότερος δικαστής της περιοχής. Η αυτοψία έγινε από ένα μόνο ιατροδικαστή, ενώ σε τέτοιες περιπτώσεις γίνεται από τουλάχιστον δύο, έως τρεις. Εξαφανίστηκαν στοιχεία, αποδείξεις, η έρευνα έγινε μπάχαλο. Μα ούτε ο κόσμος στην Αλμερία δεν κινητοποιήθηκε, ούτε καν στα χωριά των νεαρών. Κανένας δεν κινητοποιήθηκε. Ήταν τόση η σιγουριά του Καστίγιο Κέρο και της ακολουθίας του ότι το δικαστήριο τίποτα δεν θα τους κάνει, που εμφανίστηκαν με τις στολές τους στη δίκη. Ευτυχώς που ο πρόεδρος ήταν ένας τίμιος δικαστής, ο Χοσέ Ροδρίγες και διέταξε αμέσως τους κατηγορούμενους να φορέσουν πολιτικά ρούχα. Ευτυχώς που και ο δικηγόρος της πολιτικής αγωγής -ο Δαρίο Φερνάντες- δεν είχε ενσωματωθεί στους θεσμούς. Ευτυχώς που και ο εισαγγελέας της έδρας ενήργησε σωστά. Ωστόσο δεν τεκμηριώθηκε δολοφονία και καταδικάστηκαν για τριπλή ανθρωποκτονία.

Ενώ έπρεπε να εκτίσει την ποινή του και να βρίσκεται σε κάποια φυλακή, ο Καστίγιο Κέρο εμφανίστηκε στη Χαέν, αν και ο υπεύθυνος της στρατιωτικής φυλακής της Σάντα Καταλίνα διαβεβαίωνε ότι ήταν μέσα. Στην πραγματικότητα, έβγαινε τον περίπατό του κάθε απόγευμα και τα έπινε με τα φιλαράκια του. Όταν το έμαθε ο γενικός εισαγγελέας της Αλμερίας απαίτησε με επίσημο έγγραφο από το υπουργείο Εσωτερικών να συλληφθεί αμέσως εκείνος ο κύριος και να κλειστεί σε κοινή φυλακή.

Ο Μπαριονουέβο -ήταν ήδη υπουργός Εσωτερικών- καθυστέρησε όσο μπορούσε τα χαρτιά. Άλλωστε το PSOE μόλις είχε «ανακαλύψει» την Γκουάρντια Σιβίλ. Ωστόσο, επειδή όλο και κάποιος από τους σοσιαλιστές ηγέτες έχωνε τη μύτη του στην υπόθεση της Αλμερίας, ο στρατηγός Σάενς δε Σανταμαρία -Γενικός Διοικητής της Μπενεμέριτα (Benemerita = Η Αξίεπαινη, εννοεί την Γκουάρντια Σιβίλ σ.τ.μ.) κι ένας από τους «ήρωες» της 23ης Φλεβάρη⁷- ανακοίνωσε στον Χοσέ Μαρία Μπενέγας, ενώ ταξί-

δευαν μαζί σε μία πτήση, ότι ήταν πια ώρα να τελειώνουν, αφού οι σοσιαλιστές ήξεραν πολύ καλά ότι αυτά έγιναν με διαταγή του στρατηγού Ροδρίγκες Τόκε, που ήταν εκείνη την εποχή επικεφαλής της Υπηρεσίας Πληροφοριών της Γκουάρντια Σιβίλ.

Επιμένω στην αναλυτική περιγραφή της υπόθεσης, γιατί είναι η πιο τρομερή απόδειξη για το πού μπορεί να φτάσει η συνεργασία των πολιτών, όταν η ανευθυνότητα του πληροφοριοδότη συνδυαστεί με την αγριότητα του οργάνου της τάξεως. Ο συνδυασμός αυτός δεν είναι σπάνιος στην Κελτιβηρία. Την περιγράφω λεπτομερειακά, γιατί ήταν ακόμα ένα παράδειγμα για την απίστευτη παθητικότητα ενός ολόκληρου λαού μπροστά σε τόσο απεχθή συμβάντα. Παρόλο που τα γεγονότα μιλούσαν μόνα τους, παρ' όλη την καταδίκη των δημίων -η ποινή τους βέβαια μειώθηκε στο Εφετείο- υπάρχουν ακόμα στην Αλμερία άτομα που πιστεύουν ακόμα ότι τα τρία παιδιά ήταν ένοχοι και οι δήμείοι τους, αθώοι. Για όσους το λένε αυτό, που δεν είναι λίγοι, αν τα τρία παιδιά ήταν πράγματι μέλη της ETA, τα βασανιστήρια και οι δολοφονίες θα ήταν απολύτως δικαιολογημένες. Στην οικογένειά μου υπάρχουν άτομα που σκέφτονται έτσι. Και ενώ μάλιστα ένα από τα τρία θύματα ήταν πρώτος ξάδερφος της γυναίκας μου, της Πούρα Μάνιας και είχε το ίδιο επίθετο.

Αυτό το κλίμα ψύχωσης είχε δημιουργηθεί για την ETA και γενικά για το Βασκικό εθνικισμό. Οτιδήποτε κι αν γινόταν με πρόφαση την καταπολέμηση της τρομοκρατίας ήταν απολύτως δικαιολογημένο. Κάθε συνεργασία των πολιτών, ακόμα και η πιο αστήριχτη καταγγελία, ήταν καλοδεχούμενη και σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις, την ακολουθούσαν σαν δόγμα. Η υπόθεση της Αλμερίας δεν ήταν απλώς ένα τυχαίο γεγονός ή μία εξαίρεση. Οι ανώτεροι του Καστίγιο Κέρο ήξεραν ότι αυτός ήταν επικίνδυνος και τρελός, ένας ακαλίνωτος ψυχοπαθής ικανός για τις χειρότερες βιαιότητες. Εγώ ο ίδιος είχα ενημερώσει τον υπουργό Ροσόν για το άτομό του, ύστερα από ένα απίστευτο επεισόδιο. Μαζί μ' ένα σύντροφο από το PSOE (τότε ήμουν βουλευτής) είχαμε πάει να μιλήσουμε μ' αυτό το άτομο σχετικά με τη διαμάχη ενός σοσιαλιστή δημοτικού συμβούλου της Καρούτσα μ' έναν αρχιφύλακα της Γκουάρντια Σιβίλ. Ο Γκουάρντια Σιβίλ είχε προηγουμένα με το δημοτικό σύμβουλο, δεν θυμάμαι για τι είδους διενέξεις και μαγκιές. Ενώ ο Χοσέ -ο σύμβουλος- οδηγούσε το αυτοκίνητό του νόμιμα, ο Γκουάρντια Σιβίλ τον σταμάτησε και τον συνέλαβε στην είσοδο του χωριού. Ήταν μαζί με άλλους δύο Γκουάρντια Σιβίλ.

Τον έβγαλε έξω από το αμάξι και αφού του έριξε ένα-δυο χαστούκια μπροστά σ' όλον τον κόσμο που παρακολουθούσε τη σκηνή, τον άφησε ελεύθερο χωρίς να του δώσει καμία κλήση. Επειδή ο δήμαρχος της Αλμερίας -που ήταν δικός μας- μας είπε ότι ο Καστίγιο ήταν λογικός άνθρωπος, πήγαμε να του περιγράψουμε τα συμβάντα και να του ζητήσουμε να μεταθέσει τον αρχιφύλακα. Αν δεχόταν αυτή την τιμωρία, δεν θα κάναμε καμία άλλη ενέργεια. Ο Καστίγιο Κέρο άρχισε τότε να ουρλιάζει σαν δαιμονισμένος ενώ έβγαλε το υπηρεσιακό του πιστόλι και το ακούμπησε επάνω στο γραφείο. Σηκώθηκα όρθιος, είπα ότι αυτό δεν επρόκειτο να το ανεχτώ ούτε ως πολίτης, ούτε ως βουλευτής, ούτε ως δικαστικός και θα ενεργούσαμε σχετικά. Όταν βγαίναμε από το γραφείο του, ούρλιαζε εκτός εαυτού: «*Αλι! Ακίνητοι! Ψηλά τα χέρια!*» Φυσικά δεν του δώσαμε καμία σημασία και περάσαμε ψύχραιμοι μπροστά από το φρουρό του Διοικητηρίου που στεκόταν με το όπλο έτοιμο χωρίς να ξέρει τι να κάνει.

Τα εξέθεσα όλα αυτά σε μία επερώτηση που κατέθεσα στην Επιτροπή Έσωτερικών του Κογκρέσου, προειδοποιώντας τον Ροσόν για τη σοβαρότητα του θέματος. Μου είπε ότι δεν μπορούσε να το πιστέψει. Μεταθέσαν τον αρχιφύλακα, αλλά δεν έκαναν τίποτα στον Καστίγιο Κέρο. Έμεινε εκεί περιμένοντας πότε κάποιοι, όπως εκείνοι οι τρεις νεαροί, θα πέσουν στα χέρια του. Όταν πέθανε δεν έλειψαν στρατηγοί που πήγαν στην κηδεία του, ο ένας μάλιστα ήταν από την Αλμερία. Ήταν ένας ήρωας που αδικήθηκε από τους αχάριστους. Ο στρατηγός Ροδρίγες Τοκέρο δεν είπε λέξη. Ακόμα περισσότερο ήρωας. Σε τελευταία ανάλυση, όλος αυτός ο υπόκοσμος ένιωθε την ανάγκη να δώσει ένα παραδειγματικό μάθημα σε τρεις νεαρούς, που τους νόμιζε Βάσκους και μέλη της ETA. Ενώτια σ' αυτούς κάθε μέσο είναι θεμιτό. Το ίδιο και για όσους τους μοιάζουν.

4. Μιλώντας για το Εουσκάδι στη Μαδρίτη

Μολονότι η «υπόθεση της Αλμερίας» ήταν σαν μαχαιριά στην καρδιά μου, διατηρούσα ακόμα μεγάλο μέρος από τις παλιές μου σχέσεις. Ήταν χρόνια που οι ιδέες μου ήταν εντελώς ξένες με τις ιδέες των περισσότερων φίλων μου. Εκεί που βρίσκονταν οι φίλοι μου δεν βρίσκονταν οι ιδέες μου. Εκεί που βρίσκονταν οι ιδέες μου δεν είχα σχεδόν καθόλου φίλους. Καθώς ήμουν

μαθημένος σ' αυτή τη σχιζοφρενική κατάσταση από τις οικογένειες του πατέρα και της μητέρας μου και με ορισμένους από τα αδέρφια μου, μπόρεσα να συνεχίσω για καιρό να ζω έτσι. Από την άλλη πλευρά καθώς έφυγα από τη Ντονόστια η αλλαγή ζωής και συναναστροφών έκανε πιο έντονη την ιδεολογική και πολιτική αποκοπή μου από το παλιό μου περιβάλλον. Μόνο ο εφιάλτης των Βασανιστηρίων και η ένταση της καταστολής στο Εουσκάδι μου θύμιζαν συχνά ότι ένα κομμάτι του εαυτού μου βρισκόταν εκεί κι έπρεπε να κάνω κάτι. Όμως η κοινωνική μου προοπτική και η ζωή μου ήταν διαφορετικές.

Σε πολλά ταξίδια που είχα κάνει στη Μαδρίτη από τη Ντονόστια, παρότι έμενα μόνο λίγες ημέρες, είχα διαπιστώσει την ακραία άγνοια των φίλων μου για το τι συνέβαινε εκεί. Μου ήταν πολύ δύσκολο, λόγου χάρη, να πείσω τον Λουίς Γόμες Λιορέντε, τον Πάμπλο Καστελιάνο ή τους πιο κοντινούς μου συναδέλφους για την ωμή καταστολή που υπήρχε στη Χώρα των Βάσκων. Δεν το πίστευαν. Από τότε που εγκατασταθήκαμε στη Μαδρίτη, κάθε συζήτηση για το Εουσκάδι κατέληγε σε καβγά. Μία από τις πρώτες παρέες με φίλους, με συχνές επισκέψεις και δείπνα στα σπίτια, ήταν με τον Πάκο Τομάς Βαλιέντε και τη γυναίκα του Κάρμεν, τον Χεσούς Λεγκίνα και τη γυναίκα του Μαρία Εμίλια και τον Ροδρίγο Μπέρκοβιτς με τη γυναίκα του. Κουβεντιάζαμε πολύ για δικαστικά θέματα, για δίκες, για πολιτικά θέματα της συγκυρίας, για λογοτεχνία και άλλα. Ο Χεσούς Λεγκίνα και η Μαρία Εμίλια οργάνωναν συνήθως τις συναντήσεις της παρέας. Εμείς γνωρίζαμε τον Χεσούς από τον Χαβιέρ Ουάλδε και είχαμε βρεθεί μαζί σε διακοπές στη Ντονόστια, όπου εκεί στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Ντονόστια ήταν καθηγητής Διοικητικού Δικαίου και κοσμήτορας. Μολονότι δεν είχα πρωτίτερα σχέσεις με τον Πάκο Τομάς, είχαμε κοινή φίλια με τον Χοσέ Δελγάδο Πίντο, καθηγητή Φιλοσοφίας του Δικαίου στη Σαλαμάνκα, όπου ο Πάκο ήταν καθηγητής Ιστορίας Δικαίου. Και ο Ροδρίγο Μπέρκοβιτς, καθηγητής Αστικού, ήταν πολύ φίλος του Χεσούς και συνεπώς με τον Πάκο Τομάς.

Ήταν μια εγκάρδια φίλια, μια πολύ διασκεδαστική παρέα. Ώσπου ένα βράδυ, ενώ ήταν η σειρά να φάμε στο σπίτι του Χεσούς και της Μαρίας Εμίλιας, προέκυψε το θέμα των Βάσκων σε σχέση με τον Φελίπε Γκονσάλες. Ενώ ο Πάκο έκανε φλογερά εγκώμια για τον Γκονσάλες, εγώ πετάχτηκα και είπα την άποψή μου για τις GAL, για τα βασανιστήρια και για την πολιτική, την ηθι-

κή και τη διανοητική αθλιότητα αυτού του ατόμου. Ο Πάκο θύμωσε πολύ και είπε ότι δεν ήξερε μέχρι σε ποιο βαθμό έπασχα από το «σύνδρομο των Βάσκων». Είπε ότι θεωρούσε έλλειψη υπευθυνότητας και αδικία να μιλάς έτσι για το φίλο του τον Φελίπε, που τον θαύμαζε και ήταν αδιανόπτο να του χρεώνω τις ενέργειες των GAL και φυσικά τα Βασανιστήρια.

Ο τόνος του ήταν οργισμένος και έξαλλος. Προσπάθησα να συγκρατηθώ -πράγμα αρκετά δύσκολο για μένα- και επέμεινα στην άποψή μου προσθέτοντας ότι εάν ο πρόεδρος του Συνταγματικού Δικαστηρίου -τότε ο Πάκο Τομάς- ήταν τόσο φανατικός φίλος του προέδρου της Κυβέρνησης έμοιαζε δύσκολο να μπορεί να ασκήσει τον απαιτούμενο συνταγματικό έλεγχο των νόμων και των άλλων κυβερνητικών αποφάσεων. Τα πράγματα χειροτέρεψαν. Ο αμφιτρύωνάς μας ο Λεγκίνα, πήρε αμέσως το μέρος του Πάκο Τομάς (εκείνη την εποχή -1985- φιλοδοξούσε να μπει στο Συνταγματικό και χρειαζόταν ισχυρή στήριξη από τους σοσιαλιστές). Ο Ροδρίγο κράτησε μια πιο κριτική στάση για τον Γκονσάλες. Το θέμα των Βασανιστηρίων συνέχισε να δηλητηριάζει το δείπνο. Βρισκόταν ήδη σε ισχύ ο αντιτρομοκρατικός νόμος του '84 που ήταν ακόμα πιο κτηνώδης και τρομοκρατικός από αυτόν του '80.

Παρότι κανένας τυπικά δεν έκοψε σχέσεις με κανέναν, έπεσε παγωμάρα μεταξύ μας. Μόνο ο Ροδρίγο μας κάλεσε ένα βράδυ στο σπίτι του, δεν θυμάμαι για ποια γιορτή, μαζί με άλλους φίλους. Ήταν εκεί και ο γραμματέας του Υπουργείου Δικαιοσύνης με τον Λεδέσμα, που είχε συνεργαστεί σε δικηγορικό γραφείο με τον Πέσες Μπάρμπα και τον Λιμπόριο Ιέρο. Αν και μιλήσαμε πολύ λίγο, ήταν αρκετά για να μην ξαναμιλήσω μαζί του. Ο Λιμπόριο συμμετείχε στη σταυροφορία κατά των Βάσκων και δήλωνε ότι με «τέτοιους ανθρώπους» δεν μπορείς να κάνεις τίποτα. *«Γιατί ψηφίσατε αυτόν τον κωλονόμο;»* τον ρώτησα χαμογελαστός. *«Μου φαίνεται φυσιολογικός και κατάλληλος για το ζητούμενο.»* *«Και ποιο είναι το ζητούμενο; Τα Βασανιστήρια και η ατιμωρησία των δημίων; Η ανάπτυξη των GAL;»* Ο Λιμπόριο έφυγε μακριά μου.

Παρ' όλα αυτά, κάτι που μου έκανε πολύ αρνητική εντύπωση ήταν η συμπεριφορά ορισμένων πρώην μελών του κινήματος της Δημοκρατικής Δικαιοσύνης. Θεωρούσα δεδομένο ότι δεν θα είχαν χάσει το κριτικό τους πνεύμα παρ' όλη την προσέγγισή τους με την εξουσία. Δεν ίσχυε. Όταν ακόμα ήμουν στη Ντονόστια, σε μια επίσημη επίσκεψη του Φερνάντο Λεδέσμα -που ήταν εκείνη την εποχή εκπρόσωπος του Συμβουλίου Δικαστικής Εξουσίας

και συνόδευε τον Φεδερίκο Σάινς δε Ρόμπλες- είχα βρει τον Φερνάντο κάπως πιο τυπικό και πολιτικάντη βέβαια, ωστόσο ήταν ακόμα φιλικός μ' εγκάρδια συμπεριφορά. Όταν έγινε υπουργός Δικαιοσύνης θαρρείς και άλλαξε σώμα και ψυχή. Σπάνια θα βρεις ανάλογη περίπτωση τέτοιας «μετάλλαξης». Από εκεί που ήταν αυτός που διεκδικούσε σθεναρά μεγαλύτερες αρμοδιότητες για το Συμβούλιο -και τον στήριζε η αξιοπρεπής στάση του Φεδερίκο Σάινς δε Ρόμπλες- έφτασε να αποκεφαλίσει κανονικά το Συμβούλιο όταν έγινε υπουργός. Από εκεί που ήταν άνθρωπος του Δικαίου με βαθιά ριζωμένες πεποιθήσεις ανεξαρτησίας (τουλάχιστον έτσι έδειχνε), μεταμορφώθηκε μέσα σε είκοσι τέσσερις ώρες και υπεράσπιζε την «αποτελεσματικότητα» έναντι του δικαίου, ενεργώντας στο κοινοβούλιο ως ο βασικότερος εισηγητής και απολογητής εκείνου του πανάθλιου αντιτρομοκρατικού νόμου του '84. Από ακραίος υπερασπιστής -μέσα στη Δημοκρατική Δικαιοσύνη- της πιο ανοιχτής δικαστικής ανεξαρτησίας, μετατράπηκε σε φανατικό υποστηρικτή της επίθεσης κατά του Δικαίου των Γκονσάλες και Γκέρα. Σ' αυτούς σκόπευε να παραδώσει σιδηροδέσμια και φιμωμένη τη δικαστική εξουσία. Φυσικά είναι περιττό να πούμε ότι μισούσε βαθιά όλους τους υποστηρικτές του αγώνα των Βάσκων και υποστήριζε όσο μπορούσε -και μπορούσε πολύ- τους κατασταλτικούς άθλους του Μπαριονουέβο.

5. Θρήνος για τη Δημοκρατική Δικαιοσύνη (ΔΔ)

Λίγους μήνες μετά την επιστροφή μου στη Μαδρίτη, γύρω στα τέλη του 1984, δημοσίευσα ένα άρθρο στο περιοδικό Ιντερβιού σχετικά με το βρόμικο πόλεμο στο Εουσκάδι. Δεν είχε τίποτα το ιδιαίτερο. Ήταν απλώς μία από τις πολλές δημόσιες δηλώσεις, που έκανα σχετικά με το θέμα. Ο Λεδέσμα με παρακάλεσε να πάω να τον δω στο γραφείο του. Είχε ύφος αυστηρό και πεφωτισμένο. Ο σκοπός του ήταν να με «ανακαλέσει στην τάξη» για το άρθρο μου. Δυσκολεύτηκα να φτάσω σ' αυτό το συμπέρασμα, δεν καταλάβαινα. Όταν κατάλαβα τι ήθελε, του αποκρίθηκα ότι δεν δεχόμουν να επεμβαίνει, ούτε αυτός ούτε και κανένας άλλος, στην ελευθερία μου να λέω όποια άποψη θέλω. Προσπάθησε να με κατευνάσει επικαλούμενος τη φιλία μας και να με πείσει με διαμαρτυρίες ενώ κοιτούσε επίμονα το ταβάνι του γραφείου. Άρχισα να κοιτάζω κι εγώ το ταβάνι, να δω τι ήταν αυτό που του τραβούσε

τόσο πολύ την προσοχή. Ξαφνικά ο Λεδέσμα μου είπε λες και βγήκε από κάποιο είδος έκστασης: *«Πρέπει να το παραδεχτείς, Χοακίν. Ο Φελίπε και ο Αλφόνσο (Γκέρα) είναι διάνοιες.»*

Ξαφνιάστικα που έλεγε τέτοια πράγματα σ' εμένα, λες και δεν γνώριζα καλά και μάλιστα πολύ καιρό πριν από αυτόν, εκείνα τα δύο άτομα. Εντύπωση μου έκανε ότι είπε πως ήταν αναγκασμένος να μου «μιλήσει για το άρθρο μου». Επειδή κοιτούσε μανιωδώς το ταβάνι, τον ρώτησα αν αυτή τη βλακεία μου την έλεγε επειδή η συζήτησή μας καταγραφόταν από μικρόφωνα («καναρίνια» στη γλώσσα των χαφιέδων) στο ταβάνι. Δεν του άρεσε καθόλου η ερώτησή μου. Μου είπε πολύ θυμωμένος: *«Οι φίλοι σου οι Βάσκοι σ' έχουν αλλάξει προς το χειρότερο.»* Επειδή ήξερα ότι ο Λεδέσμα μου είχε κάνει κριτική σε υψηλούς κύκλους (Γκονσάλες, Γκέρα και μερικούς υπουργούς) γιατί πήγα στην κηδεία του Πέπε Μπεργαμίν (του φαινόταν ανήκουστο να διαπράξει τέτοιο ολίσθημα ένας σοσιαλιστής δικαστικός) του αμόλησα ξαφνικά: *«Φταιει η κακή επιρροή του παλιού μου φίλου, του Πέπε Μπεργαμίν.»* Και βγήκα από το γραφείο του.

Ήταν μία επώδυνη εμπειρία για μένα να διαπιστώνω ότι οι φίλοι μου από τη Δημοκρατική Δικαιοσύνη είχαν θρονιαστεί για τα καλά στην Φελιπική Εξουσία και είχαν ξεχάσει τις παλιές τους δεσμεύσεις. Καθώς φάνηκε, το μοναδικό πρόβλημα που είχαν με τη δικαιοσύνη της δικτατορίας ήταν ότι δεν την ασκούσε ένα δημοκρατικό καθεστώς, μια «καλή» εξουσία. Αρκούσε να θριαμβεύσει αυτή η «καλή κυβέρνηση» -η οποία μάλιστα θα τους τοποθετούσε σε καλές καρέκλες- ώστε όλα να λυθούν μονομιάς και να μην κριτικάρουν τίποτα. Αν αυτή η εξουσία δεν τηρούσε ολοφάνερα τις δημοκρατικές της υποσχέσεις και αντί να παλέψει για μια δικαιοσύνη αξιοπρεπή κι ανεξάρτητη, την υπέτασσε στην κυβέρνηση μέσω ενός Συμβουλίου Δικαστικής Εξουσίας κομμένου και ραμμένου στα συμφέροντα της, τότε έπρεπε να πάρεις το μέρος της εξουσίας και όχι της δικαιοσύνης. Άτομα που τα είχα γνωρίσει σε ακραίες ριζοσπαστικές ενέργειες της προοδευτικής αντιπολίτευσης, μεταμορφώνονταν τώρα σε κορυφαίους εκπροσώπους της νέας κατάστασης, χάρη στην κατάκτηση μιας αργομισθίας.

Η απόλυτη αφοσίωση τους στον Γκονσάλες και στο συγκρότημα Prisa ήταν τόσο αδιάρρηκτη όσο και οφθαλμοφανής. Μερικοί το γυρίζουν σήμερα στον Αθνάρ, μην τυχόν και ύστερα από τόσους κόπους χάσουν την καρέκλα και γυρίσουν στα καθημερινά. Με κανέναν από δαύτους δεν κατάφερα να μιλήσω ψύχραιμα για

το Εουσκάδι. Το θέμα τους ενοχλούσε φοβερά. Όλοι ήταν πια υποστηρικτές του Εθνικού Δικαστηρίου και προέβλεπαν την αναγκαστική του ενδυνάμωση. Σχεδόν κανένας τους δεν ενδιαφερόταν για τα βασανιστήρια και τις άλλες «παρατυπίες». Ήταν ανθρώπινο, μα παραίτητο ανθρώπινο, όπως θα έλεγε και ο Βολταίρος.

Εκείνο το θέαμα μου προκάλεσε μεγάλη κατάθλιψη για πολύ καιρό. Ακόμα και σήμερα με στεναχωρεί, όταν γράφω αυτή την μαρτυρία. Ερχόμουν από τη Ντονόστια πιο ερωτευμένος από ποτέ με την ευτυχία της ελευθερίας και της δικαιοσύνης και απδιασμένος από τον βρόμικο πόλεμο και την πολιτική του κράτους και έβρισκα κάμποσους από τους παλιούς μου συντρόφους στη Δ.Δ. σε μια κατάσταση εκφυλισμού και γελοιότητας. Είχαν κληιδώσει την έντιμη καριέρα τους στο πλευρό των πτημένων για μερικές κωλοεπιτυχίες στο πλευρό της νέας ολιγαρχίας. Ουμήθηκα τότε -όπως θυμάμαι και τώρα- την αναφορά που κάνει ο Ράσελ στο ταξίδι των γονιών του, το 1876 στη Βόρεια Αμερική. *«Έκαναν φίλιες με όλους τους ριζοσπάστες της Βοστόνης. Δεν μπορούσαν να προβλέψουν ότι οι άντρες και οι γυναίκες που με τόση δημοκρατική φλόγα χειροκροτούσαν και που θαύμαζαν τη νικηφόρα τους αντίσταση στη σκλαβιά, θα γίνονταν οι παπούδες και οι γιαγιάδες των ανθρώπων που εκτέλεσαν τον Σάκο και τον Βαντσέτι.»* Στη δική μου περίπτωση, οι αλλοτινοί «ριζοσπάστες της Βοστόνης» είχαν αποφασίσει ότι το παλιό τους πάθος για τη δημοκρατία ήταν απολύτως συμβατό με την Κρατική Τρομοκρατία και την Κρατική Ληστεία. Πώς ήταν δυνατό να εγκατασταθείς, με ήρεμη τη συνείδηση και γεμάτος αλαζονεία, πλάι στους δολοφόνους των Λάσα και Θαμπάλα⁸ και των είκοσι πέντε ακόμα Βάσκων αγωνιστών, που έσφαζαν τα κυβερνητικά καθάρματα των GAL;

Μιλάει ο Αντόνιο Γκαρθία-Τρεβιχάνο, στην «ομιλία για τη Δημοκρατία», για τη «θεική διαφθορά της αριστεράς». Είναι ο ατομικός εκφυλισμός των ανθρώπων του κόμματος και της «φυλής» που διέφθειραν την πολιτική και το Κράτος, κρατώντας μακριά τους πολίτες από τις υποθέσεις της κυβέρνησης για να διατηρηθούν αυτοί ανεξέλεγκτα στην εξουσία και παρεμπιπτόντως να πλουτίσουν.

Σ' αυτά τα δείγματα ανθρώπων που άλλοτε ανήκαν στο κίνημα της Δημοκρατικής Δικαιοσύνης έχουμε δει, όχι μόνο την πώλησή τους ή την ενοικίασή τους στην υπηρεσία των διεφθαρμένων, αλλά να χαρίζονται στην εξουσία που στηρίζεται επάνω τους και τους ανεβάζει στο βάθρο της αρχής και της διοίκησης. Το παλιό

τους πάθος για δικαιοσύνη και ελευθερία έχει μεταμορφωθεί σε πάθος για εξουσία και εθελοντική δουλεία.

6. Οι φίλοι μου οι σοσιαλιστές δεν κατανοούν τον αγώνα των Βάσκων

Οι καλύτεροι φίλοι μου από το PSOE είχαν απογοητευτεί, ωστόσο γαντζώθηκαν γερά πάνω στα παλιά κομματικά αρχικά. Το PSOE και η UGT (Γενική Ένωση Εργατών σ.τ.μ.) θάφτηκαν από τόνους σκανδάλων διαφθοράς και κάτω από τον πιο χυδαίο ωφελιμισμό. Συναντιόμαστε συχνά για φαγητό στα σπίτια μας, κυκλικά, ο Πάμπλο Καστελιάνο και η συντρόφισσά του (με όποια ήταν κάθε εποχή, ο ίδιος αυτοαποκαλούνταν «μονογαμικός κατ' εξακολούθηση»), ο Λουίς Γκόμες Γιορέντε και η Τερέσα (μια γυναίκα έξυπνη και μέσα σε όλα) η Πούρα κι εγώ. Οι λογομαχίες ήταν ατελείωτες. Στην πρώτη φάση (τέλη του '84 ως τις αρχές του '90) απασχολούσε κυρίως τις συζητήσεις μας η ανάλυση του Φελιπισμού και των κατορθωμάτων του. Ο Πάμπλο Καστελιάνο ήταν ο εισηγητής των σοσιαλιστών στο Κογκρέσο του αντιπρομοκρατικού νόμου, κάτι που μας απομάκρυνε κάπως. Έλεγε με άνεση, ότι εάν οι δικαστές κάνουν σωστά το καθήκον τους την ώρα που πρέπει να ελέγξουν την εφαρμογή αυτού του νόμου, δεν υπήρχε κανένας κίνδυνος. Ήταν μια ανώφελη επίδειξη ανευθυνότητας. Στην πραγματικότητα δεν υπήρχε κανενός είδους έλεγχος πέρα από αυτόν που μπορούσε να κάνουν εξ αποστάσεως οι δικαστές του Ανωτάτου Δικαστηρίου. Δεν υπήρχε τρόπος να ελέγξεις τους δήμιους στη διάρκεια της σύλληψης, αφού ήταν διορισμένοι οι δικηγόροι που υπεράσπιζαν τους συλληφθέντες και εφόσον επιβαλλόταν αυτομάτως με τη σύλληψη απόλυτη έλλειψη επικοινωνίας του κρατουμένου με τον έξω κόσμο. Σε συνδυασμό με το δικαίωμα που έδινε στην αστυνομία για δέκα μέρες κράτηση, ήταν μια καθαρή κτηνωδία που επιβαλλόταν για να διευκολύνει τα βασανιστήρια και την ατιμωρησία των βασανιστών.

Τόσο ο Πάμπλο όσο κι ο Λουίς δυσκολεύονταν να πιστέψουν ότι η κατάσταση των Βάσκων ήταν αυτή που τους περιέγραφα. Τα πιο φρικτά βασανιστήρια, η επιδεικτική ατιμωρησία των δημίων, το εμπόριο ναρκωτικών που είχε έδρα το διοικητήριο της Αστυνομίας στο Ιντσαουρόντο, οι συνεχείς ληστείες που έκαναν οι Γκουάρνια Σιβίλ, η διαπιστωμένη συνενοχή της Κυβέρνησης στις GAL, κτλ.

Δεν μπορούσαν να τα πιστέψουν. Νόμιζαν ότι υπερέβαλλα ή ότι είχα εμπλακεί πολύ με τα προβλήματα των Βάσκων. Σαν παλιό Ιακωβίνο ενδιαφέρονταν περισσότερο για τον εκουγχρονισμό και την ενδυνάμωση του Κράτους και κυρίως για τον δημόσιο τομέα της οικονομίας, για την αναδιανομή και για τον κοινωνικό μισθό.

Δεν κατανοούσαν τα εθνικά αιτήματα, που τα χαρακτήριζαν αδιακρίτως σαν μικροαστική αντίδραση, που ναρκώνει την πάλη των τάξεων. Τους έλεγα ότι αυτό δεν ήταν σωστό για τη Χώρα των Βάσκων, ότι εκεί υπήρχε ένας ισχυρός ταξικός εθνικισμός στους Βασκικούς αριστερούς πυρήνες και ότι ακόμα και το PNV⁹ ήταν κάτι περισσότερο από ένα κλασικό εθνικιστικό κόμμα παλαιού τύπου, ήταν ένα αληθινό διαταξικό λαϊκό κίνημα. Δεν το κατανοούσαν. Περιέργως όμως παραδέχονταν την «ιρλανδική εξαίρεση», όμως την εξηγούσαν από τη θρησκευτική σκοπιά, όπως το είχε κάνει ο Καρλ Μαρξ. Το πρόβλημα του Κεμπέκ γι' αυτούς ήταν μια ιστορική διαμάχη ανάμεσα στην αγγλέζικη υπεροχή στον Καναδά και την γαλλική ηγεμονία στους κατοίκους του Κεμπέκ. Ωστόσο, ήταν ενήμεροι ότι ορισμένοι σύντροφοι σοσιαλιστές προσέγγιζαν σιγά-σιγά τις εθνικιστικές απόψεις.

Με τον καιρό, κυρίως μετά το φιάσκο του δημοψηφίσματος για το NATO άλλαξε η νοοτροπία τους. Ο Πάμπλο Καστελιάνο έφτασε να δημοσιεύσει ένα άρθρο, όπου παραδεχόταν ότι ήταν σοβαρό του λάθος που είχε υποστηρίξει τον αντιτρομοκρατικό νόμο, ότι είχε αποδειχτεί πολύ σύντομα τι ήταν στην πραγματικότητα. Σήμαινε λύσιμο των χεριών της Αστυνομίας, αστυνομικοί που παίζουν το ρόλο των δικαστών και «καλόπιστοι» δικαστές που έχουν μετατραπεί σε Γκουάρντια Σιβίλ. Ύστερα από τη μεγάλη απάτη με το NATO, ο κύκλος μας μεγάλωσε με τη συμμετοχή ατόμων όπως ο Αντόνιο Γκαρθία Σαντεσμάσες, ο Πάκο Μπουστέλο ή ο Μανουέλ δε λα Ρότσα. Ήταν έξυπνοι άνθρωποι κι ευαίσθητοι σε ό,τι αφορούσε το βασικό πρόβλημα. Δεν το καταλάβαιναν όμως. Ήταν αδύνατο να συζητήσεις μαζί τους το θέμα αυτό. Μου έκανε εντύπωση, εξάλλου, ότι άτομα τόσο έξυπνα εξακολουθούσαν ατάραχοι το ίδιο σοσιαλιστικό μοντέλο, ενώ η σοσιαλδημοκρατία περνούσε βαθιά κρίση και είχε στερέψει από ιδέες και πεποιθήσεις, με αδύναμα κόμματα στο περιθώριο του μαρξισμού, που φιλοδοξούσαν με κάθε κόστος και πετώντας κάθε «βαρίδι» ηθικό και ιδεολογικό να διαχειριστούν το νεοκαπιταλιστικό-νεοφιλελεύθερο Κράτος. Πάντως ήταν καλοί φίλοι και τίμιοι άνθρωποι.

7. Ένας ύποπτος για τρομοκρατία στο Αυτόφωρο

Πλησίαζε το καλοκαίρι του '85 όταν ένα βράδυ που είχα υπηρεσία στο Αυτόφωρο, συνέβη κάτι αξιοσημείωτο. Ήρθε στο γραφείο μου, ζητώντας να μιλήσει επειγόντως μαζί μου ένα ζευγάρι από το Μπιλμπάο. Ήταν συντετριμμένοι. Πριν από επτά μέρες ο γιος τους είχε συλληφθεί μέσα στο σπίτι τους και δεν είχαν μάθει τίποτα γι' αυτόν. Όταν τους είπαν ότι τον είχαν μεταφέρει στη Μαδρίτη, γύρισαν όλα τα αστυνομικά τμήματα χωρίς κανένας να μπορεί να τους ενημερώσει για το πού βρίσκεται ο γιος τους. Μου ζητούσαν να προσπαθήσω να βρω το γιο τους και να μάθω πώς ήταν. Τους υποσχέθηκα ότι θα το έκανα και να μην ανησυχούν γιατί θα ήταν κάτι πολύ απλό.

Δεν ήταν καθόλου απλό. Στη Γενική Διοίκηση Ασφαλείας -βρισκόταν ακόμα στην Πουέρτα δελ Σολ- δεν βρισκόταν ο νεαρός. Ούτε και σε κάποιο αστυνομικό τμήμα. Στην Γκουάρντια Σιβίλ δεν ήξεραν τίποτα. Όταν ξανατηλεφώνησα -εκνευρισμένος πια- στην Πουέρτα δελ Σολ, ο αστυνόμος υπηρεσίας εκείνης της νύχτας μου είπε ότι μπορεί να βρισκόταν στη Γκουάρντια Σιβίλ. Ύστερα από μεγάλη αναμονή, βγήκε ένας λοχαγός που αφού πείστηκε ότι είμαι ο Πρόεδρος Υπηρεσίας μου έδωσε ένα στρατηγό. Αυτός μου είπε αγενέστατα ότι ο συλληφθείς είχε παραπεμφθεί στο αρμόδιο δικαστήριο και γι' αυτό ήταν έξω από την δικαιοδοσία μου. Του δήλωσα ότι ή θα μου τον φέρουν αμέσως στο δικαστήριο ή θα πάω ο ίδιος στη Γενική Διοίκηση της Γκουάρντια Σιβίλ με το γραμματέα, τον εισαγγελέα και τη δικαστική φρουρά και θα συλλάβω όποιον μ' εμποδίσει. Αυτό τον εντυπωσίασε. Μου έστειλαν τον κρατούμενο.

Όταν ήρθε ήταν σαν χαμένος, ήταν ολοφάνερα πανικόβλητος. Νόμιζε ότι εγώ ήμουν αστυνομικός ή κάτι παρόμοιο. Το ίδιο νόμιζε και για τον εισαγγελέα, το γραμματέα και τον ιατροδικαστή. Ο τελευταίος τον εξέτασε σε μία διπλανή αίθουσα. Δεν είχε εμφανείς πληγές -εκχυμώσεις ή μελανώματα- όμως φαινόταν να έχει πάρει ναρκωτικές ουσίες. Μου είπε ότι όταν βρισκόταν στο κελί του, είχε πέσει στο πάτωμα και όλα γύρω του γύριζαν. Μιλούσε ασυνάρτητα, ψελλίζοντας. Διέταξα να φέρουν τους γονείς του. Ο λοχίας που τον είχε φέρει ζήτησε να μιλήσει μαζί μου πρώτα. Μου υπενθύμισε ότι αν ο κρατούμενος μιλήσει με τους γονείς του παραβιάζεται η απομόνωση. Του είπα ότι η συμπεριφορά του είναι έλλειψη σεβασμού προς τη δικαστική αρχή και δεν το ανέχομαι. Αυτός πρέπει να υπακούει και να εκτελεί, τελεία και παύλα.

Ύστερα από την οικογενειακή συνάντηση κι αφού τελείωσαν οι διαδικασίες που αποφασίσαμε, διέταξα την απελευθέρωση του νεαρού, παραπέμποντάς τον στο Τακτικό Δικαστήριο που ανήκε. Όταν θα τον καλούσαν, όφειλε να παρουσιαστεί. Έφυγε μαζί με τους γονείς του. Ύστερα από μερικές μέρες συνάντησα κοντά στο Δικαστικό Μέγαρο τον Ινιάκι Εσναόλα, που ήταν ο δικηγόρος της οικογενείας εκείνης. Το αγόρι είχε παρουσιαστεί στο δικαστήριο και είχε απαλλαχτεί από κάθε κατηγορία. Κάτι τέτοια σου προσφέρουν ικανοποίηση.

Πολλοί όμως ήθελαν να μη γίνονται έτσι τα πράγματα. Η Γκουάρντια Σιβίλ, εξοργισμένη μαζί μου, με κατήγγειλε στο Συμβούλιο Δικαιοσύνης. Ο υπεύθυνος δικαστής με κάλεσε να δώσω εξηγήσεις, όμως δεν έδωσα καμία εξήγηση γιατί ότι έκανα ήταν αποκλειστικά δική μου αρμοδιότητα ως Προέδρου Υπηρεσίας. Το Συμβούλιο ούτε καν μου ζήτησε έγγραφη αναφορά. Δεν έκανε κανενός είδους έρευνα γιατί ήξεραν, όλοι τους, όσο κι αν τους ενοχλούσε, ότι αυτό που έκανα ήταν απόλυτο δικαίωμά μου. Πάντως, πρέπει να ομολογήσω ότι αυτά τα πράγματα τα κάνεις πάντοτε με φόβο. Φοβάσαι μήπως κάνεις κάποιο παραπάτημα ή την παντοδυναμία του Συμβουλίου, που μπορεί να σε καταστρέψει. Φαίνεται ψέμα αλλά έτσι είναι. Όταν ενεργείς με την τυπική γραφειοκρατική αδράνεια, χωρίς να παίρνεις «τολμηρές» πρωτοβουλίες, όλα είναι εύκολα και άνετα και οι «δικοί σου» δεν χώνουν τη μύτη τους στο τι κάνεις. Η παθητικότητα, η αδράνεια και η αποφυγή κάθε μπλεξίματος δεν σου φέρνει προβλήματα. Εκείνη την εποχή, οι FOP (Δυνάμεις Δημόσιας Τάξης σ.τ.μ.) αλώνιζαν, έκαναν ό,τι ήθελαν. Ο αντιπρομοκρατικός νόμος και η υποστήριξη της Κυβέρνησης σε ό,τι κι αν έκαναν οι FOP είχε αποθρασύνει τους ηγέτες τους. Στη χειρότερη περίπτωση, που σπανίως παρουσιαζόταν, οι καταδικασμένοι για βασανιστήρια έπαιρναν χάρη συστηματικά και πριν από τη χάρη, προβιβάζονταν και βραβεύονταν. Είναι πρακτικά αναρίθμητα τα παραδείγματα. Όμως το 1986 συνέβη το μεγαλύτερο πολιτικό-δικαστικό σκάνδαλο σ' αυτόν τον τομέα. Η δικαστής από το Μπιλμπάο Μαρία Ελίζαμπεθ Ουέρτας υποχρεώθηκε, για να αποκαλύψει τους βασανιστές του Τομάς Λινάσα, να κάνει επανειλημμένες αναγνωρίσεις των Γκουάρντια Σιβίλ που είχαν υπηρεσία στο στρατόπεδο της Λα Σάλβε, όταν έκαναν τα φρικτά βασανιστήρια στον Λινάσα. Είχε ζητήσει εκ των προτέρων μια λίστα με τα ονόματα των Γκουάρντια Σιβίλ που τον συνέλαβαν και τον ανέκριναν, μα η απάντηση που έλαβε ήταν ότι τον έπιασαν αυ-

τοί που είχαν υπηρεσία την ημέρα εκείνη. Ξαφνικά, ενώ η δικαστής είχε απαιτήσει με ακλόνητη δικαστική απόφαση -που δεν την είχε ζητήσει κανένας, ούτε ο εισαγγελέας- να παρουσιαστεί μία ομάδα Γκουάρντια Σιβίλ για να γίνει για πολλοστή φορά αναγνώριση από το θύμα, ο αξιωματικός απάντησε εγγράφως τα ακόλουθα: «Υπάρχουν βάσιμες αιτίες για να μη διαθέσουμε τις συγκεκριμένες κλητεύσεις».

Ήξερε τι έκανε. Τηρούσε τις εντολές που είχε πάρει από τον πρόεδρο της κυβέρνησης Φελίπε Γκονσάλες και τους υπουργούς Μπαριονουέβο και Λεδέσμα. Αυτός ο τελευταίος κάλεσε μπροστά στις κάμερες της Ισπανικής Ραδιοτηλεόρασης τον Γενικό Διευθυντή του Υπουργείου Δικαιοσύνης -τόρα βρίσκεται στο Ανώτατο Δικαστήριο- το Χουάν Αντόνιο Ξιόρ Ρίος να πει, ούτε λίγο ούτε πολύ ότι η απόφαση της δικαστικού ήταν παράνομη και γι' αυτό δεν έπρεπε να την υπακούσουν. Κι αυτό πέρασε έτσι. Ούτε αυτός, ούτε ο Λεδέσμα, ούτε ο Μπαριονουέβο, ούτε ο Γκονσάλες δεν είχαν τις παραμικρές νομικές κυρώσεις για την πράξη τους. Κάλεσαν σε εγκληματική ανυπακοή και σε άρνηση παροχής βοήθειας στη δικαιοσύνη και τίποτε δεν συνέβη. Το Ποινικό τμήμα του Ανώτατου Δικαστηρίου αρχειοθέτησε με μεγάλη βιασύνη τις διστακτικές διαδικασίες που είχαν κινηθεί ενάντια στον πρόεδρο της Κυβέρνησης, που επέμεινε ξανά και ξανά ότι εκείνες οι αναγνωρίσεις δεν γίνονταν σε καμία πολιτισμένη χώρα. Τα γνωστά. Η εξουσία μπορεί να δείχνει ανυπακοή στη δικαιοσύνη γιατί έχει το δικαίωμα να εγκληματεί ατιμώρητα. Και συνέχισαν. Οι αναγνωρίσεις τελικά αποκάλυψαν τους βασανιστές (εφτά αστυνομικοί και δύο αξιωματικοί της Αξίεπαινης Γκουάρντια Σιβίλ) που καταδικάστηκαν από το Δικαστήριο του Μπιλμπάο και από το Ανώτατο. Όλοι είχαν προαχθεί όσο δι-αρκούσε η δίωξή τους και κανένας δεν απαλλάχθηκε από την υπηρεσία του. Τόσο ο κυρίως υπεύθυνος -ο υπολοχαγός Μαρτίν Λιεβότ- όσο και οι άλλοι καταδικασμένοι, πήραν χάρη. Και μάλιστα, ο Μαρτίν Λιεβότ πήρε χάρη με πρόταση του υπουργού Μπελότς, που είχε βγει να υπερασπίσει τη δικαστικό Ουέρτα όταν ήταν, όπως κι εκείνη, δικαστικός στο Μπιλμπάο και είχε πει ότι η πράξη της συναδέλφου του «*συμπύκνωνε όλο το μεγαλείο του Κράτους Δικαίου*». Φαίνεται ότι και η χάρη στους εγκληματίες το ίδιο συμπύκωνε.

8. Μολυβένια χρόνια στην ψυχή

Εκείνα τα χρόνια της δεκαετίας του 80' κατέγραψαν ένα ρεκόρ στον «πόλεμο» κατά της τρομοκρατίας. Δύο αντιτρομοκρατικοί νόμοι (ο ένας πιο σιχαμερός από τον άλλον) και μάλιστα ο δεύτερος χαρακτηρίστηκε μερικώς αντισυνταγματικός. Ένας νόμος για τους Μετανάστες (ο 7/1985, της 1ης Ιουλίου, επίσης αντισυνταγματικός). Ένας νόμος για την Ασφάλεια των Πολιτών, του 1988, ο οποίος ήταν ένα άθλιο κατασταλτικό κατασκευάσμα, και ορισμένες διατάξεις του αφαιρέθηκαν από το τελικό ως αντισυνταγματικές. Ένας Νόμος Δικαιοσύνης, του 1985, που το πιο χαρακτηριστικό του σημείο ήταν ο περιορισμός της δικαστικής εξουσίας από την πολιτική εξουσία. Οι GAL οργιάζαν και δολοφονούσαν ως το 1987. Η Κυβέρνηση αρνήθηκε να γίνει έρευνα υπερασπίζοντας σε σημείο εγκληματικής παράνοιας και ηθικής τρέλας το «κρατικό μυστικό» που κάλυπτε τους τάφους των δολοφονημένων και κηλίδωνε πολλές δικαστικές τβέννους που χρσίσμευαν μάλλον σαν χαλάκι της εξουσίας παρά ως ένδυμα μιας αξιοπρεπούς δικαιοσύνης.

Ύστερα από αυτά τα «μολυβένια» χρόνια διαπίστωσα ότι ήταν πολύ πιο επικίνδυνο να σκέφτεσαι και να ενεργείς σαν δημοκράτης, παρά να είσαι ο πιο ακραίος μαρξιστής κι επαναστάτης. Η CESID (Κρατική Υπηρεσία Πληροφοριών σ.τ.μ.) εμφανίζεται σε κάθε δημοκρατική εκδήλωση και σε κάθε διάλεξη σχετική με το θέμα. Απ' ότι φαίνεται το Στέμμα επαγρυπνεί διαρκώς γιατί δεν είναι όλα βολικά, παρά τα προσχήματα και την κολακευτική ρητορική των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Όμως πολύ πιο ριψοκίνδυνο και ανυπόφορο είναι να συμπαθείς τον αγώνα των Βάσκων. Σιγά-σιγά απομακρύνθηκαν από εμένα πολλοί παλιοί φίλοι και σύντροφοι. Οι κριτικές μου στο ραδιοφωνικό σταθμό SER (κάθε εβδομάδα επί επτά χρόνια, καθημερινά για άλλα τρία χρόνια) επικεντρώθηκαν στη διαφθορά και την κρατική τρομοκρατία. Ώσπου ήρθε η στιγμή -το 1996- που ο Γκαμπιλόντο¹⁰ δήλωσε αδυναμία να με υπερασπίσει ως συνεργάτη του. Ο Πολάνκο και οι δικοί του δεν μπορούσαν να επιτρέπουν τις αποκαλύψεις μου ενάντια στις GAL και τον Φελίπε Γκονσάλες όμως, επιπλέον, το ότι υπερασπιζόμουν τον βασκικό εθνικισμό -που στην εκδοχή του Αρδάνσα προσέλκυε και τον Γκαμπιλόντο- ήταν κάτι που δεν μπορούσαν να ανεχτούν.

Λίγο καιρό μετά τη δημοσίευση του βιβλίου μου «Βρόμικα Χέρια» -μια ριζοσπαστική και τεκμηριωμένη κριτική στην έλλειψη

ανεξάρτητης δικαιοσύνης, η οποία έχει υποταχθεί στην κρατική εξουσία, και για τις δίκες των σκανδάλων διαφθοράς και κρατικής τρομοκρατίας με την ανυπαρξία κάθε ελέγχου- ο ραδιοφωνικός σταθμός αποφάσισε να διακόψει τη συνεργασία μας. Όπως μου είπε ο διευθυντής του Ντανιέλ Γαμπέλα -ο ίδιος μέχρι σήμερα- έπρεπε να «προστατευτεί» ο Γκαμπιλόντο από τον κίνδυνο που αντιπροσώπευα εγώ. Ήταν ολοφάνερο πια ότι δεν αποτελούσα μέρος του συστήματος. Έπρεπε να μου κόψουν τη φωνή. Δεν μπορούσαν ν' ανεχτούν να υπερασπίζομαι τον Αρθαγιούθ¹¹, τον Σειτιέν ή τον Πέπε Ρέι και να καταγγέλλω σκληρά την κρατική τρομοκρατία και τη βουβαμάρα ή και αχρηστία του δημοσίου ελέγχου για τη διαφθορά και τα εγκλήματα του Κράτους.

Αν η δημοσίευση του βιβλίου «Βρόμικα Χέρια» μου έφερε προβλήματα και άγριες επιθέσεις, όπως και την απομάκρυνση ή και διακοπή σχέσεων με υποτιθέμενους φίλους, η έκδοση του επομένου βιβλίου μου «Το Μέγαρο της Αδικίας» (ακόμα πιο ακραία επιθετικό ενάντια στο σύστημα και ενάντια στη δικαιοσύνη που βολεύει τον άρχοντα και πολύ πιο αποφασιστικά υπέρ της κοινωνικής ανυπακοής κι απειθαρχίας) μου κόστισε περισσότερες διακοπές φιλικών σχέσεων και την αρχή μιας ακατάπαυστης πολιτικής δίωξης από πλευράς του Συμβουλίου Δικαστικής Εξουσίας. Τότε προήδρευε ο Χαβιέρ Δελγάδο και εκεί σύχναζαν άτομα της πολιτικής και ηθικής τάξεως των Μοσκόσο, Μπρούνο Οτέρο ή Μπενίγνο Βαρέλα. Το έργο μου ήταν, επίσης, μία κατηγορηματική καταγγελία των παραποιήσεων που έγιναν ενάντια στον Χαβιέρ Γκόμες δε Λιάνιο στην υπόθεση Σοχεκάμπλε και προφανώς, για τους άφοβους χειρισμούς του στην υπόθεση Λάσα-Θαμπάλα. Επίσης περιείχε μια σκληρή κριτική για τη σκανδαλώδη δίκη ενάντια στο Εθνικό Συμβούλιο του Ηερί Βατасuna¹² για τις άδικες και αυθαίρετες φυλακίσεις του Πέπε Ρέι, που αποφάσισαν ο Κάρλος Μπουέρεν και ο Μπαλτάσαρ Γκαρθόν, τα δύο δίδυμα αστέρια της ανεξάρτητης δικαιοσύνης και του ίδιου του Στέμματος της Κελτιβηρίας, καθώς κι άλλες δικονομικές καταχρήσεις.

Η δημοσίευση του «Μεγάρου της Αδικίας», ήταν το σύνθημα για να με κυνηγήσουν ή να με εκμηδενίσουν -ανάλογα με την περίπτωση- με κάθε ευκαιρία. Οι διάφοροι Πολάνκο κατήγγειλαν και δυσφημούσαν, ενώ το Συμβούλιο Δικαιοσύνης επιτίθονταν ενάντια στην ελευθερία έκφρασής μου με το πρόσχημα ότι όλες μου οι δημόσιες εμφανίσεις (άρθρα, ομιλίες και συζητήσεις) προϋπέθεταν την άσκηση των δικαστικών μου καθηκόντων. Ταυτόχρονα ο

θλιβερός γενικός ιεροεξεταστής του Σοσιαλιστικού Κόμματος -ο Αλφρέδο Πέρες Ρουμπαλάμπα- και ο αντίστοιχος του Λαϊκού Κόμματος ο Μαγιόρ Ορέχα ξεσπάθωναν στα μέσα ενημέρωσης εναντίον μου. Ωστόσο, ακόμα για λίγο καιρό είχα την υποστήριξη του Αντόνιο Ερέρο στον COPE (Ραδιοφωνικός σταθμός σ.τ.μ.) και της εφημερίδας «El mundo», με την οποία συνέχισα να συνεργάζομαι. Όταν πέθανε σε ατύχημα ο Αντόνιο, μου απέμεινε μόνο η εφημερίδα του Πέδρο Χ.

9. Απαγορεύεται να είσαι φίλος των Βάσκων

Πρόεκυψε όμως το πρόβλημα των Βάσκων. Μολονότι πάντοτε, από τότε που έφυγα από την Τολόσα και τη Ντονόστια, είχα εκφραστεί ανοιχτά για την καμπάνια με ανοπίες, ψέματα και απάτες ενάντια στην βασκική ιδεολογία, στον Αρθαγιούθ, στη Βασκική Κυβέρνηση, στον Σετιέν, στον Οτέγκι¹³ κτλ, κανένας δε σκέφτηκε να με κατηγορήσει για οπαδό της ETA ή κάτι παρόμοιο. Μάλλον πρέπει να σκέφτονταν ότι θα ήταν υπερβολικό κάτι τέτοιο για ένα άτομο που χωρίς πάθος και δακρύβρεχτες επιδείξεις είχε κατακρίνει σκληρά την ETA, παρόλο που υπεράσπιζε την ανάγκη μιας λύσης με διάλογο και με συμφωνία της Βασκικής Κυβέρνησης και απαιτούσε, σε κάθε περίπτωση, τον απόλυτο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ειδικότερα για όσους είναι πιο ευάλωτοι στη βία των δημίων, ως συλληφθέντες ή κατάδικοι.

Συνεχώς δεχόμουν συμβουλές «να είμαι προσεκτικός» από τους μεν και τους δε. Ορισμένοι φίλοι μου, ανησυχούσαν για όσα άκουγαν για το άτομό μου στους κύκλους των Αθναριστών και των Σοσιαλιστών. Μεταξύ των τελευταίων, ακόμα διατηρώ φιλίες με ανθρώπους εξέχοντες όπως ο Λουίς Γκόμες Λιορέντε, ο Νικολάς Ρεδόντο (Πατέρας), ο Πάμπλο Καστελιάνο, ο Χοσέ Μαριάνο Μπενίτες από το Λούγο, ο Πάκο Μπουστέρο, ο Χουάν Φρανσίσκο Μαρτίν Σέκο και άλλοι. Ωστόσο η επίθεση που μου έκαναν οι σοσιαλιστές -δεν ξέρω γιατί- ήταν ιδιαίτερως έντονη. Σε σημείο μάλιστα που το PSOE της Σεβίλλης -των Πεπότε Μπορμπόλια, Πίνο και σία- αποφάσισε ότι εγώ δεν υπήρχα. Μ' έσβησαν από τη λίστα των Εισηγητών του Συντάγματος της Ανδαλουσίας -όπου ανήκω από την πρώτη ως την τελευταία συνδιάσκεψη- και με έριξαν στην κόλαση του τίποτα. Πρόσφατα στους υπόλοιπους Εισηγητές μαζί και στον αυτόκλητο Πίνο δόθη-

κε το μετάλλιο του Ανδαλουσιανού Κοινοβουλίου. Επειδή εγώ δεν υπάρχουν, ούτε μετάλλιο, ούτε τίποτα.

Τελικά ο Γκαρθόν επινόπησε το χαρτί από τον υπολογιστή του Πέπε Ρέι που, όπως έλεγε ο σούπερ-δικαστής, το είχε ανακαλύψει η UCI του Μπλασίλιο. Ο Πέπε τα περιγράφει πολύ ωραία στο βιβλίο του «Ο δημοσιογράφος κάθαρμα». Η επινόπηση ήταν ότι σε μία σύσκεψη, στο σπίτι μου, του Χεσούς Σανταέλια, ο Πέπε κι εγώ είχαμε μιλήσει για διάφορες «ιδιαιτερότητες» της σχέσης του Γκαρθόν με τον κάτοχο του Στέμματος. Ο τελευταίος είχε ζητήσει από τον υπερδικαστή να μη συνεχίσει την υπόθεση των GAL γιατί ήταν μια λεπτή κρατική υπόθεση όπου ο ίδιος -ο βασιλεύων άρχοντας- είχε ανάμιξη. Δεν ήταν αλήθεια ότι συναντήθηκα με τον Πέπε Ρέι και ο Γκαρθόν ήξερε ότι είχε διαδώσει ο ίδιος αυτή τη φήμη, εδώ και χρόνια, στην παλιά παρέα του LHardy (παλιό Μαδριλένικο εστιατόριο σ.τ.μ.). Απ' ό,τι φαίνεται ήθελε να την αποδώσει τώρα στον αντίπαλο. Το χαρτί που έστειλε η θεία πρόνοια και προερχόταν από τον υπολογιστή, σύμφωνα με τον Μπλασίλιο (ποτέ δεν μας είπαν ποιος το είχε βρει ούτε γιατί ανακαλύφθηκε δύο χρόνια μετά την κατάσχεση του υπολογιστή) περιείχε κάποιες ύβρεις ενάντια στον αρχηγό του Κράτους και περιέγραφε ορισμένα βασιλικά κατορθώματα.

Ο Γκαρθόν έστειλε το κατασκευάσμα αυτό στο Ανώτατο Δικαστήριο και εντάχθηκε στη δικογραφία 18/98, όπου ήδη υπήρχαν δεκατρία χωριστά μέρη, το ένα αφιερωμένο στο μεγάλο φίλο του, τον Πέπε Ρέι. Επειδή το Ανώτατο Δικαστήριο του το επέστρεψε (μ' ένα «προσοχή!» τοποθετημένο δίπλα στο όνομά μου από το μεγάλο νομομαθή Χοσέ Χιμένες Βιλιαρέχο), ο Γκαρθόν κίνησε πρώτα κάποιες διαδικασίες και μετά φρόντισε να τα φορτώσει στη Γενική Εισαγγελία. Εκεί βρήκε την ευκαιρία να διαδώσει το εύρημα «στους τέσσερις ορίζοντες». Ο Σανταέλια κι εγώ παρουσιαζόμασταν τριγυρισμένοι από βασκικές σημαίες και διαδηλωτές ενώ ένας αφηγητής εξηγούσε τις συμπάθειές μας για την ETA. Ήταν τόσο φανερό ότι είχε βάλει το χέρι του ο Γκαρθόν που ο ίδιος απαίτησε από το κανάλι Tele5, που είχε την αποκλειστικότητα, να σταματήσει. (Κάποιοι από τους διευθυντές του καναλιού ήταν μπλεγμένοι σε μια Γκαρθονική Δικογραφία). Βγήκε δημόσια και αρνήθηκε ότι ήταν ο συγγραφέας της δίωξης και έδειξε προς το Ανώτατο δικαστήριο και τη Γενική Εισαγγελία.

Οι Βρισιές για το βασιλιά ήταν σκέτα μαργαριτάρια. Ποτέ δεν είχα ακούσει χειρότερες αθλιότητες ενάντια στον αρχηγό του

Κράτους, εκτός από τον ίδιο τον Γκαρθόν. Ο Χούλιο Ανγκίτα¹⁴ -καλός φίλος και σύντροφος- με πληροφόρησε ότι σε μία συνάντησή του με τον βασιλιά, ο τελευταίος είχε χαρακτηρίσει τον Γκαρθόν σαν ένα «κυνηγό δόξας». Με εξουσιοδότησε να το μεταφέρω στο σούπερ-δικαστή. Όταν του το είπα, μπροστά στον Χαβιέρ Γκόμες δε Λιάνιο και τη Μαρία Ντολόρες Μάρκες δε Πράδο στο «Κάσα τομίνγκο» (κοντά στο έφιππο άγαλμα του δον Μπαλντομέρο Εσπαρτέρο) ξέσπασε σε βαριές βρισιές που μας αιφνιδίασαν. «*Να μου το κάνει αυτό εμένα, με τόσες χάρες που του έχω κάνει*» έλεγε και ξανάλεγε εκτός εαυτού. Το μόνο που μας ενδιέφερε όλους τους παρόντες ήταν να μάθουμε τι χάρες είχε κάνει ο δον Γκαρθόν στον Βουρβώνο βασιλιά. Το μάθαμε αργότερα. Έλεγε ο Σούπερ Γκαρθόν ότι είχε σκίσει με τα ίδια του τα χέρια, μπροστά σ' ένα γνωστό εισαγγελέα της Γενικής, ντοκουμέντα που πιστοποιούσαν την κατάχρηση κονδυλίων από τον Χουάν Κάρλος. Αφού έγινε σκάνδαλο και η Εισαγγελία διέταξε την παραπομπή της υπόθεσης στο αρχείο, δεν γινόταν αλλιώς παρά να το κάνει έτσι. Μα άφησε αποδείξεις, στην ίδια την απόφαση του αρχείου, και οι τρεις συνωμότες σκοπεύαμε να διαδώσουμε αυτά που έλεγε το έγγραφο του Μπλασίλιο.

Το σενάριο φτιάχτηκε αφού προηγήθηκε μια προειδοποίηση που μου έκανε, πριν από ένα μήνα περίπου, ένας φίλος δημοσιογράφος. Ο Ρουμπαλκάμπα είχε τηλεφωνήσει στον COPE για να τους ανακοινώσει ότι θα σκάσει μια είδηση-βόμβα για το άτομό μου. Επρόκειτο για την «επιβεβαίωση» των συναναστροφών μου με το περιβάλλον της ETA. Γι' αυτό δεν με αιφνιδίασε, όταν ο Γκαρθόν χτύπησε. Πώς να μ' αιφνιδιάσει, δηλαδή, αφού ήδη προετοιμάζονταν να με περικυκλώσουν και να με κατηγορήσουν. Λίγο πριν από τη φοβερή Γκαρθονιάδα, ο κακομοίρης ο Έρνεστ Λιουκ (που η δολοφονία του με πόνεσε ειλικρινά) παρότρυνε μία κυρία να τηλεφωνήσει στην συζήτηση του καναλιού Όντα Σέρο όπου συμμετείχα μια φορά την εβδομάδα, για να με ρωτήσει αν ήμουν συνεργάτης της εφημερίδας «Egip»¹⁵. (Ανάμεσα σ' άλλα με κατηγορούσαν και γι' αυτό στο Tele5, που μιλούσε για την «επαγγελματική μου σχέση» με την Βασκική Εφημερίδα). Της είπα όχι, ότι ποτέ δεν είχα συνεργαστεί με την εφημερίδα «Egip», όπως ήξερε πολύ καλά το άτομο που την είχε βάλει να τηλεφωνήσει στο σταθμό. Την επόμενη μέρα τηλεφώνησε ο ίδιος ο Λιούκ για να πει ότι είχε στα χέρια του μια επίσημη έκδοση του Egip όπου δημοσιευόταν ένα άρθρο δικό μου που υπεράσπιζε την ETA. Είπα ότι το άρθρο

-σχετικά με τον Βρόμικο πόλεμο στο Εουσκάδι, με τίτλο «Μουσική για χαμαιλέοντες»- δεν είχε δημοσιευτεί στην εφημερίδα «Egin» αλλά στην επίσης έκδοσή της και γι' αυτό το έντυπο κανένας δεν με είχε ρωτήσει. Είχα συνεργαστεί επανειλημμένως με την εφημερίδα «Egin» και δεν θα είχα κανένα λόγο ν' αρνηθώ, εάν ήταν αλήθεια, ότι έγραφα επίσης στη «Egin» ή στο «Ardi Beltza» όπου είχα αρκετούς φίλους.

Εκείνη η πρόκληση, καθώς και οι επίμονες συκοφαντίες που επακολούθησαν, γίνονταν εξαιτίας της ριζικής διακοπής των σχέσεων με τον Γκαρθόν, το στενό φίλο του Λουίς δελ Όλμο. Δεν ήξεραν τι να κάνουν για να με αναγκάσουν να παραιτηθώ από το σταθμό. Συμμετείχα ακόμα μερικές εβδομάδες και τελικά έφυγα. Αφού έμεινα περίπου ένα μήνα μακριά από κάθε ραδιοφωνική εκπομπή, με πήρε στις συζητήσεις του ο Αντόνιο Ερέρο, κάτι που μεγάλωσε την οργή και τις βρισιές του μεγάλου και τρανού Δελ Όλμο εναντίον μου. Ένα από όσα έλεγε ήταν μια αδιαμφισβήτητη αλήθεια. Εγώ πράγματι ήμουν φίλος του Πέπε Ρέι. Ποτέ δεν το έκρυπα. Όμως κατά βάθος, το θέμα βρισκόταν πέρα από αυτή τη φιλία. Είχε παρθεί απόφαση να ξεμπερδεύουν μ' εμένα και τίποτα καλύτερο από το να το κάνουν με όλες τις ευλογίες του συστήματος -μαζί με τη λάσπη των Μέσων- και να με παρουσιάσουν ως υπερασπιστή της ETA. Αν είσαι ακραίος δημοκράτης, αληθινός μαρξιστής, στενός φίλος του Χούλιο Ανγκίτα και του Χαβιέρ Γκόμες δε Λιάνιο, υπερασπιστής της Κουβανικής επανάστασης, των Αράβων και των Κούρδων, αντίθετος στα εγκλήματα και τις αδικίες της Αυτοκρατορίας, δεν είναι καλό. Αν είσαι φίλος του Βασκικού Εθνικού ζητήματος είναι κάτι που δεν το ανέχονται. Στο μαύρο σκοτάδι. Στέρηση νερού και φωτιάς, ψωμιού και αλατιού. Μόνο η απόλυτη καταστολή.

10. Είναι επικίνδυνο να καλημερίζεις το Εουσκάδι

Δεν ήξερα ακόμα όμως μέχρι ποιο σημείο. Ο εκδοτικός οίκος «Questiones de Hoy» που είχε δημοσιεύσει το βιβλίο μου «Βρόμικα Χέρια» και το «Μέγαρο της Αδικίας», μου ανέθεσε το φθινόπωρο του 1998, ενώ είχε αρχίσει η ανακωχή της ETA, να γράψω ένα βιβλίο για το θέμα. Όταν κόντευα να το τελειώσω, η ανακωχή έπαψε να υπάρχει. Μίλησα με το διευθυντή του εκδοτικού οίκου -τον Χουλιάν Λεόν- για τον αντίκτυπο που θα είχε η διακοπή

της ανακωχής στο βιβλίο. Μου είπε να συνεχίσω. Όταν ξανάρ-
χισαν οι επιθέσεις της ETA, ξαναπήγα να κουβεντιάσουμε με τον
Χουλιάν. Τα πράγματα είχαν ριζικά αλλάξει από τότε που είχαμε
κάνει το συμβόλαιο. Ωστόσο με ενθάρρυνε να συνεχίσω. Όταν
τελείωσα τη δουλειά, το παρέδωσα στον εκδοτικό. Ύστερα από
μία εβδομάδα μου τηλεφώνησε ο Χουλιάν και μου είπε ότι δεν το
είχε διαβάσει ολόκληρο αλλά είχε ενθουσιαστεί απ' όσα είδε. Θα
μου τηλεφωνούσε την επόμενη εβδομάδα. Κι έτσι έκανε. Μου είπε
να περάσω επειγόντως από το γραφείο του. Του είπα ότι ήθελα
να κάνω μερικές συμπληρώσεις στο βιβλίο και με την ευκαιρία
θα του τις πήγαινα. Μου απάντησε να μην μπω στον κόπο γιατί το
πιθανότερο ήταν ότι θα πήγαιναν άχρηστες.

Δεν ήταν φυσιολογικό, κάτι δεν πήγαινε καλά. Ο Χουλιάν ήταν
σωστός άνθρωπος και δεν του ταίριαζαν τέτοιες εκφράσεις. Συ-
ναντηθήκαμε στο γραφείο του στο Πασέο δε Ρεκολέτος, κοντά
στην Κάσα δε Αμέρικα, νωρίς το απόγευμα της ίδιας εκείνης μέ-
ρας. Ύστερα από κάμποσες εισαγωγές και περιφράσεις μου είπε
ότι ο εκδοτικός οίκος δεν θα μπορούσε να δημοσιεύσει το βιβλίο.
Θα τηρούσε όλες τις υποχρεώσεις του συμβολαίου εκτός από τη
δημοσίευση. Το παράδειγμα που μου έδωσε για δικαιολογία είναι
απίστευτο: *«Σκέψου να κάνουμε εμείς την παρουσίαση του βιβλί-
ου και την ίδια στιγμή η ETA να σκοτώσει κάποιον στην τελετή.»*
«Ο εκδοτικός οίκος» είπε *«δεν τολμάει να ρισκάρει μια τέτοια*
ευθύνη.» Είχε σκεφτεί να οργανώσει μια σπουδαία παρουσίαση,
με τον Αρνάλδο Οτέγκι και τον Χαβιέρ Αρθαγιούθ. Όμως τώρα
δεν γίνεται -κατέληξε. Του απάντησα ότι το σκηνικό που μου είχε
περιγράψει ήταν σκέτη αθλιότητα. Το βιβλίο περιείχε ένα μήνυμα
ειρήνης και ελευθερίας, έδειχνε απέχθεια για κάθε βία και υπερα-
σπιζόταν το διάλογο και τις διαπραγματεύσεις ώστε το Εουσκάδι
να λύσει, από μόνο του, τα πολιτικά και κοινωνικά της προβλήματα.
Τι σχέση είχε το βιβλίο με την πιθανότητα νέων επιθέσεων της
ETA; Μα όλα αυτά τα είχαμε κουβεντιάσει και συμφωνούσαμε. Ο
Χουλιάν Λεόν δεν μπορούσε να κάνει τίποτα άλλο παρά ό,τι του
έλεγε η εταιρεία Πλανέτα.

Αμέσως επικοινωνήσα με διάφορους φίλους. Ο Πέπε Ρέι μου
είπε ότι το Ardi Beltza μετά χαράς θα δημοσίευε το βιβλίο και να
το σκεφτώ. Μίλησα με τον Μιγκέλ Καστέλς. Η γνώμη του ήταν
ότι καλύτερα να το έβγαζε ένας εκδοτικός οίκος της Μαδρίτης.
Θα ήταν πιο αποτελεσματικό. Σκέφτηκα να τηλεφωνήσω στον
Χοσέ Μαρί, τον διευθυντή του εκδοτικού οίκου «Τχαλαρτα» μα

αποφάσισα να κουβεντιάσω το θέμα με τον Ραμόν Ακάλ που είχε δημοσιεύσει σχετικά πρόσφατα το «Εμπόριο της Ελευθερίας» του Χεσούς Κάτσο, αφού η εκδοτική «Plaza & Janes» το είχε απορρίψει. Ο Ραμόν μου έστειλε αμέσως έναν υπάλληλο με μηχανάκι για να πάρει το πρωτότυπο. Μου τηλεφώνησε μερικές μέρες αργότερα για να μου πει εντάξει, θα το δημοσίευε ο εκδοτικός οίκος Φόκα, με τον οποίο έκανα νέο συμβόλαιο.

Ζήτησα έναν πρόλογο από τον Χαβιέρ Ορτίς. Γνώριζε σε βάθος τα προβλήματα των Βάσκων, ήξερε να σκέφτεται κι έγραφε γλαφυρά. Έκανε ένα μεγαλειώδη πρόλογο. Ένιωθα πολύ περήφανος. Φυσικά το κόστος ήταν πολύ ψηλό. Τους καλέσαμε η Πούρα κι εγώ -τον Χαβιέρ, τη συντρόφισσά του Τσάρο και την Κάρλα Ματεΐνι, καλή φίλη όλων- στο εστιατόριο Μπελαρμίνο. Αν μιλούσες μαζί τους για το βασκικό ζήτημα είχες την ευχάριστη αίσθηση ότι μιλούσες με αληθινούς φίλους. Αυτό είναι μια πολυτέλεια στη Μαδρίτη, όπου η ισπανιστική προπαγάνδα, γεμάτη με ψέματα και προκαταλήψεις, έχει εξαπλωθεί πλατιά στην κοινή γνώμη.

11. Στο Μπιλμπάο με τον Αρθαγιούθ

Κανένας δεν έλεγε τίποτα για το βιβλίο. Ο εκδοτικός οίκος επιχειρήσε να δημοσιεύει ένα κεφάλαιο, σαν προδημοσίευση με αποκλειστικότητα, στην «El Mundo». Ακόμα ήταν υποδιευθυντής και επικεφαλής της άποψης της εφημερίδας, ο ίδιος ο Χαβιέρ Ορτίς. Μα οι υπεύθυνοι της κυριακάτικης έκδοσης είπαν ότι είχαν πολλή ύλη και δε χωρούσε. Άπειροι τόνοι ύλης απειλούσαν τα θεμέλια της εφημερίδας. Από κάπου έπρεπε να βγούμε στην επιφάνεια. Σκέφτηκα την πιθανότητα να κάνουμε μια παρουσίαση στο Μπιλμπάο με τον Αρθαγιούθ ως κεντρικό ομιλητή. Με ενθάρρυναν ο Γκονσάλο Πουέντε Οχέα -παλιός φίλος που τον εκτιμώ και Βάσκος- και ο επίσης διπλωμάτης και σοφός φίλος Πέδρο Γκαρθία Τρέλιες. Νόμιζα πως θα ήταν πολύ δύσκολο να έρθω σ' επαφή με τον Χαβιέρ Αρθαγιούθ. Τελικά ήταν απλούστατο. Επιπλέον, είχε την ευγένεια και του είμαι ευγνώμων γι' αυτό, να δεχτεί να έρθει στην παρουσίαση χωρίς να έχει διαβάσει ακόμα το βιβλίο. Είχε όμως ακούσει και μου είχε εμπιστοσύνη. Η παρουσίαση έγινε στην πανέμορφη Δημοτική Βιβλιοθήκη της Μπιδεμπαριέτα, παλιό καφέ-καζίνο του δέκατου ένατου αιώνα που είχε αναπαλαιωθεί με εξαιρετικό γούστο. Συνέπεσε με μια σοβαρή ένταση ανάμεσα στην

κυβέρνηση του Αθνάρ και το ΡΝV. Ο Αρθαγιούθ είχε πει ότι δεν θα μιλούσε σε τρεις μέρες. Η παρουσίαση ήταν την τέταρτη. Η αίθουσα ήταν κυριολεκτικά κατειλημμένη από τα Μέσα Ενημέρωσης. Ήρθαν στην ώρα τους ο Χαβιέρ και η σύζυγός του. Η εκδήλωση ήταν εντυπωσιακή, προπαντός για τα όσα είπε ο Αρθαγιούθ. Οι φωτογραφίες και οι εικόνες που έδειξε η τηλεόραση πήραν μεγάλη δημοσιότητα. Ορισμένα μέσα ενημέρωσης δεν ανέφεραν ούτε τον τίτλο του έργου «Καλημέρα Εουσκάδι». Νόμιζαν ότι με χτυπούσαν όταν με έδειχναν μαζί με τον Αρθαγιούθ, κάτι που για μένα ήταν τιμή. Ο Χαβιέρ είπε ότι λυπόταν για την απουσία του συνονόματου του Ορτίς, που είχε γράψει τον πρόλογο αλλά δεν μπόρεσε να έρθει.

Την εκδήλωση άνοιξε ο Ασιέρ, αντιπρόσωπος της Βασκικής κυβέρνησης στις γιορτές και τις επετείους, ένα άτομο γεμάτο ζωντάνια και πολύ ευγενικός. Μίλησε ακόμα, εκ μέρους του εκδοτικού οίκου, ο Χουάν Μπάρκα, άνθρωπος βαθιά ευαίσθητος και εξαιρετος ποιητής. Δύο σειρές καθισμάτων ήταν πιασμένες από παιδιά του Herri Batasuna με ένα πανό που μιλούσε για τα δικαιώματα των Βάσκων πολιτικών κρατουμένων. Άνετος και καλαμπουριζής απευθύνθηκε προς αυτούς ο Χαβιέρ Αρθαγιούθ. Όταν τελείωσα την ομιλία μου, ένας από τους νεαρούς με πλησίασε και μου είπε: «*Δεν μου λες φίλε, πού το πας ;*» «*Εκεί που είπα*» του αποκρίθηκα. Ο Χαβιέρ έδειχνε να το διασκεδάζει. Ύστερα από την εκδήλωση, όπως και πρωτίτερα, υπέγραψα αρκετά βιβλία. Η πλειοψηφία ήταν κυρίες. Με συγκίνησε, όπως πάντα, η ανέμελη και συγκινητική συμπεριφορά τους. Με ρωτούσαν για την Πούρα Μάνιας, για το γιο μου τον Χοακίν, μέχρι και για τον Μπάουι, το σκύλο μας που εμφανίζεται στο βιβλίο.

Ήρθε από τη Ντονόστια ο Πέπε Ρέι και ο συνάδελφός μου Λουίς Μπλάνκες, επανειλημμένως θύμα πειθαρχικών διώξεων από το Συμβούλιο Δικαιοσύνης. Τον είχαν «προσωρινά απαλλάξει» από τα καθήκοντά του εξαιτίας κάποιας υπόθεσης που είχε σχέση με το δικαστήριο του Ιρούν. Δεν τον άφηναν ήσυχο. Μου γνώρισε κι άλλον έναν συνάδελφο δικαστικό. Εκεί ήταν και ο Εμίλιο Ολαμπαρία. Χαιρέτισε μ' ενθουσιασμό τον Αρθαγιούθ και ήρθε να μου μιλήσει ενθουσιωδώς. Μάλλον του φέρθηκα κάπως ψυχρά, γιατί θυμήθηκα ότι είχα προσπαθήσει να του μεταβιβάσω την έκπληξη μου για μία πειθαρχική εξέταση, που είχε ανοίξει εναντίον μου το Συμβούλιο. Μου είπε ότι δεν είχε καταφέρει να πει λέξη για το θέμα «*εξαιτίας του καταπιεστικού κλίματος που υπήρχε στην*

Πειθαρχική Επιτροπή του Συμβουλίου». Είπε ότι θα μου μιλούσε μετά την Μεγάλη Εβδομάδα του 1999. Δεν τον ξαναείδα ως την παρουσίαση του βιβλίου.

Το Μπιλμπάο ήταν φανταστικό. Το θυμόμουν γιατί είχα περάσει από εκεί με την Πούρα, πριν από τριάντα χρόνια. Ήταν μια σύντομη επίσκεψη, είχαμε περάσει από την Αστούριας και την Καντάβρια. Η πόλη είχε αλλάξει πολύ, προς το καλύτερο. Το παλιό κέντρο ήταν εξαιρετικά ανακαινισμένο, οι δρόμοι φαρδιοί και πεντακάθαροι και η πόλη έδειχνε φιλόξενη. Το μουσείο Κούγκενχαιμ, το Παλάσιο Εουσκαλδούνα και ο περίγυρός του, ήταν πάρα πολύ όμορφα. Μας συνόδευαν οι αντιπρόσωποι του εκδοτικού οίκου Φόκα στη Χώρα των Βάσκων, ο Ραφαέλ κι η Κόλδο. Ήταν πρώην ζευγάρι μα εξακολουθούν να είναι καλοί φίλοι. Ήρθε και ο ίδιος ο Ασιέρ, μαζί μας. Περπατήσαμε πολλή ώρα στην παλιά πόλη, κουβεντιάσαμε για την κατάσταση στη χώρα των Βάσκων, φάγαμε σ' ένα μικρό και καταπληκτικό εστιατόριο φίλων του Ραφαέλ και της Κόλδο και μετά πάλι περπατήσαμε στο κέντρο. Ο Ασιέρ μου πρότεινε να κάνουμε παρουσίαση του βιβλίου και στη Ντονόστια, τον επόμενη μήνα Ιούλιο, με την ευκαιρία της έκθεσης βιβλίου που γίνεται εκεί κάθε χρόνο τέτοια εποχή.

12. Το Εουσκάδι στο Αθήναιο και στη Ντονόστια

Μετά παρουσίασα το βιβλίο στο Αθήναιο της Μαδρίτης σ' ένα κοινό γεμάτο φίλους και Βάσκους που ζουν εδώ. Μίλησε η Μαρία Γασκόν -υπεύθυνη του Αθήναιου για την παρουσίαση των βιβλίων- ο Εουχένιο δελ Ρίο και ο Γονσάλο Πουέντε Οχέα. Η Μαρία και ο Εουχένιο είναι από τη Ντονόστια και εξέχοντα μέλη του παλιού MCE (Κομμουνιστικό Κίνημα Ισπανίας σ.τ.μ.). Συνεργάστηκαν και οι δύο στη *Vibración*, συλλογικότητα που αποτελούνταν από παλιούς αγωνιστές του ίδιου κόμματος. Ο Εουχένιο είναι πάντα σημείο αναφοράς ως διανοούμενος και για το ηθικό του μεγαλείο. Η παρουσίαση ήταν βαθιά και συγκινητική. Ενώ μιλούσε ο Εουχένιο, εγώ χαμογελούσα καθώς θυμόμουν τι με είχε ρωτήσει ένας ξενοδόχος στη Γαλικία, που ήταν στο τοπικό MCE. «*Εξακολουθεί να είναι ο Εουχένιο σκανδαλωδώς τίμιος;*» Είναι σπάνιο να βρεθούν άνθρωποι με τέτοια αξία, ως άτομα και ως διανοούμενοι. Οι απόψεις του για το βασικό ζήτημα είναι φωτεινές, διαλογικές και πολύ κοντά σ' αυτές του ΖΥΤΙΚ (κόμμα της αριστεράς

σ.τ.μ.) ενός τμήματος της Βασκικής αριστεράς που είναι εκπληκτικά σκεπτικιστικό και εφευρετικό. Το ΖΥΤΙΚ εκδίδει το περιοδικό «Hika» ενώ η «Libertatidn» εκφράζεται μέσα από το περιοδικό «La rage ouverte». Τα δύο έντυπα ανταλλάσσουν κείμενα και συνεργάτες. Στην πραγματικότητα, οι πληροφορίες και οι πολιτικές μου απόψεις για το βασκικό πρόβλημα, οφείλουν σχεδόν τα πάντα σ' αυτά τα δύο περιοδικά και στη Kale Gorria. Εδώ στη Μαδρίτη, η καλύτερη επαφή μας με την πραγματικότητα στο Εουσκάδι είναι ο Χαβιέρ Βιγιανουέβα, γιγής του ΖΥΤΙΚ και συνεργάτης της «Hika». Επίσης οι επισκέψεις του Πέπε Ρέι είναι πλούσιες σε πληροφορίες και σε σχέδια.

Ο εκλεκτός μου φίλος Γκονσάλο Πουέντε Οχέα, που είναι υιοθετημένος Βάσκος λόγω γειτονίας και δικής του επιλογής, υπεράσπισε θερμά το βιβλίο μου από ριζοσπαστικές θέσεις. Τόσο αυτός -ένας τόσο έξυπνος διπλωμάτης που δεν μοιάζει διπλωμάτης- όσο και ο φίλος του και συνάδελφος στο επάγγελμα και στις απόψεις ο Ραμόν Βιγιανουέβα -γεννημένος κι ενεργός Βάσκος και επίσης καλός φίλος- είχαν εξοργιστεί με την παρασιώπηση του έργου και με ορισμένες πολύ αρνητικές κριτικές απόμων. Η σύζυγος του Γκονσάλο -η Πιλάρ Λάσα- είναι από το Μπιλμπάο και περνούν πολύ καιρό κοντά στο Γκέτσο. Είναι πρωτοπόροι υπερασπιστές της υπόθεσης της ελευθερίας των Βάσκων.

Η αίθουσα ήταν κατάμεστη, ενώ πολλοί νεαροί κάθονταν στο πάτωμα. Η εκδήλωση ήταν αναζωογονητική. Ήρθαν πολλοί παλιοί φίλοι, μερικοί που διαφωνούσαν ανοιχτά με τις θέσεις του βιβλίου. Θυμάμαι τον καθηγητή Γκόμες δε Αρτέτσε -φίλο και συνάδελφο στη Σχολή Οικονομίας του πανεπιστημίου Κομπλουτένσε όπου δουλέψαμε μαζί για δέκα χρόνια- ο οποίος μου ζήτησε αρκετά βιβλία με αφιέρωση για τον Κάρλος Ούγκο δε Μπορμπόν, για την αδερφή του Μαρία Τερέσα και άλλους ηγέτες των Καρλιστών πολιτικών. Θυμάμαι ακόμα την παρουσία και την υποστήριξη του Ινιάκι Ανασαγάστι. Δημοσιογράφος από το πρόγραμμα «Caiga quien Caiga» (Όποιον πάρει η μπάλα σ.τ.μ.) πήραν συνεντεύξεις από διάφορους παρόντες (Τρεβιχάνο, Ανασαγάστι, Σάινς δε Ρόμπλες κτλ.). Μαζί με τον Φεδερίκο ήταν κι ο πολυαγαπημένος μας Εδουάρδο Χαουράλδε, κουβαλώντας τα ενενήντα του χρόνια και το λαμπρό κριτικό μυαλό του.

Και μετά πάλι με το βιβλίο στη Χώρα των Βάσκων. Ενθουσιάστηκα που θα ξανάβλεπα τους φίλους μου στη Ντονόστια. Λίγο πριν από την εκδήλωση, όταν ήμουν με τον Ραφαέλ, τον Ασιέρ και

τον Μιγκέλ Καστέλς και πίναμε καφέ στην Πλατεία Κονστιτουθιόν, ήρθε ο Ραμόν Βιγιανουέβα με δύο κυρίες από τη Gurasoak¹⁶ που ήθελαν να με πληροφορήσουν για την κατάσταση των νεαρών βάσκων, που όπως τα παιδιά τους, χωρίς στοιχεία ή με πλαστά στοιχεία, βρίσκονταν κλεισμένοι στις φυλακές της Μαδρίτης. Έρχονταν από το Μπιλμπάο. Μου έδωσαν μερικά ντοκουμέντα και κανονίσαμε να ξαναβρεθούμε. Θα συναντιόμασταν στην Παμπλόνα, ύστερα από τρεις μήνες. Είναι τρομερή η δύναμη και η πίστη με την οποία αγωνίζονται αυτοί οι άνθρωποι. Είναι επίσης φοβερή η αδυναμία που νιώθουν όταν ζητούν το δίκιο τους και δεν μπορούν να το βρουν.

Ήταν μια ηλιόλουστη μέρα στη Ντονόστια. Εκείνη η πλατεία μου έφερε πολύ ζεστές αναμνήσεις από την εποχή που ζούσαμε στην πόλη, την πιο φιλόξενη πόλη απ' όσες έχω γνωρίσει. Σ' εκείνη την πλατεία κάναμε τον περίπατό μας συχνά με τον Χοακίν, πού ήταν μικρότερος από τεσσάρων ετών, ή πηγαίναμε για ποτό με τους φίλους. Δεν υπήρχε πια το Κασκαμπάρα των παλιών μου φίλων. Όμως το φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον ήταν το ίδιο. Καθώς καθόμουν κοντά στον Μιγκέλ, γύρω από ένα κρηοπήγιο καταμεσής στην πλατεία, μου φαινόταν ότι ξανάρχιζα από την αρχή σε μερικά πράγματα.

Ύστερα από μια πολύωρη συνέντευξη με τους δημοσιογράφους της «Egunκαρία»¹⁷ στο δεύτερο όροφο της Δημοτικής Βιβλιοθήκης, άρχισε η εκδήλωση. Ήταν πολύ καλός ο Χοσέμπα Εχιμπάρ, που για πρώτη φορά τον γνώριζα προσωπικά. Είχε διαβάσει το βιβλίο, πράγμα όχι συχνό για ομιλητές σε παρουσιάσεις. Τον ευχαρίστησα για τα καλά του λόγια. Ιδιαίτερως μου είπε ότι η πολιτική του δραστηριότητα ήταν απολύτως ταυτισμένη με τον Αρθαγιούθ και παρόλο που τα πράγματα ήταν πολύ περίπλοκα, δεν συμβιβαζόταν με την παράλυση των σχεδίων. Ο Μιγκέλ Καστέλς ήταν καταπληκτικός. Με συγκίνησε όταν είπε ότι μ' αυτό το «Καλημέρα Εουσκάδι» αυτός μπορούσε να απαντήσει «*Egun on, Ispanía*» καλημέρα Ισπανία στα βασκικά σ.τ.μ.) γιατί έτσι γίνεται ο διάλογος με αλληλοσεβασμό και κοιτάζοντας μπροστά. Θυμήθηκα τότε ότι αφού εξήγησε ο δον Μανουέλ Αθάνια στον Κομπανίς¹⁸ τα σχέδιά του για την Καταλονία, ο Καταλονός είπε ότι στην Ισπανία που αντιπροσώπευε ο δον Μανουέλ δεν είχε κανένα πρόβλημα να πει «*Visca Espanya!* (Ζήτω η Ισπανία στα καταλανικά σ.τ.μ.). Ενώ είναι τόσο εύκολο να γίνει διάλογος, πόσο δύσκολο γίνεται όταν υπάρχουν δογματισμοί, ακλόνητες θέσεις

και αμέτρητες προκαταλήψεις. Πόσος χρόνος χαμένος, πόσος πόνος τόσο πολλών ανθρώπων!

Είχαν έρθει φίλοι που είχα να τους δω πάρα πολύ καιρό. Ο Χοσέ Μανουέλ Καστέλς, ο Ινιάκι Μουγιαγόρι, ο Χοσέ Ιγάρτουα... Ήρθε να με χαιρετήσει η σύζυγος του εξαδέρφου μου Ραφαέλ Εστέμπαν Μπελέν, που με ξάφνιασε όταν μου είπε ότι είχαν χωρίσει και ελάχιστα βλέπονταν, ενώ τα παιδιά τους είχαν πάρει το δρόμο τους. Μετά φάγαμε πολλοί φίλοι παρέα, στην παλιά πόλη, στο δρόμο. Το επόμενο πρωί, πολύ νωρίς, πήραμε το πρόγευμα παρέα με τον Πέπε Ρεί κι εγώ έφυγα για το αεροδρόμιο. Είχε έρθει να με πάρει από το ξενοδοχείο της Αμάρα. Μου μίλησε για τα εκδοτικά του σχέδια και για τη δουλειά στο «Argi Beltza». Ήταν κεφάλτος και ήρεμος.

13. Σιωπές και διακοπή σχέσεων

Αν τα δύο προηγούμενα βιβλία μου είχαν προκαλέσει απομάκρυνση και διακοπή σχέσεων με πολλούς φίλους, το «Καλημέρα Εουσκάδι» είχε ακόμα πιο σκληρά αποτελέσματα. Η επίσημη γραμμή ήταν αυστηρή, να θαφτεί. Η εταιρεία διανομής VIP -του Πλάσιδο Αράνγκο- αρνήθηκε να το πουλήσει. Το ίδιο και η Κρισόλ. Στα Μίντια δεν γινόταν η παραμικρή αναφορά, ούτε καν αρνητική. Ακόμα και πολύ στενοί φίλοι όπως ο Αντόνιο Γκαρθία Τρεβιχάνο ένωσαν άβολα με τις θέσεις του βιβλίου. Τον Τρεβιχάνο κατάφερα να τον πείσω να δημοσιεύσει ένα άρθρο κριτικής για το βιβλίο. Κατάλαβε, όπως κι εγώ, ότι δεν έπρεπε να σιωπά όταν αυτή ήταν η γραμμή της ολιγαρχίας. Η στήλη του «Otras Razones» (Άλλες Λογικές σ.τ.μ.) στην εφημερίδα «La Razon» (Η λογική σ.τ.μ.), ήταν ταυτόχρονα φιλική και κριτική. Ο τίτλος της ήταν «Καληνύχτα, Ισπανία». Τα έλεγε σχεδόν όλα από μόνος του. Ο νεαρός φίλος μου Μαρτίν Μιγκέλ Ρούμπιο έγραψε ένα εγκώμιο για το βιβλίο στην ίδια σελίδα της εφημερίδας. Κι αυτό ήταν όλο, εκτός από τη φωτογραφία μου, με μια λεζάντα σχετική με το έργο. Τι άλλο να ζητήσεις από τη «La Razon», αφού αυτά που έλεγε το βιβλίο ήταν ριζικά ασυμβίβαστα με την πολιτική της εφημερίδας.

Στην «El mundo» ο Γκαμπριέλ Αλμπιάν ξεσπάθωσε. Αφιέρωσε δύο στήλες στο βιβλίο, η μία ήταν ολόκληρη. Τρυφερή και βαθιά κριτική. Τον ευχαριστώ ιδιαίτερω, προπαντός λαμβάνοντας υπόψη ότι δεν συμπαθεί τον βασκικό εθνικισμό. Κι επειδή δεν ικα-

νοποιήθηκε μ' αυτά που έγραψε στην εφημερίδα, αφιέρωσε στο βιβλίο μου δύο σελίδες του περιοδικού «Leer» (Διαβάζω σ.τ.μ.). Ούτε η «El Pais» ούτε άλλο μέσο του συγκροτήματος Prga ανέφερε τίποτα. Η «Abc» δεν συγκρατήθηκε και αναδημοσίευσε, με υβριστικά σχόλια, μια συνέντευξη που είχα δώσει στο Μπιλμπάο και εγκωμιάζα τον Χαβιέρ Αρθαγιούθ.

Άξαφνα, χωρίς να μου πει τίποτα, ο Πέδρο Χ. αποφάσισε να διακόψει τη συνεργασία μου με την εφημερίδα. Το έμαθα από τον Χαβιέρ Ορτίς που έμεινε έκπληκτος. Ως εκείνη τη στιγμή, καλώς ή κακώς, δέχονταν τα κείμενά μου μια φορά το μήνα και ο ίδιος ο Χαβιέρ Χ.¹⁹ με είχε ενθαρρύνει πριν από τρεις μήνες να συνεχίσω. Ως όργανο του βέτο του Ραμίρες έδρασε ένας τύπος ονόματι Μπασάλο -γράφεται με μπ-. Φαίνεται πως είναι ο δαίμονας που με κυνηγά τους τελευταίους μήνες. Συνεργάστηκα κοντά δεκαπέντε χρόνια με την «El Pais», από την ίδρυσή της ως το 1991. Δέκα χρόνια στο κανάλι «Ser». Άλλα δέκα χρόνια έγραφα στην «El mundo». Αντίστοιχο χρονικό διάστημα έγραφα και στην «El periodico de Catalunya». Όλοι με έδωχναν, σκανδαλωδώς, καθώς εμφανίζονταν τα βιβλία μου και απομακρυνόμουν από το σύστημα και τις επανειλημμένες συμβάσεις του. Στη Μαδρίτη, εκτός από την έντιμη εξαίρεση του Λουίς Μαρία Αυσόν, έμεινα «χωρίς φωνή, χωρίς θεό, χωρίς τον εαυτό μου». Κάθε φορά που βρισκόμαστε ο Τρεβιχάνο, εγώ κι άλλοι φίλοι με τον Αυσόν, μας μιλάει για τις πιέσεις που δέχεται, μέσα κι έξω από την εφημερίδα για να μην δέχεται πια συνεργασίες μου. Μα ο Λουίς Μαρία -παρ' όλες τις συμπάθειες και τις φοβίες του, παρ' όλες τις φανατικές μοναρχικές πολιτικές του πεποιθήσεις και παρ' όλη την εχθρότητά του για τον βασκικό εθνικισμό- είναι αληθινός υπερασπιστής της ελευθερίας της έκφρασης και δεν ανέχεται εκβιασμούς και επιβολές από κανέναν. Αρκεί ο συνεργάτης του, του οποίου το κεφάλι ζητούν να πέσει, να γράφει με κάποια ποιότητα και με πρωτοτυπία. Όπως θυμόταν ο Πέπε Ρέι στο βιβλίο του «Ο δημοσιογράφος κάθαρμα», ο Αυσόν έδωσε τον «καλύτερο εαυτό του» ενάντια στη φυλάκισή του. Θεωρούσε τη φυλάκιση του Πέπε Ρέι πλήγμα ενάντια στην ελευθερία της έκφρασης. Παρόλο που δεν δείχνει καμία συμπάθεια για τον Πέπε και τις ιδέες του, τον υπερασπίστηκε άνευ όρων.

Αυτό το κενό στη Μαδρίτη, το έσπαζε και ο Ραμόν Ακάλ, που δημοσιεύει βιβλία μου συχνά και με τιμάει με τη φιλία του και την εμπιστοσύνη του. Σίγουρα φταίει για την απομόνωσή μου και η

αδεξιότητά μου να κάνω κοινωνικές σχέσεις. Είναι πολύ πιθανό ότι η ανικανότητά μου στις δημόσιες σχέσεις, η αδυναμία μου να υποκριθώ και δείξω διακριτικότητα, να έπαιζαν καθοριστικό ρόλο. Δεν γίνεται τόσα πολλά άτομα να διακόψουν τις σχέσεις τους μαζί μου ταυτόχρονα σχεδόν, χωρίς να έχω κι εγώ ένα μέρος της ευθύνης. Όπως συνήθως λέω δημοσίως, είμαι πια πολύ μεγάλος για να αλλάζω και να καμουφλάρομαι. Είμαι γέρος, φαλακρός, χοντρός και άσχημος, σαν τους παλαιστές ελευθέρως πάλης, όπως έλεγε ο αδερφός μου ο Φεδερίκο στον πατέρα μας, τον μεγάλο Κορομίνα.

14. Με το ELA-STV για την Εουσκαλερία

Τώρα όμως έχω -και είμαι περήφανος γι' αυτό- πολύ μεγαλύτερη παρουσία στη χώρα των Βάσκων παρά οπουδήποτε αλλού. Συνεργάζομαι συχνά με την «Deia», όπου πάντα με δέχεται εγκάρδια ο Φέλιξ Μάκουα, το ίδιο και οι συντάκτες με τους οποίους μιλώ. Πηγαίνω τακτικά σε συζητήσεις του Ράδιο Εουσκάδι που διευθύνει και συντονίζει ο φίλος μου Πέδρο Γκαρθία Λαράγα και συχνά έχω συνομιλητή τον Κέπα Λάντα. Κάθε μήνα γράφω στη «Kale Gorria» (όπως πριν στο «Ardi Beltza» με τον φίλο μου Πέπε Ρέι), με τον Ινίγο, τη Νερέα, τη Μπεγόνια και τους άλλους. Και πάω στη χώρα των Βάσκων με την πρώτη ευκαιρία που θα βρω. Η ψυχή μου και τα πνευμόνια μου ανοίγουν όταν κάνω έναν περίπατο στη Ντονόστια ή στο Μπιλμπάο ή στη Γκαστέις και την Παμπλόνα.

Είχα την ευκαιρία, με την πρόσκληση που μου έκανε το ELA-STV, μέσω του Μαρτίν Αρεκοετσέα να κάνω μερικές ομιλίες σε αυτά τα μέρη, στα στελέχη του συνδικάτου. Εντύπωση μου έκανε όταν διαπίστωσα ότι ήταν ένα διεκδικητικό συνδικάτο, μαχητικό και ανεξάρτητο, με βαθύ ταξικό εθνικισμό και μεγάλη εξάπλωση στις τέσσερις βάσκιμες περιοχές του Κράτους. Ο Μαρτίν μου φέρθηκε πολύ ευγενικά και μου έδειξε εμπιστοσύνη που δεν θα τη ξεχάσω ποτέ. Ήταν μέρες μεγάλης αναζωογόνησης. Είχα την ευκαιρία να γνωρίσω πολλούς Βάσκους αγωνιστές, άντρες και γυναίκες, καλά προετοιμασμένους. Και συνομίλησα επί μακρόν με τον Χοσέ Ελοριέτα και τον Χερμάς Κορταμπάρια, σ' ένα ευχάριστο δείπνο μαζί τους και με τον Μαρτίν, στο Παλάσιο Εουσκαλδούνα. Το βράδυ που μίλησα στη Ντονόστια έβρεχε καταρρακτωδώς και φυσούσε. Στην εκδήλωση που έγινε στην Παμπλόνα υπήρχε μεγάλη

συμμετοχή αντιπροσώπων του βασικικού εθνικισμού, με τον Χοσέ Αντόνιο Ουρμπιόλα επικεφαλής, καθώς και αρκετούς ηγέτες του Herri Batasuna τους οποίους δεν γνώριζα. Σε λίγο καιρό ξαναπήγα στην Παμπλόνα για να κάνω μια ομιλία σχετικά με την αλλαγή του νόμου για τους Ανηλίκους. Την εκδήλωση την διοργάνωνε η Gurasoak. Το πρωί έκανα μία συνάντηση μαζί τους σ' ένα μικρό γραφείο της Ιρούνια. Η κατάσταση των παιδιών τους ήταν τραγική. Κινητοποιούνταν με ενθουσιασμό και ενέργεια και είχαν ισχυρή λαϊκή υποστήριξη. Μα δεν είχαν αντίκτυπο στις αρχές. Μίλησα πολύ μαζί τους για την ανάγκη να προσφεύγουν σε όλα τα δυνατά νόμιμα μέσα -κυρίως στο εξωτερικό, ακόμα και στο Βατικανό- και να καταγγέλλουν γεγονότα απαράδεκτα για μια στοιχειωδώς πολιτισμένη χώρα.

Πριν από την εκδήλωση έδωσα μια σύντομη συνέντευξη σε δύο δημοσιογράφους. Ο ένας ήταν από τη «Gara»²⁰. Με ρώτησαν τη γνώμη μου για κάτι δηλώσεις που, όπως μου είπαν, είχε κάνει ο Αθνάρ, διαβεβαιώνοντας ότι, αν ένας ανήλικος διαπράττει τρομοκρατικές πράξεις, ο ανήλικος αυτός είναι τρομοκράτης. Τους αποκρίθηκα ότι τα λόγια αυτά είναι λόγια πραγματικού τρομοκράτη και τέτοια συμπεριφορά μπορεί να μετατρέψει το Κράτος σε Κράτος-Τρομοκράτη. Όπως οι κλασικοί έλεγαν ότι ο «*τρελός από δυστυχία, είναι λογικός*», έτσι φαίνεται και ο Αθνάρ υποστήριζε ότι ο ανήλικος ενηλικιώνεται αυτομάτως εάν διαπράξει πράξεις που θεωρούνται τρομοκρατικές. Όπως μου έλεγε ένας φίλος, οι ανήλικοι Βάσκοι είναι «Ισπανοί ενήλικοι» αν πετάξουν μια μολότοφ σ' ένα αυτόματο μηχανήμα τράπεζας. Αν δεν πετάξουν μολότοφ, εξακολουθούν να είναι ανήλικοι τόσο στο Εουσκάδι όσο και στην Ισπανία. Επειδή με ρώτησαν και για τον Γκαρθόν, είπα ότι οι αποφάσεις του έμοιαζαν μυθιστορηματικές, γιατί επινοούσε μόνος του σχεδόν τα πάντα. Όμως οι δικαστικές του βαρβαρότητες έβρισκαν συστηματική υποστήριξη από την πολιτική εξουσία, αφού είχε μια θεϊκή σχέση με τον Μαγιόρ Ορέχα (Υπουργός Εσωτερικών).

Δεν μπορούσα να φανταστώ ότι εκείνες οι δηλώσεις θα είχαν τις συνέπειες που είχαν. Κάτι πρέπει να υπονοούσε ο δημοσιογράφος της «Gara» όταν μου είπε ότι ορισμένοι βρίσκονταν στη φυλακή επειδή είπαν πράγματα λιγότερο «έντονα». Μου φάνηκε όμως υπερβολή. Ύστερα από την ομιλία πήγα ήσυχος στο δείπνο -ήταν ένα πολυπληθές δείπνο- με άτομα από την Gurasoak, δικηγόρους (ήταν και ο Τσέμι Γοροστίσα) και μερικούς μακρινούς συγγενείς μου. Μαζί μας έφαγε κι ένας πολύ μορφωμένος δι-

κηγόρος που τα τρία παιδιά του -τρίδυμα- είχαν συλληφθεί ταυτόχρονα από την αστυνομία και οδηγήθηκαν στα Δικαστήρια. Ούτε τα ίδια δεν γνώριζαν το λόγο της σύλληψής τους.

Η μητέρα τους είχε προβλήματα με την καρδιά της, όμως επέμεινε να εγκατασταθεί στη Μαδρίτη μαζί με τον άντρα της για να βοηθήσει τα παιδιά. Ο πατέρας των παιδιών αφηγήθηκε συγκινημένος τη γενναία πράξη του δικαστή Γκόμες δε Λιάνιο, ο οποίος ευτυχώς έτυχε να αναλάβει την υπόθεση. Κατάλαβε αμέσως ότι δεν υπήρχε κανένα αδίκημα και διέταξε την απελευθέρωση των τριών αδερφών. Ενώ τακτοποιούσαν τα χαρτιά της γραφειοκρατίας, επέτρεψε στους γονείς να δουν τα παιδιά τους σε μία δικαστική αίθουσα. Εκείνος ο καλός δικηγόρος -που δεν ήταν ποινικολόγος- μου έδωσε θερμά χαιρετίσματα για τον Χαβιέρ (Γκόμες δε Λιάνιο). Η γυναίκα του είχε πια πεθάνει, όμως ευτυχώς δεν πέθανε με τον καημό να δει τα παιδιά της στη φυλακή ή βασανισμένα. Αυτή είναι η ανάμνηση που διατηρούν πολλοί άνθρωποι για τον δικαστή τον οποίο το συγκρότημα «Prisa» αποκαλεί «ο πρώην δικαστής που υποθάλπει». Ξέρουν ότι εάν κάποιος δικαστής ευνόησε τους κατηγορούμενους στην υπόθεση Σοκεκάμπλε δεν ήταν σίγουρα αυτός αλλά κάποιος άλλος. Και επίσης ξέρουν καλά ότι χωρίς τη συνεισφορά του δεν θα ήταν δυνατή η παραμικρή απόδοση δικαιοσύνης στην υπόθεση Λάσα-Θαμπάλα. Η αυτοκρατορική αρμάδα ακόμα θρηνεί για την αλλαγή εισαγγελία. Μια βαθιά άβυσσος χώριζε, φυσικά, έναν Μπουέρεν που δεν ήθελε καθόλου να σκαλίσει τα «κατορθώματα» των φίλων του κι έναν Γκόμες δε Λιάνιο που είχε σκοπό να ερευνήσει σε βάθος την υπόθεση.

15. Πειθαρχικό και καταγγελία

Την επόμενη μέρα μετά την επιστροφή μου στην Μαδρίτη, ο τύπος έγραφε κίολας ότι ο Πρόεδρος του Δικαστικού Συμβουλίου είχε διατάξει να γίνει πειθαρχική έρευνα για τις δηλώσεις μου στη «Gara». Η προεδρική αντίδραση ήταν ακαριαία. Πολεμική ετοιμότητα και σε στάση προσοχής, όπως οφείλει σ' ένδειξη υποταγής στην εξουσία. Χτύπημα του τακουινιού και σουζα. Χωρίς να προηγηθεί καμία ενημερωτική διαδικασία, κατευθείαν στην πειθαρχική έρευνα. Το Πειθαρχικό Συμβούλιο -που είναι πάντα τόσο ανεξάρτητο- δεν αναρωτήθηκε καθόλου εάν όταν έκανα τις δηλώσεις μου στην Παμπλόνα ασκούσα τα καθήκοντά μου ως

πρόεδρος του Δεκάτου Τομέα -αστικού δικαστηρίου- στα Επαρχιακά δικαστήρια της Μαδρίτης. Κι επίσης δεν αμφέβαλλε καθόλου ότι είχα «απευθυνθεί» στον Αθνάρ και τον Μαγιόρ όταν είπα αυτά που είπα. Απευθυνόμενοι σ' αυτούς προσωπικά και όχι γενικά στην κοινή γνώμη. Τόσο δίκαιη και λογική ήταν η εκτίμηση του Πειθαρχικού Συμβουλίου.

Ο εισαγγελέας και η εισηγήτρια της έκθεσης κατάλαβαν ότι τα λόγια μου δεν απευθύνονταν ειδικά στον Αθνάρ και τον Μαγιόρ και προφανώς δεν υπήρχε κανένα πειθαρχικό παράπτωμα. Η κρίση τους ήταν σοβαρή και αυστηρώς δικονομική. Θεωρείται παράβαση να «απευθύνεις» κρίσεις ή επαίνους σε άλλες δημόσιες αρχές ή εξουσίες. Όμως αυτό προϋποθέτει να θεωρούνται οι ίδιες αρχές ως άμεσοι δέκτες της κριτικής ή των επαίνων, κάτι που στην περίπτωση αυτή δεν συνέβη. Είναι γεγονός βέβαια ότι παρ' όλες τις έντονες και συνεχείς κολακείες των δικαστών προς την εξουσία, όταν καθημερινά «απευθύνουν» αμέτρητα εγκώμια σε άτομα και δημόσιες αρχές, ποτέ δεν ακούστηκε στην Κελτιβηρία έκθεση πειθαρχικού συμβουλίου για κάτι τέτοιο. Για μομφές και κατηγορίες υπήρξε, όμως για τους επαίνους, τα συγχαρητήρια και τις κολακείες δεν έγινε ποτέ πειθαρχική δίωξη. Έτσι είμαστε η Ισπανία κι εγώ και πώς να το κάνουμε. Κι είναι γνωστό, άλλωστε, ότι η Καστίλη δεν έχει καμπύλες. Η εξουσία έχει μπροστά της το έδαφος ανοιχτό φαρδύ πλατύ. Για την εξουσία, η Καστίλη ήταν πάντοτε ευρύχωρη, πλατιά. Το ίδιο θα ήθελε και για το Εουσκάδι. Δεν είναι όμως και πρέπει να αντιμετωπίσουν τον εχθρό Βάσκο με την απαιτούμενη σκληρότητα.

Ο Φεδερίκο Σάινς δε Ρόμπλες παρουσίασε στην υπεράσπισή μου τα ίδια επιχειρήματα που αργότερα έγιναν δεκτά από τον εισαγγελέα και την ανακρίτρια. Με την γνωστή του ισορροπημένη σκέψη, εξήγησε γιατί το Συμβούλιο δεν μπορούσε να παραβλέψει ένα αναντίρρητο νομικό δόγμα. Ούτε βρισκόμουν σε ώρα άσκησης των καθηκόντων μου όταν έκανα τις δηλώσεις ούτε απευθύνθηκα ειδικά στον Μαγιόρ Ορέχα και τον Χοσέ Μαρία Αθνάρ. Ο Φεδερίκο είναι πολύ καλός, πιστός στη δικαιοσύνη και δεν πάσχει από τη δεύτερη αθωότητα που, όπως λέει ο ποιητής Αντόνιο Ματσάδο, «τον κάνει να μην πιστεύει σε τίποτα». Όμως τελικά το ίδιο το Πειθαρχικό Συμβούλιο, που έπρεπε ν' αποφασίσει για την έκθεση αμερόληπτα και χωρίς καμία επιρροή, διέταξε την ανακρίτρια να αλλάξει την πρότασή της με άλλη, όπου με κατηγορούσαν για δύο σοβαρά παραπτώματα. Σύμφωνα με το Συμβούλιο απευθύν-

θηκα στον Αθνάρ και στον Μαγιόρ για να τους κρίνω με βαριές κρίσεις. Αυτοί που έπρεπε ν' αποφασίσουν αν θα με τιμωρήσουν ή όχι, δεν είχαν πια τη στοιχειώδη αμεροληψία που απαιτείται για κάθε δικαστή, έστω κι αν είναι πειθαρχικός. Όμως τι άλλο να κάνουν όταν ο Πρόεδρος της Κυβέρνησης και ο υπουργός Εσωτερικών είχαν προσβληθεί και απαιτούσαν σκληρότητα κι αδιαλλαξία; Τι να κάνει το Συμβούλιο μιας δικαιοσύνης που έχει μάθει να «κάνει τα χατίρια του άρχοντα», πώς να σεβαστεί την άποψη ενός εισαγγελέα και μιας ανώτατης δικαστικού ανακρίτριας, που προσπαθούσαν να εκφράσουν την αμεροληψία και την έννοια της δικαιοσύνης όπως απαιτούσε η περίπτωση;

Ωστόσο, για το Γενικό Εισαγγελέα του Κράτους ήταν αρκετή η πειθαρχική έκθεση. Έπρεπε να ενεργήσουν με πιο θεαματικό και πιο αποφασιστικό τρόπο, ώστε η κοινή γνώμη να λάβει το μήνυμα ότι το θράσος μου ν' ασκήσω κριτική δεν έμεινε ατιμώρητο. Και.. τι σύμπτωση! Είκοσι τέσσερις ώρες μετά την αναγγελία των εκλογών από τον Λεντακάρι (Πρόεδρος της Βασκικής Κυβέρνησης), την επόμενη ακριβώς μέρα, σαν αναγγελία προς τους ναυτιλομένους, μέσα στη φωτιά της καθολικής σταυροφορίας των Ισπανών ενάντια στους άπιστους Βάσκους, ένας εισαγγελέας με διαταγή ενός Καρδινάλιου (Καρδενάλ) που μανιωδώς ποθεί το παπικό στέμμα, απαγγέλλει κατηγορίες εναντίον μου.

Λέει στην κατηγορία που μου απαγγέλλει, ότι οι δηλώσεις μου στη «Gara» μπορεί να συνιστούν το αδίκημα της βαριάς συκοφαντίας προς την Κυβέρνηση (όχι στον Πρόεδρο της Κυβέρνησης και σ' έναν υπουργό, αλλά προς την Κυβέρνηση ως θεσμό). Επίσης με κατηγορούσε για βαριές συκοφαντίες προς το Συμβούλιο Δικαστικής Εξουσίας διότι, ενώ υπεράσπιζα τον εαυτό μου στην παραπομπή μου στο πειθαρχικό, είπα ότι η εν λόγω Σύνοδος πραγματοποιούσε «αντιδικονομικές μανούβρες» εναντίά μου. Το είχε γράψει το «Abc», σε μία σύντομη συνέντευξη που μου είχε πάρει η Servimedia. Το απόσπασμα παραδόθηκε στην εισηγήτρια του πειθαρχικού μαζί με τις δηλώσεις μου στη «Gara». Ούτε το Πειθαρχικό Συμβούλιο ούτε η εισηγήτρια, ούτε ο εισαγγελέας δεν του έδωσαν την παραμικρή σημασία. Τώρα ο Καρδενάλ και οι δικοί του στο Ανώτατο Δικαστήριο έλεγαν ότι ήταν σοβαρή προσβολή του ίδιου του Συμβουλίου, την οποία όμως δεν είχε πάρει χαμπάρι. Είναι πολύ δύσκολο να ξεφύγεις από την εφευρετικότητα του Καρδενάλ και την υπόκλισή του στην εξουσία.

Μπορεί να φανταστεί κανείς ότι αυτός ο νομικός θα μπορούσε να σταθεί εάν δεν υπήρχε το «Βασκικό ζήτημα» στη μέση; Εάν δεν είχαν επείγουσα ανάγκη να με κάνουν να το βουλώσω, τουλάχιστον έως τις εκλογές; Το Ανώτατο Δικαστήριο έχει αποφασίσει ότι το αδίκημα της βαριάς προσβολής προς την Κυβέρνηση υπάρχει μονάχα όταν τα προσβλητικά λόγια διατυπώνονται ενάντια σε όλη την Κυβέρνηση, δηλαδή, ενάντια στο θεσμό του Κράτους που ονομάζεται Κυβέρνηση. Το 1984, ο Χούστο δε λα Κουέβα κατηγορήθηκε για το ίδιο αδίκημα, επειδή δήλωσε ότι ο Γκονσάλες είναι βασανιστής και τρομοκράτης. Το Ανώτατο δικαστήριο τον αθώωσε γιατί ο Πρόεδρος της Κυβέρνησης δεν είναι η Κυβέρνηση. Έτσι απλά. Επειδή ο εισαγγελέας δεν είχε κατηγορήσει τον Χούστο για το αδίκημα της ασέβειας -που τότε υπήρχε- το δικαστήριο δεν μπορούσε να τον καταδικάσει ούτε και γι' αυτό. Τώρα δεν υπάρχει πια το αδίκημα της ασέβειας, όμως ο Πρόεδρος της Κυβέρνησης και ο Μαγιόρ Ορέχα είχαν στη διάθεσή τους την ποινική δίωξη για προσβολές και την αστική δίωξη για παραβίαση της τιμής και της υπόληψής τους. Δεν τις χρησιμοποίησαν. Ο εισαγγελέας δεν είχε τι να πει. Δεν υπήρχε κανενός είδους δημόσιο αδίκημα. Και δεν είναι διόλου νόμιμο ούτε ευπαρουσίαστο μια δημόσια αρχή να παριστάνει το «σιδερένιο βρακί ασφαλείας» που προστατεύει την τιμή του πρωθυπουργού και του υπουργού Εσωτερικών.

Μα δεν τους καίγονταν καρφί γι' αυτό. Αυτό που ήθελαν ήταν να με λιντσάρουν δημοσίως. Η μαύρη λάσπη των ΜΜΕ (πολύ πετυχημένη η έκφραση του Αρθαγιούθ) ρίχτηκε καταπάνω μου να με κατασπαράξει. Και σαν να μην έφταναν όλα αυτά για την παράσταση, την ημέρα που ο εισαγγελέας Σάντος απαγγέλιε τις κατηγορίες του, ήταν Πρόεδρος υπηρεσίας ο ασύγκριτος Γκαρθόν. Παρόλο το φανατικό πάθος του εναντίον μου, ήταν αναγκασμένος να απέχει. Σίγουρα πολύ θα λυπήθηκε. Όμως ανακάλυψε ένα αποφασιστικό μέσο για να συμβάλει στο λιντσάρισμά μου. Ανακοίνωσε στους πάντες, σε όλα τα πρακτορεία ειδήσεων, ότι με καλούσαν να απολογηθώ για τρομοκρατία και τρομοκρατικές απειλές. Έτσι κυκλοφόρησε η είδηση το απόγευμα της ίδιας μέρας από όλα τα μέσα ενημέρωσης. Βέβαια το διόρθωσαν αργότερα, όταν έγινε γνωστό ότι έπεσαν θύματα της δηλητηρίασης από Γκαρθονισμό. Δεν το έκαναν όλοι. Και την επόμενη μέρα ακόμα, ένα τηλεοπτικό κανάλι και μερικές εφημερίδες συνέχιζαν να μεταδίδουν τις ψεύτικες κατηγορίες του υπερδικαστή. Τι πιο απλό και πιο πιστευτό από το ότι καλείται ν' απολογηθεί για τρομοκρατία ένας

«οπαδός της ΕΤΑ»; Βέβαια είναι σωστό να ειπωθεί ότι τα άτομα που με γνωρίζουν και δεν με μισούν -έστω κι αν έχουν πάψει να είναι φίλοι- ποτέ δεν πίστεψαν τίποτα και κατάλαβαν αμέσως ότι όλα αυτά ήταν απλώς μια κακοστημένη και αδέξια μανούβρα εναντίον μου.

Και για να δέσει η συνωμοσία, εγώ δεν είδα το κείμενο της δικογραφίας παρά μόνο αφού πέρασε ένας μήνας από την ημέρα κατάθεσης. Είχε περάσει από χέρι σε χέρι δημοσιογράφων, δικηγόρων και δικαστών (ένας μάλιστα προσφέρθηκε να μου στείλει ένα αντίγραφο με φαξ), πάντως εγώ δεν το είχα παραλάβει. Ένας συνάδελφος του εισαγγελέα Σάντος μου είπε ότι είχε εξοργιστεί, γιατί είχε επιμείνει από την αρχή να είμαι εγώ ο πρώτος που θα πάρω στα χέρια μου την κατηγορία και δεν μπορούσε να καταλάβει με τίποτα ποιοι την είχαν διαδώσει παντού. Ήταν να ξεραίνεσαι στα γέλια. Μα ήταν δυνατό ο κύριος Γκαρθόν να χάσει τέτοια ευκαιρία; Ο Χεσούς Σάντος δεν ήξερε τι έλεγε. Βέβαια γνώριζε ότι η όλη κατηγορία δεν είχε καμία νομική υπόσταση. Πολιτική, είχε. Νομική δεν είχε. Να κάνεις τέτοια πράγματα επειδή σε προστάζουν οι ανώτεροι, είναι πολύ άσχημο. Ο Χεσούς Σάντος πριν από μερικούς μήνες είχε πάει στο Μπιλμπάο καλεσμένος από την ένωση δικηγόρων και μίλησε με θέρμη υπέρ της ανάγκης ύπαρξης Εθνικού Δικαστηρίου. Μα να φτάσει να κάνει τέτοια πράγματα; Εγώ πάντα ήμουν ενάντια στο θεσμό αυτό, όπως και άλλωστε όλα τα μέλη της Δημοκρατικής Δικαιοσύνης. Ήμασταν ενάντια στο Εθνικό Δικαστήριο και σε κάθε πολιτικό χειρισμό της Δικαιοσύνης.

Οι φίλοι μου από το ELA-STV, από την Deia, το Ράδιο Εουσκάδι, την Guasoak και πολλοί άλλοι, βγήκαν αμέσως να καταγγείλουν τη συνωμοσία. Ήταν συγκινητικό, αλληλέγγυο και γενναίο το μήνυμά τους. Στο πρόσωπό μου υπεράσπιζαν την πολιτική ελευθερία του Εουσκάδι και το δικαίωμα να είσαι φίλος των Βάσκων εθνικιστών. Τις μέρες εκείνες πήγα στην Τορελαβέγα να μιλήσω σε μια εκδήλωση που οργάνωσε το Ενωτικό Συνδικάτο της Καντάβριας. Ήρθαν πολλοί φίλοι από το Μπιλμπάο και τη Ντιονόστια. Ήρθε και ο Πέπε Ρέι και μιλήσαμε εκτενώς για τα καθέκαστα. Ξέραμε ότι σύντομα θα ξαναχτυπούσαν εναντίον του. Όπως πάντα, με κατασκευασμένες κατηγορίες. Η εκδήλωση στην Τορελαβέγα έμοιαζε βασκική. Όχι μόνο γιατί ήταν ΒΑΣΚΟΙ οι περισσότεροι παρευρισκόμενοι, αλλά για τη μαχητικότητα, την αυθεντικότητα και το αγωνιστικό πνεύμα που κυριάρχησε. Όταν τελείωσε η συζήτηση,

πλοσίασε στο τραπέζι μια κυρία την οποία δεν γνώριζα. Αφού με χαιρέτησε εγκάρδια, άφησε επάνω στο τραπέζι ένα πακέτο. Της είπα ότι δεν μπορούσα να το δεχτώ μα επέμενε συγκινημένη. Ήταν η μητέρα εκείνου του αγοριού που είχα εντοπίσει στη Γενική Διεύθυνση της Γκουάρντια Σιβίλ, όπου τον είχαν ναρκωμένο και τον απελευθέρωσα παρ' όλες τις πιέσεις που είχα δεχτεί. Το πακέτο ήταν ένα κουτί σοκολατάκια.

Έμεινα στο σπίτι του Πάτσι, ενός ηγέτη του συνδικάτου. Αυτός και η γυναίκα του, -ήταν και οι δύο χειρώνακτες εργάτες-, είχαν ένα πολύ υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Στον ελεύθερο χρόνο τους παρουσίαζαν και διέδιδαν βιβλία και πρωτοπόρες αναλύσεις. Δεν νομίζω το σπίτι τους να ήταν μεγαλύτερο από σαράντα τετραγωνικά μέτρα, όμως η φιλοξενία τους το έκανε παλάτι με μεγάλα πρεπα σαλόνια.

Την επόμενη μέρα έπρεπε να βρίσκομαι στη Βαρκελώνη. Εκεί, από το Σπίτι των Βάσκων, όπου δραστηριοποιούνται πολλοί Καταλανοί εθνικιστές, μου είχαν ζητήσει να μιλήσω στην παρουσίαση του βιβλίου μου «Καλημέρα Εουσκάδι». Ήταν καιρός που προσπαθούσαν να το οργανώσουν κι εκμεταλλεύτηκα το ταξίδι μου στην Τορελαβέγα. Εξάλλου, μια μέρα μετά την εκδήλωση στη Βαρκελώνη, θα γινόταν στην Πεδράλμπα ο γάμος της μεγάλης κόρης ενός καλού παιδικού μου φίλου. Το Σπίτι των Βάσκων βρίσκεται σε ένα πολύ όμορφο χώρο, που άλλοτε ανήκε στον συνθέτη και τραγουδιστή Χοάν Μανουέλ Σερράτ. Έχει έντονη πολιτιστική και γαστρονομική δραστηριότητα και ο Λεεντακάρι, που είναι νεότερος, έχει πολύ έμπειρους συνεργάτες. Η παρουσίαση του βιβλίου ήταν αφορμή για να εκθέσω τις απόψεις μου για την υπόθεση των Βάσκων και τις πιθανές λύσεις. Το κοινό ήταν Βάσκοι και Καταλανοί και η παρουσίαση έγινε στα βασκικά και στα καταλανικά. Είπα ότι ήταν όλα πολύ όμορφα και βαθιά πολυπολιτισμικά και λυπόμουν πολύ για την γλωσσική μου αμάθεια. Μπορούσα να μιλήσω μόνο στα καστιλιάνικα. Έγιναν λοιπόν ομιλίες σε τρεις γλώσσες και συνεννοθήκαμε απολύτως. Επίσης κατανοητό έγινε το πολιτικό περιεχόμενο της συζήτησης. Το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης μπορεί να οδηγήσει σ' ένα πολυεθνικό Κράτος, με πολλές γλώσσες και πολλές κουλτούρες, με συνομοσπονδιακή διοίκηση, όπου η πολιτική ελευθερία των διαφόρων εθνών, της Βασκίας, της Καταλονίας και της Γαλικίας, θα είναι εγγυημένη και απολύτως σεβαστή. Όλη την ημέρα -πρωί και απόγευμα- που κράτησαν οι εκδηλώσεις, ένας νεαρός Καταλανός πολύ γεροδεμένος -Δαβίδ

τον έλεγαν- με ακολουθούσε παντού. Όταν παρατήρησα ότι είχε γίνει η σκιά μου τον ρώτησα αν υπήρχε κάποιος κίνδυνος. «Ποτέ δεν ξέρεις» μου απάντησε. Και συνέχισε να βρίσκεται συνεχώς δίπλα μου ως τη νύχτα, όταν με άφησαν στο ξενοδοχείο μετά τη πολύωρη διαδικασία. Σε λίγο ήρθε η Πούρα Μάνιας. Είχαμε κανονίσει να συναντηθούμε για να πάμε μαζί στο γάμο, ο οποίος έγινε σε μια αγροικία κοντά στην Τεράσα. Με έκπληξη διαπίστωσα ότι μαζί με τις παρέες Καταλανών και Ανδαλουσιανών -οι πρώτοι ήταν φίλοι του γαμπρού και οι δεύτεροι της νύφης- υπήρχε και μια μεγάλη παρέα Βάσκων που ήταν νεαροί φίλοι του ζευγαριού.

Στη δίωξη εναντίον μου είχα και την υποστήριξη του φίλου μου, του Χούλιο Ανγκίτα. Πιστεύω ότι εάν δεν ήταν αυτός επικεφαλής της Ενωμένης Αριστεράς και του Κομμουνιστικού Κόμματος θα ήταν πολύ δύσκολο να προχωρήσει η ΕΒ-Ενωμένη Αριστερά του Χαβιέρ Μαδράσο. Ο Χούλιο δεν είναι εθνικιστής αλλά κατανοεί τον προοδευτικό εθνικισμό, τον παλιό ταξικό εθνικισμό, που αποτελεί τμήμα της αληθινής αριστεράς. Συμφωνεί με τον Εουχένιο δελ Ρίο ότι η επανίδρυση της αριστεράς πρέπει να συμπεριλάβει και τον εθνικισμό αυτού του είδους. Οι μαρξιστικές και δημοκρατικές πεποιθήσεις του Χούλιο, ο οποίος πάντα υπερασπίζει την αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών, τον ξεχωρίζουν από τη γραφειοκρατική ηγεσία που έχει κατακλύσει το παλιό Κομμουνιστικό Κόμμα.

Επίσης με ξαφνιάζει πολλές φορές με τις γνώσεις του για την πραγματικότητα στη χώρα των Βάσκων. Είχε εναποθέσει πολλές ελπίδες στη Συμφωνία της Λισάρα και στην ανακωχή της ΕΤΑ κι έπαιξε πολύ μ' αυτά τα χαρτιά μέσα στην Ενωμένη Αριστερά. Συγκρούστηκε ανοιχτά με την πλειοψηφία του συνασπισμού και του ίδιου του ΚΚ. Ο Πάκο Φρούτος και η ιστορική ηγεσία του ΚΚ δεν συμφωνούσαν με την πολιτική του Μαδράσο και απαιτούσαν το διαχωρισμό τους από τη Συμφωνία Λισάρα. Έχω υπόψη μου ότι ακόμα και μετά το σπάσιμο της ανακωχής, ο Ανγκίτα ακόμα υποστήριζε την παρουσία της ΕΒ-Ενωμένης Αριστερά, στη Συμφωνία της Λισάρα. Δεν ήταν όμως δυνατό. Τώρα είναι ο Γασπάρ Γιαμασάρες που υποστηρίζει τον Μαδράσο. Έχει τις ίδιες ιδέες -επίσης πολύ ξεκάθαρες- με το Χούλιο Ανγκίτα για το θέμα των Βάσκων.

Μολονότι ο Χούλιο είναι προσκολλημένος στην ομοσπονδική φόρμουλα, άποψη που προέρχεται από την παλιά Ισπανική αριστερά, κατανοεί στ' αλήθεια τις βαθιές ιδιαιτερότητες των Βάσκων, των Καταλανών και των Γαλικιανών. Η λύση της συ-

νομοσπονδίας δεν του προκαλεί απέχθεια. Σε κάθε περίπτωση πάντως, δεν διστάζει να υποστηρίξει την πολιτική νομιμότητα της αυτοδιάθεσης και συμμερίζεται την «αηδία για το Ιακωβίνικο σурφετό» του ποιητή Αντόνιο Ματσάδο.

16. Πάλι στη φυλακή ο Πέπε Ρέι

Σε λίγες μέρες έβαλαν πάλι στη φυλακή τον Πέπε Ρέι. Ήταν φως φανάρι ότι εκεί το πήγαιναν. Με μία ετυμηγορία που είχε τη χαρακτηριστική προσωπική του σφραγίδα, ο Γκαρθόν απέρριπτε με ένα χρόνο καθυστέρηση, την έφεση που ο Ινίγο Ιρούν είχε υποβάλλει ενάντια στην προηγούμενη φυλάκιση του Πέπε. Υποτιμώντας φυσικά ο υπέρ-δικαστής την έφεση, διαβεβαίωσε ότι όχι μόνο υπήρχαν οι αιτίες για τη φυλάκιση αλλά και ότι ο Πέπε είχε εκμεταλλευτεί την προσωρινή του ελευθερία για να επαναλάβει τα αδικήματα. Στην αγιογραφία που του έγραψε μια δημοσιογράφος (η ίδια είναι η προσωπική αγιογράφος της Βασίλισσας) ο Γκαρθόν είχε επιτεθεί με λύσσα ενάντια στον «φίλο του» Πέπε Ρέι θεωρώντας αποδεδειγμένα και δεδικασμένα τα «σοβαρά αδικήματα». Είχε αντιγράψει στο βιβλίο ένα προσωπικό γράμμα του Πέπε Ρέι σε μία Βάσκα πολιτική κρατούμενη που το είχε κατασχέσει ο διευθυντής του σωφρονιστικού ιδρύματος και το παρέδωσε υπηρεσιακώς στον Γκαρθόν. Αυτός λοιπόν δημοσίευσε το προσωπικό γράμμα στο βιβλίο και ήταν πανευτυχής. Κι ύστερα θεωρούσε τον εαυτό του αμερόληπτο δικαστή για να αποφασίσει τη φυλάκιση του Πέπε. Τι ξεδιαντροπιά! Κι όμως συνεχίζει ο τύπος. Καμία πολιτισμένη δικαιοσύνη δεν θα δεχόταν στους δικαστές της έναν τύπο σαν τον Γκαρθόν. Η δικαιοσύνη της Κελτιβηρίας τον αποθεώνει. Έλεγε ο Παπίνι ότι *«η μηχανή δεν έχει ανάγκη από νομικούς, είναι ακριβής και αλάνθαστη και αντί για νομομαθείς έχει ως μοναδικό βοηθό ένα νεαρό μηχανικό»*, ή έναν δικαστή -ένα δικολάβο, πάντα πρόθυμο να εφαρμόσει τη δικαιοσύνη, που ικανοποιεί τον άρχοντα. Ο Καμύ δεν είχε δίκιο. *«Οι άνθρωποι»* έλεγε *«δεν μπορούν να ζουν σ' ένα σύμπαν, όπου κάθε παράλογο είναι δυνατό»*. Φυσικά και μπορούμε να ζούμε σε τέτοιο σύμπαν! Αν ο ύπνος της λογικής παράγει τέρατα, ο ύπνος της συνείδησης είναι ακόμα πιο τρομερός. Γεννάει δικαστές Γκαρθονιστές.

Με τη φυλάκιση του Πέπε Ρέι ο Γκαρθόν δεν είχε άλλο στόχο παρά να τον εκδικηθεί προσωπικά για το βιβλίο του «Το άλλο πρό-

σωπο του Γκαρθόν» και «Ένας βασιλιάς δια ροπάλου» -που μόλις είχε δημοσιεύσει το «Ardi Beltza». Επίσης ο δον Γκαρθόν ένωθε την ανάγκη να πειθαρχήσει στις υποδείξεις που του έκανε ο κοληπτός του Λουίς δελ Όλμο και άλλοι που «έδειχναν» το περιοδικό του Πέπε Ρέι. Προσπάθησα να βοηθήσω όσο μπορούσα για την απελευθέρωση ενός ανθρώπου που βρισκόταν αδικώς στη φυλακή. Τα πράγματα ήταν πολύ δύσκολα. Η κριτική του Πέπε στους «συναδέλφους» του, η σταυροφορία των Μέσων Ενημέρωσης ενάντια στους «άπιστους» Βάσκους (που δυνάμωνα και γινόταν ολόένα και πιο υστερική όσο πλησίαζε η 13 Μαΐου) και η δική μου κατάσταση ύστερα από τη δημοσίευση του «Καλημέρα Εουσκάδι», η συνεργασία μου με το «Ardi Beltza» και η πειθαρχική έκθεση που μου είχαν κάνει για τις δηλώσεις μου στην Παμπλόνα, έκαναν δύσκολες και τις διαδικασίες που άλλοτε ήταν απλούστατες. Το αποκορύφωμα ήταν όταν το ίδιο άτομο, που με είχε βοηθήσει παλαιότερα και στην αρχή έλεγε ότι η υπόθεση του Πέπε δεν θα κρατήσει πολύ, μου έδωσε να καταλάβω ότι θα ήταν αδύνατη η απελευθέρωσή του με εγγύηση. Έμοιαζε ψέμα, έτσι παράλογες που ήταν οι κατηγορίες. Κατηγορούσαν τον Πέπε και το περιοδικό του ότι «έδειχναν» στην ETA τους επόμενους στόχους της και ότι το περιοδικό βρισκόταν συχνά στα χέρια συλληφθέντων υπόπτων για μέλη της ETA, όπως φαντάζομαι ότι μπορεί να βρισκόταν ακόμα και η Εφημερίδα της Κυβέρνησης στην κατοχή τους. Παρ' όλα αυτά υπήρχαν πολλοί «σοβαροί» επαγγελματίες που πίστευαν, απ' αυτές τις ηλίθιες ενδείξεις, ότι ο Πέπε ανήκει στην ένοπλη οργάνωση.

Πάντα με εξέπληττε η ευκολία, που έχουν ορισμένα μέσα ενημέρωσης να δημιουργούν από το τίποτα ένα φοβερό κλίμα λιντσαρίσματος κάποιου, προπαντός όταν πρόκειται για Βάσκο ή για φίλο των Βάσκων, ή όταν κατηγορείται για συνεργασία με την ETA. Όσο αδύναμα κι αν είναι τα στοιχεία, τα πιστεύουν όλοι λες κι είναι το Ευαγγέλιο. Το γεγονός αυτό δεν θα είχε καμία σημασία για δικαστές και εισαγγελείς φυσιολογικά αμερόληπτους και ανεξάρτητους. Όμως το Εθνικό Δικαστήριο είναι άλλο πράγμα. Οι δικαστές και οι εισαγγελείς του δεν έχουν καμία σχέση με την κατάσταση στη Χώρα των Βάσκων, δεν γνωρίζουν τα άτομα ούτε τις ομάδες, και ξέρουν ότι αν πιστέψουν τα Μέσα και ενεργήσουν αναλόγως η πλειοψηφία θα τους χειροκροτήσει ενώ στην αντίθετη περίπτωση θα δεχτούν κριτικές και πιέσεις κάθε είδους.

Εξάλλου, είναι δικαστές και εισαγγελείς που έχουν πολύ φιλικές σχέσεις με τον υπουργό Εσωτερικών, με την Αστυνομία και τη

Γκουάρντια Σιβίλ. Κι επειδή οι κατηγορίες προέρχονται πάντα από αυτόν τον κόσμο, απ' όπου οι δικαστές δέχονται συγκατηρήρια κι επαίνους, ακόμα και μετάλλια (όπως ο αργυρός σταυρός της αστυνομίας που έχουν σχεδόν όλοι, ακόμα κι ο πρόεδρος Αουκέρ κι ο Γκαρθόν) δημιουργείται γύρω τους ένα κλίμα που ευνοεί τις αποφάσεις που θέλουν τα Μέσα και το Υπουργείο Εσωτερικών.

Είχα συχνές σχέσεις με δικαστές και εισαγγελείς αυτού του Δικαστηρίου. Με ορισμένους ήμουν φίλος -ή έτσι νόμιζα- και διατηρώ ακόμα κάποιες φιλικές σχέσεις. Βέβαια ο καλύτερος μου φίλος -ο Χαβιέρ Γκόμες δε Λιάνιο- λιντσαρίστηκε και καταδικάστηκε. Όμως είναι πολύ δύσκολο να καταλάβεις πολλές πράξεις τους αν τις δεις από μια αυστηρά δικονομική πλευρά. Η συνεχής ανάμιξη εισαγγελέων, δικαστών και αστυνομίας καταλήγει συχνά σ' ένα «κατασταλτικό κουβάρι» που μπορεί να οδηγήσει σε αληθινό εφιάλτη.

Μου λένε ότι έχουν αλλάξει τα πράγματα από τότε που έφυγα από τη Ντιονόστια και άφησα την ποινική δικαιοσύνη. Δεν νομίζω να έχουν αλλάξει ουσιαστικά. Όταν βρισκόμουν στο Σαν Σεμπασιάν, η Ένωση Δικαστών πίεζε τους συναδέλφους, που έκαναν το καθήκον τους να προστατεύουν τα δικαιώματα των συλληφθέντων, και η Αστυνομία φρόντιζε να τους μεταθέσουν στη Μαδρίτη το γρηγορότερο. Προφανώς ήταν σίγουρη ότι ο ζήλος των εισαγγελέων του Εθνικού Δικαστηρίου δεν θα ήταν τόσο έντονος. Πράγματι, δεν γνωρίζω ούτε μία περίπτωση όπου κάποιος εισαγγελέας αυτού του Δικαστηρίου να έχει καταγγείλει βασανιστήρια συλληφθέντων ή κρατούμενων. Ούτε και κανένας δικαστής έχει πάρει υπόψη του ποτέ τις μαρτυρίες για βασανιστήρια.

17. Δικαστές και εισαγγελείς για τα βασανιστήρια

Είναι ακατανόητο. Κάθε χρόνο, ανελλιπώς, οι Εκθέσεις της Διεθνούς Αμνηστίας καταγγέλλουν ότι εξακολουθούν να γίνονται βασανιστήρια στη χώρα μας, ειδικά σε κρατούμενους που βρίσκονται σε καθεστώς απομόνωσης με βάση τις αντιπρομοκρατικές διατάξεις. (Τώρα βέβαια, αντίστοιχη πρακτική εφαρμόζεται και για τους μετανάστες). Τι συμβαίνει λοιπόν; Έχω φίλους δικηγόρους στη Χώρα των Βάσκων οι οποίοι μου έχουν ζητήσει την ταπεινή μου βοήθεια για να φτάσουν ως κάποιο δικαστή ή εισαγγελέα οι διαμαρτυρίες των πελατών τους, οι οποίοι στη διάρκεια της με-

ταφοράς τους από τις φυλακές στα Δικαστήρια, χτυπήθηκαν, βρισκταν, δέχτηκαν έως και σεξουαλικές παρενοχλήσεις. Μερικές φορές η μεσολάβησή μου είχε αποτέλεσμα. Υπήρξε μια θεαματική περίπτωση κρατουμένων που έφτασαν μπροστά στο δικαστή, από τη φυλακή, αληθινά σακατεμένοι γιατί οι φρουροί τους είχαν πετάξει κάτω από τις σκάλες. Κανένας δεν έκανε τίποτα. Έμαθα μάλιστα ότι μια γυναίκα αστυνομικός έβαζε χέρι σε μία πολύ γνωστή κρατούμενη Βάσκα. Μετέθεσαν την αστυνομική και σταμάτησαν οι σεξουαλικές παρενοχλήσεις.

Υπάρχουν δικαστές και εισαγγελείς οι οποίοι λένε ότι είναι ανίσχυροι και δεν μπορούν να βάλουν τέλος σε τέτοιες πρακτικές. Δεν είναι όμως αλήθεια αυτό. Ακόμα και οι πιο αλαζονικοί αστυνομικοί και Γκουάρντια Σιβίλ, ακόμα και οι πιο κτηνώδεις και ασυνείδητοι βασανιστές ξέρουν με ποιον μπορούν να παίξουν και με ποιον όχι. Και συμπεριφέρονται αναλόγως. Όπως είναι γνωστό, ήμουν Πρόεδρος αστικού δικαστηρίου στο Σαν Σεμπασιάν. Μα όλος ο κόσμος ήξερε πώς θα φερθεί μαζί μου. Ένας έμπειρος και ευφυής δικηγόρος ήρθε μια μέρα να με βρει για να μου ανακοινώσει ότι τον πελάτη του, τον Σουτάνο, τον είχαν απειλήσει ότι η διαδρομή ως τη Μαδρίτη είναι πολύ μεγάλη και είχαν σκοπό να του «βάλουν μυαλό». Είπα στο συνήγορο να απευθυνθεί στον αρμόδιο δικαστή για την υπόθεση. Μα αυτός πίστευε ότι δεν υπήρχε αρμόδιος δικαστής και ζητούσε την παρέμβασή μου. Το μόνο που σκέφτηκα ήταν να τηλεφωνήσω σ' ένα κεντρικό δικαστή του Εθνικού Δικαστηρίου στη διάθεση του οποίου ήταν ο κρατούμενος. Τον προειδοποίησα για όσα μου κατήγγειλε ο δικηγόρος και του είπα ότι είναι υπεύθυνος για ό,τι μπορεί να συμβεί. Ο δικηγόρος μου ανακοίνωσε ύστερα ότι η μεταφορά του κρατουμένου έγινε άψογα. Ο καθένας ξέρει με ποιον μπορεί να παίζει.

Ομολογώ ότι πάντοτε ένιωθα αληθινός δικαστής, μόνο όταν έκανα καθετί δυνατό για να εμποδίσω ή να ερευνήσω και την παραμικρή κατάχρηση εξουσίας. Όταν ενεργούσα ως αληθινός ειρηνοδίκης. Μπορεί να περάσεις άσχημες στιγμές και να βρεθείς μπλεγμένος σε προβλήματα, όμως μόνο η υπεράσπιση της ελευθερίας και της ακεραιότητας όσων ζητούν την προστασία της δικαιοσύνης, δίνει αληθινό νόημα στο δικαστικό επάγγελμα. Γνωρίζω συναδέλφους που υπηρετούσαν στη Χώρα των Βάσκων στα χειρότερα χρόνια της δικτατορίας και έκαναν αυτό το βασικό καθήκον τους παρά τους τρομερούς κινδύνους που τους απειλούσαν. Ειδάλλως, τι μπορείς να περιμένεις από μια δικαιοσύνη

που παραλύει εμπρός στην ισχύ της εξουσίας και επιδεικνύει τη δύναμή της στον ανίσχυρο; Υπήρξαν ορισμένα μοναδικά περιστατικά που συνέβησαν στη δικαστική μου έδρα στη Νιτονόστια. Θυμάμαι μια άλλη φορά που είχαν έρθει μαζί ο συνήγορος με τον πελάτη του. Ήταν μέλος της ETA και είχε αποχωρήσει από την οργάνωση. Επειδή δεν δεχόταν να συνεργαστεί με την αστυνομία και να καταδώσει τους πρώην συντρόφους του, τον απειλούσαν να τον συλλάβουν και να τον ανακρίνουν καταλλήλως. Ταυτόχρονα, επειδή οι πρώην σύντροφοί του φοβούνταν μήπως τους προδώσει απειλούσαν να τον βγάλουν από τη μέση.

«*Τι μπορούμε να κάνουμε;*» με ρώτησε ο δικηγόρος, που ήταν άτομο που μπορούσες να εμπιστευτείς. Το πρόβλημα ήταν πρακτικώς άλυτο. Όμως κάτι έπρεπε να κάνουμε. Το μόνο που μου ήρθε ήταν να εκδώσω μια «άδεια κυκλοφορίας». Έγραψα σ' ένα επίσημο έντυπο, με πολύ απλά λόγια που να τα καταλαβαίνουν όλοι, ότι ο νεαρός εκείνος ήταν υπό δικαστική προστασία, τη δική μου, και ότι όποιος του έκανε κακό θα είχε να κάνει μαζί μου. Δεν νομίζω να έχει ξαναγίνει κάτι παρόμοιο (τόση φανφάρα και αφέλεια ταυτόχρονα) στα δικαστικά χρονικά. Πολύ σοβαρός έδωσα το χαρτί στο νεαρό και του είπα να έρθει σ' εμένα για οποιοδήποτε πρόβλημα αντιμετωπίσει. Είπα στο δικηγόρο: «*Δεν νομίζω να του χρησιμεύσει καθόλου*». Πάντως αυτός μου αποκρίθηκε λακωνικά: «*Θα χρησιμεύσει, ευχαριστώ*». Δεν έμαθα τίποτα μετά.

Δεν το γράφω αυτό για να παραστήσω τον καλό. Αντίθετα, δεν πιστεύω ότι ήταν και πολύ σωστό αυτό που έκανα. Εξάλλου, επειδή είμαι άτομο με αρκετή φαντασία, είμαι φοβησιάρης και περνάω άσχημες ώρες όταν έχω ν' αντιμετωπίσω σοβαρές δυσκολίες. Νομίζω όμως ότι οι εμπειρίες μου με τους Βάσκους μ' έχουν κάνει πιο αποφασιστικό. Ίσως γιατί πίστευα περισσότερο στην ακεραιότητα του χαρακτήρα και τη σταθερότητα των ανθρώπων με τους οποίους είχα σχέσεις εκεί. Επίσης μπορεί να έπαιξε κάποιο ρόλο και ο θαυμασμός μου για τη γενναιότητα και το θάρρος στην πολιτική δράση ορισμένων φίλων μου Βάσκων. Ο καλός φίλος μου Αντόνιο Γκαρθία Τρεβιχάνο, που γνωρίζεις σε βάθος την «αδυναμία μου» για τους Βάσκους μου λέει τρυφερά με μια δόση ειρωνείας, ότι είμαι ο μοναδικός «Βάσκος από την Αλμερία» που υπάρχει. Ο Αντόνιο είναι από την Ορχίβα, κοντά στη Γρανάδα. Δεν μου κατοφάνηκε η έκφρασή του. Μου θύμισε τα λόγια του Έρνστ φον Σάλομον: «*Είναι τιμή να`σαι Βάσκος! Υπάρχουν Βάσκοι που είναι Γάλλοι, υπάρχουν Βάσκοι Ισπανοί κι εσείς κύριε,*

είστε ένας Βάσκος Γερμανός». Λοιπόν εγώ, είμαι ένας Ανδaluσιανός Βάσκος, από την Αλμερία. Ο τρόπος ζωής και σκέψης του Βασκικού λαού μου θυμίζει, από τότε που τον γνώρισα, την ιταλική «πίστη».

18. Η Βασκική πίστη και ο δον Γκαρθόν

Η μεσαιωνική κοινότητα που αποτελούνταν από αγρότες, χειροτέχνες και μισθωτούς ονομάστηκε «πίστη» (*credencia*). Ήταν επειδή πίστευαν κι εμπιστευόταν κάτι, δηλαδή την κοινότητα. Αυτές οι κομμούνες άρχισαν να εμφανίζονται τον 16ο αιώνα, ως μορφές κοινωνικής οργάνωσης. Με τον καιρό ονομάστηκε *credencia* το αμπάρι όπου φύλαγαν τα τρόφιμα της κοινότητας για ενδεχόμενες εποχές έλλειψης. Σε ορισμένες τέτοιες κοινότητες δεν περίμεναν να υπάρξει έλλειψη για τη διανομή των τροφίμων. Τα συγκεντρώναν όλα και τα μοίραζαν ανάλογα με τις ανάγκες καθενός.

Αυτή η μορφή αυτοκυβέρνησης ενόχλησε πολύ τους κυρίους φεουδάρχες, προπαντός αυτούς που στο όνομα του βασιλιά και της πατρίδας, τους είχε αφαιρεθεί η γη. Ένας απ' αυτούς, ο κόμης του Μοντεφεράρο, οργάνωσε μία εκστρατεία για να τους τιμωρήσει. Πήγε με τους σμπήρους του κι έχωσε στα μπουντρούμια καμιά εκατοστή κομμουνάρους. Ύστερα τους έκοψε τα χέρια και τα πόδια. Ακρωτηριασμένους, με κομμένα τα χέρια και τα πόδια, τους ανέβασαν σε γαϊδούρια και τους πήγαν ως την πόλη ώστε οι άλλοι κομμουνάροι να καταλάβουν τι θα πάθουν, εάν ενεργούν με ελευθερία και αξιοπρέπεια.

Όταν οι κομμουνάροι του Βερτσέλι είδαν τους δικούς τους ανθρώπους ακρωτηριασμένους και μισοπεθαμένους, δεν έβαλαν τα κλάματα. Ξεκίνησαν την ίδια κιόλας νύχτα και πήγαν έφιπποι ως τη Νοβάρρα. Μπήκαν στην πόλη και σκότωσαν τους δήμιους και τους σμπήρους τους. Ύστερα έπεισαν τον πληθυσμό να απελευθερωθεί, να οργανωθεί σε κομμούνα και να μην υποτάσσεται σε αφέντες.

Η συνθήκη της «πίστης» εξαπλώθηκε σαν φωτιά στο φυτίλι. Η Λομβαρδία και το Πεδεμόντιο γέμισαν κομμουνάρους και οπαδούς της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας. Όμως οι αφέντες φεουδάρχες, που δεν ήξεραν τι να κάνουν, προσέφυγαν στην Τεταρτη Σταυροφορία. Οι Σταυροφόροι ήταν στρατοπεδευμένοι στο Μπρίντεζι κι ετοιμάζονταν να μπαρκάρουν. Οχτώ χιλιάδες άντρες υπό τις διαταγές των πιο σπουδαίων αφεντικών της εποχής ρίχτη-

καν πάνω στους κομμουνάρους για να τους κάψουν και να τους αποκεφαλίσουν. Δεν ήταν δυνατό να ανεχτούν αυτή τη λάμψη της ελευθερίας και της αυτοκυβέρνησης. Ήταν άμεση επίθεση στο βασιλιά και στην πατρίδα. Ένα αισχρό παράδειγμα συλλογικής αζιοπρέπειας και ανεξαρτησίας των πολιτών.

Ούτε και τώρα μπορούν ν' ανεχτούν την «credencia», την πίστη. Με τη μία ή την άλλη αφορμή, με διάφορες προφάσεις οργανώνουν νέες σταυροφορίες ενάντια στους κομμουνάρους, τους φίλους τους και τους υποστηρικτές τους. Θεωρούνται οι νέοι αιρετικοί, πολύ πιο επικίνδυνοι από τις μάγισσες, από τους Καθαρούς και άλλους αιρετικούς του Μεσαίωνα. Ενάντιά σ' αυτούς όλα τα ψέματα είναι θεμιτά και πάλι δεν επαρκούν. Χρησιμοποιούν υπερβολικές δόσεις συκοφαντίας, τρομερές απάτες και καταδίκες. Η ιστορία της πρόκλησης του Μαγιόρ (υπουργού εσωτερικών) προς τον Ιμπαρέτσε (Λεεντακάρι, πρόεδρος της κυβέρνησης των Βάσκων) ήταν λαμπρό παράδειγμα, καλύτερο κι από τον όρκο των ιπποτών στο Ιερό Δισκοπότηρο. Ο μεγάλος ιππότης σταυροφόρος προσπάθησε πρώτα με τον Χαβιέρ Αρθαγιούθ. Επειδή δεν ήταν όμως υποψήφιος στις εκλογές, δεν υπήρχε κίνδυνος να δεχτεί. Όταν απύθνησε την πρόκληση στον Ιμπαρέτσε, αυτός δέχτηκε αμέσως. Όμως ο Μαγιόρ δεν ήθελε. Ήταν απλώς μια παγίδα για να τον φέρει αντιμέτωπο με το PSOE. Ο Ιμπαρέτσε δέχτηκε απλώς την πρόκληση του Μαγιόρ με τους όρους του. Ο Μαγιόρ έκανε ζαβολιά. Ο Λεεντακάρι έδιωξε τον δύστυχο Ρεδόντο Τερέρος, που έμεινε άναυδος με την προδοσία του καλύτερου συντρόφου του. Οι σταυροφόροι έτσι συμπεριφέρονται πάντα. Δεν έχουν φραγμούς, μήτε κανένα ενδοιασμό όταν σφάζουν τους κομμουνάρους για να τους συμμορφώσουν.

Το πρόσφατο επεισόδιο στο δικαστικό μέτωπο των σταυροφόρων, ξεπερνάει κάθε δυνατή παρανομία. Κάνει τα αδύνατα δυνατά. Δεν τους έφτανε το μετωπικό χτύπημα που έδωσαν στο Σύνταγμα (αυτό που όλοι λατρεύουν) με το πραιτοριανό κλείσιμο του περιοδικού «Ardi Beltza» και την εντελώς αβάσιμη φυλάκιση του Πέπε Ρέι, με σοβαρό κίνδυνο για τη ζωή του. Αποφάσισαν να κηρύξουν παράνομο το ΕΚΙΝ²¹ -γιατί έτσι γουστάρουν οι σταυροφόροι- και ανακοινώνουν με παρόμοια νομική βάση, τη διάλυση της Haika²². Λίγο αργότερα, -δεν χρειάζονται βιασύνες-, αποφασίζουν να απαγορεύσουν το Euskal Herritarok (Βάσκοι Πολίτες σ.τ.μ.) και όλο το MLNV (Κίνημα για την Εθνική Απελευθέρωση των Βάσκων σ.τ.μ.). Όλοι αυτοί είναι ETA. Και οι πολίτες που τους ψηφίζουν και τους

στηρίζουν, πάλι είναι ΕΤΑ. Όσοι ψηφίζουν και συμμετέχουν είναι όλοι ΕΤΑ, μηδενός εξαιρουμένου. Έτσι, με τη δικαστική σπάθη, κόβοντας τα χέρια και τα πόδια όλων των Βάσκων κομμουνάρων, θα οδηγηθούμε στον ισπανικό παράδεισο των σταυροφόρων. Ένας είναι ο Θεός, ο Αθνάρ, και προφήτης του ο Μαγιόρ. Μία είναι η πατρίδα, ένα είναι το έθνος, μία και μοναδική πολιτική σκέψη υπάρχει, ένα είναι το ξίφος που ευλόγησαν οι Θεοί. Και μία είναι η γλώσσα που όπως επαναλαμβάνουν οι Βουρβώνοι βασιλιάδες κάθε τόσο, δεν επιβλήθηκε ποτέ ως γλώσσα της αυτοκρατορίας, ούτε στην Αμερική, ούτε στην Καταλονία, ούτε στο Εουσκάδι. Είναι, λένε, γλώσσα συνάντησης και όχι γλώσσα επιβολής. Πολλοί άνθρωποι που αρνήθηκαν να τη μιλήσουν, συναντήθηκαν στα μπουντρούμια και στην κόλαση. Ίσως γι' αυτό να είναι γλώσσα συνάντησης.

Αυτά είναι παλιανθρωπιές. Όταν οι ύβρεις και οι συκοφαντίες ενάντια στον βασκικό εθνικισμό φαίνονταν πια αζεπέραστες, διαπιστώσαμε πάλι ότι υπάρχουν και χειρότερα. Λεγεωνάριοι κάθε λογής καταφθάνουν στο Εουσκάδι για να βομβαρδίσουν τους Βάσκους πατριώτες και τους φίλους του βασκικού λαού. Ο Μαγιόρ λέει, με τον παραλογισμό και τη χοντροκοπιά που διακρίνει την εξουσία, ότι δεν υπάρχει ισπανικός εθνικισμός. Δηλαδή τι θα συνέβαινε εάν υπήρχε; Θα μετέτρεπε το χρυσάφι σε λάσπη και τη λάσπη σε αίμα; Τίποτα δεν θα καταφέρουν. Ούτε οι βρισιές τους, ούτε οι λεονταρισμοί τους, ούτε οι πατριωτικές κορώνες τους. Ο Μπρεχτ λέει ότι είναι ανάγκη να ερωτεύεσαι *«αυτά που ο ύψιστος δημιούργησε με ύψιστη χάρη»* την έβδομη μέρα, όταν αναπαύτηκε. Η ανάπαυση είναι ο άξονας κάθε δράσης. *«Τον άξονά σου θα ερωτευτώ»* συμπλήρωνε ο ποιητής. Και μ' αυτόν τον άξονα -την ελευθερία και την ανεξαρτησία- είναι ερωτευμένη η πλειοψηφία του βασκικού λαού. Για αυτό θα αγωνιστεί και ύστερα θα αναπαυτεί. Είναι η «βασκική πίστη», η «credencia vasca».

Είναι τόσο πασιφανείς οι «πολιτικές διασυνδέσεις» του κυρίου Γκαρθόν που ακόμα και οι πιο εύπιστοι ως τώρα πολίτες καταλαβαίνουν πια ότι οι κατασταλτικές του επιδρομές ελάχιστη σχέση έχουν με τη δικαιοσύνη. Παρόλο τον καταιγισμό πυρός από τα μίντια που βομβαρδίζουν ανελέητα την κοινή γνώμη, οι παράξενες περιπτώσεις των Χακί, ΕΚΙΝ, της ΑΕΚ (Συντονιστικό για την Βασκική γλώσσα και τον Αναλφαβητισμό σ.τ.μ.) του Πέπε Ρέι, του Αρδί Βελτσα και τελευταία των Κινήσεων για την Αμνηστία (Gestoras pro Amnistia), για να απαριθμήσω μόνο τις πιο χτυπητές περιπτώσεις,

δείχνουν τη φοβερή αποτυχία του Γκαρθόν, η οποία αποκαλύφθηκε με τις ακυρωτικές αποφάσεις του Τέταρτου Ποινικού Τμήματος του Εθνικού Δικαστηρίου. Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις - εκτός από τις Κινήσεις, που θ' αργήσει να βγει απόφαση - αυτό το δικαστήριο πολύ επιθύμησε να υπήρχαν κάποιες εύλογες ενδείξεις αρκετές ώστε να διατάξουν τη φυλάκιση ή τη δίωξη. Έρχεται να μας πει, λίγο-πολύ, ότι μια δικαστική απόφαση δεν μπορεί να είναι διήγημα επιστημονικής φαντασίας που θα κινείται από την αλήθεια στο μύθο και αντιστρόφως, όπως λέει ο συγγραφέας Αουγούστο Ρόα Μπάστος για μερικά μυθιστορήματά του.

Πάντα είναι η ίδια δυναμική. Ύστερα από μια σύντομη έκλειψη του άστρου του Γκαρθόν, ο «υπέρ-δικαστής υπό-εισηγητής» (έτσι τον χαρακτηρίζει ο απίθανος Χιμένες Λοσάντος) αδράχνει ξανά το εκδικητικό του δόρυ και διατάζει συλλήψεις. Πάντοτε στις δύο ή στις τρεις τα ξημερώματα, όταν θα κάνει περισσότερο κακό και θα προκαλέσει περισσότερο τρόμο σε οικογένειες. Διατάζει συλλήψεις δεκάδων Βάσκων, μετά τους απευθύνει κατηγορίες για συμμετοχή ή για συνεργασία σε ένοπλη συμμορία, μόνο και μόνο επειδή είναι μέλη κάποιας οργάνωσης προσκεϊμένης στον ριζοσπαστικό εθνικισμό. Δεκάδες αστυνομικοί «με συντονισμό κι επίβλεψη» του Γκαρθόν κάνουν τις συλλήψεις και την επόμενη μέρα, τα μίντια δημοσιεύουν τις φωτογραφίες και τα «τρομοκρατικά κατορθώματα» των συλληφθέντων, μαζί με υπέροχα εγκώμια για τον δον Γκαρθόν. Βγαίνει ο υπουργός Εσωτερικών και διαβεβαιώνει (τι χρειάζονται δίκες και ακροαματικές διαδικασίες;) ότι η οργάνωση στην οποία ανήκουν οι συλληφθέντες είναι προφανώς κι αδιαμφισβήτητα, ένα παράρτημα της ETA.

Όλοι στη φυλακή. Εκεί θα μείνουν τέσσερις με έξι μήνες, ώσπου όλες οι ενστάσεις ενάντια στην απόφαση φυλάκισης θα γίνουν δεκτές από το αρμόδιο δικαστήριο και σχεδόν πάντα, θα αποφασίσει να τους αφήσει ελεύθερους, με ή χωρίς εγγύηση. Εβδομάδες μετά τα συμβάντα, τα «επίλεκτα» Μέσα Ενημέρωσης του υπουργείου Εσωτερικών χτυπάνε τις σειρήνες του συναγερμού ενάντια στο δικαστήριο το οποίο θ' αποφασίσει την ελευθερία ή την παραμονή στη φυλακή των κατηγορούμενων. Πρέπει επειγόντως να δημιουργηθεί ένα κλίμα πιεστικό προς τους δικαστές που είναι «ανεκτικοί» με τους τρομοκράτες. Ακόμα εμφανίζεται και κάποια υπουργική δήλωση που εκφράζει λύπη γιατί ορισμένοι δικαστές δεν καταλαβαίνουν ότι ο περίγυρος της ETA είναι κι αυτός ETA. Αυτό ήταν το *Modus Operandi* σε όλες τις περιπτώ-

σεις. Σε ορισμένες μάλιστα, ο ίδιος αυτοπροσώπως ο μεγάλος Γκαρθόν εξεγείρεται ενάντια στο δικαστήριο που εξετάζει τις μισθοπλασίες του και δηλώνει ότι το δικαστήριο δεν ξέρει τι κάνει, ότι έχει πλήρη άγνοια για την τρομοκρατία και τις διασυνδέσεις της. Έτσι προσπάθησε να δικαιολογήσει το στραπάτσο που έφαγαν οι Αισώπειες δικαστικές του παραπομπές. Ύστερα, όταν αποδεικνύεται ότι τα γεγονότα δεν έχουν καμία σχέση με τις κατηγορίες, το βουλώνουν όλοι οι Ιεροεξεταστές των Μίντια, ο υπουργός, η Αστυνομία και ο αρχιδικαστής. Πρόσφατα διαπιστώθηκε η απόλυτη καθαρότητα των λογαριασμών της ΑΕΚ, που κατηγορήθηκε πριν από καιρό για συνεργασία με τους τρομοκράτες και χρηματοδότηση από την ΕΤΑ. Οι κατηγορίες τυπώθηκαν σε τόνους χαρτί στις εφημερίδες του συστήματος. Για το αποτέλεσμα της έρευνας, που ήταν απολύτως ευνοϊκό για την ΑΕΚ, δεν έγραψαν ούτε μία αράδα. Ήδη δικάστηκε και καταδικάστηκε κι αυτό πρέπει να παραμείνει ακλόνητο στη μνήμη των πολιτών.

19. Κι ήρθε η 11η Σεπτέμβρη

Τώρα που γράφω αυτές τις γραμμές είναι 1 Νοέμβρη του 2001, περίοδος σημαδεμένη από τις τραγωδίες της 11ης Σεπτέμβρη και τις φοβερές μπίζνες που θα κάνουν με την επίθεση ενάντια στο λαό του Αφγανιστάν, έναν από τους πιο φτωχούς κι ανυπεράσπιστους λαούς του κόσμου. Η συμμετοχή των ΗΠΑ στην εκμετάλλευση των πετρελαίων της Κασπίας Θάλασσας, με το Τουρκμενιστάν επικεφαλής, πρέπει να εξασφαλιστεί οπωσδήποτε. Γι' αυτό είναι απαραίτητη η κατασκευή ενός πετρελαιοαγωγού που θα διασχίζει το Αφγανιστάν. Αυτή είναι η «ανάγκη» για τον πόλεμο, κι όχι το αίμα που χύθηκε στις 11 Σεπτέμβρη. Οι Μπους και Τσένι είναι πετρελαιάδες από κούνια και καταλαβαίνουν καλά το ζήτημα. Όμως, εκτός απ' αυτό, το φοβερό έγκλημα του πολέμου παράγει τεράστια κέρδη για τις εταιρείες όπλων, και οι πιο ισχυρές του πλανήτη είναι οι αμερικάνικες. Η Καρλάιλ είναι η πιο πλούσια εταιρεία στον κόσμο και ασχολείται με το εμπόριο όπλων. Έντεκα δισεκατομμύρια δολάρια επίσης τζίρος. Οι μεγαλύτεροι εταίροι της και οι διευθυντές της είναι στενά συνδεδεμένοι με το Λευκό Οίκο.

Πρώην υπουργοί Άμυνας και Διοίκησης -όπως ο Φρανκ Καρλούτσι και ο Τζέιμς Μπέικερ- δίνουν τα χέρια με το διευθυντή

της προεκλογικής εκστρατείας του πατέρα Μπους και με τον ίδιο. Είναι ο αντιπρόσωπος της εταιρείας στις διεθνείς σχέσεις της. Ύστερα είναι η Λόκχιντ, η Νόρτροπ και άλλες. Η πρώτη μόλις υπέγραψε με τις κυβερνήσεις ΗΠΑ και Αγγλίας το μεγαλύτερο συμβόλαιο στην ιστορία. Τρεις χιλιάδες μαχητικά αεροσκάφη για 220 δισεκατομμύρια δολάρια. Οι μπίζνες του πολέμου είναι ευλογία θεού για τα μεγάλα κεφάλαια. Αυτός είναι ο αντιπρομοκρατικός πόλεμος ενάντια στο Αφγανιστάν. Τον διατάζουν και τον εκτελούν οι μεγαλύτεροι τρομοκράτες της Ιστορίας. Γιατί στην ιστορία του πλανήτη, αυτοί είναι οι κυριότεροι πρωταγωνιστές στη διεθνή εγκληματικότητα και στις μαζικές δολοφονίες.

Ο αρχαίος Σωκράτης ήταν αμείλικτος με την εξουσία και τους πολιτικούς. Δήλωνε ότι ελάχιστα επαγγέλματα ήταν πιο ευγενή από το να τεθείς στην υπηρεσία της κοινωνίας και να προσπαθείς να λύσεις τα προβλήματα. Ήταν όμως λεγεώνες ολάκερες οι πολιτικοί που έβαζαν πρώτα τα προσωπικά τους συμφέροντα ή τα συμφέροντα της φυλής παρά το δημόσιο συμφέρον. Έτσι με το πέρασμα του χρόνου γίνονταν «μισόλογοι» - αυτοί που μισούν το λόγο, την αλήθεια- και μισάνθρωποι. Ορισμένες πολιτικές ενέργειες σχετικές με την απεχθή σφαγή της 11 Σεπτεμβρίου και τα αποτελέσματα που είχε στον πόλεμο, μα και οι κοινωνικές, οικονομικές και θεσμικές συνέπειες της 11ης Σεπτεμβρίου, αποδεικνύουν την ισχύ των Σωκρατικών συλλογισμών.

Εάν δεν υπήρχε η τραγωδία της 11ης Σεπτεμβρίου ορισμένοι πολιτικοί θα έπρεπε να την επινοήσουν. Τους ήρθε κουτί για να βγουν να δηλώσουν ότι καλά τα έλεγαν αυτοί, ότι η τρομοκρατία ήταν το μέγιστο πρόβλημα. Για την καταπολέμησή της έπρεπε να ενεργήσουν χωρίς δισταγμούς, με μέσα ανάλογα σε ωμότητα και ανελέητα όπως οι τρομοκρατικές επιθέσεις. Παραχωρώντας σε αστυνόμους και δικαστές τα αποτελεσματικά νομικά εργαλεία και δίνοντας ταυτόχρονα εγγυήσεις «του σαλονιού» που χρησιμεύουν μόνο για να προστατεύουν τους διεφθαρμένους και να βάζουν εμπόδια στο δρόμο της δικαιοσύνης. Απόλυτη και άνευ όρων υποταγή στην υπηρεσία του συνασπισμού όπου ηγεμονεύουν οι ΗΠΑ, μολονότι κανένας δεν τον θέλει ούτε κανένας τον έχει ανάγκη. Αυτή είναι η βάση για να συνεχιστεί και ο πόλεμος ενάντια στην τρομοκρατία της ΕΤΑ και του περιγυρού της. Η κυβέρνηση του Αθηνά μελετά κάποια νομική φόρμουλα ώστε να αρκεί και μόνο η υποψία για «φιλο-τρομοκρατικές απόψεις» για να συμπεριλάβει αυτόν τον «περίγυρο» -όλη την βασκική αριστερά, μαζί με τους

ειρηνιστικούς πυρήνες- στην παγκόσμια λίστα των τρομοκρατικών οργανώσεων, στις οποίες πρέπει να στερήσουμε ψωμί, ύδωρ, άλας και φωτιά. Χρειάζονται νόμοι οι οποίοι να βασίζονται στην υποψία. Αν η Ισπανική κυβέρνηση υποπεύεται αυτό πρέπει να είναι αρκετό για καταδίκες. «Υποπεύομαι, άρα υπάρχω». Τα υπόλοιπα είναι τρίχες για να ταλαιπωρούμαστε. Ή για να βοηθάμε υπογείως τον απείρως τρομοκρατικό περίγυρο της ETA.

Ούτε συμφωνίες ειρήνης ούτε θεσμικές διακηρύξεις υπέρ της ζωής, της ελευθερίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Όλα αυτά είναι φανφάρες όσων δεν καταλαβαίνουν πού πηγαίνει το πράγμα. Δεν υπάρχει κανένα άλλο πολιτικό πρόβλημα. Ο μοναδικός στόχος είναι η μάχη ενάντια στην τρομοκρατία. Δεν χρειάζεται να κάνουμε προσπάθειες για ειρήνευση ή για κατανόηση. Η μοναδική δυνατή ειρήνη θα είναι η συντριβή της ETA και του περιγυρού της από την αστυνομία. Αν προσπαθήσεις να «καταλάβεις» σημαίνει ότι τάσσεσαι με το αντίπαλο στρατόπεδο. Δεν χρειάζεται καμία ευφυΐα. Μονάχα η θέληση για εξολόθρευση. Η διάκριση ανάμεσα σε αιτίες και αποτελέσματα σημαίνει συνεργασία με την τρομοκρατία. Η καταδίκη των βασανιστηρίων και η απαίτηση για μέγιστο σεβασμό στα δικαιώματα των κρατουμένων σημαίνει ότι προτιμάς του δήμιους από τα θύματα. Αυτή είναι η επίσημη άποψη.

Όσοι συμμετέχουν σε διαδηλώσεις ενάντια στον πόλεμο, όσοι δηλώνουν ότι οι «παράπλευρες απώλειες» είναι στην ουσία επιθυμητές και επιδιωκόμενες και ότι γίνονται επίτηδες από τους επιτιθέμενους όσοι δηλώνουν -όπως ο Χάμπερμας, ο Σαραμάγκου ή η Σούζαν Σόνταγκ- ότι η πολιτική και η δημοκρατία είναι ασύμβατες με τις ένοπλες επιθέσεις και απαιτούν ορθολογική σκέψη, διάλογο, διαπραγματεύσεις και δικαιοσύνη και ποτέ εκδίκηση και αντίποινα, είναι άχρηστοι ηλίθιοι ή άχρηστοι διανοούμενοι. Έχουν το ακαταλόγιστο. Σε τελευταία ανάλυση, προκαλούν ρωγμές και περιπλοκές στην πάλη ενάντια στην παγκόσμια τρομοκρατία. Το είπε καθαρά ο μεταφυσικός Μπους: *«Η μαζί μας ή με τους τρομοκράτες.»*

Οι μισόλογοι και οι μισάνθρωποι βάρδιας δεν κρατιούνται από τη χαρά τους. Όλες οι τρομοκρατίες είναι ίδιες. Αν ο αδερφός Μπλερ δέχεται εγκάρδια τον Τζέρι Άνταμς κοιτάζουν αλλού. Αν ο IRA παραδίδει τα όπλα, λένε γιατί η ETA δεν τα παραδίδει, λες κι εδώ υπήρξε καμία Συμφωνία της Μεγάλης Παρασκευής. Όταν ο ήρωας της Σάμπρα και της Σατίλα²³, διατάζει επιλεκτικές δολοφονίες Παλαιστίνιων πολιτών ή οι δυνάμεις της τάξεως

σκοτώνουν γυναίκες, παιδιά και γέρους -ανθρώπους αθώους και ανυπεράσπιστους- όλοι σιωπούν και δεν τρέχει τίποτα. Όταν το πνεύμα της Τσετσενίας και το άλλο, το φάντασμα της Τιενανμέν εξακολουθούν να δολοφονούν τους αντιπάλους τους, αυτό είναι άλλο ζήτημα. Όταν ο φίλος Ομπιάγκ γεμίζει τις εξοντωτικές του φυλακές με αντικαθεστωτικούς που ονομάζονται «Φίλοι της Ισπανίας», τον προσκαλούν στο Συνέδριο για την Γλώσσα (την οποία πρέπει να τη λέμε ισπανική γιατί αν λες κασιλιάνικη πάσχεις από σύμπλεγμα κατωτερότητας). Όλες οι τρομοκρατίες είναι ίδιες, αλλά οι τρομοκράτες που είναι φίλοι μας ή δεν μας βολεύει να τους καταγγείλουμε είναι διαφορετικό ζήτημα. Είναι μια αυτόνομη κατηγορία που πρέπει να τους κατανοήσουμε και να τους συγχωρήσουμε. Μερικοί απρόβλεπτοι και ανύποπτοι κληρονόμοι του Καϊνισμού της εποχής του Κρομανιόν.

Όπως είπε ο Γκουλιέρμο Φερέρο *«ο πόλεμος δεν είναι για τον δυτικό κόσμο ένας παροδικός κίνδυνος που απειλεί και τρομάζει απ' έξω. Είναι μια μονομανία που τρομοκρατεί από τα μέσα και τροφοδοτείται από τον εαυτό του, όπως όλες οι έμμονες ιδέες.»* Οι εθνικόφρονες Ισπανοί πολιτικοί συμμερίζονται αυτή την έμμονη ιδέα. Κηρύττουν το φόβο ή το φόβο για το φόβο. Και ξέρουν, όπως ο Μάκβεθ, ότι οι *«ορατοί κίνδυνοι μας προκαλούν λιγότερη τρομάρα από τα τους φανταστικούς κινδύνους»*. Το καλύτερο είναι να καλλιεργήσουμε αυτούς τους τελευταίους. Να σέρνουν τις καδένες τους ανύπαρκτα φαντάσματα.

20. Και τώρα ενάντια στις Gestoras pro Amnistia (Κινήσεις για την Αμνηστία σ.τ.μ.)

Μέσα σ' αυτό το σκηνικό, με τον λοχία Αθνάρ να καλεί σε ιερό πόλεμο ενάντια στην τρομοκρατία, και χέρι-χέρι με τις ΗΠΑ και διάφορες άλλες δημοκρατικές χώρες με τις ΗΠΑ επικεφαλής, ψηφίζουν νόμους αντιτρομοκρατικούς και καταργούν ελευθερίες και εγγυήσεις στο όνομα της αντιτρομοκρατικής δράσης, ο δον Ραχόι, ο Δον Γκαρθόν και ο δον Κοτίνο ρίχνονται στην «επιχείρηση Ουδασκένα» για να διαλύσουν τους Κινήσεις υπέρ της Αμνηστίας. Ακριβώς τώρα, και μόνο τώρα, αντιλήφθηκαν αίφνης οι τόσο σπουδαίες προσωπικότητες του Κράτους Δικαίου και της αυτοκρατορίας του νόμου, ότι οι Κινήσεις είναι κλάδοι από το δέντρο της ΕΤΑ. «Χωρίς καμία αμφιβολία», δηλώνει ο μεταφυ-

σικός Ραχόι. Διακόσιοι αστυνομικοί, υπό τον γενικό συντονισμό του don Γκαρθόν, εισβάλλουν στις προσωπικές κατοικίες πολιτών που δεν κατηγορούνται για τίποτα άλλο πέρα από τον δεδηλωμένο πατριωτισμό τους ως Βάσκοι. Εισβάλλουν στα σπίτια στις δύο τα ξημερώματα, προδοτικά και χωρίς να διακινδυνεύουν τίποτα, προκαλώντας όσο δυνατό περισσότερο τρόμο στις οικογένειες. Συλλαμβάνουν δεκατρία μέλη των Κινήσεων και κατάσχουν «άφθονα ντοκουμέντα». Σε σύγκριση με τους χιλιάδες συλληφθέντες στις ΗΠΑ για διασυνδέσεις με τη διεθνή τρομοκρατία που βρίσκονται κοντά ένα μήνα απομονωμένοι και συκοφαντημένοι στις φυλακές χωρίς καμία κατηγορία να τους βαραίνει, δεν είναι σοβαρή υπόθεση η «επιχείρηση Ουδασκένα». Τι είναι είκοσι δύο λογαριασμοί μπλοκαρισμένοι μπροστά στα δισεκατομμύρια δολάρια από τις ισλαμικές τρομοκρατικές οργανώσεις, που είναι τόσο μεγάλες όσο ο ίδιος ο Αλλάχ; Με το μισό πλανήτη σε υστερία για τον πόλεμο και τον άνθρακα, πώς μπορεί ο don Γκαρθόν να μελετήσει ήσυχος τα βιβλία του -πολύ του χρειάζεται-, πώς μπορεί να διαβάσει χωρίς να βάλει κι αυτός ένα χεράκι για τη νέα διεθνή τάξη;

Τώρα μάλιστα ορισμένες έγκυρες πηγές λένε ότι ο εθνικός μας ήρωας δικαστής, που έχει βαρεθεί να σπάζει τα μούτρα του πάνω στο Τέταρτο Τμήμα, ζητάει να του αλλάξουν τμήμα ή έστω κάποια νομική μεταρρύθμιση που να του λύνει τα χέρια για να δράσει όπως πρέπει. Θα είναι άραγε αυτό το τελευταίο δώρο του don Αουχέρ, ο οποίος θα εξαναγκαστεί σε παραίτηση από την προεδρία του Εθνικού Δικαστηρίου; Ή μήπως κάτι ακόμα πολύ χειρότερο, θα τον στείλουν να βγάζει αποφάσεις στο Ανώτατο Ποινικό Δικαστήριο, όταν έχει πάνω από είκοσι χρόνια ν' ασχοληθεί με τέτοιες ταπεινές υποθέσεις; Συνηθισμένοι στις δικαστικές απάτες που γίνονται στη «ναυαρχίδα της ισπανικής δικαιοσύνης», ορισμένοι δημοσιογράφοι διέδωσαν τη φήμη ότι ο don Γκαρθόν δεν έχει συμπεριλάβει την περικύκλωση των Κινήσεων στη δικογραφία 18/98 -που αποτελείται ήδη από δεκατρία ξεχωριστά κομμάτια- αλλά έχει ανοίξει χωριστή δικογραφία, για να ξεφύγει από τον έλεγχο του Τέταρτου Τμήματος και να ενταχθεί στη δικαιοδοσία του Τρίτου. Όμως, κατ' αρχήν αυτό δεν γίνεται. Το αν θα τεθεί υπόψη του ενός ή του άλλου Τμήματος δεν εξαρτάται από τον αριθμό των δικογράφων, αλλά από το αν θα παραπεμφθούν στο ένα ή το άλλο δικαστήριο. Οι αποφάσεις που βγαίνουν με κάθε βούλευμα ή δικογραφία από το Πέμπτο Κεντρικό Δικαστήριο -του don Γκαρθόν- επιθεωρούνται από το Τέταρτο Τμήμα και όταν

φτάσουν σε ακροαματική διαδικασία -εάν φτάσουν- κρίνονται από το Τρίτο Τμήμα.

Όπως πάντα, οι αντιδράσεις της Μαδρίτης ήταν να χειροκροτήσει τις μαζικές συλλήψεις. Εφόσον έγιναν συλλήψεις πάει να πει ότι οι συλληφθέντες είναι τρομοκράτες. Έτσι απλά. Ο κόσμος εξακολουθεί να είναι απίστευτα εύπιστος, παρ' όλη την ψευτιά και την απάτη που έχει συσσωρευτεί στην υπόθεση των Βάσκων. Πολλοί επιμένουν ανόρεχτα στο περίφημο σύνθημα «Βάσκοι ναι, ETA όχι». Αλλά από μέσα τους σκέφτονται -πειθαρχώντας τελικά στα λυσσασμένα μαντρόσκυλα των μίντια- ότι πολλοί λίγοι Βάσκοι εξαιρούνται. Ο Ιτουργάις, ο Μαγιόρ Ορέχα, η Ρόσα Δίες, ο Σαβατέρ, ο Ρεδόντο Τερέρος, ο Ιμπαρόλα και μερικοί ακόμα. Οι υπόλοιποι Βάσκοι συνεργάζονται άμεσα ή έμμεσα με τη βία. Ωστόσο, σε ορισμένα μέσα ενημέρωσης εμφανίζεται ήδη μια έντονη δυσπιστία προς τον Γκαρθόν, που τα «πολιτικά του κίνητρα» γίνονται φανερά ακόμα και σε δημοσιογράφους τόσο λυσσασμένους όπως η Μαρία Περάλ ή η Ισαβέλ Σαν Σεμπασιάν.

Ίσως την καλύτερη ερμηνεία της Γκαρθονικής επιχείρησης μαζικών συλλήψεων να την έκανε ο Φερνάντο Λόπες Αγουδίν. *«Καθώς το Έβδομο Σύνταγμα Ιππικού καλπάζει για την Καμπούλ, ο Γκαρθόν εκμεταλλεύτηκε την ευκαιρία να φορέσει την τίβεννο του εισαγγελέα Άσκροφτ και τυλίγει σε μια κόλλα χαρτί τις Κινήσεις».* Αλλά και ο λοχίας Αθνάρ δεν καλπάζει αδικώς πλάι στο Έβδομο Σύνταγμα Ιππικού. Δεν μοιάζει τυχαίο που οι μαζικές συλλήψεις έγιναν όταν η κυβέρνηση της Μαδρίτης πρέπει να αντιμετωπίσει το σκάνδαλο Χεσκαρτέρα, τους αδέξιους χειρισμούς της στις σχέσεις με το Μαρόκο και προπαντός, όταν η διεθνής αντιτρομοκρατική έμμομη ιδέα της προσφέρει στο πιάτο ένα πλαίσιο όπου αυθαίρετες ενέργειες μπορούν να θεωρηθούν φυσιολογικές.

Ο Αθνάρ και οι δικοί του έχουν βάλει σκοπό να βάλουν το Herri Batasuna και τις υπόλοιπες αριστερές βασκικές οργανώσεις στη «λίστα» των υπόπτων για τρομοκρατία. Όπως έχουν πει, αρκεί να συλληφθούν σαν ύποπτοι τρομοκρατίας ορισμένα μέλη μιας οργάνωσης για να περιληφθεί αμέσως στην περίφημη λίστα και να μπλοκάρουν τους τραπεζικούς λογαριασμούς της. Ο Χαβιέρ Λάπιτς κάνει μια πολύ πετυχημένη διάγνωση (Deia, 1 Νοέμβρη):

«Η στρατηγική που σχεδίασε ο Αθνάρ και εκτέλεσε ο Γκαρθόν συνίσταται στο να μεταβάλει την ETA σε μια γιγάντια οργάνωση

που θα συμπεριλαμβάνει, γύρω στα 150.000 άτομα τα οποία συμπαθούν τις απόψεις της βασκικής αριστεράς. Από μια τέτοια αφελέστατη υπόθεση προκύπτει μια αποτελεσματική καταστολή που θα συμπεριλάβει από εκδοτικούς οίκους κι εφημερίδες έως οργανώσεις που διδάσκουν τη βασκική γλώσσα.»

Σ' όλη αυτή την κατάσταση, οι συλλήψεις δεν οφείλονται στον καταλογισμό συγκεκριμένων πράξεων ενάντια σε κάθε συλληφθέντα. Οφείλονται στο ότι είναι απλά μέλη των Κινήσεων υπέρ της Αμνηστίας. Ο Ραχόι είπε με το συνηθισμένο ύφος του που δείχνει πονεμένη σοβαρότητα, ότι οι Κινήσεις αποτελούν μέρος του «δικτύου της ETA», εκπαιδεύουν τους φυλακισμένους της ETA ώστε να μην πέφτουν σε αντιφάσεις, επιλέγουν στόχους από το σωφρονιστικό σύστημα και τους δείχνουν στην ένοπλη οργάνωση και παραδίδουν χρήματα στους κρατούμενους που προέρχονται από την επαναστατική φορολογία. Έτσι απλά. Και πάλι η γνωστή σφραγίδα του Γκαρθονισμού.

Ενώ ο σούπερ-δικαστής τίθεται επικεφαλής των αστυνομικών δυνάμεων που εφορμούν και συλλαμβάνουν, ο υπουργός των Εσωτερικών -δεν έχει σημασία αν είναι ο Μαγιόρ ή ο Ραχόι- αναλαμβάνει τη δημόσια δίκη των συλληφθέντων και τους καταδικάζει στην κοινή γνώμη. Μια ωραιότατη επίδειξη του τεκμηρίου της αθωότητας και της αρχής του διαχωρισμού των εξουσιών. Ενώ ο δικαστής κάνει τον αστυνόμο και τον εισαγγελέα ταυτόχρονα, ο υπουργός ενεργεί σαν δικαστής. Και τα μίντια αναμεταδίδουν το μήνυμα ότι άπαντες οι συλληφθέντες είναι συλλήβδην και αδιαμφισβήτητα, τρομοκράτες. Ο μεγάλος Ιτουργάις το είπε με μοναδική απόλαυση: «Οι συλλήψεις αποδεικνύουν ότι οι Gestoras, η Ekin, η Segi και το Batasuna αποτελούν μέρος της τρομοκρατικής οργάνωσης». Σε τι χρειάζεται η ανάκριση, οι εφέσεις, τα Βουλευμάτα, οι δικογραφίες, οι απολογίες και οι δίκες; Ο Ραχόι, ο Γκαρθόν, ο Μπλασίλιο, ο Κοτίνο και οι εκάστοτε Ιτουργάις, τα λύνουν όλα αμέσως, διορισμένοι από τα Μέσα Ενημέρωσης.

Κι ενώ συμβαίνει αυτή η κτηνώδης επίθεση ενάντια στο τεκμήριο της αθωότητας, η συμπεριφορά του Αθνάρ είναι μνημειώδης. Είναι ενοχλημένος, επειδή ορισμένα μέσα ενημέρωσης διατύπωσαν αμφιβολίες για την νομιμότητα της επιχείρησης ενάντια στις Κινήσεις. «Πάντα αναθέτουν το βάρος της απόδειξης στους ίδιους», δηλαδή στην αστυνομία και τον Γκαρθόν. Ο μεγαλειώδης πρωθυπουργός μας εκτιμά ότι δεν είναι ο δικαστής, ο εισαγγελέας και η αστυνομία που πρέπει να αποδείξουν την ύπαρξη ενοχο-

ποιπτικών στοιχείων. Είναι οι ίδιοι οι κατηγορούμενοι, το δίκτυό τους ή ο περίγυρος, που πρέπει να αποδείξουν την αθωότητά τους. Μάλλον πρέπει να είναι μία από τις αρχές της μάχης ενάντια στην τρομοκρατία. Για το Κράτος είναι αρκετό να έχει υποψίες. Οι κατηγορούμενοι οφείλουν να αποδείξουν την αθωότητά τους. Αυτή η αντιστροφή της ευθύνης-απόδειξης είναι πάντα το ουσιαστικό εργαλείο κάθε διεφθαρμένης και μεροληπτικής Δικαιοσύνης. Ενάντια στην «μεγάλη εγκληματικότητα» όλα τα μέσα είναι θεμιτά. Το Κράτος Δικαίου μπορεί να ενεργήσει ενάντια στο Δίκαιο. Ως άλλος ένας εγκληματίας.

Σ' αυτό το δρόμο, ο Αθνάρ πρόσθεσε, όταν ρωτήθηκε στο Φόρουμ του Φορμεντόρ σχετικά με την πιθανή ένταξη των Κινήσεων στη λίστα των πιθανών τρομοκρατών, τα ακόλουθα: *«Πολιτικά πρέπει να καταλάβουμε ότι αυτά τα άτομα (οι συλληφθέντες) είναι μέλη της τρομοκρατικής οργάνωσης ή είναι συνένοχοι. Κι όταν φτιαχτεί η λίστα πρέπει να βρίσκονται εκεί, εκεί είναι η θέση τους και όλος ο κόσμος πρέπει να το μάθει»*. Πριν καν αρχίσει η νόμιμη ποινική δίωξη, ο πρόεδρος της Κυβέρνησης, ως ανώτατος δικαστής έβγαλε την ετυμηγορία: οι συλληφθέντες αποτελούν μέρος μιας τρομοκρατικής οργάνωσης και πρέπει να περάσουν -αυτοί και οι Κινήσεις- στην αντίστοιχη λίστα. Όλος ο κόσμος πρέπει να καταλάβει ότι είναι έτσι κι όχι αλλιώς. Ούτε καν ένα πολεμικό συμβούλιο δεν είναι τόσο γρήγορο όπως ο πολεμιστής πρωθυπουργός μας.

Αλλά και ο Γκαρθόν δεν πάει πίσω. Με ευκαιρία τη λαμπρή προβολή των συλλήψεων από πολιτικούς, δικαστές και μίντια ενάντια στο «μέτωπο των κακών» της ETA, διατάζει να γίνει έρευνα στους υπολογιστές των δικηγόρων που συνήθως υπερασπίζουν κατηγορούμενους για συμμετοχή στην ETA και βοηθούν τις οικογένειές τους. Σε κανέναν απ' αυτούς τους δικηγόρους, προς το παρόν, δεν έχει απαγγελθεί καμία κατηγορία, όμως αυτό δεν έχει σημασία. Οι προσωπικοί τους υπολογιστές κατασχέθηκαν από την αστυνομία. Βεβαίως, για να προστατευθεί το δικαίωμα της συνηγορίας, ο σκληρός δίσκος θα μελετηθεί ταυτόχρονα από την αστυνομία και από τους ιδιοκτήτες των υπολογιστών.

Επειδή όλοι οι δικηγόροι αρνήθηκαν να συνεργαστούν σ' αυτή την αθλιότητα, ο δον Γκαρθόν αναγκάστηκε να περιοριστεί, βαθιά πικραμένος, στο σφράγισμα των υπολογιστών. Έτσι προφυλάσσεται το ιερό δικαίωμα στην υπεράσπιση; Με την Αστυνομία να κώνει τη μύτη της στα ντοκουμέντα και στις συνήθειες σημειώσεις των

δικηγόρων; Θα φροντίσει άραγε ο Μπλασίλιο να βγάλει μέσα από κάποιον υπολογιστή, ως άλλη Αφροδίτη αναδυόμενη, κανένα «χαρτί» παρόμοιο με την φάρσα που έστησαν ενάντια στον Πέπε Ρέι, τον Χεσούς Σανταέλια και τον απεχθέστατο γράφοντα; Προς το παρόν, έρευνα και σφράγισμα των επαγγελματικών γραφείων έντεκα δικηγόρων. Κατάσχεση, στα καλά καθούμενα, των υπολογιστών τους. Επειδή ο υπερ-δικαστής και υπό-εισηγητής δεν έχει πει τίποτα για τις κατηγορίες που βαραίνουν τους δικηγόρους, ορισμένα μέσα ενημέρωσης φρόντισαν να καλύψουν αυτό το κενό διαβεβαιώνοντας ότι υπάρχουν ενδείξεις που αποδεικνύουν ότι οι δικηγόροι ενεργούν ως ένα ακόμα όργανο της πολιτικής διοίκησης της ΕΤΑ. Ο Γκαρθόν έχει τώρα έτοιμη την εντολή για φυλάκιση των δικηγόρων. Τα Μαύρα Μέσα Ενημέρωσης συνέταξαν την ετυμηγορία.

Στις αποφάσεις του για φυλάκιση -για όλους τους συλληφθέντες είναι πρακτικά η ίδια, γιατί κατηγορούνται για συμμετοχή στο «μέτωπο του Κακού» της ΕΤΑ- ο δον Γκαρθόν περιφρονεί γι' άλλη μια φορά τις αποφάσεις του Τέταρτου Τμήματος και επιμένει ότι *«η ΕΤΑ χρησιμοποιεί τη δομή των Κινήσεων μέσω της παρουσίας στα όργανα διοίκησης ορισμένων μελών της ΚΑΣ και αργότερα του Εντάγια, του πολιτικού μετώπου της ΕΤΑ»*. Το Τέταρτο Τμήμα είπε ότι αυτό δεν τεκμηριώνεται με κανένα τρόπο. Όμως το Υπουργείο Εσωτερικών και ο Γκαρθόν -μεταξύ τους υπάρχει πραγματικά οργανική ένωση- επιμένουν.

«Στις επικοινωνίες που είχαν οι υπεύθυνοι της ΕΤΑ και οι αντιπρόσωποί τους στις Κινήσεις υπέρ της Αμνηστίας, για την καθοδήγηση της συλλογικότητας (sic) των φυλακισμένων, αυτοί οι αντιπρόσωποι... χρησιμοποιούν το ψευδώνυμο Αντίνας, όταν αποτελούν μέρος της κεντρικής διοίκησης του οργανισμού, και Ζ ή ΖΖ όταν βρίσκονται στο δικηγορικό τους γραφείο. Αυτοί εξαρτώνται από τις Κινήσεις και αναλαμβάνουν να ενημερώσουν, να εκπαιδεύσουν, να καθοδηγήσουν και να χρηματοδοτήσουν τους φυλακισμένους μέλη της ΕΤΑ». Άλλο ένα μέτωπο της ΕΤΑ, το δικαστικό μέτωπο.

Θυμάμαι την αναστάτωση που δημιουργήθηκε στη στρατιωτική δικαιοσύνη όταν ο εισαγγελέας Χεσούς Βιθέντε Τσαμόρο είπε ότι υπήρχαν τρεις ΕΤΑ, η στρατιωτική, η πολιτικό-στρατιωτική και η δικαστική-στρατιωτική. Αυτό το τελευταίο το έλεγε αστειευόμενος, για τον Μπαντρές, όμως οι οξυδερκείς υπηρεσίες πληροφοριών του στρατού παρεξήγησαν την παρομοίωση του Τσαμόρο και νόμι-

ζαν ότι η στρατιωτική δικαιοσύνη ενεργεί τρομοκρατικά. Κι όμως να που τη βρήκαμε μπροστά μας. Οι δικηγόροι των Κινήσεων αποτελούν το «δικαστικό-στρατιωτικό μέτωπο» της ETA. Ωστόσο, ο δον Γκαρθόν δεν τους συνέλαβε, ούτε τους απάγγειλε κατηγορίες. Προς το παρόν τέτοιες δηλώσεις αποτελούν συκοφαντία. Εξάλλου, ό,τι κι αν λέει το Τέταρτο Τμήμα, το ΕΚΙΝ είναι το πολιτικό τμήμα της ETA. Οι δικαστές Σεσόν, Λόπες Ορτέγα και σία δεν ξέρουν τι λένε. Αφού το είπε καθαρά ο Ράμπο της δικαιοσύνης μας: Ενεργούν από άγνοια. Με τόση άνεση και τέτοια περιφρόνηση μιλάει ο Εθνικός Ήρωας Δικαστής για το δικαστήριο που αναθεωρεί τις αποφάσεις του. Τον Γκόμες δε Λιάνιο τον καταδίκασαν για παραποίηση για κάτι πολύ λιγότερο σοβαρό από τον προκλητικό και υβριστικό εγωισμό του δον Γκαρθόν.

Σημασία έχει τα μίντια και η κοινή γνώμη να δικάσουν και να καταδικάσουν άμεσα τους συλληφθέντες από τον Γκαρθόν και το υπουργείο Εσωτερικών, προτού οι εφέσεις τους φτάσουν στο Τέταρτο Τμήμα. Κι ακόμα μεγαλύτερη σημασία έχει αν οι υποψίες πέσουν επάνω στην Βασκική Κυβέρνηση και το ΡΝΒ-ΕΑ. Επειδή ανάμεσα στους συλληφθέντες των Κινήσεων υπάρχει κάποιος που ανήκει στη Senideak -το σύνδεσμο συγγενών φυλακισμένων μελών της ETA- οι πιο πονηροί της Κυβέρνησης διαδίδουν τα νέα αμέσως. Μόλις «ανακάλυψαν» ότι η Senideak παίρνει επιδοτήσεις από την Βασκική Κυβέρνηση, βγάζουν φωνές μεγάλες και ξεσπώνουν χαλασμό. Ο ίδιος ο Πρωθυπουργός μπαίνει επικεφαλής στη διαδήλωση και λέει τα παρακάτω: *«Ενώ οι Δυνάμεις της Τάξης ενεργούν με απόλυτη αποφασιστικότητα ενάντια στους τρομοκράτες, άλλοι δίνουν επιδοτήσεις στις ομάδες που τους υποστηρίζουν»*. Σε τελευταία ανάλυση, για τον Αθνάρ τα πράγματα είναι πολύ ξεκάθαρα. Η Βασκική κυβέρνηση χρηματοδοτεί δραστηριότητες της ETA. Και είναι γνωστό ότι ο εθνικισμός είναι η μήτρα της τρομοκρατίας. Όμως αυτές οι επανειλημμένες δηλώσεις, που στην ουσία είναι βαρύτατες κατηγορίες για την Κυβέρνηση μιας Αυτόνομης Περιοχής, δεν έχουν καμία ποινική συνέπεια για αυτόν που τις διατυπώνει.

Οι συγγενείς των φυλακισμένων Βάσκων δεν υπερασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα των συγγενών τους και συνεπώς δεν πρέπει να παίρνουν επιδοτήσεις. Διότι πρόκειται για επιδοτήσεις που η Κυβέρνηση του Ιμπαρέτσε χορηγεί σε δραστηριότητες που προωθούν την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Όμως οι βλέψεις της κυβέρνησης Αθνάρ και του ΡΡ (Λαϊκό Κόμμα σ.τ.μ.)

φτάνουν ακόμα μακρύτερα. Όταν κάποιο Δημαρχείο εγκρίνει ένα ψήφισμα που απαιτεί τον οφειλόμενο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των φυλακισμένων οι οποίοι είναι ύποπτοι για τρομοκρατία, τότε η δημοτική αυτή αρχή υπερασπίζει τους δήμιους και προσβάλλει τα θύματα της τρομοκρατίας. Μάλλον είναι ένα νέο δόγμα στις γραμμές του ΡΡ και του περιγύρου. Το είπε ο δον Ενρίκε Μούχικα όταν του ζήτησαν σε μια δημόσια εκδήλωση να πάρει θέση για την υπεράσπιση αυτών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. «Ο Συνήγορος του Πολίτη δεν υπερασπίζει τους δολοφόνους». Αν το έλεγε ένας οποιοσδήποτε πολίτης θα ήταν αθλιότητα. Όμως αν το λέει άτομο που το επάγγελμά του -όσο μακρινό και ξεχασμένο κι αν είναι- είναι δικηγόρος και τώρα Συνήγορος του Πολίτη, τότε μας βυθίζει αυτομάτως σε μαύρες εποχές.

Συνέπεσε με τη Γκαρθονική εκστρατεία ενάντια στις Κινήσεις, η δημοσίευση της έκθεσης του δικαστικού διαχειριστή που επέβαλε ο δον Γκαρθόν στην πάρα πολύ τρομοκρατική οργάνωση ΑΕΚ. Ο Υπέρ-δικαστής είχε απαγγείλει κατηγορίες για συμμετοχή σε ένοπλη οργάνωση, σε δέκα εννέα μέλη της ΑΕΚ, τους οποίους παράλληλα κατηγορούσε και για απάτη 1.585 εκατομμυρίων πεσεταιίων εις βάρος της Εφορίας και της Κοινωνικής Ασφάλειας. Καθώς είναι πασίγνωστο ότι η ΑΕΚ έχει αυστηρά πολιτιστική δράση και τα μέλη της είναι διαπρεπείς προσωπικότητες, ο δον Γκαρθόν δεν τόλμησε να διατάξει φυλάκιση, όπως είναι το αγαπημένο του χόμπι. Όμως επαναλήφθηκε η ίδια φάρσα όπως πάντα. Υπουργικές κατηγορίες και καταδίκες από τα μίντια ήρθαν να συμπληρώσουν τόσο βαριές και τόσο αστήρικτες καταγγελίες.

Ως εδώ καλά. Και τώρα η έκθεση του δικαστικού διαχειριστή αποκαλύπτει την απόλυτη νομιμότητα στα οικονομικά της «φιλο-ΕΤΑ» οργάνωσης -σύμφωνα με τις κατηγορίες του Γκαρθόν έπαιρνε χρήματα από τους τρομοκράτες της ΕΤΑ- και διαβεβαιώνει ότι είναι απολύτως ορθή και δικαιολογημένη η χρήση των κρατικών επιδοτήσεων που λαμβάνει. Δεν υπάρχει καμία απάτη προς την Εφορία και υπάρχει συμφωνία μεταξύ της ΑΕΚ και της Κοινωνικής Ασφάλειας για τις καθυστερημένες πληρωμές. Η απαλλακτική έκθεση δεν είχε την παραμικρή δημοσιότητα, ούτε έκαναν κάποιο σχόλιο τα ίδια τα μέσα ενημέρωσης που οργίασαν να διατυμπανίζουν το νέο άθλο του Γκαρθόν, όταν ανακάλυψε ότι η ΑΕΚ και η εταιρεία Γαλγκαρά ήταν άντρα της ΕΤΑ. Όπως πάντα, είχε γίνει η δίκη και είχε βγει καταδίκη, και μια δημόσια επανόρθωση δεν θα έκανε καλό στην υγεία. Η αλήθεια είναι μερικές φορές πολύ επι-

κίνδυνη και δεν υπάρχει λόγος να τη λέμε, ούτε να κόψει η σούπα της αντιβασκικής προπαγάνδας. Από πότε στον πόλεμο επιτρέπεται ν' αναγνωρίζουμε κάποια αρετή του αντιπάλου; Κάτι τέτοιο θα ήταν έγκλημα εσχάτης προδοσίας.

Επίσης έγκλημα εσχάτης προδοσίας είναι να πεις ότι ο Υπερ-δικαστής υπό-εισηγητής αποφάσισε να βάλει στο αρχείο τη δικογραφία που με τόσες φανφάρες και με τόση φασαρία άνοιξε ενάντια στον εκδοτικό οίκο Sabaltzen, της Ντονόστια, για συνεργασία με την ETA. Ο Γκαρθονικός Άθλος ήταν εκθαμβωτικός. Μια εκατοντάδα αστυνομικοί συνόδευαν τους δικαστές στην έρευνα του εκδοτικού Sabaltzen. Ο Γκαρθόν τον θεωρούσε κάτι σαν το πολιτιστικό όπλο της ETA, όπως και την ΑΕΚ. Ενώ ακόμα τα μαντρόσκυλα των μίντια δεν είχαν πάψει να γαβγίζουν και να «βάζουν επιτέλους στη θέση του» τον εκδοτικό οίκο, δηλαδή να τον αποκαλύπτουν ως άλλο ένα όργανο της ETA ενάντια στο Σύνταγμα και την κοινή κι αδιαίρετη Πατρίδα μας, η υπόθεση μπήκε στο αρχείο.

Μα δεν λένε τίποτα, το αποσιωπούν. Εφτά αράδες όλες κι όλες στην «El País» της 4 Νοέμβρη. Ολόκληρες σελίδες οχτάστηλες για την κατηγορία και την ενοχοποίηση, εφτά αράδες στην πέμπτη στήλη μιας πεντάστηλης σελίδας για την αθώωση. Αν δεν υπήρχε αυτή η βλακεία να πρέπει να βρούμε προφανείς αποδείξεις! Αν αρκούσαν μονάχα οι υποψίες! Όπως έλεγε δηκτικά ένας πρώην φίλος μου από το συγκρότημα Πρίσα, «θα αρκούσε να στείλουμε στο εκτελεστικό απόσπασμα πέντε χιλιάδες Βάσκους για να λύσουμε το πρόβλημα». «Ποιους» τον ρώτησα. «Περίπου, όσους γνωρίζουμε» μου αποκρίθηκε. «Και γιατί να μη βάλουμε και τους γονείς σου στους πέντε χιλιάδες;» «Γιατί αυτοί δεν έχουν καμία σχέση». Οι άλλοι όμως έχουν. Η κόλαση είναι πάντα οι άλλοι. Τι τις θέλουμε τις ενδείξεις, τις αποδείξεις, τις δικογραφίες, τους δικαστές και τις ετυμηγορίες; Όλοι στο εκτελεστικό απόσπασμα και ο Θεός ας πάρει τους δικούς του στον Παράδεισο.

Ύστερα από την Γκαρθονική εκστρατεία ενάντια στις Κινήσεις, ο εκπρόσωπος της Βασκικής Κυβέρνησης, Γιόσου Γιον Ιμάς, είπε ότι θα του άρεσε «οι ενέργειες του δικαστή Γκαρθόν να είναι ικανοποιητικά και αποτελεσματικά τεκμηριωμένες, ώστε να αποφεύγονται καταστάσεις όπου άτομα και οργανώσεις εμπλέκονται και βλάπεται το όνομά τους». Έτσι σχολίασε ο Ιμάς την αρχειοθέτηση της υπόθεσης Sabaltzen. Τα γραφεία του εκδοτικού οίκου είχαν δεχτεί θεαματικότερη εισβολή και έρευνα στις 23 Γενάρη. Την απόφαση για το

αρχείο μάλλον την έβγαζαν κλαίγοντας: «Δεν βρέθηκαν επαρκείς ενδείξεις». Ούτε επαρκείς ούτε μη επαρκείς. Δεν βρέθηκε καμία.

21. Τρομοκρατία για κάθε γούστο

Οι καιροί είναι άσχημοι για τη δικαιοσύνη και πολύ χειρότεροι για τους «συνήθεις ύποπτους» για τρομοκρατία. Ο Αθνάρ, ο Ραχόι, ο Γκαρθόν και όλο το σινάφι τους δρουν τώρα φορώντας την τίβεννο της διεθνούς αντιτρομοκρατικής εκστρατείας. Εξάλλου, δεν υπάρχει κανένας αντικειμενικός ορισμός της τρομοκρατίας (ο ΟΗΕ προσπάθησε χωρίς αποτέλεσμα να δώσει ορισμό μετά την 11 Σεπτέμβρη) και οι αντιτρομοκρατικοί νόμοι που ψηφίστηκαν στις ΗΠΑ, στη Γερμανία ή την Ιταλία είναι αντίστοιχοι με τα δικά μας νομικά τερατουργήματα. (Σε μερικές περιπτώσεις τα ξεπερνούν μάλιστα όπως συμβαίνει στις ΗΠΑ των Μπους, Άσκροφτ, Τσένι και Ράμσφελντ). Συνεπώς οποιαδήποτε αυθαιρεσία ενάντια στους «κακούς» Βάσκους μπορεί να διαπραχθεί ατιμώρητα. Πιο πολύ από ποτέ επιβεβαιώνεται ο λυπηρός ορισμός του Ίερινγκ για το Δίκαιο ως πολιτική κουλτούρα της εξουσίας. Μέχρι κι αυτός ακόμα ο Σάντσο Πάντσα θα σικαινόταν αυτά που συμβαίνουν. Όταν κυβερνούσε το νησί Μπαρατάρια είχε δηλώσει βαρύγδουπα ότι: *«Η σιδερένια ράβδος της δικαιοσύνης πρέπει να λυγίζει από το βάρος της ισότητας, όχι από το βάρος της εξουσίας.»* Τώρα δεν λυγίζει, σπάζει.

Υπάρχει ο ΟΗΕ, μα τον έχουν ρίξει σε αχρηστία. Είναι μόνο για τις αδύναμες και φτωχές χώρες. Υπάρχουν οι αποδείξεις ότι ο Μπιν Λάντεν και οι δικοί του οργάνωσαν την επίθεση ενάντια στις ΗΠΑ, όμως κανένας δεν μας τις δείχνει και στην κυβέρνησή μας ακόμα τις λένε προφορικά. Να τις απαιτήσουμε θα έδειχνε δυσπιστία προς τον Μεγάλο Αδερφό, δεν είναι σωστό. Έχουν όλες τις πιθανότητες να ανακαλύψουν, να συλλάβουν και να δικάσουν τους ενόχους. Ωστόσο προτιμούν να τους σκοτώσουν. Να σκοτώσουν αυτούς που εκείνοι θεωρούν ένοχους και μαζί όλο το λαό ή τους λαούς όπου ζουν. Ονομάζουν νόμιμη άμυνα τον εξονυχιστικό σχεδιασμό της εξόντωσης του αντιπάλου, με αποδείξεις ή χωρίς αυτές. Και λένε ότι έτσι μάχονται ενάντια στην τρομοκρατία. Αυτό δεν είναι μια τρομοκρατία ενάντια σε μία άλλη;

Όλοι λένε πολύ σοβαρά: *«Πρέπει να πολεμήσουμε κάθε τρομοκρατία, χωρίς εξαιρέσεις και χαρακτηρισμούς.»* Όμως κανένας

δεν μας είπε ακόμα τι είναι τρομοκρατία, για ποια τρομοκρατία μιλούν, τι τρομοκρατία πρέπει να εξαφανίσουν και πώς θα την εξαφανίσουν χωρίς να ασκήσουν οι ίδιοι τρομοκρατία. Δεν είναι τρομοκρατία αυτό που κάνει το Ισραήλ με τις «επιλεκτικές δολοφονίες» του και τη σφαγή ανυπεράσπιστων Παλαιστινίων; Δεν είναι τρομοκρατία αυτά που έκανε ο Σαρόν στη Σάμπρα και τη Σατίλα; Κι ο Κίσεινγκερ στη Χιλή και στο Ανατολικό Τιμόρ; Κι ο Πούτιν στην Τσετσενία; Οι ΗΠΑ στο Ιράκ; Το ΝΑΤΟ στο Κόσσοβο και τη Σερβία; Η Κίνα στην Τιενανμέν; Το Μεξικό στην Πλατεία των Τριών Πολιτισμών και στην Τσιάπας; Οι ΗΠΑ στο Αφγανιστάν, όταν βοηθούν τους Ταλιμπάν να δολοφονούν Σοβιετικούς και «Βόρειους»; Η Ρωσία στο Αφγανιστάν; Το Πακιστάν στο Κασμίρ; Η Ινδονησία στο Ανατολικό Τιμόρ; Αν όλα αυτά δεν είναι τρομοκρατία, τότε τι είναι τρομοκρατία; Είναι μόνο αυτό που κάνουν τα άτομα και οι λαοί ενάντια στα Κράτη και όχι τα εγκλήματα που διαπράττουν τα Κράτη; Ο Μαξ Στίρνερ το είπε πολύ ωραία: *«Η βία του ατόμου ονομάζεται έγκλημα. Η βία του Κράτους ονομάζεται νόμος.»* Αυτή εξακολουθεί να είναι η πολιτική της εξουσίας. Είναι ποτέ δυνατό η εξουσία να βγάλει νόμους που θα θεωρούν την ίδια τρομοκρατία; Ο Τσόμσκι ξεκαθαρίζει το θέμα: *«Ο τρόμος του κράτους είναι ο μόνος αληθινός τρόμος και αρκεί και η πιο μικρή ένδειξη για να εξαπολύσει τη δίκαιη τιμωρία πάνω στους πολίτες που μπαίνουν στη μέση. Ο τρόμος μας, μολονότι είναι πιο ακραίος και ωμός, αποτελεί μέρος της τέχνης της διακυβέρνησης.»* Αυτό είναι τρομοκρατία. Το άλλο όχι. Ο διεθνής συνασπισμός ενάντια στην τρομοκρατία είναι τρομοκράτης; Το βλέπουμε κιόλας. Πώς είναι δυνατό να χαρακτηριστεί τρομοκράτης αφού αντιπροσωπεύει τη Νέα Παγκόσμια Τάξη; Πού είσαι φουκαρά Πάμπλο Νερούδα! Αυτοί είναι: *«Τσακάλια που θα περιφρονούσε το τσακάλ.»*

Πρώτα η θεοκρατική «Άπειρη Δικαιοσύνη» στο Αφγανιστάν. Ύστερα η «Διαρκής Ελευθερία», σαν να θέλουν να πουν ότι η ελευθερία που αντιπροσωπεύουν οι ΗΠΑ θα είναι αιώνια όπως ο βράχος πάνω στον οποίο ο Χριστός έχτισε την εκκλησία του. Αυτό σημαίνει ακόμα ότι οι βίαιες επιθέσεις ενάντια στις ΗΠΑ είναι δολοφονία της ελευθερίας. Οι τρομοκράτες είναι εχθροί της ελευθερίας και συνεπώς, εχθροί των ΗΠΑ. Αυτός είναι ο δρόμος, αυτή είναι η αλήθεια, η ελευθερία, η δικαιοσύνη και η ζωή. Στο μεταξύ, ο τρομερός Σπινόζα εξακολουθεί να βάλει σχεδόν εναντίον όλων: *«Όπου βασιλεύει η απρέπεια κυριαρχεί η ατιμία και η αδιαντροπιά.»* Άλλος τρομοκράτης κι αυτός. Σίγουρα

θα ήταν δάσκαλος του Μπιν Λάντεν. Πρέπει να βομβαρδίσουν τον τάφο του.

Διότι εδώ, στην Κελτιβηρία, δεν βασιλεύει η απρέπεια. Το μόνο που υπάρχει (εκτός από τη λογική του Κράτους, τις ληστείες του Κράτους και την πληθιότητα του Κράτους) είναι ο βασικός εθνικισμός που κάνει ό,τι θέλει στη γενναία γη της Εουσκαλερία. Αυτόν «πρέπει να ξεπαστρέψουμε, μια και καλή, για να μάθουν τι εστί βερίκοκο». Έτσι μιλούσε ένας άφογος συνταγματολόγος με αφορμή την ικανοποίηση που ένιωσε με τις αποφάσεις του ΟΗΕ για τις οικονομικές διώξεις των τρομοκρατικών οργανώσεων και του περίγυρου. «*Τώρα είναι η κατάλληλη στιγμή*» έλεγε. Σε καιρούς ανασφάλειας, όταν ο φόβος κυκλώνει το κοπάδι, πρέπει να εκμεταλλεύεσαι τους χαμηλούς βαθμούς ελευθερίας και να αυτοσχεδιάζεις τη «νόμιμη βία», την «ιερή συμμαχία» όπως έλεγε ο Εσκριβά δε Μπαλαγκέρ²⁴. (Μολονότι νομίζω ότι αυτή η έκφραση, όπως και η «ιερή αδιαντροπιά», έχει εξαφανιστεί από τη Βίβλο του Σεβασμιότατου).

Δεν χρειάζεται να τονίσουμε ότι, υπό την αιγίδα της παγκόσμιας συνωμοσίας ενάντια στα ανθρώπινα δικαιώματα -με την πρόφαση να ενισχυθεί η δημόσια ασφάλεια- αποφασίζουν στην Κελτιβηρία πρόσθετη αντιτρομοκρατική νομοθεσία, εκτός από αυτή που υπάρχει. Μα γίνεται να μείνουν πίσω ο Αθνάρ και Σία και να είναι λιγότερο αντιτρομοκράτες από τον Μπους; Καλύτερα ο θάνατος. Ας μην ξεχνάμε την πρωτοβουλία του Άνχελ Ασέβες -του Λεγεωνάριου του Χριστού- που θέλει να προωθήσει ένα νέο νόμο Ποινικής Δικαιοσύνης. Μπορεί να είναι το σινιάλο έναρξης μιας κατάλληλης προσαρμογής του Δικαίου στις έκτακτες συνθήκες της αντιτρομοκρατικής δράσης.

Ο νέος κανονισμός της Υπηρεσίας Πληροφοριών (CESID) που τώρα ονομάζεται Εθνικό Κέντρο Πληροφοριών (η αισιοδοξία του Ρουσσώ είναι πολύ μικρή), προβλέπει πρακτικά την ανεξέλεγκτη δράση των πρακτόρων μας, οι οποίοι θα μπορούν να υποκλέπτουν τηλεφώνω και άλλες ιδιωτικές επικοινωνίες ή θα μπουκάρουν σε κτίρια με έγκριση από εισαγγελέα «ad hoc», που θα τον ορίζει το Συμβούλιο Δικαιοσύνης από ένα σώμα που θα προτείνει η Διοίκηση του Ανωτάτου Δικαστηρίου. Καμία σχέση με τακτική και κοινή δικαιοσύνη. Μπορεί να είναι χίλιες φορές πιο επικίνδυνη. Εάν όπως έλεγε ο Βολταίρος, η δημοσιότητα είναι η καρδιά της δικαιοσύνης, η λαμπερή μας Υπηρεσία Πληροφοριών που στήθηκε και λειτουργεί με την πιο βαθιά και σκοτεινή μυστικότητα, γεννιέται

εντελώς άκαρδη. Πάνοπλη και άκαρδη. Εξακολουθεί να υπάγεται στο υπουργείο Άμυνας -παρά τους παράξενους συντονισμούς που έγιναν από την Προεδρία της Κυβέρνησης και το υπουργείο Εσωτερικών- όμως η δραστηριότητές της θα είναι ατιμώρητη περισσότερο από παλιά. Οι κάθε λογής Μανγκλάνοι (ενν. τους διάφορους καλοθελητές σ.τ.μ.) δεν έχουν τίποτα να φοβηθούν. Και για να τα κάνουν ακόμα χειρότερα τα πράγματα, ο κοινοβουλευτικός έλεγχος θα γίνεται από την Επιτροπή Πιστώσεων του Κογκρέσου. Αν το μεταφράσουμε αυτό σε απλή γλώσσα σημαίνει: κανένας κοινοβουλευτικός έλεγχος και κανένας δικαστικός έλεγχος. Λένε οι κλασικοί, ότι χωρίς δικαστικό έλεγχο δεν υπάρχει δημοκρατία. Εμείς έχουμε τη δική μας φανταστική δημοκρατία.

«Μα τι το πέρασαν αυτοί οι Βάσκοι; Ότι όλοι η Ισπανία πρέπει να χορεύει στο ρυθμό που θέλουν αυτοί; Τώρα θα μάθουν!» Είναι ένα «ήπιο» σχόλιο που μου μεταδίδει ένας παλιός κι αγαπημένος συνάδελφος. Το διατύπωσε έτσι ένα μέλος της Κυβέρνησης ύστερα από την ολομέλεια της Βουλής των Βάσκων για την αυτοκυβέρνηση. Το σχόλιο είναι αντιπροσωπευτικό για την άποψη μεγάλου τμήματος της ισπανικής κοινωνίας, που θεωρεί ότι δεν εφαρμόζεται αρκετά «σκληρή πολιτική» στη Χώρα των Βάσκων. Τα σχόλια του Αθνάρ για το «κτίριο που μπορεί να καταρρεύσει» (Το Κράτος μήπως;) από τα χτυπήματα του βασκικού εθνικισμού και οι απόψεις του με αφορμή τον αποπλισμό του IRA ότι και εδώ μπορεί να καταργηθεί η βασκική αυτονομία, είναι στην ίδια κατεύθυνση. Δεν φτάνουν βέβαια στο ύψος της πρότασης που έκανε ο στρατηγός Σαμπίνο Φερνάντες Κάμπο ότι, αν έρθει η στιγμή, ο βασιλιάς θα μπορούσε με την ιδιότητά του ως ανώτατος αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων να διατάξει την επέμβαση στη Χώρα των Βάσκων η οποία δεν του κάνει και πολύ τα χατίρια. Για να υπερασπίσουν την ενότητα και την ακεραιότητα της Ισπανίας,.

Ο Βίκο μιλούσε για την αιώνια επιστροφή των Φέουδων. Για ορισμένους αυτή η επιστροφή της φεουδαρχίας είναι η πρόοδος. Πρέπει να αποφύγουμε τις καταιγίδες που φέρνει η ελευθερία εις βάρος της ίδιας της ελευθερίας. Επιπλέον αυτό είναι ένα δημοκρατικό αίτημα. Ο φόβος για τη δημοκρατία προέρχεται από τον τρόπο για την ελευθερία. Και από το φόβο για το φόβο. Η παλιά αντιδραστική άποψη που συνοψίζεται με τη φράση «για να μην ακουστούν βλαστήμιες, ας μη γίνει τελετή», μας σερβίρεται ως δημοκρατική ανακάλυψη. Για να αποφύγουμε διαδηλώσεις υπέρ της ETA, το καλύτερο που έχουμε να κάνουμε είναι να τις απαγο-

ρεύσουμε. Αυτή είναι η δημοκρατική λύση. Όταν μια κοινοβουλευτική δύναμη της Βασκικής αριστεράς ανακοινώνει νομίμως ότι θα συγκαλέσει συγκεκριμένες διαδηλώσεις πολιτών, μια «καλή εξουσία» έχει το πολιτικό και δικαστικό καθήκον να τις απαγορεύσει, με βάση την υποψία ότι μπορεί να γίνουν αφορμή για έκτροπα από ορισμένους διαδηλωτές. Είναι πολύ δύσκολο μια τέτοια απόφαση να βρει εύφορο έδαφος σε κάποιο δικαστήριο. Τι σημασία έχει; Η Δικαιοσύνη θα αναλάβει τις ευθύνες της και η Βασκική Κυβέρνηση θα εμφανιστεί ως κατασταλτικός μηχανισμός των πιο στοιχειωδών πολιτικών δικαιωμάτων της εθνικιστικής αριστεράς. Μ' ένα σμπάρο δυο τρυγόνια.

Η Κυβέρνηση του Αθνάρ έχει σκοπό να ποινικοποιήσει και να δικάσει όλη τη Βασκική αριστερά. Επειδή ο περίγυρος της ETA είναι επίσης ETA, οι εισαγγελείς και δικαστές πρέπει να ενεργήσουν αναλόγως. Όλα τα δικαστήρια έτσι πρέπει να τα κατανοήσουν και να χάσουν στη φυλακή όλον τον περίγυρο της ETA, ενώ ταυτόχρονα κηρύσσονται παράνομοι όλοι οι σύλλογοι, οι εφημερίδες και τα περιοδικά της. Το Μπατασούνα και το Euskal Herritarok το ίδιο. Όλοι στη φυλακή και ο Θεός ας διαλέξει τους δικούς του. Όταν το αίμα του άπιστου εκθρού φτάσει ως τα γόνατα του πιστού σταυροφόρου, μόνο τότε μπορεί να σκεφτεί τη «λεπτομέρεια» ποιοι είναι ένοχοι και ποιοι αθώοι. Όλοι στη φυλακή. Παράνομοι, διαλυμένοι και ποινικοποιημένοι. Στο Εουσκάδι, τα αθλητικά στάδια έχουν μεγάλη χωρητικότητα. Σχεδόν τόση όση και στη Χιλή του Πινοσέτ και πολύ περισσότερη από τη Γένοβα του Μπερλουσκόνι.

Τώρα είναι η κατάλληλη στιγμή. Καθώς ο Ποινικός Κώδικας έχει μεταρρυθμιστεί από τα περασμένα Χριστούγεννα, ανάμεσα σε κάλαντα και βασιλόπιτες κάθε λογής, μέσα σε προπόσεις και εγκάρδιες φιλίες, τώρα πια οποιαδήποτε αντικαθεστωτική άποψη, κάθε σήκωμα του κεφαλιού από τους εκτός των τειχών της «δημοκρατικής νομιμότητας», μπορεί να διωχθεί ως έγκλημα. Τώρα πια για να διωχθεί η «επιβράβευση των τρομοκρατικών μεθόδων» ή «η επιδοκιμασία των υπερασπιστών της και των εκτελεστών» δεν απαιτείται να συνοδεύονται από την παρότρυνση σε διάπραξη συγκεκριμένων εγκληματικών ενεργειών. Τώρα απλώς και μόνο το «εγκώμιο της τρομοκρατίας» είναι έγκλημα. Οποιοσδήποτε αληθινός δημοκράτης καταλαβαίνει ότι, εφόσον ποινικοποιούνται οι ιδέες, οι απόψεις και η κριτική, έχουμε σοβαρό πλήγμα ενάντια στην ελευθερία της έκφρασης. Μια κοινωνία που θεωρεί ποινικό αδίκημα την έκφραση γνώμης, είναι πρωτόγονη και βάρβαρη. Αν

το κάνει για να πολεμήσει την τρομοκρατία, υποκύπτει σ' ένα βασικό χαρακτηριστικό του τρόμου: την αστάθεια και την απαξίωση της δημοκρατίας, την οπισθοχώρηση της ελευθερίας και τη μετατροπή των κυβερνώντων σε δήμιους. Φαντάζεται κανείς τον Γενικό Εισαγγελέα του Κράτους, το δερβέναγα στο κυνήγι όλης της βασικικής αριστεράς η οποία θεωρείται συλλήβδην ως περίγυρος της ETA, να συμπεριλάβει και την ποινική καταστολή ως τρομοκρατία; Άραγε πρόκειται να διωχθούν άτομα και μέσα ενημέρωσης που εγκωμιάζουν ως ήρωες τους φανατικούς των απαγωγών, θα διωχθούν όσοι εγκωμιάζουν τα βασανιστήρια και τη δολοφονία των Λάσα και Θαμπάλα; Πρόκειται μήπως να κυνηγήσει τους απαγωγείς του δύστιχου Σεγούντο Μάρει, που πέθανε με την πίκρα της αδικίας στην ψυχή του; Ή θα διωχθούν και οι απολογητές αυτών των πράξεων ή κανένας. Καλύτερα κανένας. Η γνώμη δεν εγκληματεί ποτέ. Ούτε η σκέψη.

Η κυβέρνηση του Αθνάρ δεν απαιτεί μόνο τη φυλάκιση του περίγυρου της ETA (μαζί με το τοπίο, τις κοιλάδες, τα βράχια, τον Οίκο των Συμβουλίων της Γκερνίκα, το Gora Ta Gora²⁵ και το Εούσκο Γκουδαριάκ²⁶) τώρα απαιτεί να συλληφθεί ακόμα και ο αέρας που παράγει κάποια ταλάντωση φιλική προς την ETA. Και να καταδικαστεί. Ο Ραχόι ζητάει οι «δικαστές να ενεργήσουν αναλόγως» λες και δεν το κάνουν και είναι ανάγκη να τους υπενθυμίσουν το ζήλο. Μα λέει κι άλλα, δεν σταματά εκεί. Τονίζει ότι *«αν η κατάσταση συνεχιστεί, θα πρέπει να συζητήσουμε τι ρόλο έχουν να παίξουν οι Δυνάμεις Ασφαλείας του Κράτους»*. Με την παροιμιώδη οξυδερκεία του ο Αρθαγιούθ τον αποκάλεσε υποκριτή γιατί ατιμάζει την Ερτζάιντζα (Τη βασικική αστυνομία σ.τ.μ.) και ξεχνάει τις παταγώδεις αποτυχίες του υπουργείου Εσωτερικών στη μάχη ενάντια στην ETA.

Ωστόσο, η προειδοποίηση είναι πολύ σοβαρή. Για να την κατανοήσουμε είναι ανάγκη να θυμηθούμε το άρθρο 155 του Συντάγματος, που ήδη έγινε αντικείμενο παρεμβολών, όχι σε πολύ μακρινούς καιρούς. Πρόκειται για τη δικαιολόγηση, πρακτικά, ενός πραξικοπήματος ενάντια σε κάθε αυτόνομη επαρχία, η οποία κατά την κρίση της Κυβέρνησης, επιτίθεται σοβαρά ενάντια στο «γενικό συμφέρον της Ισπανίας» ή δεν τηρεί τις νομικές και συνταγματικές της υποχρεώσεις. Ο πρωθυπουργός, αν δεν εισακουστεί από τον πρόεδρο της Επαρχίας αυτής, *«μπορεί να πάρει τα απαραίτητα μέτρα ώστε να τον υποχρεώσει βιαίως να εφαρμόσει τις ανωτέρω υποχρεώσεις ή για να προστατέψει το προαναφερ-*

θέν γενικό συμφέρον». Μόνο που πρέπει να έχει την υποστήριξη της απόλυτης πλειοψηφίας των βουλευτών, που ο Αθνάρ την έχει εξασφαλισμένη. Θα ήταν καλύτερα, αντί να κάνει αμφίσημες «προειδοποιήσεις», ο Μαριάνο Ραχό και ο ίδιος ο Αθνάρ να μιλήσουν συγκεκριμένα και ξεκάθαρα. Αυτός ήταν ο λαγός που έβγαλαν από το καπέλο μετά τις εκλογές της 13 Μαΐου; Ας το πουν καθαρά στον βασκικό λαό. Ίσως έτσι μπορεί να ωριμάσει γρήγορα για να δεχτεί και να υποστηρίξει την συνταγματική αλλαγή. Επίσης είναι πιθανό να μεγαλώσει η απδία του, να γίνει οργή και περηφάνια, ώριμη και σκληρή.

Όμως ο αθναρισμός δεν κάνει πίσω στην μετωπική του επίθεση ενάντια στον βασκικό εθνικισμό. Αν η κυβέρνηση του Ιμπαρέτσε δίνει επιδοτήσεις στην Senideak (Ένωση συγγενών των φυλακισμένων σ.τ.μ.) μπορεί να ζητήσει την απαγόρευσή της από τον ΟΗΕ. Να απαγορέψει ο ΟΗΕ να χρηματοδοτούνται άμεσα ή έμμεσα, τρομοκρατικές δραστηριότητες και οργανώσεις. Ως εκεί έφτασε. Η Senideak είναι μια νομιμότατη οργάνωση, όμως αυτό δεν τον νοιάζει. Ο Αθνάρ και οι φίλοι του επιδιώκουν να τη βάλουν κι αυτή στη λίστα του ΟΗΕ με τους βρομερούς τρομοκράτες. Και αν η βασκική κυβέρνηση επιμένει να τους χρηματοδοτεί, γιατί να μην τη βάλουν κι αυτή στη λίστα; Να μπλοκάρουν τους λογαριασμούς της, να της στείλουν όλους τους Γκαρθόν του ισπανικού βασιλείου και να την καταργήσουν; Μόνο που το σκέφτεται ο Αθνάρ το πρόσωπό του πλημμυρίζει από πατριωτικό και πολεμικό οίστρο.

22. Απειλές ενάντια στο Εουσκάδι

Σε σημαντικούς πυρήνες των πολιτικών της Κελτιβηρίας θυμούνται κάπου κάπου με περίσκεψη της δυνατότητας που δίνει το άρθρο 155 του Συντάγματος: *«Εάν μία Αυτόνομη Περιοχή δεν τηρεί τις υποχρεώσεις της προς το Σύνταγμα ή άλλους νόμους που επιβάλλονται ή ενεργεί με τρόπο που βλάπτει σοβαρά το γενικό συμφέρον της Ισπανίας, η Κυβέρνηση... μπορεί να λάβει τα αναγκαία μέτρα για να την αναγκάσει να εφαρμόσει τις άνωθεν υποχρεώσεις της ή για την προστασία του προαναφερθέντος γενικού συμφέροντος».*

Αρκεί να δηλωθεί πρώτα η απαίτηση στον πρόεδρο της Αυτόνομης Επαρχίας και, εφόσον αυτός δεν σταθεί προσοχή, μπορεί

να παρθεί απόφαση από τη Βουλή με απόλυτη πλειοψηφία, που την έχει η κυβέρνηση Αθηνών. Όλη αυτή η επίμονη φιλολογία στους κυβερνητικούς κύκλους και στα φιλοκυβερνητικά μέσα ενημέρωσης ότι η κυβέρνηση του Ιμπαρέσε προωθεί την απόσχιση της Χώρας των Βάσκων και δεν ενεργεί αποφασιστικά ενάντια στην ΕΤΑ, τον περίγυρό της και το δίκτυό της (λένε το ίδιο πράγμα με πολλές λέξεις), ίσως έχει ως στόχο να προετοιμάσει το έδαφος για τέτοιου είδους πρωτοβουλίες, ειδικά ετούτη την εποχή της αντιτρομοκρατικής υστερίας, η οποία εκφράζεται μάλιστα με τρομοκρατικές μεθόδους (όπως ο πόλεμος στο Αφγανιστάν ή οι δολοφονίες Παλαιστινίων από το Ισραήλ.)

Προκαλεί βαθιά μελαγχολία (η σακατεμένη πόλη, που έλεγε και ο Αντόνιο Ματσάδο) να θυμάσαι τους κλασικούς πια συλλογισμούς του Μάντισον. *«Μια καλή κυβέρνηση προϋποθέτει δύο πράγματα. Πρώτο, πιστότητα στο σκοπό της, που είναι η ευτυχία του λαού. Δεύτερο, καλή γνώση των μέσων που της επιτρέπουν να πετύχει καλύτερα τον παραπάνω στόχο. Ορισμένες κυβερνήσεις δεν έχουν ούτε τη μία ούτε την άλλη ικανότητα και σχεδόν καμία δεν έχει την πρώτη».* Η κυβέρνηση του Αθηνών δεν φαίνεται να λατρεύει αυτές τις δύο αρετές. Ο Κάνοβας²⁷, άλλωστε, ξέχασε να τις αναφέρει στο διασημότατο πρόγραμμά του για τη λύση του προβλήματος της Κούβας: *«Ανυποχώρητοι, αλύγιστοι και με τις μεγαλύτερες δυνατές ρητορείες».* Σκοτίστηκε ο Κάνοβας για την ευτυχία του λαού. Ευτυχία; Ύστερα θα μεγαλώσει, θα αντισταθεί και θ' αρχίσει την ανυπακοή και την απειθαρχία.

Εξάλλου, οι συνταγματολόγοι μας δεν έχουν κανένα λόγο να ακολουθήσουν τις συμβουλές του γέρο-Μάντισον: *«Ο σκοπός κάθε πολιτικού σχηματισμού είναι, ή θα έπρεπε να είναι, πρώτα να έχει ως κυβερνήτες ανθρώπους που διαθέτουν μεγαλύτερη σοφία για να διακρίνουν και μεγαλύτερη ικανότητα να φροντίζουν για το δημόσιο καλό. Δεύτερο, να παίρνουν τις πιο αποτελεσματικές προφυλάξεις για να διατηρήσουν αυτό το χάρισμα ενόσω διαρκεί η επίσημη θητεία τους».* Εκπληρώνει αυτές τις απαιτήσεις ο «πολιτικός σχηματισμός» των δικών μας συνταγματικών; Αν τις εκπλήρωνε, δεν θα υπήρχε ποτέ η μόνιμη εκθρόνιση ενάντια στον βασικό εθνικισμό και την διεκδίκηση της ελευθερίας της Εουσκαλερίας. Είναι φθινοπωρινοί συλλογισμοί μου, από το Ελ Εσκοριάλ που δεν είναι το κατάλληλο μέρος για να υπερασπίσει κανείς μια πολιτική ελευθερία η οποία μπορεί να ασκηθεί μονάχα με το σεβασμό και την αναγνώριση της αυτοδιάθεσης.

Έχω μιλήσει συχνά, σε ιδιωτικές συνομιλίες ή σε δημόσιες συζητήσεις, για το δικαίωμα που έχει ένας ελεύθερος λαός να γίνει ελεύθερη εθνική κοινότητα δημιουργημένη από τη θέληση των μελών της ή λαός ανεξάρτητο από άλλους λαούς (όχι σε αντιπαλότητα με άλλους, όχι ενάντια σε άλλους λαούς.) Οι λαοί, που μπορούν να μεταβάλλουν τους φυσικούς όρους της ύπαρξής τους, είναι οι αληθινοί δημιουργοί της ιστορίας των πολιτισμών. Και το πάθος για την ελευθερία τους, που αποτελεί μέρος αυτής της πολιτιστικής ιστορίας, προβάλλεται στο ηθικό και πολιτικό επίπεδο ώσπου δημιουργείται ένα έθνος. Ορισμένοι αντιλέγουν σ' αυτή τη θέση ότι τα έθνη έχουν μια συλλογική ύπαρξη και μας έρχονται δεδομένα και τετελεσμένα από την πολιτική ιστορία. Θεωρούν ότι δεν εξαρτώνται από τη δική μας ελευθερία, από τις αποφάσεις μιας συγκεκριμένης κοινότητας ανθρώπων που έχει βαθύ το αίσημα της κοινής ταυτότητας.

Για όσους σκέφτονται κατ' αυτόν τον τρόπο, η ελεύθερη αυτοδιάθεση του βασκικού λαού, το δικαίωμά του ως λαού ν' αποφασίζει για τον εαυτό του, είναι δυνατό μόνο με την ισχύ. Πάντα είναι η ισχύς αυτή που επιβάλλει -σύμφωνα με τους επιγόνους της άποψης αυτής- την εθνική αυτοδιάθεση ως πραγματικότητα. Εάν δεν έχει την ικανότητα επιβολής με την ισχύ, ποτέ δεν θα μπορέσει ένας λαός να αποφασίσει ελεύθερα το πολιτικό του μέλλον με αυτοδιάθεση. Είναι ένα παλιό δόγμα που διακατέχεται από βαθιά ιστορική και ανθρωπολογική απαισιοδοξία. Δεν υπάρχει άλλη συνιστώσα εκτός από την βίαιη σύγκρουση. Είναι μια λογική πολέμου. Καθώς φαίνεται, μόνο η βία είναι δημιουργικό γεγονός. *«Στη φύση δεν εμφανίζεται κανένα μοναδικό πράγμα»,* έλεγε ο Σπινόζα, *«χωρίς να εμφανίζεται ένα άλλο πιο ισχυρό και πιο δυνατό. Εφόσον υπάρχει ένα οποιοδήποτε πράγμα, υπάρχει σίγουρα κάτι άλλο πιο ισχυρό, με το οποίο το πρώτο μπορεί να καταστραφεί».* Η επίκληση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης είναι συγκάλυψη της κυριαρχίας της βίας επάνω στην ισχύ.

Η μηχανή της εξουσίας και της βίας που λέγεται Κράτος δεν θα επιτρέψει ποτέ την άσκηση κανενός δικαιώματος που στρέφεται ενάντια στην ίδια του την ουσία ως Κράτος. *«Το Κράτος»* -έλεγε ο Μποτέρο- *«είναι μια σταθερή κυριαρχία επάνω στους λαούς και η λογική του Κράτους είναι η γνώση των κατάλληλων μέσων για να τεκμηριώσει, να διατηρήσει και να μεγαλώσει αυτή την κυριαρχία και δεσποτεία».* Το Κράτος, σύμφωνα μ' αυτή τη θεωρία, στηρίζεται στον τρόπο. Μπορεί ν' ανταποκριθεί μονάχα με τους

κατασταλτικούς του μηχανισμούς στις απαιτήσεις για τα δικαιώματα αυτοδιάθεσης. Όμως, όπως λένε, δεν υπάρχει παράνομο Κράτος. Κάθε Κράτος κατασκευάζεται ως μοντέλο νομιμότητας με την πράξη αποκλεισμού όσων μπορεί να παραβιάσουν τους κανόνες του παιχνιδιού που το ίδιο ορίζει. Πέρα από το Κράτος υπάρχει μονάχα αποκλεισμός και ανωμαλία. Έξω από το Σύνταγμα υπάρχει μονάχα βία, δίχως εγγυήσεις: Ισχύει ο κώδικας του τρόμου.

23. Η θεωρία της αυτοδιάθεσης

Απ' ό,τι μας λένε, φαίνεται πως η αυτοδιάθεση δεν είναι δυνατή με ειρηνικά και δημοκρατικά μέσα. Υπάρχουν ήδη τα Κράτη που πρέπει να υπάρχουν και τελείωσε. Η μοιρασιά έγινε. Όλα τα Κράτη χρωστούν τη ζωή τους σε μια ιστορία μεγάλων συγκρούσεων και τρομερής βίας, σε μεγάλα και ποικίλα εγκλήματα. Όμως, ύστερα από αρκετές γενεές, όλα αυτά έχουν γίνει «ιερά», ανέγγιχτα, που ισχύουν ως θέσφατα μέσα στο έδαφος όπου επιβάλλουν το νόμιμο μονοπώλιο τη βίας. Αν κάποια περιοχή μέσα στο έδαφος που κατέχει επί αιώνες το Κράτος κατοικείται από ένα λαό με παμπάλαιες ρίζες εθνικής ταυτότητας, με μια πανάρχαια γλώσσα και μια δική του εθνική κουλτούρα, δεν έχει άλλη επιλογή παρά να παραμείνει μέσα στο Κράτος με τον τρόπο και τους όρους που του υπαγορεύονται. Δεν έχει δικαίωμα να αποφασίσει ελεύθερα το πολιτικό του μέλλον. Μόνο με τη βία, όχι με το Δίκαιο. Με τη βία και όχι με τη δημοκρατική λογική. Μόνο έτσι μπορεί να αποκτήσει αυτοδιάθεση ένας λαός.

Κάθε άτομο έχει αυτό το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. Κανένας δεν αμφισβητεί την ατομική αυτοδιάθεση των πολιτών που ενσαρκώνεται στην αυτονομία της βούλησης. Δηλαδή τα άτομα εντάξει, οι συλλογικότητες όχι. Ο μυστικισμός των Εθνών-Κρατών δεν εφαρμόζεται στα έθνη που δεν διαθέτουν Κράτος. Μόνο τα Κράτη είναι συλλογικές οντότητες που έχουν το χάρισμα της πολιτικής ελευθερίας η οποία απαιτείται για την αυτοδιάθεση. Τα έθνη χωρίς Κράτος, όχι. Ο λαός αυτών των εθνών δεν έχει δικαίωμα στην αυτοδιάθεση. Ούτε καν στον πατριωτισμό. Πολιτικό νόημα έχει μόνο ο πατριωτισμός του Κράτους ή της μοναδικής αναγνωρισμένης από το Σύνταγμα εθνότητας μέσα στο Κράτος.

Κρατικός Πατριωτισμός και Συνταγματικός Πατριωτισμός. Ο πατριωτισμός των Βάσκων δεν έχει πολιτική οντότητα. Είναι μι-

κρός ο τόπος, δεν είναι μεγάλος. Μπορεί να εκφραστεί μόνο με την αγάπη του για τη γλώσσα του, για την κουλτούρα του, για το τοπίο, τις παραδόσεις και τους προγόνους του. Όμως οι Βάσκοι δεν πρέπει να λησμονούν ποτέ το «καθήκον» να είναι Ισπανοί. Πατριωτισμός από συνταγματική υποχρέωση. Εσείς είσατε Ισπανοί από νομική υποχρέωση και Βάσκοι λόγω του τόπου γέννησής σας, κάτι που κανένας δεν σας υποχρεώνει. Αν δηλώσετε ότι είσατε ένα έθνος (το Σύνταγμα επιτρέπει μόνο να έχεις Εθνικότητα) και ζητάτε την ελεύθερη διαχείριση της πολιτικής ζωής σας και του μέλλοντός σας, ασκώντας την αυτοδιάθεση, γινόσαστε εχθροί της Ισπανίας και του Κράτους.

Μπορούμε να σας επιτρέψουμε επιδείξεις, τελετές και εκδηλώσεις εθνικιστικές αρκεί να μην βλάπτουν την ενότητα του Κράτους, της κοινής και αδιαίρετης πατρίδας όλων των Ισπανών. Μπορούμε να ανεχτούμε να κάνετε όνειρα εθνικής κυριαρχίας και ανεξαρτησίας, όμως μονάχα όνειρα. Αν ονειρεύεστε με τη λογική σας τότε θα γίνετε τέρατα που πρέπει να τα εξοντώσουμε με τη νόμιμη βία του Κράτους. Μπορούμε να σας επιτρέψουμε «κομματικούς πατριωτισμούς», όμως ποτέ δεν θα σας επιτρέψουμε τον δικό σας «Κρατικό πατριωτισμό». Έχετε στη διάθεσή σας τον συνταγματικό πατριωτισμό που προβάλλουμε όλοι εμείς (αγνοώντας ότι αυτή η παραμορφωτική έκφραση ήταν επινόηση των Γερμανών μετά τον πόλεμο για να απομακρυνθούν από τον ολοκληρωτισμό των Ναζί). Και αν δεν σας εκφράζει, γιατί δεν θέλετε, σας υποχρεώνει παρόλα αυτά να είσατε Ισπανοί.

Αυτή είναι μια θεωρία κοινή σε πολλούς Κελτίβηρες που, παραδόξως, απορρίπτουν εξοργισμένοι τους εθνικισμούς, ενώ ταυτόχρονα εκφράζουν τον πιο ακραίο και αποκλειστικό εθνικισμό όλου του Κράτους. Αποδίδουν στους Βάσκους εθνικιστές τη βαριά ασθένεια της «λατρείας του κράτους», ωστόσο οι ίδιοι την ασκούν με τόσο πάθος και «Κρατικό Πατριωτισμό». Με τα χίλια ζόρια παραδέχονται την ύπαρξη της βασκικής γλώσσας, επίσης τη «νομιμότητα» της χρήσης της, όμως απορρίπτουν με μανία ότι είναι μια γλώσσα της ίδιας αξίας με τα καστιλιάνικά «τους», δεν δέχονται ότι είναι μια γλώσσα άξια του ίδιου σεβασμού. Παρόλο που το Σύνταγμα την ονομάζει Καστιλιάνικη γλώσσα, ορίζοντας επίσης ως «ισπανικές γλώσσες» τις άλλες που μιλιούνται μέσα στο Κράτος, αυτοί θεωρούν ότι τελικά, τα καστιλιάνικα είναι καθεαυτού ισπανικά και αν λες καστιλιάνικα σημαίνει ότι πάσχεις από «σύμπλεγμα κατωτερότητας». Έτσι είπε ο ακαδημαϊκός Καμίλο

Χοσέ Θέλα στο 2ο Συνέδριο για τη Γλώσσα που έγινε τον Οκτώβρη, επαναλαμβάνοντας την ίδια ακριβώς ομιλία που έχει και λέει από το 1992. (Φυσικά το αποκρύπτει ότι είναι η ίδια, για να εισπράξει αμοιβή για νέα ομιλία όπως πάντα).

Κατανικώντας λοιπόν το σύμπλεγμα κατωτερότητας, ο Αρχηγός του Κράτους μπορεί να λέει σε επίσημες ομιλίες του, ότι τα καστιλιάνικα ήταν πάντοτε γλώσσα συνάντησης και ποτέ γλώσσα επιβολής. Το γνωρίζουν καλά οι ιθαγενείς της Λατινικής Αμερικής. Έχουν δοκιμάσει αυτού του είδους τη «συνάντηση» κι αυτή την αλληλεγγύη οι Καταλανοί, οι Γαλικιανοί και οι Βάσκοι όταν τους υποχρέωναν να μιλήσουν τη «γλώσσα της Αυτοκρατορίας». Ιδιαίτερα οι κάτοικοι των «προδοτικών επαρχιών», οι οποίες, όπως είναι γνωστό, ονομάζονται Βισκία και Γκιπούσκοα. Παρόλο το δηλωμένο σεβασμό και την αγάπη του προς το στρατηγό Φράνκο, ο σημερινός αρχηγός του Κράτους δεν έχει καμία σχέση με αυτή την πραγματικότητα. Αν η γλώσσα της Αυτοκρατορίας επιβλήθηκε σε ορισμένους «απίστους», αν συνέβαλε ώστε η ιστορία του ανθρώπινου γένους να γίνει η ιστορία της μεγάλης διεθνούς εγκληματικότητας και των μαζικών δολοφονιών, δεν χρειάζεται καμία δικαιολογία. Ό,τι έγινε, έγινε και δεν αλλάζει. Όπως συμβαίνει και με τα Κράτη. Αν κάθεσαι και παίρνεις υπόψη σου τέτοιες ασήμαντες λεπτομέρειες της ιστορίας είναι μαζοχισμός και η εξουσία δεν είναι ποτέ μαζοχιστική. Είναι σαδιστική.

24. Συνταγματικός Πατριωτισμός

Αυτό το βιολί με το συνταγματικό πατριωτισμό είναι η τελευταία μόδα του ισπανικού εθνικισμού. Στις 29 Οκτώβρη του παρόντος σωτηρίου έτους, ο Αθνάρ διέταξε να συγγραφεί μία ομιλία για το επόμενο συνέδριο του ΡΡ (τέλη του Γενάρη). Θέμα: «Συνταγματικός Πατριωτισμός». Πολλοί το θεωρήσαμε ως χοντροκομμένο εκφυλισμό του Ιακωβινισμού, που ανεμίζει ως η νέα σημαία του Ισπανισμού. Αυτή η σημαία υψώθηκε ήδη στο κλαμπ του 21ου αιώνα από τον τότε πρόεδρο της Βουλής, Χουάν Χοσέ Λαμπόρδα. Θυμάμαι την ομιλία του στη συνταγματική σύνοδο της Βουλής, όταν τα έβαλε με το μαρξισμό και υπεράσπισε τον σοσιαλ-φιλελευθερισμό, ξεθάβοντας εκείνη την ανοησία του Ινδαλέσιο Πριέτο ότι είναι σοσιαλιστής σαν φιλελεύθερος. Θυμάμαι ακόμα ότι ούτε όλη η υποστήριξη της ολιγαρχίας του PSOE δεν του χρησίμευσε για να νικήσει, ως

νέο μέλος της ηγεσίας των σοσιαλιστών στη Βουλή, τον Πάκο Γκαρθία Μπορμπόλια που κατέβασε τότε η αντιπολίτευση σ' αυτή την ολιγαρχία. Ε λοιπόν, αυτός ο σοσιαλ-φιλελεύθερος Λαμπόρδα σήκωσε πρώτος τη σημαία του συνταγματικού πατριωτισμού.

Ο Αθνάρ τώρα την ανεμίζει σαν κληρονομιά του ΡΡ. Έτσι προσπαθεί να αποφύγει ενοχλητικές ομοιότητες με τον εθνικισμό της δικτατορίας και ταυτόχρονα, ο ισπανικός εθνικισμός του δεν λέγεται με το όνομά του. Του ήρθε κουτί η πατέντα που έβγαλε ο Ντολφ Στέρνμπεργκ το 1979, με αφορμή την τριακοστή επέτειο για το Γερμανικό Σύνταγμα. Κι ο Στέρνμπεργκ προσπαθούσε να κάνει το ίδιο με τον Αθνάρ. Να ξανααστίσει στα πόδια του το γερμανικό εθνικισμό με καλυμμένο τρόπο, ώστε να μην χαρακτηριστεί κληρονόμος του χιτλερικού ολοκληρωτισμού. Το 1989, στα 40 χρόνια ζωής του Θεμελιώδους Νόμου της Βόννης, η έκφραση έγινε δημοφιλής από τον Χάμπερμας, πράγμα που της έδωσε δημοκρατικό επίχρισμα μετρίως προοδευτικό. Ο περίγυρος του Αθνάρ παίρνει τη θέση του Χάμπερμας, και δηλώνει ότι υπάρχει τώρα στην Ισπανία η ανάγκη να αποκτήσουμε ξανά την ιδέα του συνταγματικού πατριωτισμού, *«γιατί υπάρχει συνείδηση των πολιτικών αξιών της ελευθερίας, της συμβίωσης και του πλουραλισμού, που σφυρηλατήθηκε στην πάλη ενάντια στην τρομοκρατία κι άνοιξε αυτή τη συζήτηση στην κοινωνία.»* Ενάντια σ' αυτό που ονομάζουν τρομοκρατία ή ενάντια στον βασκικό εθνικισμό; Λένε ότι αυτό το τελευταίο δεν είναι σωστό, δεν *«πρόκειται ν' αντιπαρθεύσουν έναν ισπανικό εθνικισμό με κάποιον περιφερειακό»* αλλά να τονίσουν μια προφανή πραγματικότητα ότι *«υπάρχει μια ανανεωμένη εθνική ταυτότητα με την ανάπτυξη του Συντάγματος»*. Φυσικά, αυτή η «εθνική ταυτότητα» είναι που τους εμπνέει για τη *«συμφωνία για τις ελευθερίες κι ενάντια στην τρομοκρατία»* που ουσιαστικά συμπεριλαμβάνει, όπως έχει τονίσει μέχρι απδίας ο Μαγιόρ Ορέχα, τη συμμαχία ενάντια στο βασκικό εθνικισμό.

Πρέπει να είναι κανείς τρομερά άσχετος για να ταυτίζει τον πατριωτισμό με το Σύνταγμα. Οι αρχές του, οι αξίες και οι εγγυήσεις του δεν έχουν πατρίδα και παρ' όλες τις παθολογίες «made in Spain» θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν σε διάφορες πατρίδες. Ο συνταγματικός πατριωτισμός είναι ένας κενός λόγος, που όμως δείχνει ξεκάθαρα τη συντηρητική άποψη που έχει ο Αθνάρ και το ΡΡ για το Σύνταγμα. Το μετατρέπουν σε ένα μύθο, σ' ένα τοτέμ, λες και ο λαός είναι στην υπηρεσία του Συντάγματος και όχι το Σύνταγμα στην υπηρεσία του λαού.

Ο Βενιαμίν Φρανκλίνος είπε: «Όπου υπάρχει ελευθερία, εκεί βρίσκεται η πατρίδα μου». Ο Τομ Πέιν του απάντησε: «Η δική μου βρίσκεται εκεί που δεν υπάρχει ελευθερία.» Είχαν δίκιο και οι δύο, αν και μεγαλύτερη σημασία έχει η δήλωση του Πέιν για την κατανόηση του αγώνα που δίνει ο βασκικός λαός για την πολιτική του ελευθερία.

Θα έπρεπε να ρωτήσει κανείς την κυβέρνηση του Αθνάρ εάν θα επιτρεπόταν να είναι κάποιος πατριώτης αν δεν υπήρχε αυτό το Σύνταγμα ή αν υπήρχε άλλο διαφορετικό, όπως αυτό που θα χρειαζόταν μια αληθινή δημοκρατία. Υπάρχουν μόνο πατριώτες αυτού του Συντάγματος; Δεν γίνεται να υπάρχουν πατριώτες χωρίς Σύνταγμα ή με άλλο Σύνταγμα που θα κατοχύρωνε στ' αλήθεια τις ουσιαστικές αρχές όπως η πολιτική ελευθερία, ο διαχωρισμός των εξουσιών, έλεγχος της εξουσίας, το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των λαών και εθνών του Κράτους, ο πλήρως κοσμικός χαρακτήρας του Κράτους και η ριζική υπαγωγή των Ενόπλων Δυνάμεων στην εξουσία των πολιτών; Ο Σαπατέρο²⁸ και οι δικοί του παρατηρούν με φοβία τον Αθνάρ να ιδιοποιείται μια φόρμουλα που τη θεωρούν δική τους. Γι' αυτούς, ο συνταγματικός πατριωτισμός εννοείται ως ο «*πατριωτισμός των πολιτών, ο ρεπουμπλικανισμός κληρονόμος της Γαλλικής Επανάστασης και του Διαφωτισμού, αντίθετος στον Καθολικό-αυτοκρατορικό πατριωτισμό του Φράνκο και τον ρατσισμό*». Μας λένε οι Σαπατεριστές ότι η πολιτική συμμαχιών του νέου τους Γενικού Γραμματέα βασίζεται σ' αυτή την ιδέα. Σε ποια δηλαδή, στην αντιτρομοκρατική συμμαχία; Στη συμμαχία για τη δικαιοσύνη; Στο απλωμένο χέρι για μια συμμαχία σχετικά με τους μετανάστες; Στη συμφωνία για να αποκλειστεί ο βασκικός εθνικισμός που είναι «Περιφερειακός» από το Συνταγματικό Δικαστήριο; Ο Χουάν Χοσέ Λαμπόρδα -ο πρωτοπόρος του νέου πατριωτισμού της Κελτιβηρίας- φοβάται τη χρήση του όρου συνταγματικός πατριωτισμός που κάνει ο Αθνάρ. «*Πέρα από τον πολιτικό οπορτουνισμό, όπως φάνηκε στα αιτήματα του Αθάνια και του ισπανοκεντρισμού του, υπάρχει κίνδυνος ο Αθνάρ να κάνει ολοκληρωτισμό με το Σύνταγμα, να το χρησιμοποιήσει ενάντια στους περιφερειακούς εθνικισμούς και να αλλοιώσει το ενοποιητικό του νόημα*».

Έλεγε ο Βάλτερ Σούμπαρτ, ότι μπροστά στο Θεό όλοι οι καιροί είναι ίδιοι. Σύμφωνα με τον Αθνάρ και Σία, πριν από το Σύνταγμα δεν υπήρχε πατριωτισμός. Αυτοί είναι οι πρώτοι πατριώτες που κατοικούν στη γη της Κελτιβηρίας. Με το δίκιο τους δεν επιτρέπουν

την παραμικρή μεταρρύθμιση του Συντάγματος. Θα ήταν σαν να αλλάζαμε πατρίδα. Ξέρουν εξάλλου, ότι ως συνταγματικοί πατριώτες μπορούν να κρατούν τις αποστάσεις τους από κάθε εθνικισμό που φιλοδοξεί σε μια αληθινή αυτοκυβέρνηση και για να υπάρξει απαιτεί συνταγματικές αλλαγές. Ε, λοιπόν όχι, κύριοι. Κι αν προσβάλεις το σύνταγμα στους συνταγματικούς πατριώτες είναι σαν να θίγεις τη μάνα τους. Και όπως ξέρουμε μάνα είναι μόνο μία.

Ο Τζόρντι Πουγιόλ έχει εντοπίσει τον κίνδυνο του συνταγματικού πατριωτισμού. *«Αυτά που για εμάς, πρέπει να είναι η βάση κάθε πατριωτισμού, η ιστορική συνείδηση, το αίσθημα συλλογικότητας, η γλώσσα και η κουλτούρα, γίνονται συμπληρωματικά και μόνο στοιχεία... Επίσης οι αυτόνομες κυβερνήσεις θεωρούνται, όσο το δυνατόν, δευτερεύον και φολκλωρικό στοιχείο»*. Ο Πουγιόλ πέτυχε διάνα. Αν το Σύνταγμα είναι το στοιχείο ταυτότητας του ισπανικού πατριωτισμού, αυτοί που το αμφισβητούν ή επιδιώκουν τη μεταρρύθμισή του είναι εχθροί της πατριωτικής συνείδησης. Είναι άλλη μια εκδήλωση αποκλεισμού από μεριάς του ισπανικού εθνικισμού. Η υπεράσπιση του Συντάγματος, που περιλαμβάνει ακόμα και κάθε νόμιμη προσπάθεια αλλαγής του, ισοδυναμεί με υπεράσπιση της πατρίδας. Και τότε ξέρουμε: «Εκδίκηση και Πόλεμος!»

Οι Βάσκοι εθνικιστές πήραν το μήνυμα. Το Σύνταγμα είναι ιερό. Είναι η Βίβλος του ισπανικού πατριωτισμού που όπως ξέρουμε όλοι είναι δημοκρατικός και δεν αποκλείει κανέναν. Μα αυτή η χυδαία φόρμουλα θυμίζει στους Βάσκους εκείνη τη φιλοσοφική άποψη του Εδουάρδο Σέρα στο τελευταίο του Στρατιωτικό Πάσχα ως υπουργός Άμυνας. Είχε ορίσει τον πατριωτισμό ως αγάπη για τη γη μας. Ο εθνικισμός ήταν μίσος για τη γη του γείτονα. Είναι προφανές ότι κάποια μέρα -που θα έρθει-, όταν οι Βάσκοι θα καταφέρουν να κάνουν την Εουσκαλερία μια κυρίαρχη πολιτική οντότητα και θα ψηφίσουν το δικό τους Σύνταγμα, θα μπορούν κι αυτοί να επικαλούνται το δικό τους «Συνταγματικό Πατριωτισμό». Πώς θα τους φαίνεται τότε στους Αθναριστές και τους Σαπατεριστούς η μαγική τους φόρμουλα;

Και μόνο να ακούσει τέτοια πιθανότητα παθαίνει ταραχή ο δον Γκαρθόν. Φυσικά και είναι σωστό -όπως μας διαβεβαιώνει η Μπλάνκα Ροδρίγες Πόρτο, σύζυγος του Ρολδάν, στις 5 Νοέμβρη στη δίκη για τις καταχρήσεις- ότι ο υπέρ-δικαστής εισέπραττε κάθε μήνα από τα συγκεκριμένα κονδύλια, το ποσό των 250.000 πεσετών για έξοδα κίνησης! Αν είναι έτσι τότε διαθέτει μπόλικο παραδάκι για να ασχοληθεί με το κέντημα. Μπορεί να κεντάει

ισπανικές σημαιούλες και να διακοσμήι τον αργυρό σταυρό του αστυνομικού παρασήμου του. Με τον συνταγματικό πατριωτισμό του στην πλάτη -που για τον καλό Ισπανό δεν είναι καθόλου βάρος- ήρθε ο Αθνάρ στη Γκαστείς (η πόλη Βιτόρια στα Βασκικά σ.τ.μ.) στις 5 Νοέμβρη του παρόντος σωτηρίου έτους. Στη γη των απίστων, οι Ισπανοί πατριώτες είναι ακόμα περισσότερο πατριώτες. Έφτασε για να προεδρεύσει στο Συμβούλιο της Τοπικής Επιτροπής του Κόμματός του. Καλά θα ακούσατε το τι διακήρυξε. Στις επόμενες δημοτικές και περιφερειακές εκλογές, οι Βάσκοι θα ψηφίσουν μαζικά την δημοκρατική λύση, που θα αποτελείται από Ποπουλάρες (ΡΡ) και Σοσιαλιστές, και όχι τους εθνικιστές. Αυτή είναι η έκφραση της ανοχής, της συμβίωσης με ελευθερία και ο πλουραλισμός, ενώ ο εθνικισμός αντιπροσωπεύει τον ολοκληρωτισμό και τον αποκλεισμό του διαφορετικού». Άλλη μια φορά το πνεύμα των σταυροφόρων. Ένας ο Σταυρός, μία η Αυτοκρατορία κι ένα το Ξίφος, όπως στις καλύτερες εποχές πριν από τις εκλογές της 13 Μαΐου.

Ανεβαίνοντας χωρίς ανάπαυση τα σκαλιά της αυτοεπιβράβευσης και της υπερβολής, ο Αθνάρ πρόσθεσε ότι ύστερα από τις επιθέσεις της 11 Σεπτεμβρη, ο διεθνής προβληματισμός περιστρέφεται γύρω από την επιλογή ανάμεσα σε *«ανοιχτές κοινωνίες, ανεκτικές, πολυμορφικές κι ελεύθερες από τη μία (ήταν όλες αυτές που έσφαζαν και ισοπέδωναν το Αφγανιστάν και ψήφισαν νόμους ενάντια στις ελευθερίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα) και τις κλειστές κοινωνίες, που προωθούν τον κοινωνικό αποκλεισμό, τις φονταμενταλιστικές κοινωνίες που κάνουν τον αποκλεισμό λόγο ύπαρξής τους (απ' ότι φαίνεται, ο βασκικός εθνικισμός ψήφισε το Νόμο για τους Μετανάστες, ο βασκικός εθνικισμός επινόησε το συνταγματικό πατριωτισμό και είναι υπεύθυνος για τον αποκλεισμό όλων των Βάσκων αντιπροσώπων από το Συμβούλιο Δικαιοσύνης)»*. Ο Αθνάρ κατηγορήσε όλους τους Βάσκους εθνικιστές ότι οι στόχοι τους μπερδεύονται μ' αυτούς της ΕΤΑ. Δεν τους μπερδευε αυτός, οι άλλοι το έκαναν. Πάντοτε οι άλλοι. Όπως έλεγε ο Σαρτρ, που φυσικά δεν έφτανε τόσο βαθιά όσο ο σπουδαίος ο Αθνάρ, *«Η κόλαση είναι οι άλλοι»*. Ο πρωθυπουργός μας δήλωσε βαρύγδουπα, μιας κι άρχισε να φιλοσοφεί στο πεδίο της μετά-πολιτικής του συνταγματικού πατριωτισμού: *«Το υποτιθέμενο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και της απόσχισης, είναι στην πραγματικότητα ένας κομματικός στόχος που εμφανίζεται ως βασική επιδίωξη και αδιαμφισβήτητη δημοκρατική αρχή. Το ίδιο λένε και οι πράκτορες του τρόμου.»*

Μας διαβεβαίωσε επίσης ότι το Λαϊκό Κόμμα του «θα κυβερνήσει στην Αυτόνομη Περιφέρεια των Βάσκων στις επόμενες περιφερειακές εκλογές, γιατί θα έχει την υποστήριξη των πολιτών». Ήδη ο don Αθνάρ άρχισε την προεκλογική εκστρατεία. Αναζητάει μήπως την ίδια υποστήριξη που είχε στις προηγούμενες εκλογές; Θα καταφύγει πάλι στον ασύγκριτο Μαγιόρ Ορέχα, τον ανίκητο ιππότη που θα κατακτήσει την Εουσκαλερία, όπως ο Λάνσελοτ τη γυναίκα του βασιλιά Αρθούρου; Ο Αθνάρ θέλει τώρα να βάλει την Ενωμένη Ευρώπη στην προεκλογική εκστρατεία. Εφόσον ένας από τους συλληφθέντες των Κινήσεων ανήκει στη Senideak και αυτή είναι παράρτημα της ETA (κανένας δεν το έχει αποδείξει αυτό, όμως ο λόγος του Αθνάρ είναι λόγος του θεού) και η βασκική κυβέρνηση επιδοτεί τη Senideak, αυτό σημαίνει ότι ο Ιμπαρέτσε και οι δικοί του χρηματοδοτούν μία τρομοκρατική οργάνωση. Ο Αριστοτέλης και ο Θωμάς Ακινάτης θα έσκαγαν από τη ζήλια τους μπροστά στην αμείλικτη λογική του don Αθνάρ και του don Ραχόι. Ο τελευταίος δήλωσε, ύστερα από τις μαζικές συλλήψεις του Γκαρθόν ότι «αυτό το παιδί κάνει πολύ καλή δουλειά». Τρυφερή πατρική αγάπη. Μακάρι όλα τα παιδιά στη Χώρα των Βάσκων να έκαναν την ίδια καλή δουλειά!

Όμως η ομιλία του Αθνάρ στη Βιτόρια έχει κι άλλο ζουμί. Είπε ο κύριος πρωθυπουργός ότι δεν θέλει να προκαλέσει κανέναν, όμως δεν πρόκειται να δεχτεί υποτιθέμενες δημοκρατικές αρχές που «στην πραγματικότητα είναι κομματικές στρατηγικές». Απέριψε αξιοπρεπώς «ανεύθυνες προκλήσεις σαν αυτές που κάνουν οι εθνικιστές, οι οποίοι προσπαθούν να οδηγήσουν τη Χώρα των Βάσκων στο πουθενά». Την πρόκληση την έκανε ο Αθνάρ, όταν άφησε να εννοηθεί ότι θα μπορούσε να καταργήσει κι αυτός την Αυτονομία της Βασκίας, ύστερα από τα γεγονότα στο Όλστερ. Αν οι εθνικιστές δεν απαντήσουν, τότε αυτοί θέτουν την πρόκληση.

Αφού τα έβαλε με τους πάντες και τα πάντα, επιτέθηκε και στους Σοσιαλιστές και είπε ότι το Λαϊκό Κόμμα δεν επιδιώκει «την αποκλειστικότητα στην υπεράσπιση της συνταγματικής έννομης τάξης» (αυτή είναι η καταγγελία που του απευθύνουν οι Σοσιαλιστές για τις επιδείξεις Συνταγματικού πατριωτισμού που έκανε ο Αθνάρ). Ο κύριος πρωθυπουργός παραδέχτηκε με μεγαλοψυχία ότι θα ένιωθε μεγάλη ικανοποίηση εάν και «άλλοι» έπαιρναν μέρος στην υπεράσπιση του Συντάγματος και του Καθεστώτος. Σκεφτόταν, στην πραγματικότητα, με μεγάλη περιφρόνηση ότι οι ενέργειες του Μαραγάλ, του Οδόν Ελόρσα, του Εγιγκούρεν, του

Αντίς και άλλων δεν συμμερίζονται τον συνταγματικό πατριωτισμό που υποστηρίζει ο ίδιος και ο Χάμπερμας (φυσικά του δον Αθνάρ είναι πιο βαθύς από του κυρίου Γιούργκεν).

Όμως οι διανοούμενοι της Αθναρικής σκέψης απαντούν εξοργισμένοι. Διαπρεπείς διανοούμενοι όπως ο Δε Μπλας και ο Δε Καρέρας διαβεβαιώνουν ότι ο Αθνάρ δεν πρόκειται να συγκρουστεί με τους εθνικισμούς, αλλά προσπαθεί «ν' ανοίξει ένα διάλογο με βάση τον δημοκρατικό πατριωτισμό και μ' αυτό τον τρόπο, να φρενάρει τους εθνικισμούς». Η μετάφραση είναι προφανής. Μόνο ο ισπανικός πατριωτισμός είναι συνταγματικός, όλοι οι άλλοι πατριωτισμοί -των Βάσκων, των Καταλανών και των Γαλικιανών- είναι αντισυνταγματικοί. Ο μοναδικός δημοκρατικός πατριωτισμός είναι αυτός του Αθνάρ και των δικών του και εφόσον δεν μειώσει την απέχθειά του προς τον βασκικό εθνικισμό, δεχόμαστε και τον Σαπατέρο με τους δικούς του. Οι Βάσκοι είναι αντιδημοκρατικοί πατριώτες.

«Το θάρρος οδηγεί στα αστέρια και ο φόβος στο θάνατο». Είναι ένας ωραίος συλλογισμός του Σενέκα. Η γενναιότητα, η ανακάλυψη νέων οριζώντων και ο αγώνας για τις πεποιθήσεις μας, αντιπροσωπεύουν τη ζωή που προχωράει, το πάθος που σε αναγεννάει και σε κάνει να ερωτεύεσαι. Μπορείς να δημιουργήσεις μόνο αν αγωνίζεσαι. Κανένα δικαίωμα, καμία ελευθερία δεν γεννήθηκε σε περγαμνές και σε γραφεία. Αν ζητιανεύεις την ελευθερία σου γίνεσαι συνένοχος του κάθε αυταρχικού εξουσιαστή. Την ελευθερία πρέπει να την κατακτήσεις. Μόνο έτσι σε οδηγεί στ' αστέρια. Όμως δεν πρέπει να ξεχνάμε και τη γη, που για την αξιοπρέπεία της αγωνιζόμαστε. Ο Μακιαβέλι προειδοποιούσε: *«Πολλοί έχουν φανταστεί δημοκρατίες και πριγκιπάτα που ποτέ δεν τα είδε κανείς, ούτε κανένας ήξερε αν υπήρχαν στ' αλήθεια. Γιατί υπάρχει τόσο μεγάλη διαφορά από το πώς πρέπει να ζούμε, έτσι ώστε όποιος εγκαταλείπει αυτό που γίνεται, για να κάνει αυτό που θα έπρεπε να γίνεται οδηγείται προς την καταστροφή του παρά προς τη σωτηρία του».*

Το βασκικό εθνικισμό τον χτυπούν με κάθε τρόπο. Αν υπερασπίζεται τις αρχές του, είναι μυθομανής και φαντασιόπληκτος. Εάν προσπλώνεται στην πραγματικότητα, παριστάνει το θύμα. Αν απαιτεί ξανά και ξανά απεριόριστη ανακωχή άνευ όρων με την ETA, ή την εξαφάνισή της, ο ισπανικός εθνικισμός λέει ότι δεν είναι σωστός ο δρόμος αυτός. Σημασία έχει μόνο η ήττα της ETA, όχι να εγκαταλείψει εθελοντικά τα όπλα για να τα αντικαταστήσει

με την πολιτική δράση. Οι στρατηγοί του Ισπανικού Εθνικισμού χτυπούν τον βασικό εθνικισμό σε όλα τα μέτωπα, όμως οι Βάσκοι δεν έχουν δικαίωμα να θεωρούν τον εαυτό τους θύμα καμιάς επίθεσης. Αν το κάνουν, παριστάνουν τα θύματα, δεν είναι ειλικρινείς. Υποκρίνονται για να αποκομίσουν κέρδη από την επίθεση του αντιπάλου, παρόλο που το μόνο που ξέρουν είναι να ζουν με τη σύγκρουση και την ένταση. Είναι ανάγκη να αρνιούνται συνεχώς κάθε διάλογο, την παραμικρή ελπίδα διαπραγματεύσεων και συμφωνίας. Αυτό προϋποθέτει να αναγνωρίσεις την ύπαρξη ενός ιστορικού και πολιτικού προβλήματος. Στις πιο αιχμηρές άκρες του προβλήματος αυτού γεννήθηκε η ΕΤΑ.

Πρέπει σώνει και καλά να κρύπτουν και να εφαρμόζουν την αστυνομική πραιτοριανή λύση και καμία άλλη. Αν δεχτείς ότι υπάρχει ένας πόλεμος ανάμεσα στην ΕΤΑ και το Κράτος, η μοναδική δυνατή διέξοδος είναι η ήττα του αντιπάλου. Κι αν σαράντα χρόνια δεν έφτασαν για να επιτευχθεί, κι αν δεν υπάρχουν σημάδια που να μας επιτρέπουν να πιστεύουμε στη νίκη της αστυνομίας πάνω στην ΕΤΑ, κι αν ο θάνατος και τα βασανιστήρια είναι το σκηνικό της συμβίωσής μας, λες και είναι μοιραίο κακό, κι αν η κοινωνία, αντί να προχωρεί προς μια φιλόδοξη δημοκρατία, οπισθοχωρεί και στενεύει τους ορίζοντές της εμπρός στο φόβο και την καταστολή, δεν έχει καμία σημασία. Πρέπει να μάθουμε να ζούμε με τον πόλεμο, λες και είναι δυνατό να υπάρξει ειρήνη χωρίς ελευθερία και δικαιοσύνη. Λες κι η λογική του Κράτους και η ατιμωρησία του μπορεί να συμβαδίσει με τη λογική ενός Κράτους Δικαίου. Ο Χαβιέρ Αρένας έχει πει ότι ο Μαραγάλ δεν αντιπροσωπεύει τους Σοσιαλιστές *«που πιστεύουν στην Ισπανία»*. Ποιος αντιπροσωπεύει τότε τους εθνικιστές που πιστεύουν στο Εουσκάδι;

Είναι πασίγνωστο ότι η ειρήνη δεν έχει τιμή. Όπως είπε ο Αντόνιο Ματσάδο: *«Μόνο ο πλίθιος, μπερδεύει την τιμή με την αξία»*. Είναι τόση η αξία της ειρήνης που δεν μπορεί να πληρωθεί με άλλη τιμή από την ίδια της την αξία. Μόνο αν γίνει ο κάθε πολίτης αγωνιστής της αξιοπρεπούς ειρήνης, αντί για δωρεάν υπερασπιστής μιας αμείλικτης αιματοχυσίας, των δολοφονιών και του συσσωρευμένου μίσους που ονομάζεται συνταγματική «ομαλότητα». Όλα αυτά είναι προτιμότερα από το να παραδεχτούν την ύπαρξη ενός σοβαρού προβλήματος. Ένα πρόβλημα που προσπαθούν να το κουκουλώσουν, ενώ οι ρίζες του φτάνουν βαθιά στη γη και την ψυχή των Βάσκων. Αν αρνείσαι ότι υπάρχει πρόβλημα είναι αδύνατο να βρεις λύση. Ακόμα κι αν η ΕΤΑ εξαφανιστεί,

ακόμα κι αν η πολιτική διαπάλη γίνεται χωρίς ένοπλη βία, ακόμα κι αν η δομική βία του Κράτους κηρύξει επ' αόριστο ανακωχή, το πρόβλημα θα παραμείνει και θα καίει τα χέρια μας και τη συνείδησή μας, εμποδίζοντας την αξιοπρεπή ειρήνη που πρέπει να είναι ο στόχος κάθε σωστού ανθρώπου. Λέει ο Αρένας ότι ο δρόμος δεν είναι άλλος από το ν' ακούσει η ΕΤΑ τη φωνή του λαού και να εξαφανιστεί. Ο δρόμος είναι η ήττα της ΕΤΑ. Τα υπόλοιπα είναι συμμαχία με την τρομοκρατία, φόβος μήπως πτηθεί. Αν αρνείσαι λοιπόν το διάλογο, αν αρνείσαι τη διαρκή επαγρύπνηση για την υπεράσπιση της δικαιοσύνης, αν αρνείσαι την πάλη για την ειρήνη κάνεις πολύ καλά. Δεν έχει σημασία το κόστος που πληρώνεις γι' αυτό. Ο πόλεμος, το αίμα και η καταστολή είναι το κόστος των αμετακίνητων σταθερών αξιών του ισπανικού εθνικισμού. Φοβούνται την ειρήνη και τη δημοκρατία. Η νοσταλγία τους για την αιώνια Ισπανία τους εμποδίζει ν' αγαπούν την αλήθεια και τον ειλικρινή κι εποικοδομητικό διάλογο με τους εθνικιστές. Η συμμαχία τους δεν είναι ενάντια στην τρομοκρατία, αλλά ενάντια στον εθνικισμό που θέλουν να τον απομονώσουν και να τον ποινικοποιήσουν. Ο θρίαμβος των Βάσκων την 13 Μαΐου έσπασε αυτή την ανίερη συμμαχία. Όμως πάντα θα υπάρχει ένας πόλεμος ως άλλοθι για την καταστολή, το φέμα και την ανηθικότητα. Αντιπροσωπεύει την ήττα νικητών και νικημένων. Και είναι ο φόβος που οδηγεί στο θάνατο.

Είναι στίχοι με πολύ βαθύ νόημα του Γουίλιαμ Γέιτς: *«Οι καλύτεροι δεν έχουν πεποίθηση και περισσεύει το έντονο πάθος στους χείριστους»*. Στο Εουσκάδι, αυτό δεν είναι σωστό. Οι καλύτεροι έχουν και πίστη και πάθος για να υπερασπίσουν την ακεραιότητα του σπιτιού τους, την αξιοπρέπεια των ανθρώπων τους και την ελευθερία του λαού τους. Είναι ο μοναδικός δρόμος για να πιστεύεις σε ένα Εουσκάδι ελεύθερο το οποίο διαφαίνεται, παρόλα αυτά, στον ορίζοντα. Όσοι πιστεύουν στο Εουσκάδι δεν μπορούν να πιστέψουν στην Ισπανία που αντιπροσωπεύουν οι πιο αλαζονικοί Ισπανοί Εθνικιστές, οι πιο δογματικοί και οι πιο κλειστοί. Ούτε στον συνταγματικό πατριωτισμό. Όσο κι αν αλλάζει ο λύκος το μαλλί, ίδιος μένει. Όσο κι αν αλλάζουν ονόματα, ο Εθνικισμός-Καθολικισμός, η Αιώνια Ισπανία και η μοναδική και αδιαίρετη Πατρίδα, εξακολουθούν να είναι το ίδιο πράγμα.

Η ANTI-ΕΘΝΙΚΙΣΤΙΚΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ

1. Ο φόβος ως σύστημα

Η εξουσία χρησιμοποιεί το φόβο του λαού για να εμποδίσει ή να περιορίσει την ελευθερία του. Όταν οι μηχανισμοί της συναίνεσης αποτυγχάνουν μπροστά στη ριζοσπαστική απειθαρχία ορισμένων ατόμων ή ομάδων, το Κράτος καταφεύγει στο φόβο ως αποτρεπτική μέθοδο. Δεν υπάρχει καμία εξουσία που να μην καλλιεργεί το φόβο στο λαό και δεν υπάρχει ελευθερία που να μην φοβίζει τους ισχυρούς. Όσο πιο μεγάλη είναι η ελευθερία που έχει και απαιτεί ο λαός, τόσο πιο συχνά καταφεύγει το Κράτος στον τρόμο. Προπαντός όταν η ελευθερία που απαιτεί ο λαός, είναι η ίδια η πολιτική του ελευθερία να κατακτήσει το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση.

Αν μέσα στο λαό δρα μια ριζοσπαστική μειοψηφία που χρησιμοποιεί για τις διεκδικήσεις της την πολιτική ελευθερία της ένοπλης βίας, το Κράτος θεωρεί ότι νομιμοποιείται να δράσει ανοιχτά έξω από τους εκφοβιστικούς μηχανισμούς που προβλέπει ένα σύστημα με ελάχιστες δημοκρατικές εγγυήσεις. Τότε προκύπτει τρομοκρατία δύο ειδών: Αυτή που εξαπολύει το Κράτος για

να υποτάξει τον πιο διεκδικητικό εθνικισμό και αυτή που ασκεί η ένοπλη βία ενάντια στο Κράτος που από τη μεριά της, τροφοδοτεί την Κρατική Τρομοκρατία.

Η εξουσία δρα ενάντια στους εθνικιστικούς πυρήνες, σαν να της έχουν κηρύξει τον πόλεμο. Δεν έχει σημασία αν η τεράστια πλειοψηφία του βασικού εθνικισμού είναι ειρηνική και διεκδικεί μέσω πολιτικών, κοινωνικών ή πολιτιστικών δρόμων. Καμία σημασία δεν έχει το γεγονός ότι αυτή η συντριπτική πλειοψηφία απορρίπτει και καταδικάζει την ένοπλη βία των ακραία μειοψηφικών ομάδων. Η «νομιμοποιημένη βία» του Κράτους είναι ενάντια στο σύνολο του εθνικισμού. Θεωρεί απαραίτητη την πειθώ μέσω της τιμωρίας. Την γενική και ειδική προφύλαξη μέσω της καταστολής. Από την άλλη, η βία που ασκούν οι ένοπλες ομάδες προκαλεί τρόμο στους πολίτες, ειδικά στα κοινωνικά στρώματα που είναι ξένα με τα εθνικά ιδεώδη. Όμως ακόμα και σε ορισμένους που υπερασπίζονται την εθνική υπόθεση. «Κρατική Τρομοκρατία» ενάντια στην «Τρομοκρατία ενάντια στο Κράτος» και στη μέση η τεράστια πλειοψηφία των εθνικιστών που μάχεται ενάντια στις δύο τρομοκρατίες. Μα και η τεράστια πλειοψηφία των μη εθνικιστών, η οποία μολονότι δεν υποστηρίζει την Κρατική Τρομοκρατία, είναι σαφώς ενάντια στην τρομοκρατία που ασκείται ενάντια στο Κράτος.

Οι πολιτικοί ηγέτες του κράτους γνωρίζουν πολύ καλά ότι, χωρίς το φόβο, η πολιτική ελευθερία του βασικού λαού είναι αναπόφευκτη. Με το φόβο, είναι αδύνατη. Είναι λοιπόν αναγκαίο να διατηρηθεί ο φόβος ανάμεσα στους μετριοπαθείς εθνικιστές, να σπείρουν πανικό στις πιο ριζοσπαστικές μειοψηφίες αν είναι δυνατό της βασικής αριστεράς και να δουλέψουν συστηματικά ώστε να επέλθει βαθιά ρήξη ανάμεσα σε εθνικιστές και μη εθνικιστές. Όταν οι πολίτες αντιμάχονται μεταξύ τους, το κλίμα ευνοεί πάντα τους άρχοντες του τρόμου και του πολέμου. Το εμφυλιοπολεμικό κλίμα είναι πάντοτε ένα εργαλείο που δουλεύει υπέρ του ισπανικού εθνικισμού. Αν η βασική κοινωνία, παρ' όλες τις ιδεολογικές και πολιτικές διαφορές που είναι φυσικό να υπάρχουν, δεν διασπαστεί, αν η συμβίωση στο Εουσκάδι δεν καταστραφεί από εσωτερικές διαμάχες των πολιτών, η ελευθερία θα βρει το δρόμο της, παρόλο τον τρόπο της μιας ή της άλλης πλευράς.

Γι' αυτό τα φιλοκυβερνητικά μέσα ενημέρωσης διαδίδουν με την παραμικρή ευκαιρία και με κάθε αφορμή, την ψεύτικη εικόνα ενός λαού τρομοκρατημένου. Ενός λαού στα πρόθυρα του εμφυλίου πολέμου, όπου η ελευθερία λάμπει δια της απουσίας της, ενώ η

απειλή και ο φόβος είναι στην ημερήσια διάταξη. Προβάλλουν την εικόνα ενός διαλυμένου και φοβισμένου βασκικού λαού, εξαιτίας της δικής του κατάστασης κι όχι εξαιτίας της πολιτικής που επιβάλλει το Κράτος. Οφείλω να ομολογήσω ότι, προτού πάω να ζήσω στο Εουσκάδι (στην Τολόσα και τη Ντονόστια), η εικόνα που είχα για την κατάσταση ήταν παρόμοια. Εδώ, στη Μαδρίτη, αυτή η εντύπωση υπάρχει και διαδίδεται. Όταν έμενα στη Ντονόστια, οι φίλοι μου και οι πατριώτες μου με συμπονούσαν και με νόμιζαν ήρωα ή ανεύθυνο, που έμενα εκεί εθελοντικά. Πίστευαν κατά γράμμα την προπαγάνδα των μίντια και την απελπιστική εικόνα καταστροφής που σχεδόν καθημερινά έδιναν για τη χώρα των Βάσκων.

Κάθε φορά που μιλούσαν για τη Χώρα των Βάσκων μιλούσαν για βία και συγκρούσεις, για άγριες επιθέσεις, απειλές και ωμότητες. Ένα θλιβερό σκηνικό που καμιά σχέση δεν έχει με την καθημερινή συμβίωση στις πόλεις και τα χωριά των Βάσκων, με την ευγένεια και την καλοσύνη που τους διακρίνει, με το πολιτιστικό και ανθρωπιστικό τους επίπεδο. Όταν περιέγραφα έτσι την κατάσταση σε κύκλους της Μαδρίτης ή της Ανδαλουσίας, δεν με πίστευαν. Πώς είναι δυνατό ένας δικαστής να ζει ήσυχਾ στο Εουσκάδι; Οι πιο «σοφοί» δημοσιογράφοι του συστήματος διέδιδαν -και συνεχίζουν να διαδίδουν- ότι όλοι οι δικαστές στη Χώρα των Βάσκων ζούσαν πανικόβλητοι και φυσικά, δεν ενεργούσαν με ελευθερία στο λειτουργημά τους. Μ' άλλα λόγια, έκαναν τα στραβά μάτια για να επιβιώσουν στο Εουσκάδι. Ποια ήταν τα επαγγελματικά ή οικονομικά προνόμια που απολάμβαναν λοιπόν και ήθελαν να μείνουν; Κανένα. Μόνο πάθος και διάθεση για ανοχή. Μολοντί μοιάζει ψέμα, αυτοί οι παραλογισμοί βρίσκουν εύφορο έδαφος στην κοινή γνώμη.

Έτσι γινόταν πάντα, σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό το είδαμε στην τελευταία προεκλογική εκστρατεία, που κράτησε πάνω από ένα χρόνο. Η αντιεθνικιστική σταυροφορία έφτασε στο απόγειό της. Μαστίγιο στη μαϊμού για να μάθει ν' απαγγέλλει κάποιο ιερό απόσπασμα από το ιερό Σύνταγμα, στη γλώσσα της αυτοκρατορίας. Τα κανόνια, οι πύραυλοι και οι βομπάρδες του Μαγιόρ δούλευαν ακατάπαυστα. Η καμπάνια των μίντια είχε τρομερή επιτυχία: Βασκικός εθνικισμός ίσον βία. Βασκική ιδεολογία ίσον συνενοχή με την ETA. Η Κυβέρνηση του Ιμπαρέτσε είναι αιτία ανασφάλειας και ατιμωρησίας. Μόνο μια ισπανόφιλη κυβέρνηση μπορεί να διορθώσει τη κατάσταση. Δυσφήμιση, συστηματική επίθεση, απίθανα ψέματα, απόκρυψη της αλήθειας, ποινικοποίηση του βασκικού

εθνικισμού και ειδικότερα, της βασκιικής αριστεράς, της νεολαίας που έχει αφιερωθεί στον αγώνα των Βάσκων και στα μέσα ενημέρωσης που τον υπερασπίζουν όπως μπορούν.

Μέσα σ' αυτή την κατάσταση, η έκθεση του Επίτροπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης -είναι ο ανεκδιήγητος Άλβαρο Χιλ Ρόμπλες- έκανε να ξεχειλίσει ο ενθουσιασμός των Ισπανών εθνικιστών. Σε είκοσι τέσσερις ώρες, το συνταγματικό στρατόπεδο πέρασε από την κατάσταση συναγερμού (νόμιζαν ότι ο Χιλ θα ήταν οπαδός του διαλόγου, ίσως και μεσολαβητής) στην απόλυτη ευφορία. Δύο μέρες ήταν αρκετές για τον επίτροπο για ν' ανακαλύψει και ν' αναλύσει όλες τις πλευρές του Βασικού Ζητήματος. Είδε αμέσως ότι η κυβέρνηση του Ιμπαρέτσε ήταν υπεύθυνη για την ανασφάλεια και τις απειλές. Διαπίστωσε, χωρίς κανενός είδους αποδείξεις φυσικά, με τη μέθοδο της διαίσθησης και του ενστίκτου, ότι η Ερτζάιντζα (η Βασκιική Αστυνομία σ.τ.μ.) αντιμετωπίζει με απάθεια την ένοπλη βία και την «Κάλε Μπορόκα» (συγκρούσεις στους δρόμους σ.τ.μ.). Οι διοικητές της διέταζαν «προφορικά» να μη δράσει. Φρόντισε να απορρίψει της καταγγελίες για βασανιστήρια και κατάχρηση εξουσίας ενάντια στους πολιτικούς κρατούμενους, γιατί δεν «παρουσίασαν αποδείξεις». Κατάφερε να εξευτελίσει τα περιεχόμενα των σχολικών βιβλίων (που φυσικά δεν τα διάβασε). Πρόλαβε ακόμα να παραδεχτεί, με απίστευτη χλιαρότητα, σαν να εκπληρώνει ένα άχαρο καθήκον, ότι οι κρατούμενοι έχουν το δικαίωμα να βρίσκονται σε βασικές φυλακές ή στις πιο κοντινές στην πατρίδα τους.

Ο κάθε επίτροπος έχει τους προϊστάμενούς του. Είναι αυτοί που τον πρότειναν, που τον διόρισαν και από αυτούς εξαρτάται η παραμονή του στο πόστο, η επανεκλογή του σε αξίωμα ή η ανάθεση άλλης αποδοτικής θέσης. Αυτοί ασκούν επάνω του μια ισχυρότατη μαγνητική έλξη. Γοητεία ίσως. Για τον Χιλ θα ήταν δυσκολότατη και πολύ ριψοκίνδυνη κάθε απόπειρα αντικειμενικής κι αμερόληπτης κρίσης. Θα ήταν επικίνδυνο και το παραμικρό ίχνος ισορροπίας και στάθμισης. Προτού βάλει μπρος τη διαδικασία της αλυσιδωτής του διαίσθησης, ένωσε την ανάγκη να προειδοποιήσει ότι δεν ερχόταν να προτείνει διάλογο, ούτε να προσφέρει διαμεσολάβηση. Αυτό μας έλειπε. Αυτές οι δηλώσεις καλμάρισαν τις υποψίες των πιο ανήσυχων ισπανιστών. Ύστερα, χωρίς να αντιπαραβάλλει μαρτυρίες και κριτήρια, χωρίς να συγκεντρώσει αποδείξεις και ντοκουμέντα, αποφεύγοντας επίτηδες τη μελέτη της πραγματικότητας, τόλμησε να βγάλει μια διάγνωση αξιολογήσιμη,

άζια ενός απατεώνα δικολάβου κι όχι ενός νομικού, μια έκθεση ενός Ισκαριώτη κι όχι ενός δισειστή, ενός μπάτσου αντί για ειρηνιστή. Οι προφορικές μαρτυρίες ορισμένων (κάποιοι «καλοί» συνδικαλιστές της Ερτζάιντζα) είναι υπεράνω κάθε υποψίας. Οι άλλες, όσες ήταν ευνοϊκές για τους εθνικιστές, δεν μετρήσανε. Οι εκθέσεις της Διεθνούς Αμνηστίας, που κάθε χρόνο καταγγέλλει βασανιστήρια και καταχρήσεις ενάντια σε φυλακισμένους και συλληφθέντες, που γίνονται με τις πλάτες του αντιπρομοκρατικού νόμου, κατευθείαν στο καλάθι των αχρήστων. Οι πιο ανόπτες καταγγελίες για τα σχολικά βιβλία -που διαφεύστηκαν από τον ίδιο τον πρύτανη του Πανεπιστημίου της Χώρας των Βάσκων, άνθρωπο διόλου φιλικό προς τον εθνικισμό- μετατράπηκαν σε δόγμα.

Δεν έχουμε τύχη ούτε με τους Συνηγόρους του Πολίτη ούτε με τους επιτρόπους των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Οι πρώτοι υπερασπίζονται την εξουσία αντί για την αλήθεια. Οι δεύτεροι συμπεριφέρονται ως φερέφωνα και μεγάφωνα των εντολών τους. Οι βασικές δυνάμεις πρέπει να συλλογιστούν πάνω στην άποψη του Πέδρο Σαλίνας: «Αν σε διορίσω, είμαι το αφεντικό σου». Καλύτερα να ακούσουμε τη συμβουλή του Σαρτρ: «Θέλεις να επιβιώσουν τα πρόσωπα του έργου σου; Άφσέ τα ελεύθερα.» Μα ποιος επιθυμεί την ελευθερία γνώμης όταν η αλήθεια ευνοεί τον «αντίπαλο»;

Ύστερα από την τεράστια επιχείρηση συκοφαντίας και δαιμονοποίησης του βασκικού εθνικισμού, έμοιαζαν να έχουν κερδίσει παντού οι ισπανιστές, με τον Μαγιόρ και το δεκάλογό του επικεφαλής. Ο Μαγιόρ Ορέχα είναι ο νέος Μωυσής, ο νέος Ιωάννης Βαπτιστής, ο αδιαμφισβήτητος πρωταθλητής του βασκικού λαού. Ποιος και πώς θα τον σταματήσει; Ξαφνικά ήρθαν οι δημοσκοπήσεις. Δεν ήταν ούτε πρώτος ούτε δεύτερος. Ερχόταν τελευταίος. Ο βασκικός εθνικισμός ανέβαινε ενώ οι συνταγματολόγοι είχαν βαλτώσει. Ο Μαγιόρ είχε πιάσει πάτο. Μηδέν. Ο Ιμπαρέτσε προηγούνταν με έτη φωτός διαφορά. Και ο Οτέγκι επίσης. Και ο φίλος μου ο Μαδράσο. Όλοι. Ένας πολεμικός θρήνος πρέπει να συντάραζε την τρυφερή καρδιά του Μαγιόρ, κλονίστηκε το αγαπημένο του τρίκοχο καπέλο, και η πίκρα του τσάκισε το γελοίο σαρκασμό του.

Ο βασκικός λαός είναι αρχαίος και σοφός. Δεν του αρέσουν όσοι κηρύττουν και προωθούν τον πόλεμο και το ψέμα. Όσοι στήνουν απάτες και κομπίνες για να χτυπήσουν την πατρίδα τους, τη γλώσσα τους, τις συνήθειές τους και τα αδέρφια τους. Όσοι ανα-

κοινωνούν ανθρωποκυνηγιά, καταδίκες και φυλακές των ιδεών, των αρχών και των πεποιθήσεων που οι ίδιοι δεν συμμερίζονται. Γνωρίζει ο βασκικός λαός ότι τα εγκλήματα της ETA σκοτεινιάζουν τον ορίζοντα του Εουσκάδι, σκληραίνουν τις αρτηρίες από τις οποίες περνάει η ελπίδα και μετατρέπουν το μέλλον σ' ένα ματωμένο παρόν. Είναι βανδαλισμοί και ατιμίες που βλάπτουν βαθιά την αρχαία ευγένεια του βασκικού λαού. Προκαλούν ζημιά στην κατάκτηση της πολιτικής του ελευθερίας και του πρωταγωνιστικού ρόλου στην επιλογή του μέλλοντός του. Πρέπει να προσευχηθούμε για την Εουσκαλερία σε όλους τους θεούς μας. Να τη σώσουν. Όπως έλεγε ο παπούς Πίνδαρος, «χωρίς θεία έμπνευση, οι πράξεις των θνητών δεν αξίζουν παρά μόνο τη λησμονιά». Το Εουσκάδι δεν αξίζει τη λησμονιά.

Εξάλλου δεν μπορεί να ξεχαστεί αυτό που συνέβη εκείνη την εποχή και αυτό που συμβαίνει σήμερα. Είναι ανάγκη να επιμείνουμε στην τεράστια σταυροφορία των ισπανιστών ενάντια στους Βάσκους. Είναι κάτι χωρίς προηγούμενο. Ποτέ δεν ακούστηκε μία Κυβέρνηση ενός Κράτους να κινητοποιεί όλες τις ορδές της, φίλους και συγγενείς, όλο το οπλοστάσιο των μίντια, όλα τα μέσα επίθεσης, συκοφαντίας και δυσφήμισης για να νικήσει την Κυβέρνηση και το κυβερνητικό κόμμα ενός λαού που υπόκειται στο Κράτος. Από τότε που ο Αθνάρ αποφάσισε ότι ήρθε η ώρα του Εουσκάδι, εδώ κι ένα χρόνο τώρα, άρχισε την πιο πυρετώδη προεκλογική εκστρατεία που έγινε ποτέ. Ο κεντρικός άξονας της ισπανιστικής προπαγάνδας ήταν απαράδεκτος, ήταν για να τον καταγγείλεις στον εισαγγελέα υπηρεσίας. Ο βασκικός εθνικισμός θεωρήθηκε ολόκληρος, συνένοχος της ETA, το στρατόπεδο της οπισθοφυλακής των βίαιων, που συγκαλύπτει και υποθάλλει την τρομοκρατική δράση. Έπρεπε να σώσουν τον βασκικό λαό από τους εθνικιστές απαγωγείς του. Να τον απαλλάξουν από το φόβο που δεν τον αφήνει να ζήσει, να τον ενσωματώσουν στις δυνάμεις του καλού και να τον γλιτώσουν από τα νύχια του μεγάλου εθνικιστή Στανά.

Αυτός ήταν ο πολιτικός τους λόγος. Ένας Αθνάρ πιο θρασύς από ποτέ, οπλισμένος με περικεφαλαία, δόρυ και ξίφος, όρμησε στην προεκλογική εκστρατεία με το ίδιο πάθος όπως ο προπομπός του, ο αγαπημένος του σύντροφος στα αρχαία άδυτα του ισπανικού εθνικισμού. Την έκφραση την αφιέρωσε ο ποιητής Ραφαέλ Αλμπέρτι στον Χιλ Ρόμπλες στην εκστρατεία πριν από τη μαύρη διετία: Περιόδευε στην ύπαιθρο της Ισπανίας για να «εξευ-

τελίσει» τις εκλογές. Με τον ίδιο σκοπό κάλπαζαν ο Αθνάρ και το σινάφι του στη γη του Εουσκάδι, με τη βοήθεια μεγάλου μέρους των Βάσκων σοσιαλιστών του PSOE που είχαν ανακαλύψει, αστραπιαία, ότι η θέση τους δεν ήταν με τη σοσιαλδημοκρατία και τους εργαζόμενους αλλά με τον πιο αντιδραστικό και ρατσιστικό ισπανικό εθνικισμό.

2. Η ήττα του Αθνάρ στο Εουσκάδι

Ο βασκικός λαός δεν ήταν δυνατό να ανεχθεί τέτοια επίθεση στις ρίζες του, στην κουλτούρα του, στη γλώσσα του, στο πατρικό του σπίτι. Δεν μπορούσε να ανεχτεί να γίνονται καθημερινά αντικείμενο συκοφαντίας η Κυβέρνησή του και οι άνθρωποί της, και να δέχονται κατηγορίες ότι είναι συνένοχοι και συνεργάτες της τρομοκρατίας. Δεν γινόταν να παρακολουθούν ήρεμοι τον πρωθυπουργό του Κράτους να δηλώνει, ούτε λίγο ούτε πολύ, ότι η βασκική Κυβέρνηση και οι άνθρωποί της δεν θα μπορούν να κυκλοφορήσουν άνετα στην Ευρώπη, γιατί οι καλοί Ευρωπαίοι θα τους καταδιώκουν ως συνενόχους των τρομοκρατών. Ο βασκικός λαός είχε με το παραπάνω λόγους να φοβάται ιδιαίτερα τους νέους σταυροφόρους, που τον πρόσβαλλαν και σε μικρότερο βαθμό, τον περιφρονούσαν, που αντιμετώπιζαν τους Βάσκους σαν να ήταν βόδια κι όχι άνθρωποι. Αυτό συμβαίνει συχνά στους εκάστοτε Αθνάρ, Μαγιόρ και Γκαρθόν. Δεν καταφέρνουν να υποκριθούν καλά και δείχνουν το μίσος τους προς κάθε άλλο εθνικισμό εκτός από τον ισπανικό. Δεν μπορούν να κρύψουν την περιφρόνησή τους σε όσους δεν σκοτώνουν ούτε και πεθαίνουν για την κοινή κι αόρατη πατρίδα. Αυτό το μίσος κι αυτή η περιφρόνηση τους χαντακώνει. Πρέπει πάντα να δείχνεις τον απαιτούμενο σεβασμό σ' έναν αξιοπρεπή λαό. Υπάρχουν άνθρωποι με πολύ διαφορετικές ιδέες και απόψεις για το μέλλον και το παρόν, που όμως συνυπάρχουν πάνω στην ίδια γη των πατεράδων τους, των παππούδων τους και των προγόνων τους. Προσπάθησαν να διασπάσουν αυτή τη συνύπαρξη, να τη διαβάλλουν και να την καταστρέψουν για να πετύχουν οι σταυροφορίες τους που θυμίζουν οπερέτα.

Όμως ο βασκικός λαός έχει απαντήσει σε όλο αυτό τον αντιδραστικό συρφετό με τη μεγαλύτερη περηφάνια του. Δεν υπάρχει περηφάνια στα άτομα, γιατί θα ήταν αλαζονεία, δεν υπάρχει στη δράση, γιατί θα ήταν ματαιοδοξία. Δεν υπάρχει περηφάνια στους

στόχους, γιατί θα ήταν υπεροψία. Υπάρχει όμως περηφάνια μονάχα στην απλή και συνειδητή πίστη σ' ένα ιδανικό. Είναι αυτό το ιδανικό που δίνει νόημα στη ζωή και την ιστορία ενός λαού. Αυτή η περηφάνια του πνεύματος βρίσκεται πάνω από τη συκοφαντία, από την αδικία, από τον πόνο και από τη φήμη. Είναι το περήφανο πάθος που εκφράζεται έτσι: «Δεν νιώθω ανώτερος από εσένα επειδή το ιδανικό μου είναι ανώτερο από το δικό σου, ούτε επειδή είναι δικό μου, είναι απλώς επειδή μου ανήκει και ξέρω ότι του ανήκω». Είναι η περηφάνια ενός λαού αρχαίου, σοφού και με υψηλό φρόνημα.

Η απόλυτη πλειοψηφία των Βάσκων υπερψήφισε αυτή την περηφάνια ενάντια στις εξωτερικές ορδές που θέλουν τον κοινωνικό αποκλεισμό. Πάνω από το 58% των ψηφοφόρων είπαν «ΟΧΙ» στην απόβαση των σταυροφόρων. Ένα 53% εθνικιστών κι ένα 5,5% ανθρώπων της αριστεράς που δεν έχουν καμία διάθεση να βρεθούν στο ίδιο χαράκωμα, πλάι-πλάι με τους φανατικούς του ισπανικού εθνικιστικού δόγματος και με την πιο σκληρή αντίδραση της Κελτιβηρίας. Φυσικά υπάρχουν πολλοί εξαιρετικοί Βάσκοι που ψήφισαν διαφορετικές πολιτικές δυνάμεις και που σήμερα, νιώθουν επίσης περήφανοι για το λαό τους. Όπως έλεγε ο Πολ Βαλερί: «Η περηφάνια με τη ματαιοδοξία έχει την ίδια σχέση που έχει η πίστη με την πρόληψη». Η πίστη και η εμπιστοσύνη του βασκικού λαού στον εαυτό του νίκησαν σαφώς το φόβο, τις απειλές όλων των αγωνιστών ψηφοφόρων.

Όμως επιμένουν σ' αυτό που πήγαν να κάνουν, νομίζοντας ότι θα κέρδιζαν στις εκλογές της 13 Μαΐου. Στην αρχή, ήταν σαν βρεγμένες γάτες. Η έκπληξή τους ήταν φοβερή και στην αρχή αντέδρασαν με σχετική ευγένεια. Μέχρι και ο ίδιος ο Μαγιόρ Ορέχα ήταν μετρημένος, πιο ήπιος. Και η Μαύρη λαίλαπα των μίντια έβαλε το ξίφος στο θηκάρι, μαζί με όλα τα μαχαίρια και τα σιλιέτα. Ύστερα όμως ήρθε η 11 Σεπτέμβρη με όλες τις τραγωδίες που έφερε. Η αποκαλούμενη «διεθνής συμμαχία ενάντια στην τρομοκρατία», οι αποφάσεις του ΟΗΕ για το εμπάργκο στους τραπεζικούς λογαριασμούς των τρομοκρατών -δηλαδή όσων δεν εντάσσονται στη διεθνή συμμαχία- και κάθε συνεργάτη ή υποστηρικτή της τρομοκρατίας. Επίσης ακολούθησαν οι νομικοί ακρωτηριασμοί των ελευθεριών, στο όνομα της ασφάλειας ενάντια στην τρομοκρατία. Όλα αυτά ξεσήκωσαν πάλι τους κεραυνούς του Αθναρικού Ισπανικού Εθνικισμού. Αυτή τη στιγμή μάλιστα οι τρομοκράτες αμερικανοί ιθύνοντες συζητούν το ενδεχόμενο

νομιμοποίησης των βασανιστηρίων σε ύποπτους τρομοκρατίας. Είναι το αποκορύφωμα της υστερίας και του εξευτελισμού της αμερικανικής πολιτικής που προεκτείνεται σε αρκετές χώρες της Ευρώπης.

3. Τα όπλα της οργής

Απαγορεύεται να συλλογίζεσαι. Δεν πρέπει να σκέφτεσαι, φίλε μου, είναι επικίνδυνο. Ούτε η συνδιάσκεψη ειρήνης στην ELKARRI (φιλειρηνική αριστερή οργάνωση σ.τ.μ.) ούτε οι ολομέλειες της βουλής για την ειρήνευση και την αυτοκυβέρνηση, ούτε το κείμενο για ειρήνη του Ιμπαρέτσε δεν πρέπει να γίνουν αντικείμενα συλλογισμού. Ούτε καν η παράδοση των όπλων από τον IRA²⁹. Εδώ το μόνο που μετράει είναι τα συνθήματα και η προπαγάνδα. Λένε τώρα οι Πυθίες του ισπανικού Εθνικισμού ότι ο IRA παρέδωσε τα όπλα επειδή φοβήθηκε τις συνέπειες της 11 Σεπτεμβρίου και δείλιασε. Δηλαδή οι ΗΠΑ και οι παρατρεχάμενοι σκόπευαν να βομβαρδίσουν τις δημοκρατικές γειτονίες του Όλστερ; Η πιο πολεμοχαρής πτέρυγα του Αθναρισμού άλλαξε βιολί και υποστήριξε ότι η ETA πρέπει να κάνει το ίδιο με τον IRA. Κι άλλωστε -όπως λένε οι ποιητές της Κυβέρνησης- το Όλστερ έχει λιγότερη αυτονομία από τη χώρα των Βάσκων. Λες και είναι ζήτημα αρμοδιοτήτων και η βασκική κυβέρνηση έχει περισσότερες. Μήπως έγινε εδώ κάποια σκληρή και μακρόχρονη διαπραγμάτευση εδώ κι επτά χρόνια; Μήπως εδώ ανέλαβαν την υποχρέωση οι Κυβερνήσεις Ισπανίας και Γαλλίας να σεβαστούν την ελεύθερη πολιτική βούληση του βασκικού λαού; Ψηφίστηκε μήπως εδώ κάποια συνταγματική μεταρρύθμιση που να αναγνωρίζει το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης του βασκικού έθνους;

Ο πολύ γλαφυρός φιλόσοφος Ραχόι είπε ότι ο Καταστατικός χάρτης της Γκερνίκα ήταν μία άσκηση αυτοδιάθεσης. Δηλαδή και το Καταστατικό της Μούρθιας είναι το ίδιο; Έτσι αντιλαμβάνονται την πολιτική ελευθερία ενός λαού. Όμως ο πρόεδρος του τον ξεπέρασε, όπως είναι φυσικό. Με τη δικαιολογία ότι ο Ουρουμέα εκβάλλει στη Ντονόστια, ξεσπάθωσε και διατύπωσε την μεγαλόπνευστη άποψή του, με ειρωνεία άξια ενός Απουλιού (αρχαίος Ρωμαίος φιλόσοφος σ.τ.μ.): η Κυβέρνησή του θα μπορούσε να καταργήσει την αυτονομία των Βάσκων. Δεν υπάρχει δοχείο τόσο βαθύ για να χωρέσει η πολιτική φιλοσοφία του Αθναρικού χιού-

μορ. Γιατί λοιπόν δεν βάζει σ' εφαρμογή την ιδέα του; Ίσως να είναι η καλύτερη συνεισφορά του στην πολιτική απελευθέρωση του Εουσκάδι. Αν καταργήσει την αυτονομία της Χώρας των Βάσκων, αν διαλύσει το Κοινοβούλιο και την Κυβέρνηση, ο Μαγιόρ και οι γενίτσαροί του θα πάρουν όλη την εξουσία. «Τρία αιματηρά χτυπήματα δέχτηκε /κι έπεσε νεκρός στο πλάι». Ας θυμηθούμε τον Φεδερίκο Γκαρθία Λόρκα για να υμνήσουμε με ποιητική ακριβολογία το θάνατο της Βασκικής αυτονομίας.

Τι μας χρειάζεται εδώ ένας Τζέρι Άνταμς ή ένας Χιούμ αφού έχουμε τον Μαγιόρ, τον Ιτουργάις και τον Αθνάρ που τους ξεπερνούν κατά πολύ; Ο Κάνοβας έβγαλε το δόγμα: Σταθεροί, ανυποχώρητοι και άφθονη ρητορεία. Τι χρειάζεται ο διάλογος και οι διαπραγματεύσεις αφού δεν υπάρχει κανένα άλλο πολιτικό πρόβλημα εκτός από την εξάρθρωση της τρομοκρατίας; Κάποια περίοδο, λίγο μετά τη λήξη της ανακωχής, ο Μαγιόρ τόλμησε να δηλώσει ότι χωρίς την ένοπλη βία, θα ήταν πρόθυμος να κάνει διάλογο για την αυτοδιάθεση. Τώρα μάλλον πιστεύουν ότι νικούν και δεν τους χρειάζεται ούτε ειρήνη, ούτε λόγια. Αυτά είναι για παρακμασμένους ποιητές. Ένας σταυρός, μία αυτοκρατορία κι ένα ξίφος. Τι τα θέλουμε τα υπόλοιπα; Είδατε τι έγινε στο Αφγανιστάν. Τα τρία στοιχεία μαζί -το ξίφος, η αυτοκρατορία και ο σταυρός- μακέλεψαν τους απίστευτους. Ύστερα έρχεται η σειρά για τα πετρέλαια της Κασπίας Θάλασσας και τόνοι δολαρίων για τα καινούργια όπλα που δοκιμάστηκαν γενναία κι αποτελεσματικά στο Αφγανιστάν. Μια και μόνη συμβουλή για τους Βάσκους εθνικιστές: Εγκαταλείψτε κάθε ελπίδα. Αν δεν την εγκαταλείψετε, όλοι θα βρεθείτε στη φυλακή. Όλοι στα μπουντρούμια όπως οι Gestoras pro Amnistia (Κίνηση για την Αμνηστία σ.τ.μ.) το EKIN, η Χακί, η ΑΕΚ ή η Χαίκα. Ένας είναι ο Θεός, το Κράτος της Δικαιοσύνης και προφήτης του ο Γκαρθόν. Ο Βενιαμίν Φραγκλίνος έλεγε κάτι πολύ χαρακτηριστικό: «Όσοι εγκαταλείπουν τη στοιχειώδη ελευθερία για μια ελάχιστη ασφάλεια, δεν αξίζουν ούτε ελευθερία, ούτε ασφάλεια». Ακριβώς αυτό.

Φυσικά η φυλακή για τα μέλη των Κινήσεων, των μικρών «τρομοκρατών» του Αθνάρ ή των Βάσκων πολιτικών κρατουμένων, δεν είναι ίδια με τη φυλακή των δολοφόνων των Λάσα και Θαμπάλα, όπως δεν ήταν ίδια με τη φυλακή των Μπαριονουέβο, των Βέρα και σία. Είναι μια πολύ διαφορετική φυλακή. Η παραμονή στη φυλακή του ήρωα της Ιντσαουρόντο πάει ενάντια στη φύση του συστήματος. Μα γιατί να μπει στη φυλακή κάποιος, επειδή διέπραξε μερικές μικρές παρατυπίες, επειδή έδειξε λίγο υπερβάλλον

ζήλο, ενεργώντας πάντοτε με πατριωτικά κίνητρα στην υπηρεσία του Κράτους; Αυτό θα ήταν αντίθετο με την τιμή αυτής της Δημοκρατίας μας. Είναι η ίδια τιμή που ανατριχιάζει, όταν κάποιος αντίπαλος προσπαθεί να υπερασπίσει τους δικούς του. Τον κατηγορούν αμέσως για απολογητή της τρομοκρατίας και για προβολή των τρομοκρατών. Ταυτόχρονα αυτή η τιμή του Κράτους κάνει τα στραβά μάτια για να κρύψει την βαθιά της ικανοποίηση, όταν οι φίλοι αποκαλούν ήρωα τον Γκαλίντο, επαινούν την εγκληματική του συμπεριφορά κι απαιτούν την άμεση αθώωσή του. Όχι, αυτό δεν είναι απολογία της τρομοκρατίας, ούτε έπαινος των τρομοκρατικών πράξεων. Τέτοιες απόψεις του αντιπάλου είναι ποινικά αδικήματα, των φίλων μας όμως δεν είναι.

Όπως έλεγε ο Άλφρεντ Ρόζενμπεργκ, με όλη την διανοητική και ηθική του μικρότητα: «Το αυταπόδεικτο ότι ένας άνθρωπος είναι ίσος με τον άλλον, είναι ενάντια στα υγιή ένστικτα του Γερμανικού Λαού». Υπάρχουν μόνο φίλοι κι εχθροί. Και μόνο ο πόλεμος ενάντια στους εχθρούς είναι η πεμπτουσία των πραγμάτων. «Η πολιτική σκέψη και το πολιτικό ένστικτο μας δίνουν την ικανότητα να διακρίνουμε τους φίλους από τους εχθρούς». Έτσι έλεγε ο Καρλ Σμιτ κι έτσι γίνεται σ' αυτό το καθαγιασμένο πολιτικό σύστημα. Αυτά που είπε δημόσια ο Αρνάλδο Οτέγκι στη μνήμη της Ολάλια Καστρεσάνα³⁰ ή των τεσσάρων της Μπολουέτα θεωρούνται έγκλημα. Αυτά που επαναλαμβάνουν συνεχώς και αδιαλείπτως για την ηρωική συμπεριφορά του Γκαλίντο και της συμμορίας του, που είναι ήρωες της κοινής κι αόρατης πατρίδας, δεν φαίνεται να έχουν σχέση με τον Ποινικό Κώδικα.

Τι θα συνέβαινε εάν κάθε μέρα -χτες, σήμερα κι αύριο- εκδηλωνόταν η απαίτηση να αμνηστευτούν οι Βάσκοι πολιτικοί κρατούμενοι; Θα ξεσπκωνόταν τέτοιο σκάνδαλο, χειρότερα από το να συνέχιζαν να σκοτώνουν ένα μακαρίτη. Θα συγκλονίζονταν τα θεμέλια του συστήματος. Κι όμως οι ίδιοι επιμένουν πεισματικά ότι είναι «καθήκον» της Κυβέρνησης να δώσει χάρη σ' όλους τους Γκαλίντο και κανένας δεν ενοχλείται. Είναι απολύτως φυσικό. Είναι άνθρωποι του συστήματος. Αποτελούν μέρος της τιμής του αυτού του βασιλευόμενου ολιγαρχικού συστήματος που πολλοί επιμένουν να ονομάζουν δημοκρατία.

Όταν οι ελάχιστοι από τους Βασανιστές που δικάζονται και καταδικάζονται παίρνουν συστηματικά χάρη, όταν οι καταδικασμένοι για υποκλοπές τηλεφώνων της Υπηρεσίας Πληροφοριών συγχωρούνται με αστραπιαία ταχύτητα, όταν οι τρομοκράτες του Κράτους

βρίσκουν αμέσως «κατανόηση» από το Συνταγματικό Δικαστήριο και το σύντομο πέρασμά τους από τις φυλακές στεφανώνεται από τη γενναιοδωρη χάρη της Κυβέρνησης, γιατί οι Γκαλίντο να μένουν ακόμα στη φυλακή των «δικών τους» ανθρώπων; Το παράδειγμα είναι προϋπόθεση του τρόμου και ο τρόμος είναι παράδειγμα για την απουσία ηθικής. Μιλάει η ισχύς όταν σωπαίνει η λογική. Η απαλλαγή των Γκαλίντο είναι απαίτηση των ισχυρών αφεντικών τους.

Δεν τόλμησαν να την συμπεριλάβουν στη μεγάλη χάρη που ωφέλησε έναν και μόνο δίκαιο άνθρωπο (τον Χαβιέρ Γόμες δε Λιάνιο). Τους έμεινε η όρεξη. Ήταν ορισμένοι που πολύ θα ήθελαν να βάλουν στο ίδιο τσουβάλι τους Γκαλίντο και τον δικαστή-ανακριτή του. Όμως η Κυβέρνηση δεν τόλμησε να κάνει τέτοιο πράγμα. Όμως μερικοί βασανιστές απαλλάχτηκαν από κάθε κατηγορία. Στο κάτω-κάτω είναι οι «δήμιοι του Κράτους». Δυστυχώς έπρεπε να αφήσουν γι' αργότερα την απονομή χάριτος στους δολοφόνους του Λάσα και του Θαμπάλα.

Ήδη η δικαστική απόφαση τους έχει απαλλάξει από τα εγκλήματα των βασανιστηρίων και της συμμετοχής σε ένοπλη οργάνωση. Τώρα απομένει η οριστική συγχώρεση. Αυτή είναι η κατάντια του χαριστικού δικαίου στο όνομα του κρατικού οφέλους, στο όνομα της ισότητας και του δημόσιου καλού. Εξάλλου, η Κυβέρνηση μπορεί να παραχωρήσει χάρη χωρίς να δώσει λογαριασμό σε κανέναν για τους λόγους της γενναιοδωρίας της. Ακριβώς όπως οι παλαιοί αυτοκράτορες, ό,τι διατάζουν είναι νόμος.

Είναι πολύ πιθανό η «Μαύρη Βίβλος του Ιντσασουρόντο» να δημοσιευτεί όταν θα κοντεύει να δοθεί μερικώς χάρη στους Γκαλίντο και μαζί με την επίδειξη φιλελευθερισμού των Σωφρονιστικών Ιδρυμάτων να επιτρέψει -όπως ακριβώς στους Μπαριονουέβο, Βέρα και σία- την άμεση αποφυλάκισή τους. Τότε θα έχουμε πλήρη ταύτιση της τιμής του Γκαλίντο και της τιμής του συστήματος.

Τίποτα καλύτερο από το να θυμηθούμε τους ηθικούς συλλογισμούς του Φράνσις Μπέικον. «Ο οίκτος είναι αληθινά σκληρός όταν εξωθεί στη διάσωση εγκληματιών και κακούργων που θα έπρεπε να τιμωρούνται από το ζήφος της δικαιοσύνης. Σ' αυτές τις περιπτώσεις είναι πιο σκληρός από την ίδια τη σκληρότητα. Γιατί η σκληρότητα δεν ασκείται παρά μόνο ενάντια σε άτομα, ενώ αυτός ο ψεύτικος οίκτος, ευνοεί την ατιμωρησία που τροφοδοτεί, εξοπλίζει και εξωθεί όλο το συρφετό των εγκληματιών ενάντια στο σύνολο των έντιμων ανθρώπων».

Όπως όμως δήλωνε ο Μάρκος Αντώνιος, ήταν έντιμοι άνθρωποι ο Βρούτος, ο Κάσιος και άλλοι δολοφόνοι του Ιουλιού Καίσαρα. Γι' αυτό δεν αρκεί να υποστηρίζεις ότι ο οίκτος προς τον Γκαλίντο και τους δικούς του στρέφεται ενάντια στους τίμιους ανθρώπους. Ο Καμύ πίστευε ότι οι δήμιοι είναι πανούκλα. Ακόμα κι όταν είναι φίλοι και σύντροφοί μας; Ακόμα κι αν βασάνισαν και δολοφόνησαν στο όνομα των «έντιμων ανθρώπων», στο όνομα της τιμής και της δόξας του Κράτους; Ο Αλμπέρ Καμύ θα αποκρινόταν κατηγορηματικά ναι. Όμως ο συγγραφέας της πανούκλας δεν είναι στην κυβέρνηση.

4. Ένας δρόμος για την ειρήνη

Ούτε και οι φίλοι μου από την ELKARRI, είναι στην κυβέρνηση. Είναι συγκινητική η συμπεριφορά τους. Πάει πια καιρός που έμαθα να τους εκτιμώ και να τους σέβομαι. Πνιγμένη μέσα σε μια μανικαϊστική κοινωνία, που μπορεί να διαχωρίζει μόνο το άσπρο και το μαύρο, τον Ιησού από το Βαραβά, που έχει ως δόγμα «μαζί μας ή εναντίον μας» και άλλες τέτοιες ομορφιές, μία κοινωνική και πολιτική οργάνωση, ασχολείται αποκλειστικά με την προσπάθεια να δημιουργήσει κλίμα διαλόγου ανάμεσα σε όλες τις δυνάμεις και τις απόψεις που εμπλέκονται στο Βασκικό ζήτημα, χωρίς κανέναν αποκλεισμό, προσπαθώντας να πείσει κι όσους απορρίπτουν τα λόγια ως εργαλείο ειρήνευσης. Είναι πραγματικά αξιοθαύμαστοι άνθρωποι. Ομολογώ ότι η συνήθεια να βλέπω αστρικές αποστάσεις ανάμεσα σ' ορισμένες ομάδες και άτομα, με κάνει να αμφιβάλλω για την ευφυΐα όποιου πιστεύει στην ανάγκη να συμμετέχουν όλοι στο σκηνικό του διαλόγου προκειμένου να μην γίνει ένας κουτσός διάλογος. Μα πώς θα συμμετέχουν όσοι πιστεύουν ότι διάλογος για το βασκικό ζήτημα είναι να ξεσπώνεις φαντάσματα και ξωτικά; Μα όταν η ELKARRI επιμένει, πρέπει να υποχωρήσεις, Δεν υπάρχει άλλη λύση εκτός από την κατανόηση. Πρέπει να συμμετέχουν ακόμα κι αυτοί που δαιμονοποιούν το διάλογο. Ειδάλλως, αν αποκλείσεις ένα μέρος του προβλήματος, αποκλείεις επίσης και ένα μέρος της λύσης.

Είναι εύλογο, όμως τρομερά δύσκολο. Το απλωμένο χέρι της ELKARRI συνέχεια το περιφρονούν, όσοι φοβούνται βαθιά κάθε λογής διάλογο σχετικά με την κατάσταση των Βάσκων. Λένε -με την υποστήριξη της δικαιοσύνης- ότι οι μεσολαβητικές προσπά-

θεις της ELKARRI σημαίνουν ότι είναι ο «χαζός υπηρέτης» του PNV που με την πρόσφατη σύσκεψη, βάζει «πολιτικό κόστος στην ειρήνη». Με μεγάλη άνεση και με παντελή έλλειψη σεβασμού για κάποιον που σε καλεί να πεις ό,τι σκέφτεσαι σε μία συνδιάσκεψη διαλόγου, βγαίνουν και δηλώνουν σοβαρά ότι η ELKARRI «δεν επιδιώκει ένα μοντέλο ειρήνης, αλλά ανεξαρτησία». Άραγε μπορούν ν' αναφέρουν ένα παράδειγμα, όπου η ELKARRI να έχει επιβάλλει τις θέσεις της ή να έχει προσπαθήσει να μαγειρέψει τις απόψεις κανενός; Μήπως είδαν κάποια περίπτωση που η ELKARRI φέρθηκε μονόπλευρα ή κινήθηκε υπογείως, αναγκάζοντας κάποια ομάδα να πει αυτά που θέλει ή εμφανίζοντάς τη διαφορετική;

Λένε ότι δεν βλέπουν «ειλκρίνεια στην ELKARRI στην αντιμετώπιση του προβλήματος, γιατί πάντα επηρεάζεται από τις εθνικιστικές της πτέρυγες.» Καταλάβετε λοιπόν. Δεν γίνεται να είσαι αντικειμενικός και αμερόληπτος αν έχεις μια εθνικιστική πτέρυγα. Δεν μπορείς να μιλήσεις για ειλκρίνεια και εντιμότητα σε άτομα που έχουν μια εθνικιστική προοπτική. Κι όμως τα άτομα αυτά έχουν συγκρουστεί με σημαντικά τμήματα των Βάσκων, τόσο μετριοπαθή όσο και ριζοσπαστικά, για να κάνουν ορισμένα βήματα στον αναγκαίο διάλογο με εθνικιστές και μη εθνικιστές, με συντηρητικούς και προοδευτικούς, με χριστιανούς και άθεους. Ε, λοιπόν όχι. Τίποτα, απόλυτη άρνηση. Και επιπλέον τους βρίζουν και όλοι μαζί επαναλαμβάνουν τη σπουδαία φράση: «Θέλουν να βάλουν πολιτικό κόστος στην ειρήνη»

Μα ποια ειρήνη δεν είχε κόστος; Ποια διαδικασία ειρήνης αναπτύχθηκε και πέτυχε χωρίς διαπραγματεύσεις, υποχωρήσεις και δεσμεύσεις; Ο ποιητής Αντόνιο Ματσάδο το έλεγε πολύ σωστά: «Μόνο ο ηλίθιος μπερδεύει το κόστος και την αξία». Η αξία της ειρήνης είναι ανεκτίμητη, δεν πληρώνεται. Δεν υπάρχει κανένα κόστος, κανένα τίμημα για να την πετύχουμε. Αν μιλάς για το τίμημα της ειρήνης σημαίνει ότι δεν την εκτιμάς, δεν είσαι διατεθειμένος για φοβερές προσπάθειες, θυσίες και ρίσκα που απαιτεί η κατάκτησή της. Δεν υπάρχει σοβαρή συμφωνία, συμμαχία ή συναίνεση που να μην έχει ένα υψηλό κόστος. Όταν δεν έχεις το θάρρος να βαδίσεις αποφασιστικά προς την ειρήνη μπερδεύεις την αξία της με το τίμημά της. Τελικά κυκλοφορούν πολλοί ηλίθιοι στην Κελτιβηρία. Ορισμένοι μάλιστα με σφαίρες στην τσέπη. Η ELKARRI έχει απαντήσει πολύ καλά. Δεν βάζουμε τίμημα στην ειρήνη, ανοίγουμε ένα δρόμο για την ειρήνη. Όμως οι φιλόσοφοι της πολιτικής δεν σταματούν εδώ. «Η αγαπημένη

κορούλα του ΡΝΥ» λένε για την ELKARRI. Παλλακίδα, γκέισα, κτλ. Πόσες Βλακείες πρέπει να επινοήσουν για να δικαιολογήσουν τα αδικαιολόγητα! Να δικαιολογήσουν το απλό γεγονός ότι μια πολιτική παράταξη που έχει θρονιαστεί στην Κυβέρνηση αποφεύγει το διάλογο, την ειρήνη και το λόγο, όπως ο διάβολος το λιβάνι. Πώς θα δικαιολογήσουν αυτό το θέαμα που παρουσιάζουν; Πώς θα επιχειρηματολογήσουν λογικά για την απουσία ενός φόρουμ για την ειρήνη όπου θα συμμετέχουν όλοι οι Βάσκοι, και αυτοί που το προωθούν το νιώθουν «ανάπηρο» εξαιτίας της απουσίας αυτής της πολιτικής παράταξης;

Υπάρχουν ορισμένοι που πάνε ακόμα μακρύτερα. Λένε Βαρύγδουπα ότι η Συνδιάσκεψη για την Ειρήνη βλάπτει το Κράτος Δικαίου. Καθώς φαίνεται, ο πόλεμος, η καταστολή, η αδικία και η βαρβαρότητα ωφελεί τη Δικαιοσύνη ενός πολιτισμένου κράτους. Έτσι σκοπεύουν να πετύχουν την ειρήνη. Ο Καντ έλεγε, ότι η δικαιοσύνη δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς την ειρήνη, ούτε η ειρήνη μπορεί να επιτευχθεί χωρίς δικαιοσύνη. Η δικαιοσύνη βλάπτει το Κράτος Δικαίου; Πρέπει να κάνει κανείς τεράστιες προσπάθειες για να πάρει στα σοβαρά τέτοιες ανοησίες. Ίσως να παρηγορηθούμε κάπως διαβάζοντας τα λόγια του Σπινόζα: «Στη φύση δεν υπάρχει κανένα πράγμα που να μην έχει κάτι άλλο πιο δυνατό και πιο ισχυρό». Το πάθος για την ειρήνη είναι πολύ δυνατότερο από όλες αυτές μαζί τις αθλιότητες.

Όπως είναι φανερό, η κοινή γνώμη του Κράτους από ρουτίνα πιστεύει όλα τα παραμύθια που της σερβίρουν για την ELKARRI. Φυσικά τη θεωρούν ύποπτη για σχέσεις με τον περίγυρο της ETA. Μέχρι και παραδοσιακά μέλη της σοσιαλδημοκρατίας, φίλοι μου, φοβούνται μήπως οι προτάσεις της ELKARRI είναι μολυσμένες από τον ριζοσπαστικό εθνικισμό. Απλώς και μόνο επειδή συναντήθηκα, τρεις-τέσσερις φορές, μαζί με τον Νικολάς Ρεδόντο (τον πατέρα), τον Χουάν Φρανσίσκο Μαρτίν Σέκο, την Κλάρα Άλβαρες και τον Χοσέ Αντόνιο Χιμπερνάτ με τον Γιονάν Φερνάντες που πρότεινε πιθανές μορφές διαλόγου και συναντήσεων για την ειρήνη στην Εουσκαλερία, με κοίταζαν με δυσπιστία διάφοροι, που «εκπλήσσονταν» με τις συναντήσεις μας. Όλες έγιναν στο ξενοδοχείο Αλκαλά, το παλιό Μπάσκ, όπου δολοφονήθηκε ο Γιόσου Μουγουρούθα και τραυματίστηκε βαριά ο Ινιάκι Εσναόλα. Ο Πέπε Ρέι έχει ερευνήσει πολύ καλύτερα απ' ότι ο Γκαρθόν (που έκανε μια επιφανειακή δουλειά χωρίς να εντοπίσει κανέναν από τους δολοφόνους) τις συνθήκες εκείνου του φρικτού επεισοδίου. Ανακάλυψε ύποπτες πα-

ρουσίες πρακτόρων της Υπηρεσίας Πληροφοριών ακόμα και στο εστιατόριο του ξενοδοχείου. Το βιβλίο του «Αλκαλά 20 Νοέμβρη» είναι χωρίς καμία αμφιβολία, η πιο σοβαρή ανάλυση που έχει δημοσιευτεί για εκείνα τα γεγονότα. Ο μοναδικός δολοφόνος που καταδικάστηκε -ο αστυφύλακας Άνχελ Δούκε- σκοτώθηκε σ' ένα παράξενο τροχαίο ατύχημα, ενώ οδηγούσε μηχανή. Ο άλλος φυσικός αυτουργός βρίσκεται στη φυλακή, για τη συμμετοχή του στη δολοφονία του Λάσα και του Θαμπάλα.

Η κουζίνα και το καθιστικό μου, στο σπίτι μου στη Μαδρίτη, βλέπουν ακριβώς στον κήπο δίπλα στην τραπεζαρία του ξενοδοχείου. Εκείνο το βράδυ διάβαζα όταν άκουσα τους πυροβολισμούς. Πέντε-έξι ξεροί κρότοι. Βγήκα στη μικρή βεράντα της κουζίνας και άνοιξα το παράθυρο. Ακούγονταν ουρλιαχτά. Η Πούρα με τράβηξε από το παράθυρο. Είχε ακούσει κι αυτή τους πυροβολισμούς. Την είχαν ξυπνήσει. Σε λίγο μάθαμε από το ραδιόφωνο ότι τα θύματα ήταν ο Μουγουρούθα και ο Εσναόλα. Και οι δύο, προπαντός όμως ο πρώτος, ήταν σε σοβαρή κατάσταση. Δεν είχαν τραυματιστεί ούτε ο Ιδιγόρας, ούτε η Τερέσα Τόδα. Αμέσως τηλεφώνησα σε μερικούς φίλους στη Ντονόστια, που είχαν σχέσεις με τους τραυματίες για να μάθω πώς ήταν και ποια ήταν η εκδοχή τους για το γεγονός. Όλα έδειχναν ότι ήταν δουλειά της άκρας δεξιάς της Αστυνομίας, που γιόρταζε μ' αυτόν τον τρόπο την 20 Νοέμβρη. (Ημέρα θανάτου του Φράνκο σ.τ.μ.).

Ύστερα κατέβηκα στο δρόμο για να διαπιστώσω επί τόπου τι συνέβαινε. Υπήρχαν μερικοί νεαροί που έβριζαν, όχι τους δολοφόνους αλλά τα θύματα. Πήγα και ρώτησα έναν τι συνέβη και τι έκαναν εκεί. «Είναι πουτάνας γιοι» μου αποκρίθηκε. «Οι δολοφόνοι;» τον ρώτησα εξοργισμένος. «Όχι, αυτούς που έφαγαν». «Φύγε από 'δω» του φώναξα εκτός εαυτού. «Εγκληματίες!» Τότε πλησίασε ένας σερβιτόρος του ξενοδοχείου, φίλος μου. Ήταν συγκλονισμένος. «Είναι κτήνη, μια συμμορία κτήνη» μου είπε για τους παλικαράδες που φώναζαν κι έβριζαν τα θύματα. Τον ρώτησα για τους τραυματίες και μου είπε ότι ο ένας ήταν ουσιαστικά νεκρός και ο άλλος βαριά. Τους είχαν πάει ήδη στο νοσοκομείο. Ο Εισαγγελέας Υπηρεσίας -ήταν ο Χοσέ Γκονσάλες Ογιέρρος, που σήμερα είναι μαζί μου στο ίδιο δικαστήριο- είχε έρθει αμέσως. Γύρισα σπίτι με κατάθλιψη.

5. Οι Ένοπλες Δυνάμεις ενάντια στην Τρομοκρατία

Το ζήτημα της κατάργησης της βασκικής Αυτονομίας συνδέθηκε, όπως είπαμε, με το υπέροχο άρθρο 155 του Συντάγματος και με την πρόθεση πραξικοπήματος -που εμφανίστηκε ως κάτι «φυσικό»- από τον Σαμπίνο Φερνάντες Κάμπο, τον κόμη του Λατόρες. Τελευταία όμως συνδέεται και με τη νέα αντιτρομοκρατική καμπάνια που έχει ξεκινήσει μετά την 11 Σεπτεμβρίου. Από εκεί εμπνευσμένος, ο αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού -ο ναύαρχος Μορένο Μπαρμπέρα- είπε πράγματα πολύ νόστιμα στις 10 Οκτώβρη, στο Κοινοβούλιο.

Έτσι μίλησε ο κύριος Γενικός μας Ναύαρχος. «Οι Ένοπλες Δυνάμεις οφείλουν να ενταχθούν στην μάχη ενάντια στην τρομοκρατία και να κοιτάξουν προς το εσωτερικό της Ισπανίας, διότι πρόκειται για μία απειλή ενάντια στην ίδια την επιβίωση της χώρας μας ως Έθνους.» Ο ναύαρχος πρόσθεσε ότι σκεφτόταν πώς θα μπορούσαν να αναλάβουν αποστολές στο έδαφός μας που δεν προβλέπονταν έως σήμερα, «γιατί θεωρούνταν αρκετά τα Σώματα και οι Δυνάμεις Ασφαλείας». Όμως η κατάσταση, σύμφωνα με τη γνώμη του ναύαρχου, έχει αλλάξει τώρα.

Δεν έμεινε πίσω ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού, ο Αλφόνσο Πάρδο δε Σανταγιάνα. Διευκρίνισε ότι πρέπει οι Ένοπλες Δυνάμεις να εγγυηθούν την ασφάλεια από τρομοκρατικές επιθέσεις στο ίδιο το εθνικό έδαφος. Το ζήτημα αυτό θα μας αναγκάσει -είπε- να ενισχύσουμε ορισμένες δυνατότητες του στρατού, όπως τις υπηρεσίες πληροφοριών, την άμυνα ΝΒQ (Πυρηνική, Βακτηριολογική, Χημική) και την «κάλυψη στόχων» που είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι σε πιθανά χτυπήματα. Οι στρατιωτικοί ηγέτες έδειχναν απογοητευμένοι που οι Ένοπλες Δυνάμεις της Κελτιβηρίας δεν συμμετείχαν στην εποποιία του Αφγανιστάν και ήθελαν να ανταμειφθούν με πολεμικά κατορθώματα στο εσωτερικό.

Ύστερα από την αναστάτωση που προκάλεσαν τα λόγια του στην Επιτροπή Άμυνας του Κοινοβουλίου, ο ναύαρχος Μορένο διευκρίνισε ότι εννοούσε «χτυπήματα που προέρχονται από το εξωτερικό, με οργανωμένο τρόπο», όπως αυτά της Νέας Υόρκης και της Ουάσιγκτον και συνεπώς έβγαζε έξω -όπως του είχαν πει τις επιθέσεις της ETA.

Ο υπουργός Άμυνας βιάστηκε να διαψεύσει ότι οι Ένοπλες Δυνάμεις πρόκειται ν' αναμειχθούν στη μάχη ενάντια στην ETA, «που υπερβαίνει τη συνταγματική τους αποστολή». Μήπως όμως ανήκει

στη συνταγματική τους αποστολή η υπεράσπιση της ακεραιότητας της Ισπανίας; Άσχημο μπλέξιμο για τον υπουργό.

Οι επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου βρήκαν τον υπουργό Άμυνας σε περίοδο «αναθεώρησης του Στρατηγικού Δόγματος» της χώρας, δηλαδή, πάνω στη διαδικασία να προσδιορίσει τις απειλές που δέχεται η ασφάλεια της Ισπανίας και των αναγκαίων στρατιωτικών μέτρων για να αντιμετωπιστούν. Ο πρωθυπουργός είχε δώσει εντολή -πριν την 11 Σεπτεμβρίου- να επιταχυνθεί αυτή η αναθεώρηση και να συμπεριληφθεί σε ειδικό σημείο η τρομοκρατική απειλή. Ο Μορένο Μπαρμπερά διαβεβαίωσε τους βουλευτές ότι αυτό «θα γινόταν στην πορεία». «Αιφνιδιαστήκαμε», είπε, «που η τρομοκρατία μπήκε στο πρώτο πλάνο της στρατηγικής ανάλυσης, όμως όχι τόσο πολύ.»

Σύμφωνα με πηγές της στρατιωτικής ηγεσίας, που ήδη αλλάχθηκε από τον υπουργό Τρίλιο, το γεγονός ότι οι Ένοπλες Δυνάμεις τοποθετούν την τρομοκρατία ως την μεγαλύτερη απειλή, δεν σημαίνει ότι θα αντικαταστήσουν το υπουργείο Εσωτερικών στην διοίκηση αυτής της μάχης ή την αστυνομία στη δίωξη αυτών των εγκλημάτων. Δηλαδή, θα συμμετέχουν στη μάχη και στη δίωξη της τρομοκρατίας; Μήπως ο ναύαρχος Μορένο είπε κατά λάθος δημοσίως κάτι που είχε χαρακτήρα εμπιστευτικό κι απόρρητο;

Εκεί καταλήγουν ορισμένοι πρόσθετοι συλλογισμοί σχετικά με την συμμετοχή των Ε.Δ. στην προστασία στρατηγικών εγκαταστάσεων, όπως αεροδρόμια, πυρηνικοί αντιδραστήρες, κεραίες και άλλα συναφή. Αυτό έθετε το πρόβλημα, μεταξύ άλλων, ότι οι στρατιωτικοί δεν είναι -όπως οι αστυφύλακες και οι Γκουάρντια Σιβίλ- όργανα της αρχής και συνεπώς δεν μπορούν να συλλάβουν πιθανούς υπόπτους. Η στρατιωτική ηγεσία επιμένει να δοθεί αυτό το δικαίωμα στα μέλη των Ε.Δ. ή τουλάχιστον στη στρατιωτική αστυνομία. Γι' αυτό θα ήταν απαραίτητη μια νομική μεταρρύθμιση που φυσικά θα έδινε την ευκαιρία και για άλλα πράγματα. Αυτό μας έλειπε. Να κάνουν αστυφύλακες τους στρατιωτικούς. Φυσικά έχουμε ήδη στρατιωτικούς που είναι αστυφύλακες, είναι οι Γκουάρντια Σιβίλ. Όπως βέβαια έχουμε και δικαστές που είναι Γκουάρντια Σιβίλ, ή Γκουάρντια Σιβίλ που ενεργούν σαν δικαστές. Το καταστατικό γαϊτανάκι μας είναι ανεξάντλητο.

Γίνεται ολοένα και πιο φανερό ότι ο ναύαρχος Μορένο δεν πάει κόντρα στο επίσημο κυβερνητικό δόγμα. Λίγο μετά τις επιθέσεις στις ΗΠΑ, ο γενικός γραμματέας Αμυντικής Πολιτικής -Χαβιέρ Χιμένες Ουγάρτε- υπεύθυνος για την αναθεώρηση του

στρατηγικού δόγματος, δήλωσε στη Haka ότι η άμυνα της χώρας, που έχει υποκατασταθεί ως βασική λειτουργία των Ενόπλων Δυνάμεων από τις επιχειρήσεις στο εξωτερικό, θα ξαναγίνει η «κύρια αποστολή» τους. Ο ίδιος ο Αθνάρ χαρακτήρισε την τρομοκρατία ως «τη μεγαλύτερη απειλή για την ασφάλεια της Ισπανίας». Η λογική αυτών των τοποθετήσεων οδηγεί τις Ένοπλες Δυνάμεις να αναλάβουν το βάρος της μάχης ενάντια στην τρομοκρατία. Εάν θεωρηθεί ότι θα ασχολούνται μόνο με την εξωτερική τρομοκρατία και όχι με την εσωτερική, υπάρχει αντίφαση με τις επανειλημμένες τοποθετήσεις της Κυβέρνησης ότι η τρομοκρατία δεν έχει «επίθετα» (άραγε ούτε η κρατική;) και δεν υπάρχει καμία διαφορά ανάμεσα στις επιθέσεις της ETA και του Μπιν Λάντεν.

Πάλι ο στρατός θα βγει στους δρόμους; Πάλι ένα στρατιωτικό σχέδιο τύπου ZEN με ασκήσεις που θα περιλαμβάνουν εικονικές εκτελέσεις πολιτών στα «κατακτημένα» χωριά; Κι έλεγε ο Ουναμούνο: «ας εφεύρουν αυτοί». Αφού εδώ τα εφευρίσκουμε όλα! Είναι άλλωστε γνωστό ότι το πολεμικό πάθος δεν παίρνει ποτέ σύνταξη. Φωτιά και τσεκούρι για όλους τους τρομοκράτες. Ας ετοιμάζονται οι επαναστατημένοι Βάσκοι.

ΠΡΩΤΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΕΟΥΣΚΑΔΙ

1. Η μεγάλη πτήση του Καρέρο Μπλάνκο

Όταν η ΕΤΑ σκότωσε το ναύαρχο Καρέρο Μπλάνκο στις 20 Δεκέμβρη του 1973, ήμουν δικαστής στην Μπέρχα, ένα χωριό της Αλπουκάρας στην Αλμερία, που υπέφερε εξαιτίας της κρίσης στις εξαγωγές επιτραπέζιου σταφυλιού. Ήμουν σε μια υπηρεσιακή επιτροπή, στο Φρεκενάλ δε λα Σιέρα. Για το γεγονός με πληροφόρησε ένας αξιωματικός του δικαστηρίου που τον έλεγαν Χοσέ Σαλμερόν. Με τρόμαξε, όταν είπε ότι πήγαινε στο σπίτι του για «να πάρει το πιστόλ». «Για ποιο λόγο;» τον ρώτησα έκπληκτος. Ήθελε να υπερασπιστεί την Ισπανία από τους κόκκινους και τους αυτονομιστές. Στοιχειώδεις. Με τον ίδιο τρόπο αντέδρασε όλη η αυταρχική δεξιά στο δικαστικό σώμα. Οι αντιφρανκιστές, όλοι λίγο-λίγο πολύ κόκκινοι ή αναρχικοί, ήταν ενθουσιασμένοι. Κατάλαβαν ότι είχε εξουδετερωθεί ένα πολύ σημαντικό εμπόδιο για την κατάκτηση της ελευθερίας, στη μετά τον Φράνκο εποχή.

Όμως έπρεπε να υποκριθούν. Το κυρίως σώμα των υπερασπιστών της ράτσας ήταν ακόμα πολύ ισχυρό σε όλη τη χώρα και φυσικά, σε όλη την επαρχία της Αλμερίας. Ωστόσο ο κόσμος της

αριστεράς σχολίαζε σε στενό κύκλο, ότι η ΕΤΑ -που θεωρήθηκε από την αρχή υπεύθυνη για την επίθεση- είχε προσφέρει πολύ περισσότερα στην αποδυνάμωση του Φρανκισμού απ' ότι η δημοκρατική αντιπολίτευση. Η εικόνα της ΕΤΑ μεγάλωσε θεαματικά στην αντιφρανκική κοινή γνώμη. Για να μάθω τι κλίμα υπήρχε στη Μαδρίτη, τηλεφώνησα σε μερικούς φίλους, μεταξύ αυτών ήταν και ο καθηγητής Τιέρνο Γκαλβάν. Ήταν πολύ προσεκτικός στην κουβέντα μας και μου συνέστησε να είμαι πολύ επιφυλακτικός. Πάντως έδειχνε την αισιοδοξία του. Διορίστηκε αμέσως ο Κάρλος Άριας -ο «Χασαπάκος της Μάλαγας»- και μολοντί δεν ήταν να πανηγυρίζεις, το μικρό πολιτικό του βάρος και το μηδενικό στρατιωτικό του κύρος, οδηγούσαν ένα βήμα μπροστά, προς την αποσύνθεση του φρανκισμού. Οι άλλοι φίλοι μου ήταν πιο αισιόδοξοι από τον Τιέρνο. Στις Comisiones Obreras (Εργατικές Επιτροπές σ.τ.μ.) οι περισσότεροι ηγέτες πίστευαν ότι η εξόντωση του Καρέρο Μπλάνκο ήταν η αρχή της αλλαγής. Οι παλιοί μου φίλοι Σέσαρ Σάντρες, Λουίς Ιπαραγκίρε και Μανόλο Μαντσόν δεν μπορούσαν να κρύψουν τη χαρά τους.

Μολοντί κυριαρχούσε ο φόβος για την τύχη των κατηγορουμένων στη δίκη 1001, που θα άρχιζε ακριβώς εκείνη την 20η Δεκέμβρη του 1973, ο ενθουσιασμός τους ήταν ασύγκριτος. Ήξεραν ότι ο Καρέρο Μπλάνκο ήταν ο στυλοβάτης όλου του πολιτικού οικοδομήματος που προοριζόταν να διαδεχτεί τον Φράνκο. Γύρω του συσπειρώνε όλες τις φράξιες του νέο-Φρανκισμού (τους φαλαγγίτες, τους στρατιωτικούς και τα μέλη του *Opus dei*). Με το διορισμό του στην πρωθυπουργία, έμοιαζαν να εφαρμόζονται βήμα-βήμα όλα τα σχέδια της άρχουσας τάξης και του ίδιου του δικτάτορα. Αφού εξασφαλίστηκε η συνέχεια του Φρανκισμού με την εγκαθίδρυση της μοναρχίας με βασιλιά τον Χουάν Κάρλος, ο διορισμός του Καρέρο Μπλάνκο έβαλε μπρος τους μηχανισμούς της διαδοχής του δικτάτορα όσο ήταν ακόμα εν ζωή.

Ο στόχος της ΕΤΑ ήταν προφανής. Πρώτο, ήθελε να πείσει τον ύστερο φρανκισμό να κάνει ένα άλμα προς τα δεξιά -που θα τον απομόνωνε από τα πλατιά λαϊκά στρώματα και θα τον απομάκρυνε από μεταρρυθμιστικές πτέρυγες της αστικής τάξης που είχαν αρχίσει να συσπειρώνονται γύρω του- ή θα εξωθούνταν προς ένα βεβιασμένο άνοιγμα, που θα επέτρεπε μια πιο βαθιά και ουσιαστική δράση της δημοκρατικής αντιπολίτευσης. Δεύτερη επιδίωξη ήταν η καταστροφή του μύθου ότι είναι άτρωτα τα πιο σημαντικά πρόσωπα του Φρανκισμού (και μάλιστα όσοι, όπως ο

ίδιος ο Καρέρο Μπλάνκο, αποτελούσαν τον πυρήνα διοίκησης του φασιστικού μηχανισμού). Αυτό είχε μεγάλη σημασία.

Απ' ότι φαίνεται, η ETA δεν είχε ξεχάσει ότι ο ναύαρχος ήταν ο υπεύθυνος του Δικαστηρίου για την Καταστολή της Μασονίας και του Κομμουνισμού, ο εμπνευστής της μυστικής αστυνομίας της Ασφαλείας του Κράτους και ο δημιουργός της Υπηρεσίας Πληροφοριών της Προεδρίας της Κυβερνήσεως. Από το 1967 ως το 1970 καθοδηγούσε το σχέδιο διάλυσης της ETA. Είχαν συλληφθεί, βασανιστεί και καταδικαστεί σε άπειρα χρόνια φυλάκισης αρκετές εκατοντάδες μέλη της ένοπλης οργάνωσης, από τα εντελώς αυθαίρετα δικαστήρια-φαντάσματα. Επίσης, η ηγεσία της ETA φαινόταν να δίνει απάντηση για το θάνατο τόσο εξαιρετικών μελών της όπως ο Ευστάκιο Μεντισάμπαλ (19 Απρίλη 1973), ο Γιον Γκοϊκοετσέα, ο Μπενίτο Μουχίκα, ο Μικέλ Μαρτίνες δε Μούργια και ο Γιονάν Αρανγκούρεν.

Αυτές τις εντυπώσεις αποκόμισα από τους συνομιλητές μου στη Μαδρίτη. Μολονότι η ETA είχε αναλάβει την ευθύνη της επίθεσης, που την θεωρούσε «δίκαιη εκτέλεση», σ' ένα ανακοινωθέν την ίδια μέρα που απευθυνόταν στην «διεθνή κοινή γνώμη», ο Σαντιάγο Καρίγιο δήλωσε την επόμενη στην Ουμανιτέ: *«Οι συνθήκες θανάτου του Καρέρο Μπλάνκο είναι πολύ περίεργες... Οι εκδοχές που έχουν δοθεί ως τώρα είναι πολύ αντιφατικές και ύποπτες. Όλα αυτά μας κάνουν να υποθέσουμε ότι θέλουν να εκμεταλλευτούν το γεγονός για να σκληρύνουν την καταστολή».*

Παροιμιώδης η διορατικότητα του Καρίγιο. Την επόμενη μέρα η Ουμανιτέ αναδημοσιεύει ένα ανακοινωθέν της Εκτελεστικής Επιτροπής του Κομμουνιστικού Κόμματος. Έλεγε: *«Το χέρι που αποφάσισε την εκτέλεση ακόμα είναι άγνωστο. Πάντως, είναι χέρι έμπειρων επαγγελματιών που διαθέτουν ισχυρή κάλυψη. Δεν φαίνεται να είναι χέρι ερασιτεχνών, οι οποίοι με ανεύθυνο τρόπο αναλαμβάνουν την ευθύνη για την επίθεση, βοηθώντας με τον τρόπο αυτό να καλυφθούν οι πραγματικοί αυτοιργοί».* Όπως κατάφερα να μάθω αργότερα, το ΚΚΙ υποδείκνυε ισχυρά άτομα του ίδιου του Φρανκισμού, τα οποία καθώς φαινόταν, δεν ήταν άσχετα με το παράξενο ατύχημα όπου έχασε τη ζωή του ο Φερνάντο Ερέρο Τεχεδór. Αυτός, μαζί με τον Καρέρο Μπλάνκο, ήταν το πολυτιμότερο στήριγμα της Μοναρχικής επιλογής με τον Χουάν Κάρλος, σε αντίθεση με όσους υποστήριζαν -όπως η Κάρμεν Πόλο, ο Κάρλος Άριας και ο Χοσέ Σολίς- το ξάδερφό του Αλφόνσο δε Μπορμπόν Νταμπιέρε, που ήταν παντρεμένος με την

εγγονή του Φράνκο. Στο κάτω-κάτω ο ίδιος ο Φράνκο είχε οργανώσει παρόμοια ατυχήματα -όπως αυτό του υποστράτηγου Χουάν Μπουιτίστα Σάντρες- και δεν θα ήταν διόλου παράξενο να έκανε το ίδιο και με τον Ερέρο Τεχεδór και τον Καρέρο Μπλάνκο. Και οι δύο ήταν εμπόδια ισχυρά στην αντιπολίτευση της επιλογής του Χουάν Κάρλος.

Η Ουμανιτέ δημοσίευσε επίσης δηλώσεις όπου ένα υποτιθέμενο μέλος της ETA απειλούσε ν' «τινάξει στον αέρα» το Μετρό της Μαδρίτης ή να «σκοτώσει χίλιους πολίτες», αν άγγιζαν μια και μόνη τρίχα κάποιου πολιτικού πρόσφυγα. Αυτό ανάγκασε την ETA να βγάλει ένα ανακοινωθέν στις 26 Δεκέμβρη, όπου απέρριπτε αυτές τις δηλώσεις, *«που δεν μπορεί παρά να προέρχονται από προβοκάτορες ή από την ανεύθινη φαντασία κάποιου δημοσιογράφου»*. Αφού κατηγορήσε με υπαινιγμούς το ΚΚΙ για το γεγονός, η ETA προσέθετε: *«Είμαστε Βάσκοι επαναστάτες και όχι δολοφόνοι τρομοκράτες. Διακρίνουμε τους φίλους μας από τους εχθρούς μας. Στους τελευταίους περιλαμβάνουμε μόνο τους μεγάλους Ισπανούς καπιταλιστές και όλο το μηχανισμό της φασιστικής εξουσίας. Και στον αγώνα μας για την ανεξαρτησία και το σοσιαλισμό στο Εουσκάδι, θεωρούμε συμμάχους μας τους εργάτες και όλους τους λαούς του Ισπανικού Κράτους.»*

Όταν σχολίασα όλα αυτά με τον καλύτερο φίλο μου στην Μπέρχα -το γιατρό Πέπε Κάμπα- αποφασίσαμε ότι το γεγονός άξιζε να το γιορτάσουμε με μια πρόποση. Κάναμε πολλές προπόσεις στο συνηθισμένο στέκι μας της Καέτε, στην πλατεία της αγοράς. Ο Πέπε μου είπε ότι στο στρατόπεδο της Γκουάρντια Σιβίλ -που ήταν κοντά στην κλινική του- τα είχαν εντελώς χαμένα. Κανένας δεν ήξερε τι να υποθέσει. Ο φίλος μου ο Κάμπα είναι άνθρωπος με δημοκρατικές και προοδευτικές απόψεις και ποτέ δεν είχε την παραμικρή σχέση με τον Φρανκισμό. Πάντοτε τον ενοχλούσε αφάνταστα η αλαζονεία και οι διαταγές των «κυρίων», και ήταν ακραίος αντιμιλιταριστής. Γεννημένος στο Μοτρίλ, από φτωχή οικογένεια, αγωνίστηκε σκληρά για ν' ανοίξει ένα δρόμο στη ζωή. Σ' αυτόν τον αγώνα του διαμόρφωσε την προσωπικότητά του ως άνθρωπος και ως γιατρός. Το πάθος του για τη δικαιοσύνη και η αγανάκτησή του για την αδικία, τον οδήγησαν να καταγγείλει την απίστευτα εγκληματική συμπεριφορά του προηγούμενου δικαστή της Μπέρχα. Τα είχε βάλει με τον Πέπε γιατί ενοχλούνταν που ο Πέπε τον περιφρονούσε δημοσίως.

Με τον Πέπε Κάμπα κι εμένα έκανε παρέα κι ο Σαλβαδόρ Ρόμπλες, φίλος των Βάσκων, περιπετειώδης τύπος, σοσιαλιστής με

εκρηκτικό χαρακτήρα. Ήταν απόλαυση να τον ακούς να μιλάει για τα επαγγέλματα που είχε κάνει στη ζωή του, για τις περιπλανήσεις του στη χώρα των Βάσκων και την άποψή του για την ελευθερία. Εκείνη την 20η Δεκέμβρη τους είπα -στον Πέπε και τον Σαλβαδόρ- το ποιηματάκι που κυκλοφορούσε στη Μαδρίτη από το 1967 για τον Καρέρο Μπλάνκο:

*Αν πεθάνει ο ναύαρχος
Μην τον θάψετε στη στεριά
Πετάξτε τον στη θάλασσα
Με τα κέρατα μηροστά
Για να καρφωθεί βαθιά.*

Επειδή οι κόρες μου το είχαν μάθει και το επαναλάμβαναν όπου έβρισκαν, θα μπορούσαμε να βρούμε τον μπελά μας. Ευτυχώς δεν είχαμε πρόβλημα.

Ο θάνατος του Καρέρο ξεσπάρωσε ένα φοβερό κύμα καταστολής σε όλη τη χώρα. Έφτασε μέχρι και το δικαστικό σώμα της Μπέρχα. Λίγες μέρες μετά τη μεγάλη πτήση του ναυάρχου, η Γκουάρντια Σιβίλ της Ιταλίας -ένα όμορφο χωριό λίγα χιλιόμετρα από την Μπέρχα- συνέλαβε κι έφερε στο δικαστήριο, τρία παιδιά που παραπέμφθηκαν στο Δικαστήριο Δημόσιας Τάξης (ΔΔΤ). Η κατηγορία ήταν για παράνομο συνεταιρισμό -ήταν κομμουνιστές- και παράνομη προπαγάνδα. Στις κατηγορίες υπήρχε ο υπαινιγμός ότι πιθανόν να ήταν σ' επαφή με «αυτονομιστικά κινήματα», ειδικότερα με τον βασκικό εθνικισμό και με την ίδια την ETA. Στις καταθέσεις τους και οι τρεις επέμεναν ότι ήταν κομμουνιστές, μα εγώ τους έπεισα χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια, (ο βοηθός που ήταν στη γραφομηχανή ήταν ουδέτερος) ότι δεν ενδιέφερε κανέναν που το παραδέχονταν και συνεπώς δεν χρειαζόταν να κατηγορούν τον εαυτό τους.

Ύστερα κάθισα να σκεφτώ τι θα κάνω. Η αλήθεια είναι ότι φοβόμουν να διατάξω την απελευθέρωσή τους αμέσως, ανακοινώνοντας στο ΔΔΤ ότι ήταν στη διάθεσή του. Ενώ ζύγιαζα την κατάσταση, μπήκε στο γραφείο ο Χοσέ Σαλμερόν κι είπε ότι οι Γκουάρντια Σιβίλ περίμεναν απ' έξω για να τους πάρουν το συντομότερο. Αυτό μ' έκανε να πάρω την απόφασή μου. Δεν μπορούσα να το ανεχτώ αυτό. Αν το Δικαστήριο Δημόσιας Τάξης τους ήθελε, ας διέταζε την προφυλάκισή τους. Εγώ πάντως τους άφησα ελεύθερους. Ανακοίνωσα την απόφασή μου στο ΔΔΤ κι έστειλα

τη δικογραφία. Πρέπει να ομολογήσω ότι ήταν πολύ δύσκολο και φοβόμουν για πολύ καιρό την οργισμένη αντίδραση του συστήματος. Τελικά δεν υπήρξε.

Ωστόσο είχε κάποιες απρόβλεπτες συνέπειες. Ο δικηγόρος που συνόδευε τους τρεις νεαρούς -που ήρθε να μιλήσει μαζί μου μόνο λίγα λεπτά πριν από την κατάθεσή τους- ζήτησε από τις οικογένειές τους ένα απίστευτο ποσόν για αμοιβή. Μου το είπε η μητέρα των δύο, που ήρθε να με βρει στο γραφείο μου. Ο δικηγόρος τους διαβεβαίωσε ότι τα μισά απ' όσα ζητούσε -μισό εκατομμύριο πεσέτες- ήταν για το δικαστήριο. Ενεργούσε έτσι λόγω συνήθειας, γιατί ο προκάτοχός μου στο δικαστήριο καταδικάστηκε για εξήντα περιπτώσεις δωροδοκίας και έξι ευνοϊκής μεταχείρισης. Καταδικάστηκε σε τρία χρόνια φυλακή για κάθε αδίκημα και ύστερα πήρε χάρη από τον ίδιο τον Φράνκο. Η δύστυχη γυναίκα δεν παραξενεύτηκε καθόλου για την «μοιρασιά» του ποσού. Διέταξα να φέρουν αμέσως τον δικηγόρο στο γραφείο μου και απαίτησα να επιστρέψει αμέσως τα χρήματα, ειδάλλως θα ενεργούσα καταλλήλως εναντίον του. Μπορούσε απλώς να κρατήσει το ποσό που λογικά του ανήκε για την εργασία του. Την εκτίμησε σε πενήντα χιλιάδες πεσέτες. Η ιστορία κακοφάνηκε στο Δικηγορικό Σύλλογο της Αλμερίας, όμως δεν υπήρξε καμία επίσημη αντίδραση.

2. Από την Μπέρχα στη Σιγουένσα: Μαδρίτη

Πάντως, ο θάνατος του Καρέρο Μπλάνκο δυνάμωσε την επιθυμία μου να έρθω πιο κοντά στη Μαδρίτη. Εξάλλου, από στιγμή σε στιγμή μπορεί να έβγαινε σε προκήρυξη η θέση που κατείχα ως προσωρινά τοποθετημένος. Συνάμα ήθελα να βρίσκομαι κοντά στην πρωτεύουσα σε τέτοιες εποχές φορτωμένες με ερωτηματικά και ελπίδες. Η Πούρα συμφωνούσε με τις σκέψεις μου και το σχέδιο άρεσε και στις κόρες μου. Όταν βρέθηκε κενή θέση στη Σιγουένσα, ένα δικαστήριο με ελάχιστη δουλειά που θα μου επέτρεπε να μένω στη Μαδρίτη, φύγαμε για εκεί. Εξάλλου, γραμματέας του δικαστηρίου ήταν ο Αντόνιο Γόμες Μπράβο, που τον ήξερα από τα εξαιρετικά λόγια του Μανουέλ Γκονσάλο Γκόμες Χιλ, επίσης γραμματέα δικαστηρίου, στο Φρεχενάλ δε λα Σιέρα, την πρώτη μου θέση εργασίας.

Επειδή ο Γόμες Μπράβο είχε καλούς φίλους που δούλευαν στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης, μάθαινε από αυτούς πληρο-

φορίες από την Προεδρία. Υπήρχαν σοβαρές ανησυχίες για την κατάσταση με τους Βάσκους ύστερα από την πτήση του Καρέρο Μπλάνκο. Η πλειοψηφία έτεινε προς αυστηρότερα μέτρα καταστολής και μεγαλύτερο αποκλεισμό. Ήταν η περίοδος του Σαν Μαρτίν Βαλβέρδε, του Μπλάνκο και άλλων δασκάλων του Βρόμικου πολέμου. Το σύστημα κινδύνευε και γινόταν ιδιαίτέρως επικίνδυνο, σαν λαβωμένο ζώο. Είχα βρει μόνιμη οικογενειακή κατοικία στη Μαδρίτη κι έτσι είχα τακτική συνεργασία με τον Τιέρνο Γκαλβάν -που ετοιμαζόταν να ιδρύσει το PSP (Λαϊκό Σοσιαλιστικό Κόμμα σ.τ.μ.) αφού έχασε τις προσδοκίες του από το PSI (Σοσιαλιστικό Κόμμα του Εσωτερικού σ.τ.μ.) όταν αναδιοργανώθηκε στο εσωτερικό το PSOE. Τότε μπήκα και στην οργάνωση Δημοκρατική Δικαιοσύνη, που ήταν μέλος της Δημοκρατικής Ένωσης. Πρόεδρος ήταν ο Αντόνιο Γκαρθία Τρεβιχάνο, ένα από τα πιο σπουδαία και πρωτοπόρα μυαλά που έχω γνωρίσει. Στην Ένωση συμμετείχε ο Ενρίκε Λασάρτε, από το PNV, άτομο που ο Αντόνιο το θαύμαζε για την αφοσίωση του.

Μία ομάδα Βάσκων διανοουμένων κυκλοφόρησε το καλοκαίρι του 1974, ένα πρόγραμμα δέκα σημείων, ενάντια στην πρόταση της λεγόμενης Δημοκρατικής Ένωσης³¹. Προκάλεσε κλονισμούς στην Προεδρία της Κυβέρνησης. Το πρόγραμμα ήταν το εξής:

1. Ο σεβασμός της πολιτικής προσωπικότητας των λαών των Βάσκων, των Γαλικιανών και των Καταλανών, δεν επιτρέπει να θεσμοθετηθεί ως ιερή και απαράβατη αρχή η ενότητα του Κράτους.

2. Τα πολιτικά και κοινωνικά Τμήματα της Αστυνομίας και οι παραστρατιωτικές οργανώσεις που λειτουργούν με την επίβλεψη της αστυνομίας στην ίδια κατεύθυνση, πρέπει να δώσουν λόγο για τις πράξεις τους, τις τωρινές και τις παλαιότερες.

3. Είναι εξίσου υπεύθυνα τα στελέχη του τακτικού Στρατού που ενέχονται σε κατασταλτικές δραστηριότητες ενάντια στο λαό, στο παρόν και το παρελθόν.

4. Πρέπει να διαλυθεί κάθε φασιστική οργάνωση, ένωση ή κόμμα, και τα μέλη τους να παραπεμφθούν στις αρμόδιες αρχές.

5. Γενική Αμνηστία για κάθε πράξη που θεωρήθηκε αδίκημα, εφόσον τα κίνητρά του ήταν πολιτικά, με σκοπό την πάλη ενάντια στο ισχύον πολιτικό καθεστώς του Κράτους.

6. Την απαίτηση των αντίστοιχων ευθυνών για τη διαφθορά και την εκμετάλλευση του πολιτικού συστήματος (Μαρέσα, Ρεδοντέλα, κλπ.)

7. Κατάργηση και καταγγελία κάθε διεθνούς σύμβασης που έχει σκοπό την καταστολή των λαών (Ιβηρική Συμμαχία Φράνκο-Σαλαζάρ, αμερικάνικες βάσεις, Αμυντικό Σύμφωνο ΗΠΑ-Ισπανίας κλπ.)

8. Πρέπει το Κράτος να παραιτηθεί άμεσα από κάθε κατοχή στο αφρικανικό έδαφος.

9. Ο ρεφορμισμός, ο ρεβιζιονισμός και η συνεργασία με μερίδες του Φρανκισμού, βοηθούν απλώς στην ενδυνάμωση του καθεστώτος και δεν μπορούν να οδηγήσουν στην πτώση του.

10. Είναι αναγκαίο να καταγγελθεί η τακτική που εφαρμόζει στο Εουσκάδι το ΚΚ για τη δημιουργία «Τράπεζας διαλόγου για το Εουσκάδι», αποκλείοντας κάθε μάχιμο κόμμα, ομάδα ή προσωπικότητα, ενώ συγκαλεί μονάχα κόμματα και άτομα συντηρητικής ιδεολογίας για να μπορέσει να ελέγχει την επιτροπή.

Η ETA απάντησε στα δέκα σημεία με μια κεντρική θέση: Το επαναστατικό κίνημα στο Εουσκάδι είχε φτάσει σε τέτοια σημεία ριζοσπαστισμού, που δεν γινόταν να δεθχεί μια εναλλακτική λύση που θα το «εξίσωνε» με τους υπόλοιπους λαούς του ισπανικού κράτους. Μολονότι η ETA ήταν ενάντια στην Δημοκρατική Ένωση, την οποία θεωρούσε συντηρητική, σοβινιστική και *«ανάχωμα που χρησιμοποιεί η ολιγαρχική εξουσία ενάντια στη λαϊκή ορμή»* (πράγμα που ήταν μεγάλο σφάλμα), δεν συμμεριζόταν τις χλιαρές εθνικιστικές θέσεις στο δεκάλογο των Βάσκων διανοουμένων και τη μικρή του μαχητικότητα. Τους αντιπρότεινε ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα εθνικών διεκδικήσεων, κατήγγειλε το ΚΚΙ και το PNV για «προδοσία», αφού προτίμησαν να συνεργαστούν με κομμάτι του Φρανκισμού, «αντί να πυκνώσουν τις γραμμές των επαναστατών, που μάχονται ενάντια στην ισπανική ολιγαρχία και το «Φασιστικό Κράτος», πρότεινε επίσης να συμπεριληφθεί ένας κατάλογος μέτρων «κοινωνικού περιεχομένου». Ωστόσο, δήλωσε σ' αυτή την ομάδα των διανοουμένων *«την πρόθεσή μας για ενότητα»*, κάτι που τρόμαζε βαθιά τους κύκλους του Κάρλος Άριας, που πάσχιζαν να απομονώσουν την ETA για να την καταστείλουν πιο εύκολα και χωρίς «παράπλευρες απώλειες».

Οι φίλοι από την Προεδρία είχαν κάποιες πληροφορίες από το περιβάλλον του Άριας, μέσω του Αντόνιο Ογιαρσάμπαλ και του Χουάν Αντόνιο Αντρέου (που τον έλεγαν ο «χαπάκις» γιατί ήταν γιος ή εγγονός του γιατρού Αντρέου). Και οι δύο ήταν διπλωμάτες, μα δεν φοβούνταν και δεν είχαν καμία εμπιστοσύνη στην ακροδε-

ξιά, ή τις αστυνομικές και παραστρατιωτικές ομάδες που ήθελαν να κερδίσουν την εύνοια του Άριας. Έλεγαν, ακόμα, ότι ο Άριας το μόνο που περίμενε ήταν πότε θα φύγει από την Προεδρία για να πάει στο σπιτάκι του και δεν καταλάβαινε γρι από το βασκικό πρόβλημα. Επιπλέον, δεν είχε καμιά αποτελεσματική πληροφόρηση. Τόσο ο Αντρέου όσο και ο Ογιαρσάμπαλ αντέκρουαν τις φοβίες του Άριας προς τον Χουάν Κάρλος, διότι καθώς φαινόταν τον επηρέαζε πολύ η Κάρμεν Πόλο. Η δύναμη του Ογιαρσάμπαλ βρισκόταν στη στενή σχέση που είχε με το Στέιτ Ντιπάρτμεντ των ΗΠΑ. Πράγματι, μέχρι πρόσφατα ήταν πρέσβης στην Ουάσινγκτον.

3. Η δολοφονία του Πουτς Αντίκ και το εστιατόριο Ρολάντο

Στις 9 Γενάρη του 1974 έγινε στη Βαρκελώνη το στρατοδικείο ενάντια στους αγωνιστές του ΜΙΛ³². Ο Σαλβαδόρ Πουτς Αντίκ καταδικάστηκε σε θάνατο, κάτι που προκάλεσε τρομερή αντίδραση στην δημοκρατική αντιπολίτευση και ιδιαίτερα στο Εουσκάδι. Η ΕΤΑ κυκλοφόρησε ένα ανακοινωθέν που υποστήριζε τον καταδικασμένο στο όνομα του προλεταριακού διεθνισμού και της αντιφρανκικής ενόπτητας. Ο Πουτς Αντίκ εκτελέστηκε στις 2 Μαρτίου. Δεν ίδρωσε το αφτί του στρατηγού Φράνκο από την πολιτική καμπάνια που έγινε για την αλλαγή της ποινής. Ήταν πρόσφατος ο θάνατος του Καρέρο Μπλάνκο και ήθελε να δείξει αδιαλλαξία.

Η στρατιωτική δικαιοσύνη εξακολουθούσε να υπακούει σε διαταγές. Ο θάνατος του Πουτς Αντίκ μεγάλωσε την αποστασιοποίηση ορισμένων μετριοπαθών πολιτικών από το καθεστώς. Διαπίστωναν ότι είναι αδύνατο να μεταρρυθμιστεί το καθεστώς από τα μέσα. Κι όχι μόνο αυτό. Όλο και περισσότερα άτομα έβλεπαν με καλό μάτι τη βίαιη δράση ενάντια στο καθεστώς και έλπιζαν ότι η ΕΤΑ θα «συνεχίσει να χτυπάει σκληρά» και μετά την ανατίναξη του Καρέρο. Στους πολιτικούς κύκλους της Μαδρίτης «το πνεύμα της 12 Φεβρουαρίου» του Κάρλος Άριας, δεν ήταν παρά μια μασκαράτα που είχε μοναδικό στόχο την επιβίωση. Κατά τ' άλλα, η καταστολή -ιδιαίτερα στο Εουσκάδι- καλά κρατούσε, ήταν ρουτίνα. Ήταν η μοναδική απάντηση ενός καθεστώτος, που όπως ο αρχηγός του, έπνεε τα λόισθια.

Άξαφνα, μέσα σε υποσχέσεις για ανοίγματα που κανέναν πια δεν ξεγελούσαν, ήρθε η τραγωδία στο εστιατόριο Ρολάντο, πλάι στη Γενική Διεύθυνση Ασφαλείας, στην Πουέρτα δελ Σολ της Μα-

δρίτης. Εκείνη τη 13 Σεπτέμβρη του 1974 συγκρόνησε τα θεμέλια του συστήματος. Έντεκα νεκροί και εβδομήντα ένας τραυματίες, σε μόλις ελάχιστα μέτρα από το σημαντικότερο αστυνομικό κέντρο της χώρας. Εξάλλου ήταν ένα τυφλό χτύπημα. Μολονότι στο εστιατόριο κυρίως σύχναζαν αστυνομικοί και χαφιέδες, υπήρχαν επίσης άτομα άσχετα. Η αστυνομική έρευνα δεν ασχολήθηκε με αποχρώσεις και περιπλοκές, η έκρηξη ήταν έργο της ETA πάει και τέλειωσε.

Σε τίποτα δεν ωφέλησε που η ηγεσία της ETA το διέψευσε, μέσα σε 48 ώρες. Επειδή η αστυνομία απέδιδε την ενέργεια στο στέλεχος της ETA Χουάν Μανουέλ Γαλαράγα Μεντισάμπαλ, η ETA το αρνήθηκε, απαντώντας ότι ο Χουάν Μανουέλ την ημέρα εκείνη βρισκόταν στο βόρειο Εουσκάδι και υπήρχαν «ισχυροί μάρτυρες» που μπορούσαν να το επιβεβαιώσουν. Η απόδοση της ευθύνης για την ενέργεια στην ETA ήταν γενική, από την αστυνομία και τους πολιτικούς του καθεστώτος. Γι' αυτό το λόγο, η εθνική διοίκηση της ETA κυκλοφόρησε στην Τολόσα, στις 17 Οκτωβρίου του 1974, ένα ανακοινωθέν κι επέμενε ότι δεν είχε καμία σχέση. Για την επίθεση στο εστιατόριο κατάγγειλε τους «*ακραία φασιστικούς πυρήνες, που έχουν στενές διασυνδέσεις με ορισμένους πολιτικούς κύκλους της Ισπανίας*». Ο στόχος τους ήταν να προκαλέσουν μια κρίση στην καρδιά του καθεστώτος, «*για να ενισχυθεί η εσωτερική ενότητα γύρω από την πιο αδιάλλακτη πτέρυγα*». Αυτά έλεγε η ETA.

Η Αστυνομία εξακολουθούσε όμως να κυνηγάει τον Γαλαράγα και επίσης, τον Χοσέ Μαρία Αρουμπαρένα, και μια ομάδα αριστεριστών με επικεφαλής τη Γενοβέφα Φόρεστ. Εκεί επικέντρωσαν τις έρευνες. Η ίδια όσο και ο Αλφόνσο Σάστρε -σύντροφος και άντρας της- κλείστηκαν στη φυλακή του Καραμπαντσέλ. Για την Εύα Φόρεστ οι φίλοι μου από την Εφημερίδα της Κυβέρνησης άκουγαν δαντικές ιστορίες, όπου παρουσιαζόταν ως φοβερή τρομοκράτισσα και καταδότηρια. Γι' αυτό όταν έφτασε στα χέρια μου το ποίημα του Σάστρε από τη φυλακή, στις 24 Οκτώβρη, που το έγραφε στο γιο του, συγκλονίστηκα βαθιά:

*«Αγαπημένε μου Χουάν
(που είσαι τόσο μακριά και τόσο κοντά
από την πληγωμένη και φυλακισμένη μου καρδιά)
να ξέρεις πως εγώ, μ' όλα αυτά κρατιέμαι στη ζωή,
για μια ευγενική υπόθεση.*

*Η μπτέρα σου κι εγώ -ωραία ταιριασμένοι-
Στεκόμαστε ορθοί, τα γόνατά μας
Δεν γνώρισαν το χώμα,
Και πιστεύουμε ακλόνητα
Στη ζωή και τις αρχές της.»*

Αυτό δεν ταίριαζε διόλου με τις αθλιότητες που διέδιδαν για τη Γενοβέφα. Πράγματι, η ανάκριση -που συνοδεύτηκε από φοβερά βασανιστήρια- ήταν παράλογη και αδιέξοδη. Έμπλεξαν άτομα που ποτέ δεν είχαν καμία σχέση με τη βία και η τραγωδία της οδού Κορέο χρησίμευσε ως πρόφαση -αν και ελάχιστες προφάσεις χρειάζονταν ή καμία- για να σφίξουν ακόμα περισσότερο το ζυγό της καταπίεσης. Οι τελευταίες στιγμές ενός αυταρχικού καθεστώτος είναι εξαιρετικά καταπιεστικές, τότε χρησιμοποιούν αδιακρίτως τη βία.

Εκείνη την εποχή, οι Βάσκοι -εκτός από το ποδόσφαιρο και την ETA- δεν υπήρχαν πρακτικά στη Μαδρίτη. Ήταν κάποιοι παράξενοι άνθρωποι που κανένας δεν τους γνώριζε πολύ καλά. Δεν θυμάμαι να υπήρχε κάποιος Βάσκος στη PSP -τουλάχιστον σε κάποια στελεχική θέση. Από τους φίλους μου, μόνο ο Χουλιάν Σεράνο Πουέρτολας, που είχε υπηρετήσει στη Ντονόστια, μιλούσε για τη Χώρα των Βάσκων με κάποιες γνώσεις για την υπόθεση και με μεγάλη αγάπη. Αργότερα θα μάθαινα από τον Χουάν Μαρί Μπαντρές και από τον Χαβιέρ Ορτίς, για την άφογη στάση του μπροστά στην αλαζονεία των φασιστών και στα βασανιστήρια. Με το νόμο όπλο στο χέρι του, καταδίωξε ένα υψηλά ιστάμενο πρόσωπο του καθεστώτος -τον Βαλένθια Ραμόν. Σε τέτοιο σημείο που για να τον καλύψουν, τον διόρισαν Εθνικό Σύμβουλο του Κινήματος. Όταν η αστυνομία συνέλαβε τον Χαβιέρ Ορτίς -τον σακάτεψαν στο Μπούργκος και στο ταξίδι για τη Ντονόστια- αναγκάστηκε να τον αφήσει ελεύθερο αμέσως. Μάλιστα ασκήθηκε δίωξη ενάντια στους βασανιστές του.

4. Στη Χώρα των Βάσκων. Στην αρχή η Τολόσα

Το δικαστήριο της Σιγουένσα δεν απαιτούσε πολύ δουλειά και μου άφηνε αρκετό ελεύθερο χρόνο. Όμως ξαφνικά ο υπουργός Δικαιοσύνης -Φρανσίσκο Ρουίς Χαράμπο- έβγαλε ένα υπουργικό διάταγμα που προέβλεπε την υποχρεωτική μετάθεση των παλαιότε-

ρων δικαστών από τα πρωτοδικεία -όπως αυτό της Σιγουένσα- που υπηρετούσαν σε εφετεία που είχαν κενές θέσεις. Η Τολόσα ήταν τέτοια περίπτωση και μου έτυχε εμένα. Ήταν την άνοιξη του 1975. Η μοναδική φορά που είχα πατήσει βασκικό έδαφος ήταν στις αρχές του 1972, όταν η Πούρα κι εγώ κάναμε ένα ταξίδι στην Αστουρία, την Καντάβρια και τη Βισκαία. Θέλαμε να διαλέξουμε ένα μέρος, για να ζητήσω την τοποθέτησή μου εκεί όταν θα τελείωνα τη Σχολή Δικαστών.

Όταν κουβέντιασα με τους συναδέλφους μου ότι πήγαινα στην Τολόσα, μου περιέγραψαν πολύ δυσάρεστες καταστάσεις. Εκεί θα καταλάβαινα πόσο πολύ υποτιμούσαν τους δικαστές στη Χώρα των Βάσκων. Ένας συνάδελφος του ίδιου έτους μ' εμένα, μου είπε ότι με το ζόρι σου έλεγαν καλημέρα και σημασία δεν σου έδιναν στα καφενεία, όπου πάντα σε σερβίριζαν τελευταίο. Ο δικαστής ήταν πραγματικά φοβισμένος. Είχα μείνει έκπληκτος και είχα τρομάξει. Δεν γνώριζα από πρώτο χέρι τίποτα και δεν είχα φίλους στη Χώρα των Βάσκων. Και σαν να μην έφταναν όλα αυτά, το δικαστήριο της Τολόσα είχε αναλάβει την υπόθεση αναπηρίας του Χοσέ Αντόνιο Γκαρμεντία (Τούπα), ο οποίος έμεινε ανίκανος διανοητικά από ένα πυροβολισμό στο κεφάλι, όταν τον συνέλαβαν.

Ν' αφήσω τη Σιγουένσα και να πάω στη Τολόσα μου φαινόταν το πιο πικρό ποτήρι που έπρεπε να πιω, έτσι όπως μου περιέγραφαν την κατάσταση. Την εποχή εκείνη, στο δικαστικό κλάδο μιλούσαν για την «ηλεκτρονική δικαιοσύνη» που εφαρμόζε ο Χοσέ Χαράμπο. Είχε το συνήθειο να τηλεφωνάει στους δικαστές, σαν να ήταν ο επιστάτης τους, και να τους διατάζει τι να κάνουν στη δουλειά τους. Δεν υπήρξε άλλος υπουργός Δικαιοσύνης που να συγκρίνεται μαζί του. Έγινε περιβόητη στους δικαστικούς κύκλους η ομιλία του στην τελετή ανάληψης της θέσης του Γενικού Διευθυντή Δικαιοσύνης, όταν δήλωσε ότι μια ετυμηγορία σύμφωνη με το Δίκαιο μπορεί να είναι άδικη ετυμηγορία εάν βλάπτει τα συμφέροντα του Κράτους. Και μια δικαστική ετυμηγορία που δεν είναι σύμφωνη με το Δίκαιο, μπορεί να είναι δίκαιη εάν ωφελεί τα συμφέροντα του Κράτους.

Ο Κάρλ Σμιτ θα το έλεγε πιο αυστηρά, μα όχι με μεγαλύτερη σαφήνεια. Έλεγαν για τον Χαράμπο μια φοβερή ιστορία. Κάποιος ανιψιός του πήγε να δώσει εξετάσεις σ' ένα διαγωνισμό για πρόσληψη στην Επιθεώρηση Εργασίας. Τότε ο δον Φρανσίσκο ήταν αναπληρωτής Γενικός Γραμματέας Εργασίας. Επειδή ο ανιψιός του τα πήγε εντελώς χάλια, η επιτροπή αποφάσισε να τον κόψει.

Πρώτα όμως ο πρόεδρος σκέφτηκε να τηλεφωνήσει στον κύριο Ρουίς Χαράμπο για να του εξηγήσει τη σκληρή πραγματικότητα, ότι δεν γινόταν διαφορετικά κι έπρεπε ο ανιψιός του να κοπεί. Ο δον Φρανσίσκο διέκοψε απότομα τις δειλές εξηγήσεις του προέδρου της επιτροπής: *«Μη μου λέτε άλλα: Σας απαγορεύω κατηγορηματικά να του βάλετε ούτε ένα δέκατο της μονάδας πάνω από την βάση! Σας το απαγορεύω κατηγορηματικώς!»* Κανένας από την επιτροπή δεν τόλμωσε να βγάλει άχνα. Τον πέρασαν και νομίζω ότι ο ανιψιός έγινε ύστερα καλός επαγγελματίας.

Το αφηγούμαι αυτό γιατί μ' όσα μου έλεγαν για την Τολόσα και με όσα ήξερα για τον Ρουίς Χαράμπο, ήταν πολύ πιθανό, στις δεδομένες συνθήκες, να βρεθώ σε εξαιρετικά δύσκολη θέση στο νέο μου πόστο. Πήγα μαζί με την Πούρα για την ανάληψη θέσης στην Τολόσα. Θυμάμαι με μελαγχολία το πέρασμά μας από το Ετσεγαράτε, το πέρασμα της Ορδίσια, την φοβερή ρύπανση του ποταμού από τις βιομηχανίες κυτταρίνης και τις πρώτες μου στιγμές στην Τολόσα. Το δικαστήριο βρισκόταν στην όμορφη πλατεία Δε Λος Φουέρος. Ο πραγματικός προϊστάμενος ήταν ο Ραφαέλ Μουγκέτα -εκτελούσε χρέη γραμματέα δικαστηρίου-. Έμενε στην Πασαία, ήταν πολύ εργατικός, έξυπνος και όλο ζωντανία. Ήταν συνθησιμένος να έρχονται και να φεύγουν δικαστές. Το δικαστήριο ήταν χάλια παρόλο που δεν είχε πολλές καθυστερημένες υποθέσεις. Πρακτικά εγκαταλελειμμένο από τον πρόεδρό του -θυμάμαι ότι τον έλεγαν Φακόρο- που επαναλάμβανε συνέχεια ότι αυτός δεν μπορούσε με την πένα του να τα βάλει με τα πολυβόλα. Ίσως γι' αυτό συχνά πήγαινε για κυνήγι στη Γαλικία, απ' όπου καταγόταν. Πρόεδρος του Περιφερειακού Δικαστηρίου της Παμπλόνας -όπου περιέργως ανήκε και η Γκιπούσκοα- ήταν ο Αγκουστίν Ασπάρεν, ο πατέρας του μέλους της αρχιεπισκοπής που έχει το ίδιο όνομα. Και ο πατέρας του ήταν μέλος, στην πρώτη σύνοδο.

Η υποδοχή που μου έκανε ο Μουγκέτα και οι άλλοι συνεργάτες ήταν πολύ εγκάρδια. Ο Ραφαέλ μας συμβούλεψε να μείνουμε στο ξενοδοχείο Λασκιμάρ, στην Ιρούρα, γύρω στα έξι χιλιόμετρα από την Τολόσα. Πράγματι, εκεί πήγαμε ύστερα από την τελετή ανάληψης της θέσης. Ήταν ένα όμορφο ξενοδοχείο με καλή εξυπηρέτηση. Οι ιδιοκτήτες ή υπεύθυνοι ήταν τρία αδέρφια που ασχολιόνταν κατά το ήμισυ με το ξενοδοχείο και -όπως οι ίδιοι μου είπαν- κατά το ήμισυ με το λαθρεμπόριο (ποτέ δεν έμαθα τι πράγμα εμπορεύονταν). Ήταν πολύ ευγενικοί και περιέργως πολύ εξομολογητικοί. Το γεγονός ότι ήμουν δικαστής δεν φαινόταν να τους ενοχλεί καθόλου.

Τα βράδια, πριν και μετά το φαγητό, κουβέντιαζα μαζί τους ή με τους πελάτες στο μπαρ που βρισκόταν πλάι στη ρεσεψιόν. Νόμιζα ότι, με τις συνθήκες της εποχής, ο κόσμος θα ήταν σιωπηλός και φοβισμένος, τουλάχιστον μαζί μου. Έσφαλα. Δεν ήταν έτσι ούτε στο ξενοδοχείο, ούτε στην Τολόσα. Με αντιμετώπιζαν με φυσικότητα και μιλούσαν με απόλυτη ελευθερία και άνεση. Θυμάμαι μια βραδιά στις αρχές του καλοκαιριού -το 1975- ενώ ήμουνα στο μπαρ, ήρθε ένας εμπορικός αντιπρόσωπος που ταξίδευε και ήταν πυρ και μανία εναντίον του Φρανκικού Καθεστώτος. Ο διευθυντής του ξενοδοχείου του έκανε νοήματα με τα μάτια και με τα χέρια και με έδειχνε κρυφά. Ο άλλος τότε ψύχραιμα ρώτησε: *«Τι συμβαίνει;»*

Ο διευθυντής του ξενοδοχείου είπε: *«Ο κύριος είναι ο δικαστής της Τολόσα»*. Ο αντιπρόσωπος απευθύνθηκε σ' εμένα: *«Χαίρομαι που σε βρίσκω εδώ. Δεν ξέρω αν γνωρίζεις τι συμβαίνει. Οι άνθρωποί μας διώκονται με το παραμικρό. Τους συλλαμβάνουν συνέχεια, είτε επειδή είναι σοσιαλιστές, κομμουνιστές, εθνικιστές, αναρχικοί ή συνδικαλιστές. Και όλους τους βασανίζουν αισχροά. Ζούμε σε κατεχόμενη χώρα. Που να σας τα λέω!»*.

Και μου τα είπε. Είχα μείνει έκπληκτος με την άνεση και την εμπιστοσύνη που μου έδειχνε αυτός ο καλός άνθρωπος. Αυτή η μορφή επικοινωνίας δεν ήταν συνηθισμένη -ούτε κατά διάνοια στην Ανδαλουσία που είχα γεννηθεί, ούτε στη Μαδρίτη, ούτε στην Εξτρεμαδούρα που γνώριζα από το Φρεκενάλ δε λα Σιέρα. Γρήγορα μπήκε στην κουβέντα και ο διευθυντής του ξενοδοχείου, που ενίσχυσε όσα έλεγε ο πελάτης και διηγήθηκε κι αυτός ανατριχιαστικά επεισόδια. Βρήκα την ευκαιρία να τους ρωτήσω αν ήξεραν ποιοι ήταν οι «Αδερφοί Βάσκοι», που μου είχαν στείλει ένα απειλητικό σημείωμα στο γραφείο μου. Δεν τους γνώριζαν. Μου είπαν ότι μάλλον θα ήταν κάποια εξτρεμιστική ομάδα απ' αυτές που αφθονούσαν εκείνη την εποχή.

Εκείνη η σκηνή δεν ταίριαζε με όσα πίστευε ο κόσμος στη Μαδρίτη για το κοινωνικό και πολιτικό κλίμα στη Χώρα των Βάσκων, που τη νόμιζαν τρομοκρατούμενη και καθόλου ανοιχτή στους «ξένους». Η δική μου πάντως εμπειρία ήταν εντελώς διαφορετική. Και στο ξενοδοχείο και στο χωριό. Ποτέ δεν μου συμπεριφέρθηκαν άσχημα και ποτέ δεν έκαναν διακρίσεις σε βάρος μου, κανενός είδους. Ούτε στα καφενεία ούτε και πουθενά αλλού. Θυμάμαι ότι στην καφετερία που βρισκόταν κοντά στα δικαστήρια, βγαίνοντας δεξιά σ' ένα υπόστεγο, με πλησίασε μια παρέα παιδιών για να με

ρωτήσουν αν έπαιζα Φροντόν³³. Τους είπα ότι δεν ήξερα να παίζω καλά. Παραξενεύτηκα όμως και τους ρώτησα γιατί με ρωτούσαν. Μου αποκρίθηκαν ότι είχαν παρατηρήσει πως είμαι αριστερόχειρας και τους έλειπε ένας παίκτης αριστερόχειρας. Ο Μουγκέτα, που ήταν μαζί μου, ξεράθηκε στα γέλια.

Ήταν εποχές μεγάλης έντασης. Οι αλλεπάλληλες ημέρες αγώνα για την απελευθέρωση των πολιτικών κρατουμένων -που είχαν πάρει τεράστιες διαστάσεις μετά το Δεκέμβρη του 1974- συνοδεύονταν από μια λαϊκή πολιτική απάντηση στην φοβερή καταστολή που είχε εξ απολύσει το καθεστώς στη Χώρα των Βάσκων, ύστερα από την κήρυξη κατάστασης πολιορκίας στις 26 Απρίλη του '75. Στην ανακοίνωση της 13ης Μαΐου, η ETA εξηγήσε τις διαφορές της με τους *rolis-milis*³⁴, που είχαν διασπαστεί την προηγούμενη χρονιά, με το EAS (Βασκικό Σοσιαλιστικό Κόμμα σ.τ.μ.), με το PNV (που ήδη είχε προβλέψει ότι στο εγγύς μέλλον θα γινόταν εκθρόνιστος), με την ELA (Αλληλεγγύη Βάσκων Εργατών σ.τ.μ.) και με το Κόμμα των Καρλιστών, δείχνοντας την ιδεολογική της σύγκρουση μπροστά στο συνεργαζόμενο κίνημα. Πάντως το βέβαιο είναι ότι στην κοινωνική λαϊκή πάλη συμμετείχαν ανάμικτα όλες οι πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις, εθνικιστικές και μη, όπως το ΚΚ Ισπανίας (PCE), οι Εργατικές Επιτροπές (CCOO), η Γενική Ένωση Εργατών (UGT) και το Σοσιαλιστικό Κόμμα (PSOE).

Στα μέσα Ιουλίου οργανώθηκαν σημαντικές διαδηλώσεις ενάντια στις θανατικές καταδίκες για τους Γαρμενδία, Οταέγκι, Ουίλσον, Τσίκι, Έχια και πέντε μελών των FRAP, μεταξύ των οποίων και ένας που θα γινόταν αργότερα φίλος μου, ο Μανουέλ Μπλάνκο Τσιβίτε. Όμως οι πιο γιγαντιαίες διαδηλώσεις έγιναν στις αρχές του Σεπτεμβρίου, αφότου μαθεύτηκε η απόφαση του Πολεμικού Συμβουλίου που καταδίκασε σε θάνατο τους κατηγορούμενους. Έγιναν καμιά εκατοστή συλλήψεις και πολλοί βασανίστηκαν. Την εποχή εκείνη Διοικητής στη Γκουάρντια Σιβίλ της Τολόσα ήταν ο λοχαγός Μουνιέκας, ένας από τους διακεκριμένους πραξικοπηματίες της 23 Φλεβάρη, και ήδη γνωστός βασανιστής από παλιά.

Ένα πρωινό του Ιουλίου, πήγα όπως πάντα πρωί-πρωί στο δικαστήριο. Με πήγε ως τη πλατεία η γυναίκα μου, που είχε έρθει να μείνει μαζί μου μερικές μέρες στο ξενοδοχείο Λασκιμπάρ. Είχε έρθει μαζί με τις κόρες μας μιας και είχαν καλοκαιρινές διακοπές. Η πλατεία ήταν φίσκα από άντρες και γυναίκες. Μετά βίας κατάφερα ν' ανοίξω δρόμο για να φτάσω στην πόρτα του δικαστηρίου. Στάθηκα να ρωτήσω μια κυρία τι συνέβαινε. Μου

αποκρίθηκε ότι η Γκουάρντια Σιβίλ είχε φέρει στα δικαστήρια όλους τους συλληφθέντες στη διαδήλωση. «Για να δούμε τι θα κάνεις» μου είπε αυστηρά. Η αλήθεια είναι ότι φοβήθηκα πολύ. Ένωθα μόνος κι ευάλωτος.

Η πίεση ήταν τρομερή στην είσοδο του δικαστηρίου, που τη φύλαγαν κάμποσοι Γκουάρντια Σιβίλ με τα αυτόματα στο χέρι. Μάλλον με γνώρισαν γιατί μ' άφησαν να μπω χωρίς προβλήματα. Ο Μουγκέτα με περίμενε σε άθλια κατάσταση. Είχε μια πολύ δυσάρεστη συζήτηση με τον λοχία που ήταν επικεφαλής των Γκουάρντια Σιβίλ, επειδή ήθελε να τους βάλει όλους μέσα στα γραφεία μας. Με ρώτησε τι θα κάνουμε και για να τελειώνω το γρηγορότερο με τις καταθέσεις, του είπα να τις πάρουμε μαζί, στο ίδιο γραφείο. Του είπα ότι όσους κατηγορούνταν για διαδήλωση, για παράνομη προπαγάνδα ή σύσταση και συμμορία να τους άφνε ελεύθερους αμέσως. Εάν ήταν κάποιος που κατηγορούνταν για άλλο, πιο σοβαρό αδίκημα, να με συμβουλευόταν.

Αρχίσαμε. Οι συλληφθέντες ανήκαν σε κάθε λογής οργανώσεις, κυρίως εθνικιστικές, μα υπήρχαν και κομμουνιστές, σοσιαλιστές και συνδικαλιστές. Ακόμα κι ανεξάρτητοι. Όταν οι πρώτοι αφέθηκαν ελεύθεροι, ακούστηκε μια έκρηξη χαράς στην πλατεία. Αυτό με έκανε να φοβηθώ για την αντίδραση των Γκουάρντια Σιβίλ που στέκονταν στην πόρτα. Είπα του Μουγκέτα να λέμε σ' όσους αφήνουμε ελεύθερους να περιμένουν, ώπου να μαζευτούν δέκα και να βγουν όλοι μαζί έξω. Μα ήταν χειρότερα, γιατί οι πανηγυρισμοί του κόσμου έγιναν πολύ μεγαλύτεροι. Φώναζα το λοχία που είχε τσακωθεί με τον Μουγκέτα και τον διέταξα να πάρει τους Γκουάρντια Σιβίλ του από την πόρτα του δικαστηρίου, γιατί μπορούσε να συμβεί καμία τραγωδία. Μου απάντησε ότι στέκονταν στο δρόμο. Τον διέταξα να εξαφανιστούν από εκεί, το δικαστήριο προστατευόταν μόνο του. Δεν το έκανε παρά μόνο αφού μίλησε στο τηλέφωνο με το λοχαγό του.

Εκείνοι οι συλληφθέντες από το ξύλο που είχαν φάει δεν μπορούσαν ούτε να σκύψουν για να υπογράψουν τις καταθέσεις τους. Είπα στον Μουγκέτα να γράψει, όπως κι εγώ, ανάκριση για πιθανό βασανισμό τους. Δεν υπήρχε βέβαια καμιά ελπίδα ότι αυτό θα χρσίσμευε σε κάτι. Εκείνη την εποχή, το αδίκημα για βασανιστήρια ανήκε στην αρμοδιότητα των στρατοδικείων, όταν οι κατηγορούμενοι ήταν Γκουάρντια Σιβίλ. Όμως έπρεπε να το κάνουμε. Δεν μπορούσαμε να επιτρέψουμε αυτό το πράγμα. Ενώ έπαιρνα καταθέσεις και υπέγραφα χαρτιά θυμήθηκα την τρομερή φωτογραφία

που είχε κυκλοφορήσει σε όλη τη χώρα, με την Αμπάρο Αρανγκόα μελανιασμένη ολόκληρη από το ξύλο.

Σε λίγες μέρες κάλεσα στο γραφείο μου το λοχαγό Μουινέκας. Ήρθε και μου ζήτησε συγνώμη που δεν είχε έρθει να με χαιρετήσει νωρίτερα. Μα το θέμα δεν ήταν η ανταλλαγή χαιρετισμών. Του δίλωσα με όλη μου την ειλικρίνεια ότι δεν ήμουν διατεθειμένος να επιτρέψω κτηνωδίες στους κρατούμενους. Δεν τις αρνήθηκε κατηγορηματικά. Αντίθετα, μου είπε ότι αυτός έδειχνε μεγάλη κατανόηση και ήταν μάλιστα πολύ φιλικός, με τους «κοινοούς» κρατούμενους. Τους κερνούσε τσιγαράκι ή μιλούσε με τους συγγενείς. Όμως οι «πολιτικοί» τον εξόργιζαν. Ήταν προδότες της πατρίδας, ήταν τρομοκράτες, σικαμεροί άνθρωποι.

Ποτέ δεν είχα ακούσει άνθρωπο να μιλάει με τέτοιο μίσος. «*Εσείς*» του είπα, «*είστε βαθιά Φρανκικός. Τι θα λέγατε αν γι' αυτό και μόνο σας έβαζαν στη φυλακή, σας βασάνιζαν και όλα τα σχετικά;*». «*Θα ήταν τιμή μου*», μου αποκρίθηκε κοφτά. Του θύμισα ότι ο Φράνκο ίσως να πέθαινε σύντομα και ελάχιστοι θα είχαν διάθεση να στηρίξουν το καθεστώς. Τι θα έκανε αυτός έτσι όπως ήταν σηματοδεδεμένος από την ίδια του την κτηνωδία; Πουθενά δεν οδηγούσε η κουβέντα μ' αυτό το υποκείμενο. Το αντιλήφθηκα πλήρως, όταν με το πραξικόπημα του Τεχέρο, τον είδα να μπαίνει στο Κοινοβούλιο. Από το βήμα μίλησε στους ομήρους βουλευτές λέγοντας εκείνο το «*η αρμόδια αρχή, στρατιωτική φυσικά*».

Εκείνες τις ημέρες ήταν μαζί μας οι δυο μου κόρες (Ο γιος μου ο Χοακίν θα γεννιόταν πέντε χρόνια αργότερα.) Μαζί μας ήταν και η μητέρα της Πούρα. Πήγαιναν συχνά στη Ντονόστια και επισκέπτονταν την πόλη και τα περίχωρα. Οι κόρες μου ήταν ενθουσιασμένες. Προπαντός για την καλοσύνη και την ευγένεια με την οποία τους φερόντουσαν. Μου ήρθε στο δικαστήριο μια περίπτωση που μου φάνηκε πολύ συνηθισμένη. Δύο τύποι τριγυρνούσαν στην περιοχή, τρομοκρατούσαν και εξαπατούσαν τον κόσμο παριστάνοντας τους αστυνομικούς. Έδειχναν μια ταυτότητα της «φρουράς του Φράνκο» και έλεγαν στους φουκαράδες που έπεφταν στα νύχια τους: «*Η πληρώνεις το πρόστιμο ή σε συλλαμβάνω*». Τους έπιασε η Δημοτική Αστυνομία. Στην ομολογία τους είπαν ότι τα κίνητρά τους ήταν πολιτικά, γιατί ήταν φανατικοί οπαδοί του Καθεστώτος. Διέταξα τη προφυλάκισή τους.

Την άλλη μέρα έγινε μεγάλος χαλασμός. Τηλεφωνήματα από τον πρόεδρο πρωτοδικών της Ντονόστια, από το Περιφερειακό, από το Υπουργείο. Η αιτία ήταν ότι όταν οι δύο τύποι οδηγήθηκαν

στην φυλακή Μαρτουτένε, μερικοί κρατούμενοι τους αναγνώρισαν και παραλίγο να τους λιντσάρουν. Οι «ανώτεροι» μου με κατηγορούσαν ότι έκανα απρονοησία να τους στείλω ειδικά στη Μαρτουτένε. Βλακεία! Εγώ δεν τους είχα στείλει ούτε εκεί, ούτε πουθενά αλλού. Απλώς, τους έστειλα φυλακή χωρίς να προσδιορίσω σε ποια φυλακή, όπως κάνουν όλοι οι δικαστές.

Το πρόβλημα δεν ήταν αυτό. Αποδείχτηκε ότι οι κρατούμενοι ήταν σπιούντοι της αστυνομίας «στον αγώνα ενάντια στον κοινό εχθρό» (όπως έλεγε ο Πρόεδρος στο Μπαδαχόθ, όταν ήμουν στο Φρεχενάλ δε λα Σιέρα). Αρνήθηκα να τους αφήσω ελεύθερους. Τότε μου τηλεφώνησε ο υπουργός Δικαιοσύνης. Ο δον Φρανσίσκο ήταν εξοργισμένος και μου είπε να διαλέξω: ή θα ζητούσα να φύγω από τη Τολόσα για άλλο δικαστήριο αμέσως ή θα μ' έδιωχνε από το δικαστικό σώμα. Του αποκρίθηκα ότι η Τολόσα δεν ήταν δική μου επιλογή, βρισκόμουν εκεί με δική του απόφαση. «*Λοιπόν, ή φύγε από την Τολόσα ή φύγε από τα δικαστήρια*» επέμεινε. «*Μα η θέση μου είναι παγωμένη για ένα χρόνο*» του είπα. «*Από τώρα έχεις ξεπαγώσει, γαμώτο!*».

Στην Άρο υπήρχε κενό και πήγα εκεί. Όμως εκείνο το επεισόδιο με σημάδεψε βαθιά. Ήταν μια εκδήλωση της υστερίας που προκαλούσαν στην εξουσία τα ζητήματα της Χώρας των Βάσκων. Αυτό που μου συνέβη θα ήταν ανήκουστο για οποιοδήποτε άλλο μέρος. Όταν το έλεγα σε συναδέλφους και φίλους, δεν μπορούσαν να το πιστέψουν. Μα ήταν αληθινά κάτι απίστευτο. Το προσωπικό στα δικαστήρια της Τολόσα με αποχαιρέτησε με συγκίνηση. Έκαναν και μια μικρή συνωμοσία και μου χάρισαν όλοι μαζί ένα μικρό ρολόι. Ταπεινό αλλά πάντως λειτουργούσε.

Η επικείμενη «νόμιμη» δολοφονία των καταδικασμένων σε θάνατο έβαλε σε δεύτερη μοίρα όλα τα υπόλοιπα. Οι πολιτικοί στη Μαδρίτη δεν μιλούσαν για τίποτα άλλο. Υπήρχαν αναλύσεις για κάθε γούστο. Οι περισσότεροι είχαν τη γνώμη ότι την τελευταία στιγμή πριν τα πράγματα φτάσουν στα άκρα, ο Φράνκο θα αποφάσιζε όπως στη δίκη του Μπούργκος, την αλλαγή της ποινής. Δεν συνέφερε στο αποδυναμωμένο και ετοιμοθάνατο καθεστώς μια νέα διεθνής απομόνωση. Οι φίλοι μου από την Προεδρία - μεταξύ αυτών κι ο έξυπνος φίλος του Τιέρνο, ο Βικτοριάνο «Τίτο» Κολοδρόν- υποστήριζαν αυτή την άποψη. Το ίδιο έλεγαν ο Ογιαρσάμπαλ και ο Αντρέου που είχαν στενές σχέσεις με τον πρωθυπουργό Άριας. Όμως ο ίδιος ο Τιέρνο Γκαλβάν ήταν απαισιόδοξος, όπως κι ο Μοράν με τον Μοδόρο. Ο επιθανάτιος ρόγχος

του καθεστώτος θα ήταν -όπως έλεγε ο καθηγητής Τιέρνο- πολύ σκληρός. Τα «φιλελεύθερα» άτομα του καθεστώτος πίστευαν με βεβαιότητα ότι οι εκτελέσεις θα γίνονταν. Υπήρχε μεγάλη διεθνής πίεση, με πρώτο και καλύτερο το Βατικανό. Όμως στις πιέσεις δεν συμμετείχαν οι ΗΠΑ κι αυτό ήταν αποφασιστικό ζήτημα για τον Φράνκο. Ο δικτάτορας δεν ήταν ευάλωτος στις παρεμβάσεις του Πάπα Μοντίνι -παλιός εκθρόνος του από την εποχή του Ανιοβέρος- και οι σχέσεις του με την εκκλησιαστική ιεραρχία -με τον Ταρανκόν επικεφαλής- δεν ήταν καθόλου εγκάρδιες.

Όσο για τη βασκική εκκλησία, οι δυνάμεις του καθεστώτος την κατηγορούσαν συλλήβδην ως «αποσχιστική», χωρίς διακρίσεις. Το συγκλονιστικό επεισόδιο με τον αιδεσιμότατο Ανιοβέρος είναι αποκαλυπτικό γι' αυτό το θέμα. Το καθεστώς εκτιμούσε ότι είχε «προδοθεί» από την ισπανική εκκλησία και θεωρούσε ως αιτία όλων των ανθρώπων τύπου Ταρανκόν και Ανιοβέρος, τον Πάπα Μοντίνι. Το γεγονός ότι οι καταδικασμένοι Βάσκοι ήταν μέλη της ένοπλης πάλης και του ριζοσπαστικού εθνικισμού δεν διευκόλυνε τα πράγματα για τους «φιλελεύθερους» και τους χριστιανο-δημοκράτες του καθεστώτος. Δεν βγήκαν ούτε καν να καταγγείλουν τη χοντροκομμένη δικαστική αυθαιρεσία ότι έγινε δικαστήριο χωρίς υπεράσπιση, μια δίκη όπου εφαρμόστηκαν νόμοι που ψηφίστηκαν ύστερα από τα γεγονότα για τα οποία δικάζονταν. Δεν σεβάστηκαν ούτε τη «μη αναδρομική ισχύ» της ποινικής νομοθεσίας. Πέρα από το ότι γενικώς ήταν μια φάρσα, εκείνες οι δίκες ήταν απολύτως άκυρες.

5. Ο αλυσοδεμένος άνθρωπος που τώρα θα τον σκοτώσουν

Ο νόμος που εφαρμόσαν ήταν ο «Αντιτρομοκρατικός» που ψήφισε η κυβέρνηση του Άριας Ναβάρο τον Αύγουστο του 1975 ακριβώς για να δικάσουν τις πράξεις που απέδιδαν στους κατηγορουμένους, που φυσικά ήταν καταδικασμένοι πολύ πριν από τη δίκη.

Τον επόμενο μήνα, μερικές μέρες πριν από τη 17η Σεπτέμβρη, ο τότε γενικός Διευθυντής Τύπου -ο διοικητής Δημόσιας Τάξης Φεδερίκο Μαρισκάλ δε Γάντε, πατέρας της πρώην υπουργού με το ίδιο επίθετο- απαγόρευσε να δημοσιευτεί οποιαδήποτε είδηση σχετικά με την επικείμενη εκτέλεση εκείνων των «τρομοκρατών». Περισσότερο από ποτέ, ήθελαν μια μυστική και λαθραία δολοφο-

νία, που έγινε στον μαντρότοιχο ενός στρατοπέδου. Θυμήθηκα εκείνη την 27 Σεπτεμβρίου του '75, τους γνωστούς στίχους του Νικολάς Γκιγέν:

*Θα εκτελέσουν
έναν άνθρωπο με τα χέρια δεμένα.
Τέσσερις στρατιώτες
Θα τον πυροβολήσουν.
Είναι τέσσερις στρατιώτες
Είναι βουβαμένοι
Και αλυσοδεμένοι
Όπως ο αλυσοδεμένος άνθρωπος
Που πάνε να σκοτώσουν.*

Μέσα σ' αυτό το κλίμα έντασης και αγωνίας, ο Μπονιφάσιο δε λα Κουάδρα, που ήταν συμμαθητής στη Σχολή Δημοσιογραφίας με τον Μανόλο Μπλάνκο Τσιβίτε (μέλος του ΚΚ Μαρξιστικού-Λενινιστικού, από το οποίο προέκυψε το FRAP σ.τ.μ.) με ρώτησε αν μπορούσα να προσπαθήσω να κάνω κάτι γι' αυτόν. Ο Τιέρνο με χρησιμοποιούσε συχνά για να φροντίζω για τους συντρόφους του PSP που συλλαμβάνονταν. Μεσολαβούσε ο τότε δήμαρχος της Μαδρίτης, ο Χουάν Χοσέ Ροσόν (άλλωστε ήταν φίλος του Τιέρνο, όχι δικός μου). Παρότι δεν πίστευα ότι η κίνηση θα φέρει κανένα αποτέλεσμα, μίλησα στον Ροσόν για τον Μπλάνκο Τσιβίτε. Με άκουσε σιωπηλός από το τηλέφωνο και μου είπε μόνο αυτό: «*Πού βρίσκεσαι τώρα, Χοακίν; Να προσέχεις πολύ!*». Τελικά, ήταν επιτυχία. Το είπα στον Τιέρνο και ο καθηγητής τα έβαλε μαζί μου για την «ανοψία» μου.

ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ΣΤΗΝ ΒΑΣΙΛΕΥΟΜΕΝΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

1. Σπαζοκεφαλιά με το Εουσκάδι

Εκείνες οι εκτελέσεις της 27ης Σεπτεμβρη κατέληξαν να πείσουν πολλούς ότι μ' εκείνο το σύστημα δεν μπορούσε να γίνει τίποτα. Ήταν ο επιθανάτιος ρόγχος του Φρανκικού ταύρου, η αποχαιρετιστήρια αιματοχυσία, το τέλος ενός παρατεταμένου αντίο. Για τους πιο ακραίους ήταν ευλογία. Πίστευαν ότι ύστερα απ' αυτό δεν θα υπήρχε δρόμος επιστροφής. Όμως άρχισε η τελευταία ασθένεια του στρατηγού και ακόμα και οι πιο πλίθιοι καταλάβαιναν ότι δεν υπήρχαν στελέχη να τον αντικαταστήσουν ικανοποιητικά. Λειτουργούσε η Πλαταχούντα, η UMD (Ένωση Δημοκρατικών Στρατηγών σ.τ.μ.) ήταν ένα σύμβολο της διάσπασης των Ενόπλων Δυνάμεων, και οι Ινέστας, οι Νιέτο Αντούνες και σία ήταν με κομμένα τα φτερά. Το κάθετο Συνδικάτο σχεδόν δεν υπήρχε, διαβρωμένο από πάρα πολλά παράνομα τούνελ. Τα αστυνομικά σώματα δεν ήταν προετοιμασμένα να αντιμετωπίσουν μαζική ανυπακοή. Τα εθνικά και τοπικά αιτήματα ήταν πολύ πειστικά. Και σαν να μην έφταναν όλα αυτά, ο Άριας ήταν ένας αναποφάσιτος και δειλός που δεν ήξερε ποτέ τι να κάνει, ήταν βαθιά δύσπιστος με την άκρα

δεξιά και μισούσε όσους ακροδεξιούς τον παρότρυναν να παίρνει συνέχεια κατασταλτικά μέτρα και τίποτα άλλο. Ήξερε, εξάλλου, ότι δεν μπορούσε να στηριχτεί στο Βασιλιά, που έβαζε το στέμμα του και το πόστο του πάνω απ' όλα. Ο Βασιλιάς είχε πάρει το στέμμα από τον Φράνκο -και το κράτησε-, δεν χρωστούσε όμως χάρη σε κανέναν άλλον. Ούτε στον πατέρα του. Ο Άριος ήταν ένα εμπόδιο στην διαδικασία εγκαθίδρυσης της μοναρχίας. Αυτά που λέγονται για τον Χουάν Κάρλος στην «ανεπίσημη βιογραφία» του με τον τίτλο «Ένας Βασιλιάς με το ζόρι», που έχει δημοσιεύσει ο ίδιος εκδοτικός που έβγαλε και το παρών βιβλίο, είναι αρκετά και δεν χρειάζεται να μω σε λεπτομέρειες.

Είναι περίεργο ότι στους σοσιαλιστές και τους κομμουνιστές της Μαδρίτης, είχε μεγάλη βαρύτητα τότε η κατάσταση των Βάσκων. Το PNV αντιπροσώπευε τη Δημοκρατική Ένωση και το έκανε και στην Ριταγουντα. Παρόλο που όλοι ευγνωμονούσαν την ETA που έβγαλε από τη μέση τον Καρέρο Μπλάνκο, οι ακραίες θέσεις τρόμαζαν. Ο Τιέρνο, ο Μοράν, ο Μορόδο και ο Φουέχο έμειναν έκπληκτοι με τη σκληρότητα που μιλούσε ακόμα και το «Zutik» (περιοδικό της ETA σ.τ.μ.) του Μαρτίου του 1976 (τεύχος 66) που κάποιος είχε στείλει στα γραφεία της Μαρκές δε Κούβας, από την Τολόσα.

«Η ολιγαρχία άρχισε την πιο λεπτή και δύσκολη πολιτική επιχείρηση. Η επιχείρηση αυτή έχει σκοπό να δώσει στο φασιστικό καθεστώς ένα φιλελεύθερο ή και δημοκρατικό επίχρισμα, ούτως ώστε να γίνει αποδεκτό από τις κυβερνήσεις της Δυτικής Ευρώπης. Μιλάμε για «επίχρισμα» και όχι για περιεχόμενο, γιατί ένα δημοκρατικό περιεχόμενο θα έβαζε σε αμφισβήτηση το ίδιο το καθεστώς και την ηγεμονία του». Η ανάλυση έβλεπε την ανάγκη των «φιλελεύθερων» να συμμαχήσουν με τα πιο μετριοπαθή τμήματα της πολιτικής και του συνδικαλισμού της αντιπολίτευσης (χριστιανοδημοκράτες, σοσιαλδημοκράτες και κομμουνιστές-ρεβιζιονιστές) που δεν αμφισβητούσαν τα βασικά στηρίγματα του συστήματος. Το περιοδικό είχε εκτενή αποσπάσματα από την ομιλία του Άριος στην Ολομέλεια της Βουλής την 28 Γενάρη του 1976 και την ομιλία του Φράγα, την ίδια περίοδο, όταν η εφημερίδα «Abc» του έδωσε τον τίτλο «πρόσωπο της χρονιάς» (1975) από τις Δυνάμεις της Δημόσιας Τάξης.

Σύμφωνα μ' αυτά τα κείμενα, η δικτατορία είχε όλη την απαραίτητη νομιμότητα και δεν έπρεπε να γίνει τίποτα πέρα κι έξω από το Καθεστώς. Μεταρρυθμίζεται κάτι που θεωρείται πολύτιμο. Για

ρήξη, ούτε συζήτηση φυσικά. «Τίποτα δεν είναι πιο ριζικά αντίθετο στην έννοια της μεταρρύθμισης» έλεγε ο Φράγα «από την ιδέα της ρήξης... Πιστεύουμε ότι είναι ανάγκη να σταθεροποιηθεί και να τελειοποιηθεί ταυτόχρονα η πολιτική μας τάξη, όμως δεν είμαστε διατεθειμένοι να τη θέσουμε υπό αναθεώρηση, να βάλουμε σε κίνδυνο ή να συζητήσουμε με την οργή του δρόμου, την ίδια την ουσία αυτού του συστήματος, το οποίο σκοπεύουμε να εκσυγχρονίσουμε». Έτσι μιλούσε ο μεταρρυθμιστής Φράγα Ιριμπάρνε στις αρχές του 1976.

Από την πλευρά του, ο Άριας παραδεχόταν την αποτυχία της συνεργασίας και απέκλειε από κάθε πολιτικό μέλλον τους κομμουνιστές, τους αναρχικούς, τους αποσχιστικούς, τους εθνικιστές και τους τρομοκράτες. Η ομιλία του πρωθυπουργού κατέληγε με μία μνημειώδη φράση: «Χωρίς άλλο σκοπό παρά μόνο τη σταθεροποίηση των νέων ορίων της ελευθερίας και της δικαιοσύνης στα πλαίσια της εξουσίας του Κράτους, που είναι απολύτως απαραίτητη για τη δημοκρατική κοινωνική τάξη που αξίζει να ονομάζεται έτσι, η Κυβέρνηση θα ενισχύσει τα μέτρα άμυνας του Κράτους, νομικά και κάθε είδους.» Αυτή ήταν η αντίληψη για τη «δημοκρατική κοινωνική τάξη» που είχαν οι Άριας και οι συναφείς της μεταπολίτευσης.

2. Στο Εουσκάδι δεν χωράει κανένας

«Εδώ, στο Νότιο Εουσκάδι, δεν χωράει κανένας» σχολίαζε το «ZUTIK» που όμως προέβλεπε μια πολιτική συμμαχία των τμημάτων του συστήματος τα οποία ήθελαν ένα άνοιγμα -ή ήταν φευτοφιλελεύθερα- με τους χριστιανοδημοκράτες κάθε φυράματος, με τον οικονομικό-πολιτικό φιλελευθερισμό, με τους σοσιαλδημοκράτες και τους «ρεβιζιονιστές» κομμουνιστές του Καρίγιο. Δεν έδειχνε μεγάλη εμπιστοσύνη ούτε στο MCE, το PT, το ORT (Εργατική Επαναστατική Οργάνωση σ.τ.μ.) και παρόμοιες δυνάμεις. Η ETA δήλωνε την υποστήριξή της στην KAS³⁵, στην οποία δεν υπήρχε καμία πολιτική ή συνδικαλιστική δύναμη σε κρατικό επίπεδο και αμφισβητούσε σοβαρά το πρόγραμμα «Euskadiko Herriko Batzarrak» που προωθούσαν κυρίως οι polis-milis.

Ήταν πολύ σκληρή η πολεμική της με το περιοδικό «Cambio 16», το οποίο στο τεύχος της εβδομάδας 5-11 του Γενάρη δημοσίευε μια ενημέρωση του Αντέρ Λανταμπούρου σχετικά με το

σχέδιο εκείνο ως πρώτο βήμα προς τη σύνταξη μιας «Herrikoi Abertzale Indarrien Koordinadoga», στην οποία, σύμφωνα με τον Λανταμπούρου, θα συμμετείχαν μαζί με τις βασικές δυνάμεις -εκτός από το PNV- οι Εθνικές Επιτροπές του Εουσκάδι των ΜCE και ORT. Αυτό το τελευταίο ενόχλησε βαθιά την ETA. Πολύ περισσότερο όμως το γεγονός ότι ο Λανταμπούρου αφαίρεσε από το πρόγραμμα της «Euskadiko Herrikoi Batzarra» δύο σημεία: την διάλυση των κατασταλτικών μηχανισμών και τα λαϊκά δικαστήρια για τα μέλη των δυνάμεων καταστολής που είχαν ξεχωρίσει με τη δράση τους.

Οι πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις της Μαδρίτης ήταν πολύ μακριά από αυτές τις θέσεις και προκάλεσε μεγάλη εντύπωση και συντριβή το τεύχος εκείνο του «Zutik». «Αυτά τα παιδιά τρελάθηκαν», έλεγε ο Τιέρνο, για τον οποίο το πιο τολμηρό όριο έφτανε ως την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και την γερμανική σοσιαλδημοκρατία. Με αναρίθμητες διαμαρτυρίες, βέβαια, του μαρξιστικού κι επαναστατικού σοσιαλισμού, που τα έβαλε προπαντός με την ηγεσία του PSOE, που ήθελε πάση θυσία -μετά την πτώση του Άριας- τη συμμαχία με τα απομεινάρια του συστήματος, έστω αφήνοντας έξω το ΚΚ του Καρίγιο αν ήταν ανάγκη. Οι στενές πολιτικές και προσωπικές σχέσεις με τον Καρίγιο, ήταν για τον καθηγητή Τιέρνο, ένα ικανοποιητικό πιστοποιητικό για την προοδευτικότητα και την αριστερή κατεύθυνση του PSP.

Κατά τα άλλα, η συνύπαρξη με το ΜCE και την LCR (Επαναστατική Κομμουνιστική Λίγκα σ.τ.μ.) στη Δημοκρατική Ένωση τον κρατούσαν αρκετά ενήμερο για τα καθέκαστα στη Χώρα των Βάσκων. Ο Εουσένιο δελ Ρίο -που είναι από τη Ντονόστια- και τα αδέρφια Άλβαρες Ντορονόλο (φίλοι μου και οι τρεις, που τους αγαπώ και τους εκτιμώ) είχαν ιδιαίτερη ευαισθησία για τα βασικά ζητήματα. Ο καθηγητής Τιέρνο δεν είχε ουσιαστικά καμία ευαισθησία.

Η τραγωδία της Βιτόρια είχε τεράστιο αντίκτυπο και έδωσε τρομερό χτύπημα στις ρεφορμιστικές ελπίδες. Επίσης ενθάρρυνε τους οπαδούς της ρήξης. Παρ' όλη την άδικη εκείνη σφαγή, τα προβλήματα των Βάσκων φαίνονταν μακρινά, σαν κάτι ξένο, σαν κάτι άπιαστο για τις ικανότητες της δημοκρατικής αντιπολίτευσης. Δεν χρειάζεται να τονίσουμε την ευθύνη των Φράγα και Αδόλφο Σουάρες για τα γεγονότα, που θεωρούνταν οι υποκινητές των μεταρρυθμίσεων από τα μέσα. Και οι δύο μπλέχτηκαν σ' ένα ηλίθιο πάρε-δώσε για την ευθύνη εκείνων των γεγονότων.

3. Με τη μεταπολίτευση, στην ολιγαρχία

Ο διορισμός του Αδόλφο Σουάρες επιτάχυνε τα μεταρρυθμιστικά σχέδια και την εγκατάλειψη εκείνης της «δημοκρατίας α λα ισπανικά» που ανάγγειλε ο Άριας στην ομιλία του στις 26 Γενάρη του 1976 και δεν πήγε πέρα από το νόμο για τις πολιτικές οργανώσεις της 14ης Ιουνίου του 1976. Έφερε επίσης μια τεράστια επιτάχυνση στον αγώνα δρόμου του PSOE για τη νομιμοποίηση. Είχε κάνει νόμο, μέσα στην καρδιά της Δημοκρατικής Συντονιστικής Επιτροπής, η διαμάχη του Ενρίκε Μούικα -που κήρυττε να τρέξουμε όλοι στο ανοιχτό παραθυράκι εκείνου του νόμου για τις οργανώσεις- και του Αντόνιο Γκαρθία Τρεβιχάνο, που ήταν κατηγορηματικά αντίθετος. Τελικά έδωξαν από τη συνεδρίαση (που γινόταν στο γραφείο του δικηγόρου στη λεωφόρο Καστεγιάνα 102) τον Μούικα, ο οποίος ύστερα θα έπαιρνε εκδίκηση μοιράζοντας ανώνυμες συκοφαντικές προκηρύξεις ενάντια στον Τρεβιχάνο, με άθλια ψέματα για τη δράση του τελευταίου στην ανεξαρτησία της Γουινέας του Ισημερινού. Ο Γκονζάλες υποστήριζε την άθλια συμπεριφορά του Μούικα.

Όμως όλα αυτά είναι πασίγνωστα. Εμένα απλώς μ' ενδιαφέρει να τονίσω ορισμένες ενέργειες που μπόρεσα να διακρίνω σχετικά με το ζήτημα των Βάσκων. Η παρατεταμένη παθητική στάση της ETA, η ελάχιστη παρουσία ένοπλης πάλης από το καλοκαίρι του 1976, έκανε πολλούς να ελπίζουν ότι υπήρχε πιθανότητα να βρεθεί δημοκρατική λύση στη μετά Φράνκο εποχή, που θα αντικαταστήσει τις βίαιες μορφές με δρόμους καθαρά πολιτικούς. Πράγματι, υπήρξε μια σχετική παύση της δράσης της ETA. Άλλωστε το αναγνώριζε στο τεύχος 67 του «Zutik», το Νοέμβρη του 1976.

«Τους τελευταίους μήνες η ETA κράτησε απόλυτη σιωπή, τόσο στο προπαγανδιστικό πεδίο όσο και στην ένοπλη δράση». Όμως η αιτία δεν ήταν άλλη από την ελπίδα ότι ο βασκικός λαός θα καταλάβει πως ο αληθινός χαρακτήρας της μεταπολίτευσης δεν ήταν δημοκρατικός και να κερδίσει χρόνο για τη «σταθερή οργάνωση του Βασκικού σοσιαλισμού». Η ETA κατηγορούσε την «αντιπολίτευση στα πλαίσια του κράτους» που υποθήκευε τη δημοκρατική της νομιμότητα όταν υποχωρούσε στις «σταθερές αντιφρανκικές προτεραιότητες και συναινούσε να της φέρονται σαν μια αντιπολίτευση τακτικά συναινετική».

Για την ETA, τίποτα ουσιαστικό δεν είχε αλλάξει σε σχέση με την κυβέρνηση του Άριας. Η κυβέρνηση του Σουάρες δεν ήταν ούτε Φρανκική Κυβέρνηση καθαρή -πράγμα αδύνατο μετά το θά-

νατο του Φράνκο- ούτε μια αυθεντική αντιφρανκική κυβέρνηση. Η δημοκρατία δεν μπορούσε να προκύψει ως κληρονομιά του Φρανκισμού, αλλά μόνο ως αποτέλεσμα της εξόντωσής του. Η ETA έδινε ένα συμβολικό παράδειγμα. Η αμνηστία που έδωσε ο Σουάρες ήταν «άλλη μια χάρη» της μοναρχίας. Αφέθηκαν ελεύθεροι μέλη διάφορων κομμάτων και οργανώσεων, κομμουνιστικών ή βασκικών, όμως το αδίκημα παρέμενε εφόσον τα κόμματά τους παρέμεναν παράνομα.

Εξάλλου, είχαν αποκλειστεί από την αμνηστία οι τρομοκράτες. Η ETA θύμιζε -κάτι που σχολιάστηκε πολύ στους κύκλους των φίλων μου και συντρόφων μου στο PSP και στη Δημοκρατική Ένωση- ότι η τρομοκρατία *«χαρακτηρίζεται από μεθόδους αδιάκριτης βίας»* ενώ η ETA ποτέ δεν χρησιμοποίησε τέτοιες μεθόδους. Είχαν κάνει επιθέσεις αποκλειστικά ενάντια σε όσους χρησιμοποιούσαν βία για τη φασιστική καταστολή του βασκικού λαού κι ενάντια στους συνεργάτες τους. Εκείνη η δικαιολογία της ένοπλης δράσης έδειχνε καθαρά ότι για την ETA, τρομοκρατία είναι μονάχα η αδιάκριτη βία, ένα στοιχείο πολύ σημαντικό για την ανάλυση που θα σε βοηθήσει να διακρίνεις την ένοπλη βία ενάντια στο Κράτος από την ένοπλη κρατική βία.

Στην ίδια ανακοίνωση, η ETA υποστήριζε την εναλλακτική πρόταση της KAS και διέδιδε τις αποφάσεις που είχε πάρει στην 7η Συνέλευσή της. Η οργάνωση προσδιορίζεται επαναστατική οργάνωση για την ανεξαρτησία των Βάσκων, στην υπηρεσία της εργατικής τάξης, που προτείνει μια πολιτική και ένοπλη στρατηγική για τη λαϊκή εξουσία. Υπερασπίζει το συντονισμό της πάλης των μαζών και την ένοπλη δράση, στηρίζοντας απόλυτα το ΕHAS (Σοσιαλιστικό Κόμμα της Εουσκαλερία σ.τ.μ.) την ETA[pm] και τη LAB (Εργατικές Επιτροπές Πατριωτών σ.τ.μ.). Το Μανιφέστο της KAS, που το υπογράφει η ETA, θέτει τέσσερις στόχους: την πλήρη πολιτική ανεξαρτησία του Εουσκάδι, την επίτευξη της σοσιαλιστικής επανάστασης, την επανάκτηση της λαϊκής και εθνικής κουλτούρας των Βάσκων, την διεθνιστική αλληλεγγύη. Η KAS αναλαμβάνει, συνεπώς, μια στρατηγική αγώνα ενάντια στον ισπανικό και γαλλικό ιμπεριαλιστικό καπιταλισμό *«που εκμεταλλεύεται το λαό μας»*. Τόσο η Βασκική Δημοκρατική Συνέλευση όσο και η προ-αυτόνομη κυβέρνηση, δέχονται σκληρή κριτική ως αστικές πολιτικές πλατφόρμες στην υπηρεσία της καταπίεσης.

Αυτό το τεύχος του «Zutik», μαζί με τις απόψεις ανθρώπων του PNV και του MCE, έμοιαζε να απομακρύνει κάθε ελπίδα σύμπλευ-

σης της ETA με τον μετριοπαθή βασικό πατριωτισμό, ούτε και με τις πιο ακραίες κομμουνιστικές απόψεις. Φαινόταν μια καθαρή απομάκρυνση από τη LAIA³⁶ και η έναρξη μιας εσωτερικής διάσπασης, της ETA[rm]. Ωστόσο, υπήρξαν φωνές από το ΚΚ, το ΜΣΕ, το ΡΣΟΕ και το ΡΣΡ που κατανοούσαν ότι αν επέλεγαν μια ουσιαστική ρήξη, όλα ή σχεδόν όλα μπορούσαν να ξανακερδηθούν.

Όμως αυτή η επιλογή ρήξης με το σύστημα απαιτούσε, ως βασική προϋπόθεση, ένα σύνταγμα που θα περιλάμβανε το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των εθνών και λαών του Κράτους. Αλλά τα πράγματα δεν πήγαιναν προς τα εκεί. Στον αγέννητο πρόλογο του νόμου για την Πολιτική Μεταρρύθμιση το θέμα περιοριζόταν στη διφορούμενη φράση για «θεσμική κατοχύρωση» των τοπικών ιδιαιτεροτήτων και έσβηνε σιγά σιγά το αρχικό πάθος για την αυτοδιάθεση στην πλειοψηφία των δυνάμεων της δημοκρατικής αντιπολίτευσης. Μάλλον κρατούσαν τα «προσχήματα» παρά έθεταν αληθινά αιτήματα, για πολιτικά και συνταγματικά δικαιώματα.

Ωστόσο, σχεδόν κανένας δεν αμφέβαλλε ότι το βασικό ζήτημα θα καταλάγιαζε, καθώς προχωρούσαν οι άνεμοι της δημοκρατίας. Μάλλον ήταν πίστη παρά λογική. Απομακρυνόταν σαφέστατα κάθε προοπτική ρήξης. Η Δημοκρατική Ένωση, που είχε ενωθεί πια στη Δημοκρατική Συντονιστική Επιτροπή, υποχωρούσε μπροστά στη «ρεφορμιστική αυθάδεια» του Καρίγιο και του Γκονσάλες που, φυσικά, δεν είχαν σκοπό να κουνήσουν ούτε το δαχτυλάκι τους για την αυτοδιάθεση. Πράγματι, παρόλο που το σύνολο της δημοκρατικής αντιπολίτευσης απέρριψε το νόμο για την Πολιτική Μεταρρύθμιση, κανένας δεν έκανε καμπάνια εναντίον του. Όποια κι αν ήταν τα κίνητρα και οι αιτίες αυτής της πολιτικής, εμφανιζόταν μοιραία ως αποδοχή των μεταρρυθμίσεων που πρότεινε το ίδιο το μετα-φρανκικό πολιτικό σύστημα από τα μέσα.

Στις αρχές του Γενάρη του '77 είχα μια μεγάλη συζήτηση με τον Τιέρνο γι' αυτά τα θέματα. Θυμάμαι ότι του είπα πως, απ' ό,τι ήξερα για τη Χώρα των Βάσκων με την εμπειρία μου στην Τολόσα, τίποτα απ' όσα γίνονταν δεν επρόκειτο ν' αλλάξουν την κατάσταση εκεί. Δεν συμφωνούσε μαζί μου. Ήταν βέβαιος ότι όταν θ' άρχιζε η αναθεώρηση του Συντάγματος (που έπρεπε να ανοίξουν ο Βασιλιάς με τον Σουάρες, είτε το ήθελαν είτε όχι) όλο το πανόραμα θα άλλαζε ριζικά. Ο καθηγητής πίστευε ότι όπως ο Σουάρες είχε πετύχει με τον Ταραδέλιος, και πρέμψαν τα πράγματα στην Καταλονία, θα έκανε τα αδύνατα δυνατά μαζί με το μονάρχη για να εντάξουν όλες τις βασικές πολιτικές δυνάμεις στο πολιτικό σκπ-

νικό. Σχολίασα ότι η πραγματικότητα δεν έδειχνε να βαδίζουμε σ' αυτό το δρόμο. Ακόμα δεν είχε νομιμοποιηθεί ούτε το ΚΚ ούτε οι οργανώσεις σ' αριστερά του, ωστόσο, όλα τα υπόλοιπα κόμματα της αντιπολίτευσης έδιναν την έγκρισή τους στη διαδικασία που ξεκινούσε. Το πρόβλημα των Βάσκων απομακρυνόταν ολοένα και περισσότερο από τον ουσιαστικό πυρήνα των πολιτικών προβλημάτων αυτής της αντιπολίτευσης.

Η άγνοια για το τι συνέβαινε στη Χώρα των Βάσκων ήταν γενική στο PSP, στο PSOE, στο ΚΚΙ και γενικά σε όλη την αντιπολίτευση. Όταν έλεγα τι είχα δει με τα μάτια μου στην Τολόσα και τα περίχωρα, πίστευαν ότι υπερέβαλλα. Εκείνη την εποχή άρχισα ν' αντιλαμβάνομαι ότι πρέπει να ζήσεις στο Εουσκάδι για να νιώσεις ευαισθησία και να αποκτήσεις ζωτικές εμπειρίες για τα όσα συμβαίνουν εκεί. Ακόμα και άτομα με μεγάλη ευαισθησία για τα ανθρώπινα δικαιώματα και με μεγάλη δράση στον αγώνα για την ελευθερία, δεν πίστευαν ότι τα πράγματα ήταν τόσο άσχημα στη Χώρα των Βάσκων.

Ο Τιέρνο, ο Μορόδο, ο Φουέχο, ο Μοράν, ο Γκόμες Λιορέντε ή ο Πάμπλο Καστελιάνο είχαν περίπου την ίδια σκεπτικιστική στάση για τη σοβαρότητα του Βασκικού ζητήματος. Όλοι πίστευαν ότι με την αναθεώρηση του Συντάγματος, τα προβλήματα θα εξαφανίζονταν, όπως θα εξαφανίζονταν και η ETA και οι άλλες ένοπλες οργανώσεις. Με εξέπληττε πολύ αυτή η ξέχειλη αισιοδοξία τους γιατί σ' όλη την περίοδο του Σουάρες κυριαρχούσε η υποχωρητικότητα της δημοκρατικής αντιπολίτευσης. Για να γίνουν μετέπειτα αποδεκτοί στη νεοφρανκική νομιμότητα, όσοι ήταν μέλη αυτής της αντιπολίτευσης έδιναν δημοκρατική νομιμοποίηση σε πράγματα που δεν είχαν καμία σχέση με τη δημοκρατία.

Η νομιμοποίηση του ΚΚ την Μεγάλη Εβδομάδα του '77 έκανε την αισιοδοξία να ξεχειλίζει. Λες και ήταν δώρο της Θείας Πρόνοιας. Λες και επρόκειτο για μια μεγάλη παραχώρηση του συστήματος. Αυτή η όψιμη νομιμοποίηση η οποία, όπως θα μαθαίναμε αργότερα, έγινε με ταπεινωτικούς όρους για το ΚΚ, έμοιαζε το άκρον άωτον της δημοκρατίας. Έφτιαχναν το «πνεύμα της μεταπολίτευσης», που ενσαρκωνόταν στο φωτισμένο ολιγαρχικό καθεστώς. Τη δικτατορία αντικαθιστούσε ένα Κράτος Κομμάτων στο οποίο η ολιγαρχία του καθενός απ' αυτά έκοβε κι έραβε, πίσω από τις πλάτες της βάσης του και του λαού, φυσικά.

Πάντα θα θυμάμαι την φοβερή εντύπωση που μου έκανε, στους δρόμους της Αλμερίας, όταν είδα γέρους κομμουνιστές να χορο-

πηδούν από τη χαρά τους για τη νομιμοποίηση. Μερικοί με αγκάλιαζαν με τέτοιο ενθουσιασμό που με συγκινούσαν. Όμως δεν μπορούσα να κρατήσω το ερώτημα: «Γιατί όλα αυτά; Επειδή μόλις τώρα αρχίζουν ν' αναγνωρίζουν ένα δικαίωμα τόσο στοιχειώδες όπως η ελευθερία των πολιτικών οργανώσεων; Τόση ευγνωμοσύνη για έναν πρωθυπουργό που υποχώρησε σ' αυτή την αναγκαιότητα;» Μολονότι μοιάζει ψέμα, ο Καρίγιο άρχισε τότε μια πολιτική αδερφοσύνης και υποταγής στον Σουάρες, ενώ ταυτόχρονα σταματούσε τις κινητοποιήσεις και αποθάρρυνε το Κομμουνιστικό Κόμμα. Η όλη επιχείρηση έβγαλε τον Σουάρες πολύ περισσότερο κερδισμένο απ' ότι με τον Ταραδέλιας. Ως πού θα έφτανε η υποχωρητικότητα του Καρίγιο; Ως την εξαφάνιση του ΚΚ.

Ο Αντόνιο Γκαρθία Τρεβιχάνο έμαθε πολύ γρήγορα την εμβέλεια της μεγάλης μασκαράτας. Τον συνέλαβαν και τον έβαλαν φυλακή επειδή ήταν πρόεδρος της Δημοκρατικής Ένωσης -αδίκημα ανταρσίας-. Πέρασε αρκετούς μήνες στη φυλακή του Καραμπαντσέλ με απόφαση του Σουάρες και του Φράγα, προς μεγάλη ικανοποίηση του Γκονσάλες, που έφτασε να ζητήσει την παράταση της φυλάκισης του Τρεβιχάνο. Τον έριξαν στην «δικαστική αρμοδιότητα» του ΤΟΡ (Δικαστήριο Δημόσιας Τάξης), όπου προέδρευε σ' εκείνη την περίπτωση ο Ραφαέλ Γκόμες Τσαπάρο. Στη φυλακή συναντήθηκε με αγωνιστές του ΜΣΕ -όπως ο Χαβιέρ Άλβαρες Ντορονσόλο- και της ίδιας της ΕΤΑ, που ήταν, όπως έλεγε ο Τρεβιχάνο, πολύ «κλειστοί», αλλά υποστήριζαν όλα τα αιτήματα των υπολοίπων πολιτικών κρατουμένων. Ο Τρεβιχάνο διηγείται ότι μια ωραία πρωία εμφανίστηκε στη φυλακή ο δικαστής Γκόμες Τσαπάρο για να του πάρει κατάθεση. Του διάβασε μια ανακοίνωση της Δημοκρατικής Συντονιστικής Επιτροπής, που είχε συντάξει ο Αντόνιο, και τον ρώτησε αν το είχε γράψει αυτός. Ο Αντόνιο απάντησε καταφατικά.

«Τότε ομολογείτε ότι διαπράξατε αδίκημα ενάντια στην Κυβέρνηση». «Όχι» αποκρίθηκε ο Αντόνιο. «Αφού εσείς το γράψατε αυτό κι εξάλλου, είστε νομικός. Αρνείστε ότι το κείμενο αποτελεί αδίκημα ενάντια στη μορφή διακυβέρνησης;» «Το αρνούμαι γιατί δεν το διέπραξα» αποκρίθηκε ο Τρεβιχάνο. Ο Τσαπάρο εξοργίστηκε και ξέφυγε: «Θα σας...» Ο Αντόνιο τον έκοψε. «Θα με κλείσετε στη φυλακή;» Με την ειρωνεία ο δικαστής ηρέμησε και του είπε: «Γιατί δεν παραδέχεστε κάτι που είναι φανερό;» Ο Τρεβιχάνο του αποκρίθηκε: «Το μόνο φανερό είναι ότι, κηρύττοντας ένα δημοκρατικό πολίτευμα, δεν πάω ενάντια στη μορφή διακυβέρνησης,

αλλά ενάντια στην μορφή του Κράτους. Είστε εντελώς αδαής.» Αυτό κυκλοφόρησε αμέσως στη φυλακή. Όταν ο Τρεβιχάνο -πάντα με κομψό κουστούμι και καλογουλισμένα παπούτσια- μπήκε στην τραπεζαρία, ξέσπασε ομόψυχο χειροκρότημα.

4. Αισιοδοξία και φόβος

Το Σεπτέμβριο του 1976 η ETA σκότωσε τον Χουάν Μαρία Αραλούσε Βιγιάρ, σύμβουλο του Βασιλείου, που κατηγορούνταν ότι είχε στηρίξει τον Έκτο των Βουρβόνων στα εγκλήματα του Μοντεχούρα και επίσης για υποστήριξη της εκτέλεσης της θανατικής ποινής του Οταέγκι. Επειδή η δημοκρατική αντιπολίτευση καταδίκασε το χτύπημα, η ETA τη χαρακτήρισε «οπορτουνιστική» και θεώρησε την ενέργεια καταγγελίας ως «παράλογο φόβο για την καταστολή». Η αντιπολίτευση είχε αποκαλύψει στην κοινή γνώμη τα οργανωτικά της στελέχη και «τώρα -έλεγε η ETA- φοβούνται μήπως αποκεφαλιστούν.» *«Αυτά παθαίνει όποιος, εγκαταλείπει τις πράξεις, και εναποθέτει όλες του τις ελπίδες στην θέληση του εχθρού.»*

Ωστόσο, στο τέλος η Δημοκρατική Συντονιστική Επιτροπή υποστήριξε την γενική απεργία που κάλεσε η ΚΑΣ για τις 27 Σεπτέμβριο, πρώτη επέτειο των νόμιμων δολοφονιών του Οταέγκι και των άλλων. Μολονότι η Συντονιστική αρνήθηκε στην αρχή να υποστηρίξει αυτή την απεργία, που είχε τρομερή επιτυχία στη Χώρα των Βάσκων, οι πιέσεις του MCE και του LCR έφεραν αποτελέσματα. Υπήρχε πιθανότητα η δημοκρατική αντιπολίτευση να συνδεθεί οργανικά και λειτουργικά με τις πιο αντιπροσωπευτικές δυνάμεις του ριζοσπαστικού βασκικού εθνικισμού; Όχι. Μπλοκαρισμένη όπως ήταν από τους όρους της μεταπολιτευτικής διαδικασίας που είχε αναλάβει να τηρήσει, κάτι τέτοιο ήταν αδύνατο. Τα εθνικά αιτήματα των Βάσκων δεν είχαν προτεραιότητα. Όμως ο λαός των Βάσκων δεν ήταν διατεθειμένος να γίνει αποδιοπομπαίος τράγος.

Η απομάκρυνση των Βάσκων από την κρατική αντιπολίτευση συνολικά ήταν εμφανής, από την πρώτη στιγμή που τα κόμματα επέλεξαν τη μεταρρύθμιση του συστήματος αντί για τη ρήξη, όσο κι αν η μεταρρύθμιση ονομάστηκε χαριστικά «συμφωνημένη ρήξη». Εκείνη την εποχή, ήταν αρκετό να μιλήσεις με κάποιο έμπειρο μέλος του KK, του PSOE ή του PSP για να διαπιστώσεις αμέσως ότι όλοι απέρριπταν το ριζοσπαστικό αμπερτζαλισμό (Βασκικός πατρι-

ωτισμός σ.τ.μ.), μολονότι πίστευαν ότι αργότερα, ύστερα από τις πρώτες εκλογές θα μπορούσε να αναζωπυρωθεί. Ήταν πολύ δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να βρεις στην δημοκρατική αντιπολίτευση κάποιον γνωστό ηγέτη ή εκπρόσωπο που να δείχνει ευαισθησία για τη Χώρα των Βάσκων, όπου η καταπίεση και βαρβαρότητα των Δυνάμεων Δημοσίας Τάξης και των «Ανεξέλεγκτων στοιχείων» ήταν πολύ πιο σκληρή απ' ό,τι στους άλλους λαούς του Κράτους. Ούτε ήθελαν -ή δεν μπορούσαν- να καταλάβουν την ύπαρξη στη Χώρα των Βάσκων μιας αντιπολίτευσης πολύ πιο ριζοσπαστικής απ' ό,τι στους άλλους λαούς της Ισπανίας. Και με συνείδηση εθνικής ταυτότητας πολύ περισσότερο ανεπτυγμένη. Πάντως, όλοι προτίμησαν ν' αφήσουν το ακανθώδες ζήτημα της συμμετοχής των βασκικών δυνάμεων στις εκλογές της 15 Ιουνίου, στα χέρια του PNV.

«Καλύτερα μόνοι τους», επαναλάμβανε ο Τιέρνο, που υπερασπιζόταν ήρεμα, σε δημόσιες εκδηλώσεις, το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των εθνών και των λαών του Κράτους, αν και δεν πίστευε καθόλου αυτά που έλεγε. Όταν κουβεντιάζαμε μόνοι μας, ή σε συσκέψεις του κόμματος, για τα προβλήματα των Βάσκων, έλεγε ότι το μόνο πρόβλημα ήταν η ETA και ότι εγώ ήμουν τόσο «προσωπικά αναμειγμένος στο πρόβλημα, που δεν ήμουν αντικειμενικός». Αυτό το τελευταίο το άκουγα συνέχεια. Και το ακούω ως σήμερα. Με τη διαφορά ότι στα 1977, το να υπερασπίζεσαι το βασκικό εθνικισμό δεν ήταν αιτία να σε θεωρούν ύποπτο και να σε αποκλείουν. Από το 1980, έγινε σιγά-σιγά επικίνδυνο και καταδικαστέο. Πάντως, ήδη από το 1977 φαινόταν στο PSP και στο KK μια μανία ενάντια στο «βασκικό ριζοσπαστικό πατριωτισμό». Μάλιστα οι CC.OO (Εργατικές Επιτροπές σ.τ.μ.) έφτασαν να ζητήσουν από τα μέλη τους να μη συμμετέχουν στην γενική απεργία της 27 Σεπτεμβρίου του 1976.

Η συμμετοχή των βασκικών δυνάμεων στις εκλογές ήταν πολύ περίπλοκη. Ο «στρατηγικός ρεαλισμός» της κρατικής δημοκρατικής αντιπολίτευσης δεν βοήθησε να λυθούν τα προβλήματα. Στις βασκικές δυνάμεις είχαν πολωθεί οι απόψεις. Όλος ο ριζοσπαστικός αμπερτζαλισμός αρνιόταν να συμμετέχει στις εκλογές και σε κάθε νομιμοποίηση της διαδικασίας, εάν δεν δοθεί πρώτα γενική αμνηστία. Η κυβέρνηση είχε υποσχεθεί ότι ως την Αμπέρι Εγκούνα (Μέρα της Βασκικής πατρίδας σ.τ.μ.) δεν θα υπήρχε ούτε ένας Βάσκος πολιτικός κρατούμενος στις ισπανικές φυλακές. Όχι μόνο δεν έγινε αυτό, αλλά επιπλέον απαγόρεψαν τον ίδιο το εορτασμό της εθνικής γιορτής των Βάσκων.

Δημιουργήθηκε, απ' όλες τις πολιτικές δυνάμεις που ήταν αποκλειστικά βασκικές, μια Επιτροπή που πήγε στη Μαδρίτη για να προσπαθήσει να πείσει την κυβέρνηση για την ανάγκη να δοθεί γενική αμνηστία πριν από τις εκλογές. Στην αντίθετη περίπτωση, η κατάσταση θα γινόταν πολύ κρίσιμη στο Εουσκάδι. Ο Σουάρες αρνήθηκε, προφασιζόμενος -περιέργως- ότι δεν είχε «ουσιαστική εξουσία» για να κάνει αυτό που του ζητούσαν. Η γενική αμνηστία θα ήταν αρμοδιότητα του δημοκρατικού κοινοβουλίου που θα σχηματιζόταν. Κανένας δεν κατάφερε να πείσει τον Σουάρες για την ανάγκη άλλης απάντησης, ή τουλάχιστον να δώσει κάποια εγγύηση ότι, πράγματι, η γενική αμνηστία, χωρίς κανένα αποκλεισμό, θα ήταν το πρώτο πράγμα που θα ψήφιζαν τα δημοκρατικά κοινοβουλευτικά σώματα.

Ορισμένοι καταφέραμε να μάθουμε, από διαρροές στην Προεδρία της Κυβέρνησης (ακούστηκε ότι η πηγή ήταν η Κάρμεν Δίες δε Ριβέρα) ότι ο Σουάρες είχε προσπαθήσει μέσω ενός Βάσκου πρόσφυγα και με τις καλές υπηρεσίες ενός στρατηγού, να ζητήσει από την ETA, στα τέλη του Μάρτη ή στις αρχές Απρίλη του 1977, μια ανακωχή τριών μηνών, με την υπόσχεση πλήρους γενικής αμνηστίας. Υποσχόταν ότι άμεσα, και με διάφορους τρόπους, θα απελευθέρωνε όλους τους φυλακισμένους, θα τους διευκόλυνε στις μετακινήσεις και τις επισκέψεις, θα επέτρεπε να επιστρέψουν πολλοί πολιτικοί πρόσφυγες και θα νομιμοποιούσε όλα τα βασικά πατριωτικά κόμματα. Ο εν λόγω στρατιωτικός συναντήθηκε και με τους δύο κλάδους της ETA και μάλιστα φτιάχτηκε ένα προσχέδιο κήρυξης ανακωχής, που στο έκτο σημείο του έλεγε: *«Με τη δήλωση αυτή -που πρέπει να φυλαχτεί και να μείνει μυστική, μεταξύ της ETA και της κυβέρνησης της Μαδρίτης- στοχεύουμε απλώς και μόνο στην εθνική και κοινωνική απελευθέρωση του Εουσκάδι, με δημοκρατικό δρόμο, με σεβασμό στο γενικό αίσθημα του λαού μας»*. Αυτό όμως δεν προχώρησε. Απ' ότι φαίνεται, ο Σουάρες δεν τόλμησε να κάνει τίποτα, από φόβο μήπως κάποια διαρροή προκαλέσει σοβαρή αντίδραση των στρατιωτικών. Γι' άλλη μια φορά ο φόβος ήταν αιτία για να αποτύχει μια ευκαιρία εξομάλυνσης του βασκικού ζητήματος.

Οι φίλοι μου στην Προεδρία, ειδικά ο Τίτο Κολοδρόν -συμφοιτητής μου στη Νομική της Γρανάδας- ήταν βέβαιοι ότι στο τέλος, όλες οι βασκικές δυνάμεις θα συμμετείχαν στις εκλογές. *«Όλες ή μόνο όσες έχουν νομιμοποιηθεί;»* τον ρωτούσα εγώ. Η απάντηση δεν ήταν πια τόσο σαφής. Η συζήτηση στη Χώρα των Βάσκων -ή

αλλιώς Νότιο Εουσκάδι- για το ζήτημα αυτό ήταν πολύ έντονη. Το PNV πίστευε ότι ήταν απαραίτητο να πάει στις εκλογές ακόμα κι αν δεν δινόταν πριν μια γενική αμνηστία ή δεν κατοχυρώνονταν οι δημοκρατικές ελευθερίες, εφόσον τα ζητήματα αυτά θα λύνονταν αμέσως στο Κοινοβούλιο, όπου θα ψηφιζόταν η αμνηστία και το Σύνταγμα.

«Ο Βασκικός λαός» έλεγαν «...θέλει να ψηφίσει. Αν δεν κατεβούμε εμείς στις εκλογές, θα ψηφίσει το PSOE και το KK. Ακόμα και το AP (Δεξιά)». Το PNV πίστευε ότι η αποφυλάκιση θα γινόταν πριν από τις εκλογές και η αποχή θα κατέληγε σε «οδομαχίες». «Εάν απέχουμε, η Άλαβα και η Ναβάρρα θα συμμετέχουν και θα μείνουν χωρίς στήριξη στο κοινοβούλιο, θα αποκοπούν από το υπόλοιπο Εουσκάδι για αρκετό καιρό». Το PNV επέμενε στην ανάγκη να μην ξαναγίνει το «ίδιο ιστορικό λάθος που έγινε με την μη συμμετοχή στη συμφωνία του Σαν Σεμπασιάν.»

Τα επιχειρήματα του PNV συμμαριζόνταν η ESEI και η ANV. Από την άλλη, η KAS, η ETA[m] και η ETA[ρη] επέλεγαν την αποχή εάν δεν πετύχαιναν, πριν από τις εκλογές, τη γενική αμνηστία και τις δημοκρατικές ελευθερίες. Το κάλεσμά τους έγινε με σκοπό να μείνει χωρίς βάση στο Εουσκάδι η μεταρρύθμιση του Σουάρες. Με την αποχή, οι Βάσκοι πατριώτες δεν θα είχαν υποψηφίους να ψηφίσουν και φυσικά ποτέ δεν θα ψήφιζαν την AP, το KK ή το PSOE. Έπρεπε να συνειδητοποιήσει τις ιστορικές συνθήκες ο Βασκικός λαός και να μην συνεργαστεί με μια μεταρρύθμιση που ήταν η συνέχεια του Φρανκισμού, καθώς και «για την ανάγκη να παίξουμε δυνατά όταν έρθει η ώρα να διεκδικήσουμε τον Καταστατικό Χάρτη της Αυτονομίας μας (Estatuto)».

Καθώς ήταν αδύνατο να καταλήξουν σε κοινές αποφάσεις, το PNV δήλωσε ότι «η συμμετοχή στις εκλογές ή η αποχή δεν μπορεί να γίνει εμπόδιο στη συνέχιση των συναντήσεων και στη δημιουργία μιας συμβουλευτικής επιτροπής ή κάτι ανάλογο». Είχε στόχο τη δημιουργία μιας ενωτικής οργάνωσης όλων των βασκικών δυνάμεων. Το στόχο αυτό υιοθετούσαν και το ANV (Βασκική Εθνικιστική Δράση σ.τ.μ.) και το ESB (Βασκικό Σοσιαλιστικό Κόμμα σ.τ.μ.) και το ESEI (Βασκική Σοσιαλιστική Ενοποίηση σ.τ.μ.) που πίστευαν ότι προέχει η ενότητα και μετά ο στρατηγικός στόχος. Ήταν αναγκαίο να προηγηθεί η ενότητα των Βάσκων και να τεθεί πάνω από τις κομματικές επιδιώξεις ή την αποχή από τις εκλογές.

Η LAIA και η ETA διαφώνησαν ριζικά. Το να δεχτείς μια ενωτική οργάνωση σε εκείνες τις συνθήκες -χωρίς αμνηστία, χωρίς

Αυτονομία και χωρίς δημοκρατικές ελευθερίες- ήταν σαν να αποδέχεσαι την ηγεσία της εθνικιστικής αστικής τάξης, δηλαδή του PNV. «Δεν είμαστε διατεθειμένοι να συνεργαστούμε ώστε η εργατική τάξη να υποταχθεί στην καθοδήγηση των αστών». Η θέση αυτή δεν φαινόταν πολύ σταθερή. Προπαντός αν πάρουμε υπόψη ότι εκείνη την εποχή ήταν παρακινδυνευμένο να πεις ότι το PNV ήταν αστικό κόμμα και όχι όπως έλεγαν πάντα, ένα διαταξικό κόμμα ή ένα λαϊκό κίνημα.

Η αποτυχία στη δημιουργία μιας ενωτικής οργάνωσης των εθνικιστικών δυνάμεων έγινε θετικά αποδεκτή στη Μαδρίτη. Για την κυβέρνηση του Σουάρες ήταν μεγάλη ανακούφιση. Η προοπτική ενός μπλοκ των Βάσκων εθνικιστών, με την ΕΤΑ μαζί, δεν τον ενθουσίαζε καθόλου. Στο PSP υπήρχαν δύο γραμμές. Ο Τιέρνο αιφνιδίασε τους δικούς του υποστηρίζοντας τη δημιουργία αυτής της ενωτικής οργάνωσης και λυπόταν για την αποτυχία της. Ήταν -όπως έλεγε- μια ιστορική ευκαιρία για να τελειώσει η ένοπλη πάλη και να απομακρυνθεί η Χώρα των Βάσκων από το ενδεχόμενο εμφυλίου πολέμου.

Ο Ραούλ Μορόδο πίστευε ότι ήταν πολύ θετικό γεγονός η αποτυχία της ιδέας. Με την ΕΤΑ μαζί δεν μπορούσε να γίνει τίποτα. Αυτή μάλλον ήταν και η θέση του Σαντιάγο Καρίγιο, που τότε πια είχε γίνει «φαν» του Σουάρες και του βασιλιά. Πάντως, το μυστικό και η δολοφονία του Ιμπάρα από τους *rolis-milis* δεν συνέβαλε στη δημιουργία ευνοϊκού κλίματος για την επιδιωκόμενη ενότητα. Γι' αυτό δεν ξανάγινε λόγος ποτέ. Αντίθετα, οι καιροί που θα έπονταν, θα μας απομάκρυναν ραγδαία από την ενότητα.

5. Οι εκλογές της 15 Ιουνίου και η Εισηγητική Επιτροπή του Συντάγματος

Η προεκλογική εκστρατεία της 15 Ιουνίου ήταν πολύ ιδιόμορφη. Σε μεγάλο μέρος της χώρας κυριαρχούσε ο τρόμος, προπαντός στην ύπαιθρο, όπου το κοινό στις εκδηλώσεις προσπαθούσε να κρυφτεί. Από τη μια ο φόβος από την άλλη ο αυτοσχεδιασμός των υποψηφίων, γενικώς επικρατούσε σύγχυση. Κατέβηκα υποψήφιος βουλευτής με το PSP, αφού κλείστηκε εκλογική συμμαχία με το PSOE και την Δημοκρατική Αριστερά, που υποστήριζε το ΚΚΙ. Νομίζω ότι η Αλμερία ήταν η μοναδική επαρχία όπου ένας υπο-

ψήφιος του PSP έμπαινε σε ψηφοδέλτιο αυτών που ονομάστηκαν Βουλευτές της Δημοκρατίας.

Την τελευταία στιγμή, το PSP έκλεισε συμμαχία με το Σοσιαλιστικό Κόμμα Ανδαλουσίας (PSA) και με την USO. Έφτιαξαν τη Σοσιαλιστική Ενότητα, που δεν βοήθησε καθόλου την ενότητα στο χώρο των σοσιαλιστών. Το μόνο που κατάφεραν ήταν να χαθεί η ταυτότητα του PSP και να μη φαίνεται πουθενά, σαν να μη συμμετείχε στις εκλογές. Μ' αυτή την έννοια, χωρίς κανένας να το σχεδιάσει, έγινε ένα μεγάλο βήμα προς την εξαφάνιση του PSP. Ήταν ένα σοβαρότατο λάθος τακτικής του Τιέρνο και του Μορόδο.

Μου τράβηξε την προσοχή από την αρχή η χρησιμοποίηση του Βασκικού ζήτηματος στην προεκλογική εκστρατεία. Για να ενισχυθεί η άποψη ότι οι Ανδαλουσιάνοι είναι πάντα θύματα, επέμειναν στις τοπικές ή εθνικές ανισότητες στο εσωτερικό του Κράτους. Τα πιο κοινά παραδείγματα ήταν το Εουσκάδι και η Καταλονία. Όμως πολύ πιο εντυπωσιακή ήταν η προπαγάνδα ότι η ETA σκότωνε Γκουάρντια Σιβίλ και αστυνομικούς από την Ανδαλουσία. Ήταν δημαγωγία που ικανοποιούσε το ακροατήριο. Εγώ προτιμούσα να αναφέρω το Βασκικό λαό ως παράδειγμα αντίστασης στη δικτατορία. Για τη διεκδίκηση ελευθερίας, δικαιοσύνης και παράδειγμα εξέγερσης ενάντια σε κάθε επιβολή. Ενάντια στην καταπίεση, τα Βασανιστήρια και την καταστολή. Ήταν ένα μήνυμα αναγκαίο για την Ανδαλουσία, όπου η παθητική στάση και ο συμβιβασμός είχαν ριζώσει γερά. Ανάφερα συχνά τον Μπλας δε Οτέρο και τον Γκαμπριέλ Σελάγια, με τις όμορφες υποσχέσεις τους για ελευθερία, αν ο αγώνας ήταν δυνατός και αποφασιστικός. Τελικά Βγήκα Βουλευτής ύστερα από μια πολύ έντονη προεκλογική εκστρατεία.

Το μετεκλογικό κλίμα στη Μαδρίτη ήταν απογοητευτικό. Όλοι αναζητούσαν κάθε λογής συμμαχίες και συναινέσεις. Με τα πενιχρά αποτελέσματα του PSP, ο Τιέρνο δήλωνε ότι το Κοινοβούλιο είχε μείνει χωρίς αριστερά. Ταυτόχρονα προσπαθούσε να τακτοποιήσει δικούς του ανθρώπους -που ούτε καν ζητούσε τη γνώμη τους- στην κυβέρνηση της UCD³⁷ ειδικά στο υπουργείο Εργασίας, όπου υπουργός ήταν ο Μανουέλ Χιμένες δε Πάργα. Το PSP έκανε νερά. Δεν είχε δική του κοινοβουλευτική ομάδα ούτε στη Βουλή των Αντιπροσώπων ούτε στο Κοινοβούλιο (είχε πέντε αντιπροσώπους στη Βουλή και τέσσερις βουλευτές στο Κοινοβούλιο). Το PSOE το κατένιγε σε όλα τα μέτωπα (και στις κοινοβουλευτικές ομάδες και στον αποκλεισμό του Τιέρνο από την Εισηγητική Επιτροπή του Συντάγματος). Από την πρόταση του Τιέρνο να εγκαταλείψουμε τη

Βουλή των Αντιπροσώπων και το Κοινοβούλιο και να διασχίσουμε την έρημο (τους οπαδούς της λαμπρής αυτής ιδέας τους έβγαλαν το παρατσούκλι «Βεδουίνοι»), περάσαμε αυτόματα στην ολοκληρωτική ενσωμάτωσή μας στο PSOE.

Η διαμάχη στην Εισηγητική του Συντάγματος περιστράφηκε, μέσα στο PSP, γύρω από την παρουσία του Τιέρνο σ' αυτή. Έπρεπε να είσαι πολιτικά ανόητος για να έχεις σοβαρά, τέτοια φιλοδοξία. Κανένας δεν ήθελε τον Τιέρνο στην Εισηγητική επιτροπή και πολύ περισσότερο το PSOE. Το πρόβλημα ήταν άλλο: Η ανάγκη να ενσωματωθεί το PNV. Η παρουσία ενός Βάσκου εθνικιστή θα ήταν ζωτικής σημασίας αν σ' αλήθεια υπήρχε κάποιο ψήγμα αυτής της «έννοιας του Κράτους» για την οποία ορισμένοι καμάρωναν, μπερδεύοντας τη με τη λογική του Κράτους. Δεν νομίζω ότι ο Χαβιέρ Αρθαγιούθ θα είχε σκεφτεί την προσωπική του συμμετοχή. Αν καλούνταν το PNV, το λογικό θα ήταν να το αντιπροσωπεύσει ο Μάρκος Βισκάγια. Ξέρω ότι υπήρχαν διαφωνίες μεταξύ του PSOE και της UCD για το ζήτημα αυτό. Ακούστηκε ότι παρενέβη ο Γιόρντι Πουγιόλ για να δουν πως συνέφερε πολιτικά να συμπεριληφθεί το PNV στην Εισηγητική. Δεν θυμάμαι στο PSP να υπήρξε κάποια φωνή που να υποστηρίξει αυτή την συμμετοχή. Με την ίδια «πολιτική λογική» το PNV αποκλείστηκε από τις Συμφωνίες της Μονκλόα³⁸. Ακόμα δεν υπήρχε Σύνταγμα, όμως ο «συνταγματικός πατριωτισμός» υπήρχε. Υπήρχαν οι Ισπανοί και οι «άλλοι».

6. Ένα Σύνταγμα χωρίς το Εουσκάδι

Παρά το γεγονός, υπήρχε ένα ισχυρό ρεύμα συμπάθειας στη Βουλή για τους εθνικισμούς. Μέσα στην Ομάδα Ανεξάρτητων Προοδευτικών και Σοσιαλιστών, στην οποία συμμετείχαμε οι τέσσερις βουλευτές του PSP (Ο Χοσέ Αλόνσο, ο Χοσέ Βισέντε Μπεβιά, ο Χοσέ Μανουέλ Ντουάρτε κι εγώ), η συμπάθεια ήταν πολύ ισχυρή. Ο Μπραούλιο Μουριέρ, ο Άνχελ Σαμανίγιο, ο Κορδέρο Καμπίγιο ή ο Μορένο δε Ασεβέδο ήταν, όπως οι δικοί μου του PSP, σταθεροί υποστηρικτές του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης των λαών. Τουλάχιστον στα λόγια. Όταν τα πράγματα ζορίζαν, εμφανιζόταν η ενότητα και η αλληλεγγύη, το επίσημο σύνθημα που τότε εξουδετέρωνε κάθε εθνικιστική θέση. Την 21 Ιουνίου του 1978, ο Μιτσέλ Ουνσουέτα -τότε εκπρόσωπος της Ομάδας των Βάσκων Εθνικιστών- έλεγε με θλίψη. «*Οφείλουμε να δηλώσουμε ότι μας*

έγινε εγκάρδια υποδοχή και μας άκουσαν, όμως δεν δέχτηκαν ουσιαστικά τίποτα. Μέχρι τώρα, δεν έχει δημιουργηθεί ένα κανάλι ώστε να λύσουμε τα προβλήματά μας σύμφωνα με τις ευθύνες που έχουμε αναλάβει». Η πλειοψηφία απαντούσε σύσσωμη με το τραγουδάκι της ενότητας κι αλληλεγγύης. Λες και ήταν το ουρανοκατέβато δόγμα κι έπρεπε να διατηρηθεί μέχρι και στην κόλαση.

Ήταν ο χρυσός κανόνας. Ομιλίες γεμάτες πάθος, υποστήριζαν πως είναι ανάγκη οι διάφοροι λαοί της Ισπανίας να αποφασίσουν για το καθεστώς συμβίωσης και για το μέλλον τους με απόλυτη ελευθερία, κατέληγαν -όπως ο Βιγιάρ Αρέγκι- στα ίδια, όπως η Βουλή της 21 Ιούνη του 1978, με την πασίγνωστη πια έκκληση: «Όλα αυτά πρέπει να γίνουν μέσα στο ανώτερο πλαίσιο της εθνικής ενότητας, με βάση την απαραβίαστη αρχή της αλληλεγγύης». Ήταν το μήνυμα που έπρεπε να σταλεί σε όλους τους εθνικισμούς εκτός από τον ισπανικό.

Ο Μισέλ Ουνσουέτα απάντησε, δικαιολογημένα, σ' αυτές τις συνεχείς ενωτικές εκκλήσεις: «Γίνεται προσπάθεια να κατασκευαστεί μια εθνική ενότητα, στερώντας από ένα λαό την πολιτική ψυχή του». Ο υπουργός Κλαβέρο δεν αντιστάθηκε στον πειρασμό των πυροτεχνημάτων και των λουλουδιών: «Η ενότητα της Ισπανίας θα μπορούσε να γίνει πιο σφριγηλή εάν στο Σύνταγμα βρίσκαμε μία φόρμουλα που να ικανοποιεί έναν πληγωμένο λαό, ένα λαό που όλοι θέλουμε να τον καταλάβουμε, όπως είναι ο αξιαγάπητος Βασκικός λαός». Ολέ!

Όμως δεν θέλησαν να βρουν αυτή τη φόρμουλα. Ορισμένοι μιλούσαν -ακόμα και μέλη της κυβέρνησης- για πολιτική αδυναμία, που επιβαλλόταν από δυσκολίες αντικειμενικές (Ενοπλες Δυνάμεις). Αδυναμία να πάει παραπέρα από τη φόρμουλα που τελικά φτιάχτηκε στην Πρώτη Πρόσθετη Διάταξη του Συντάγματος, που μιλούσε για τα «ιστορικά δικαιώματα περιφερειών» και ότι όλες οι ενέργειες όφειλαν να είναι «μέσα στο πλαίσιο του Συντάγματος». Έτσι έφτασε στο Κοινοβούλιο ύστερα από έντονη συζήτηση στη Βουλή των Αντιπροσώπων. Η συζήτηση στο κοινοβούλιο ήταν γεμάτη με καλές προθέσεις που σκόνταφταν, συνεχώς, στην αδιαλλαξία της UCD και της κυβέρνησης.

Τα πράγματα φάνηκαν να καλυτερεύουν όταν, στην Συνταγματική Επιτροπή του Κοινοβουλίου, εγκρίθηκε μια πρόταση ψηφίσματος της βασκικής κοινοβουλευτικής ομάδας από την οποία είχε αφαιρεθεί η αναφορά «στα πλαίσια του Συντάγματος». Αυτή η πρόταση αναγνώριζε τα ιστορικά των αυτόνομων περιφερειών

«...των οποίων η επανένταξη και η ανανέωση θα ολοκληρωθεί σε συμφωνία με τους αντιπροσωπευτικούς θεσμούς των περιοχών αυτών και της κυβέρνησης». Δεν υπήρχε κάποια διατύπωση σχετική με την ανάγκη, αυτή η ανανέωση να γίνει σ' εκείνα τα αναθεματισμένα πλαίσια (του συντάγματος). Όμως η UCD αντιτάχθηκε σ' αυτό που είχε ψηφίσει η Επιτροπή. Μολονότι έγινε μεγάλη πολεμική και άπειρες διαπραγματεύσεις, έφτασε έτσι στην τελική συζήτηση στην Ολομέλεια. Ο βουλευτής της Ertesa Φρανσίσκο Καντέλ συνόψισε τη φόρμουλα που ενέκρινε η Επιτροπή, ως εξής: «Δεν υπήρχε το αποφασίζω και διατάζω των συνταγματικών πλαισίων, η σύγκυση και η αμφισημία του. Αντίθετα υπήρχε μια ιστορική επανάκτηση αναμφισβήτητων ατομικών δικαιωμάτων.»

Παρά την φανερή πλειοψηφία των αντιβασκικών δυνάμεων στο Κοινοβούλιο, τόσο μέσα στην Ertesa όσο και σε άλλες ομάδες (Ανεξάρτητοι Προοδευτικοί και Σοσιαλιστές, μερίδα της Μικτής Ομάδας και «Ανεξάρτητοι») ορισμένοι είχαν ακόμα ελπίδα ότι στην τελική συζήτηση θα βρεθεί μια φόρμουλα που να επιτρέπει την «ένταξη» του βασκικού εθνικισμού στο Σύνταγμα. Η τελική συζήτηση έγινε στις 5 Οκτώβρη του 1978. Στάθηκε απολύτως αδύνατο η Κυβέρνηση και η UCD να δεχτούν να αλλάξουν έστω κι ένα τόνο από το κείμενο της Βουλής των Αντιπροσώπων.

Ή στα πλαίσια του Συντάγματος ή πόλεμος. Εκείνο το απόγευμα-βράδυ δεν σταματήσαμε να συντάσσουμε εναλλακτικές διατυπώσεις. Όμως ο Αμπρίλ Μαρτορέλ ήταν τοίχος. Τίποτα μα τίποτα. Εάν κάποιος, όπως ο Χοακίν Σατρούστεγκι, έδινε μια διατύπωση ευνοϊκή για τους Βάσκους εθνικιστές, εμφανιζόταν αμέσως ένας της UCD που έθετε το ζήτημα της διχόνοιας και η πρόταση θεωρούνταν απορριπτέα. Ούτε ο ίδιος ο Ορτέγα υ Γκασέτ δεν θα μπορούσε να κάνει ένα συλλογισμό κατάλληλο μέσα σ' αυτά τα πλαίσια και σ' αυτό το σκηνικό. Ήταν τόσο σπουδαία ζητήματα που αποτελούσαν όλη τη μεταφυσική του Συντάγματος. Και είναι άλλωστε γνωστό ότι στην Κελτιβηρία αφθονούν οι μεταφυσικοί. Μέσα στην ομάδα μου, φαινόταν να υπάρχει ένα αληθινό πνεύμα ομοφωνίας. Χωρίς πολύ μελέτη, -ούτε κι εγώ το μελέτησα- συμφωνούσαμε ότι η κυβέρνηση δεν ήταν διατεθειμένη να δεχτεί καμία εναλλακτική λύση. Αυτό που ψηφίστηκε από τη Βουλή των Αντιπροσώπων ήταν το μέγιστο που μπορούσε να δεχτεί. «Αυτοί οι κώλο-εθνικιστές θέλουν να χέσουν το Σύνταγμα», έλεγε ο Χουάν Αρεσπακοτσαάγα, ενώ αμέσως τον έβαζε στη θέση του ο Σατρούστεγκι. Ο ναύαρχος Γαμπόα -που κάπου κάπου θυμόταν το

«Παρακουέγιος»- δεν καταλάβαινε *«πώς επιτρέπουμε να βρίσκουν έδαφος αυτές οι αποσχιστικές απόπειρες».*

Πράγματι, οι γνήσιοι Βουλευτές της φυλής θεωρούσαν αποσχιστικούς όλους τους Βάσκους σοσιαλιστές. Θυμάμαι ότι εκείνο το βράδυ σχολίασα στον Πλάσιδο Φερνάντες Βιάγας -συνάδελφο, συμπατριώτη και σύντροφο στην ιδεολογία, που ήταν τότε πρόεδρος της Κυβέρνησης της Ανδαλουσίας- την φοβερή επιβεβαίωση του Κάνοβας, με το νόμο της 21 Ιουλίου του 1976, που κατέργησε τους τοπικούς νόμους: *«Μια πράξη ισχύος είναι αυτή που αποτελεί το Δίκαιο, γιατί όταν η ισχύς δημιουργεί Κράτος, η ισχύς είναι το Δίκαιο.»*

Τότε, τη νύχτα της 5 Οκτώβρη του 1978, όπως σε πολλές άλλες περιπτώσεις μέσα κι έξω από το Κοινοβούλιο, σκοντάψαμε πάνω στην ισχύ που δημιουργεί Κράτος, ή αν προτιμάτε, σκοντάψαμε πάνω σε μια κυβέρνηση και τους συμμάχους της που όφειλαν να υπακούσουν, είτε λόγω βαθμού είτε λόγω δύναμης, στην ηγεσία των Ενόπλων Δυνάμεων. Εκείνη η πρώτη πρόσθετη διάταξη, όπως και το όγδοο άρθρο (που τους ανέθετε να εγγυηθούν *«την κυριαρχία και την ανεξαρτησία της Ισπανίας, να υπερασπίζονται την εδαφική της ακεραιότητα και τη συνταγματική τάξη»*) ή το άρθρο 15 (που καταργούσε την ποινή του θανάτου *«εκτός από αυτά που ορίζει ο στρατιωτικός ποινικός κώδικας για καιρό πολέμου»*), όπως και η διατήρηση της στρατιωτικής δικαιοσύνης σε καιρούς ειρήνης (άρθρο 117) αποτελούσε μέρος των συνταγματικών λαφύρων που αποκόμισαν οι Ένοπλες Δυνάμεις.

Γι' αυτό η συζήτηση για την ανανέωση των ιστορικών δικαιωμάτων των λαών ήταν εντελώς κενή περιεχομένου. Μου θύμιζε τη συζήτηση που προέκυψε με αφορμή τον απίστευτο αποκλεισμό της Δημοκρατικής Στρατιωτικής Ένωσης από το νόμο της Αμνηστίας. Ήμουν κι εγώ μέλος της εισηγητικής επιτροπής, αντιπροσωπεύοντας -μαζί με τον Ντονάτο Φουέχο- το PSP. Ήταν ντροπή, μια από τις χειρότερες αθλιότητες της μεταπολίτευσης. Πιεσμένοι από εμάς που καταγγείλαμε σκληρά αυτή την αθλιότητα, ο Άριας Σαλγάδο και ο Χουάν Αντόνιο Ορτέγα Δίας Αμπρόνα ζήτησαν χρόνο για να συμβουλευτούν το κόμμα τους. Όταν επέστρεψαν, μας ανακοίνωσαν ότι ήταν αδύνατη οποιαδήποτε τροποποίηση.

Η εικόνα που χρησιμοποίησαν ήταν πολύ γλαφυρή. *«Στις πύλες της Βουλής των Αντιπροσώπων υπήρχε ένα μικρό τιγράκι που δεν ήταν επικίνδυνο. Όμως εάν παίρναμε τέτοιας φύσης αποφάσεις, θα μεγάλωνε γρήγορα και θα μας καταβρόχθιζε».* Τους απάντη-

σα ότι υποχωρήσεις σαν αυτή τροφοδοτούσαν την ανάπτυξη της τίγρης. Ανακοίνωσα, με μεγάλη αισιοδοξία, ότι εμείς -ο Ντονάτο κι εγώ- έπρεπε να συμβουλευτούμε το κόμμα μας. Ο Ιγνάσιο Γκαγίεγο, ο κομμουνιστής της εισηγητικής επιτροπής, μου είπε πολύ ανήσυχος: «Δεν θα υπογράψετε το νόμο;». Του απάντησα ότι το πιθανότερο είναι όχι. Όμως ο Φουέχο γύρισε και μας είπε ότι ο Τιέρνο πρόσταζε να συνεχίσουμε «όπως και να έχει».

Η συζήτηση για την πρώτη πρόσθετη διάταξη -που εξακολουθεί να ζει και να βασιλεύει, ενώ ο Ερέρο Μινιόν και το PNV την ερμηνεύουν με επιφύλαξη για το μέλλον- μου θύμισε επίσης ένα διάλογο του Λιούις Κάρολ. Λέει ο ένας: «*Το θέμα είναι εάν μπορείς να κάνεις τις λέξεις να σημαίνουν τόσα διαφορετικά πράγματα*». Αποκρίνεται ο άλλος: «*Το θέμα είναι να ξέρεις ποιος διατάζει*». Στο κάτω κάτω, το Δίκαιο δεν παύει να είναι η κουλτούρα της εξουσίας. Ή το αντίθετο. Πάντως είναι σωστό, οι λέξεις μπορεί να σημαίνουν όσα διαφορετικά πράγματα θέλεις.

7. Τα πράγματα μες το όνομα τους

Na δώσεις ξανά στα πράγματα το αληθινό όνομά τους είναι πραγματικά αδύνατο στην Κελτιβηρία. Ειδικά στην πολιτική. Ο καθηγητής Πολιτικού Δικαίου του Πανεπιστημίου Κομπλουτένσε της Μαδρίτης Φρανσίσκο Μουρίλιο Φερόλ είπε στο τελετουργικό μάθημά του πριν από τη συνταξιοδότηση, ότι αν είχε μάθει κάτι στη μακρόχρονη θητεία του ως εκπαιδευτικός με την παρατήρηση της πολιτικής πραγματικότητας, ήταν ότι «*η πολιτική είναι η τέχνη να κάνεις την αλήθεια να φαίνεται αδύνατη*». Είναι φανερό ότι η πρώτη πρόσθετη διάταξη του Συντάγματος, όπως κι αυτή του Καταστατικού της Γκερνίκα (Estatuto de Guernika), μπορεί να ερμηνευτεί με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Το τείχος από νομικές περιγυρισμένες δεν χρησιμεύει ούτε για να εγγυηθεί την ελευθερία ούτε για να την εμποδίσει, όποια κι αν είναι η θέληση του νομοθέτη. Ωστόσο, ο νομοθέτης θεωρεί πάντοτε ότι η ελευθερία ενός λαού είναι πολύ επικίνδυνη για την εξουσία, ενώ ένας από τους βασικούς στόχους της εξουσίας είναι να φοβίζει το λαό.

Μιας και μιλάμε για φόβο, ήταν αξιομνημόνευτη η συνεδρίαση της Βουλής των Αντιπροσώπων της 8ης Νοέμβρη του 1978, που ήταν αποκλειστικά αφιερωμένη στη δημόσια τάξη, όπως είχε ζητήσει επίμονα η Λαϊκή Συμμαχία (AP). Ο Φράγα εκμεταλλεύτηκε

την ευκαιρία για να περιγράψει σκηνές αποκάλυψης, λέγοντας ότι η κατάσταση της χώρας ήταν πολύ χειρότερη, σ' ότι αφορούσε τη δημόσια τάξη, απ' ότι τον Απρίλη, το Μάη και τον Ιούνιο του 1936, όταν ο Χιλ Ρόμπλες και ο Κάλβο Σοτέλο προειδοποιούσαν την δημοκρατική κυβέρνηση για τις συνέπειες της έλλειψης τάξης και της αδυναμίας των αρχών.

Τότε -είπε ο Φράγα- οι νεκροί ήταν λιγότεροι απ' ότι τώρα, κυρίως από τις Δυνάμεις της Δημόσιας Τάξης. Τότε, συνέβη αυτό που συνέβη όχι εξαιτίας, -τόνιζε ο Φράγα- των οπαδών του Κάλβο Σοτέλο και του Χιλ Ρόμπλες, αλλά εξαιτίας της δημοκρατικής κυβέρνησης και του υπουργού Προεδρίας Κασάρες Κιρόγα. Παρουσίασε ο Φράγα μια σειρά νεκρούς και απαρίθμησε ένα σωρό καταστροφές στη Χώρα των Βάσκων, από το 1968, μα κυρίως, το 1976, 1977 και 1978.

Στο βάθος της τοποθέτησής του υπήρχε μια σαφής απειλή. Εάν τα πράγματα συνέχιζαν έτσι όπως τα περιέγραφε αυτός, η κατάσταση οδηγούσε σε εμφύλιο πόλεμο ή σε πραξικόπημα. Η αντιγραφή των λόγων του Κάλβο Σοτέλο στη φοβερή του πολεμική πρόκληση της όγης Μαΐου του 1936 ήταν πολύ χαρακτηριστική: *«Αυτό είναι που θέλουμε εμείς, κύριε υπουργέ, να μη γίνει εμφύλιος πόλεμος στην Ισπανία και γι' αυτό, να σταματήσει, να εξαφανιστεί κάθε βία γιατί το αντίθετο δεν εμποδίζει τον εμφύλιο πόλεμο, αντίθετα τον υποθάλπει»*. Ήδη βέβαια, πριν από μήνες, ο Κάλβο Σοτέλο, συμμετείχε στην συνωμοσία που προηγήθηκε από το πραξικόπημα του Φράνκο.

Ο Φράγα επανέλαβε τα λόγια του Κάλβο Σοτέλο με ύφος απειλητικό. Ήμουν παρών σ' εκείνη την Ολομέλεια με την ευκαιρία ενός ταξιδιού από τη Σεβίλλη, (όπου είχα συμμετάσχει πριν μερικές μέρες στην τελευταία σύνοδο της Εισηγητικής Επιτροπής του τοπικού Καταστατικού Χάρτη της Ανδαλουσίας) και άκουσα τους επιδοκιμαστικούς ψιθύρους από τα έδρανα της UCD και της AP. Παρατήρησα επίσης το κλίμα έντασης που υπήρχε. *«Η κυβέρνηση οφείλει να δώσει στο θέμα αυτό την απαιτούμενη προτεραιότητα, προτού να είναι αργά... Αυτό είναι πια εμφύλιος πόλεμος σε εμβρυακή κατάσταση»*. Ήταν ολοφάνερο ότι ένα από τα εμφυλιοπολεμικά έμβρυα που ανέφερε ο Φράγα ήταν αυτός ο ίδιος.

Στην καταστροφολογική του ομιλία, ο Φράγα είχε αναφέρει ως σκανδαλώδες παράδειγμα, τη διεξαγωγή του πρώτου συνεδρίου της Hasi (Σοσιαλιστικό Επαναστατικό Λαϊκό Κόμμα σ.τ.μ.) από τις 29 Σεπτέμβρη ως την 1η Οκτώβρη. Ήταν μια παράνομη

οργάνωση που την υποστήριζε η ETA. Το συνέδριο ήταν επίσης παράνομο, όμως έγινε με «μεγάλες παράτες» και παραβρέθηκε και «ο συνάδελφός μας Λεταμεντία». Εκείνο το συνέδριο -πρόσθεσε ο Φράγα- καθώς και άλλες ριζοσπαστικές ενέργειες του βασκικού εθνικισμού είχαν ένα αναγνωρισμένο στόχο: Ένα κράτος των Βάσκων, ανεξάρτητο και επαναστατικό. Το στόχο αυτό υποδείκνυε και ανέπτυσε στο τεύχος 89 του «Zutik», τον Φεβρουάριο του 1978.

Ο Φράγα διάβασε συνοφρυωμένος: *«Αυτοί που νόμιζαν ότι απλώς ήμασταν πατριώτες αντιφρανκιστές, ποτέ δεν κάθισαν να συλλογιστούν τι σημαίνουν τα αρχικά της οργάνωσής μας: Σοσιαλιστική Οργάνωση των Βάσκων για την Εθνική Απελευθέρωση»*. Ύστερα είπε, διαστρέφοντας τον Μακιαβέλι, ότι *«ένας άοπλος άνθρωπος δεν μπορεί να κάνει τίποτα ενάντια σε άλλον ένοπλο»* και βρήκε αμέσως το παράδειγμα που έψαχνε: *«Αυτό που συμβαίνει στην Ιταλία και αυτά που συμβαίνουν στην Γερμανία, δείχνουν τη διαφορά»*. Αυτή η διαφορά ήταν ο Βρόμικος πόλεμος και οι δολοφονίες που έκανε το Κράτος, κάτι που καλόβλεπαν μεγάλα τμήματα της Βουλής.

Γι' αυτό ο Μαρτίν Βίγια αναγκάστηκε να απαντήσει σκληρά στον αρχηγό της AP. Ο δρόμος δεν ανήκε σε κανέναν -είπε- ανήκει σε όλους τους πολίτες. *«Για όσους θέλουν να καταργήσουν την ελευθερία με το έξυπνο τέχνασμα να την εξυμνούν, ενώ έμμεσα την υποσκάπτουν καταγγέλλοντας διαρκώς την ανικανότητα των κυβερνήσεων»* δεν χρειάζονται τόσες στατιστικές. Κοιτάζοντας σταθερά τον Φράγα, ο Μαρτίν Βίγια πρόσθεσε: *«Ούτε όποιος κρύβει αυτές τις συχνές προτροπές στην κοινή γνώμη, που κάνουν ορισμένοι για να δημιουργήσουν ένα κλίμα ανασφάλειας στον πολίτη, για να χαλάσουν την ακλόνητη πεποίθηση ότι εδώ υπάρχει τάξη και η πλειοψηφία δεν την εκτιμάει»*, δεν θα μπορέσει να διαστρεβλώσει τα πράγματα και να αλλοιώσει τις στατιστικές. Αφού είπε αυτά, ο Μαρτίν Βίγια υπεράσπισε με πάθος τον ισχύοντα τότε νόμο για τα μέτρα ενάντια στις ένοπλες οργανώσεις και το αντιτρομοκρατικό νομοθετικό διάταγμα, που δεν έβαζε κανένα όριο στις αστυνομικές συλλήψεις, ούτε στις έρευνες σε αλληλογραφία, σε τηλεγραφήματα και τηλεφωνα. Για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας ήταν απαραίτητα ειδικά αστυνομικά και δικαστικά μέτρα, όμως τα υπάρχοντα ήταν αρκετά.

Με βαθιά πονεμένο ύφος, ο Μαρτίν Βίγια είπε ότι όλο και περισσότερο τον ανησυχούσε και τον έθλιβε η *«πιθανή δημιουργία ενός Κράτους γνώμης στην ισπανική κοινωνία, ενάντια στο βα-*

σικό πρόβλημα». Ο ιδιαίτερος θαυμασμός που «όλοι νιώθουμε για τις πνευματικές αξίες και τα υλικά επιτεύγματα του βασιικού πληθυσμού», δεν έπρεπε να χαθεί εξαιτίας της τρέλας ορισμένων φανατικών και την συμφεροντολογική απραξία ορισμένων ανεύθυνων. Έκανε μια έκκληση σε όλες τις πολιτικές δυνάμεις να αποφύγουν και να εμποδίσουν την «πολιτική ή εκλογική εμπορευματοποίηση των θυμάτων», που δεν έπρεπε να μετατραπούν σε πολιτικά ή εκλογικά οφέλη.

Και πρόσθεσε, μέσα στο γενικό ενθουσιασμό των δικών του αλλά και αρκετών μη δικών του, ότι «υπάρχουν μέτρα για τα οποία, εξαιτίας της φύσης τους, δεν μπορώ να μιλήσω και άλλα που λόγω του δημόσιου χαρακτήρα τους θέλω και πρέπει να τα εξηγήσω.» Όλα τα μέτρα που ανακοίνωσε -οχτώ- είχαν να κάνουν με τη μεγαλύτερη αστυνόμευση της Χώρας των Βάσκων (σχέδιο καταλληλότητας των Δυνάμεων Δημόσιας Τάξης, ενίσχυση και επέκταση του αριθμού των μονάδων, μεταφορά Εφεδρειών σε επίμαχα σημεία της Χώρας των Βάσκων και της Ναβάρρα, ενίσχυση των κινητών ελέγχων στις εθνικές οδούς, ενεργοποίηση των «ειδικών επιχειρησιακών αντιτρομοκρατικών ομάδων».

Τελείωσε την ομιλία του δηλώνοντας, μέσα σε θερμά χειροκροτήματα, ότι «ή είσαι με την ελευθερία και το νόμο ή επιλέγεις την καταπίεση και τις δολοφονίες». Πολλοί από τους παρόντες εκεί προτιμούσαν τη δεύτερη επιλογή, είτε νόμιμη είτε όχι. Το κλίμα στην καφετερία της Βουλής, την ώρα των ομιλιών, ήταν απονικτικό. Επειδή την προηγούμενη μέρα είχα λογομαχήσει με τον υπουργό για τα ίδια θέματα, με ρώτησε χαμογελαστός πώς θα φαινόταν η ομιλία του «στους φίλους σου τους Βάσκους». Του αποκρίθηκα ότι αυτό που αληθινά θα μ' ενδιέφερε να μάθω ήταν τα μέτρα για τα οποία δεν μπορούσε να μιλήσει δημοσίως. Μου γύρισε την πλάτη για να εισπράξει συγχαρητήρια από τους δικούς του.

Η τοποθέτηση του Όρτζι

Επειδή ο Φράγα είχε αναφέρει τον Λεταμεντία, αυτός ζήτησε το λόγο επί προσωπικού. Είπε ότι στο συνέδριο που είχε αναφέρει ο Φράγα (της Hasi) πολλοί νέοι είχαν φωνάξει «Gora Euskadi askatuta!» και «Gora Euskadi sozialista (Ζήτω το Ελεύθερο Εουσκάδι, Ζήτω το Σοσιαλιστικό Εουσκάδι σ.τ.μ.). «Για εμάς» είπε ο

Όρτζι «αυτά τα δύο συνθήματα δεν σημαίνουν αυτή τη στιγμή την ανεξαρτησία και το σοσιαλισμό, σημαίνουν τη εγκαθίδρυση της δημοκρατίας για το λαό των Βάσκων που είναι συμβατή με τον καπιταλισμό, είναι όμως ασύμβατη με την διατήρηση των υπολειμμάτων του φρανκισμού και με τον μεταρρυθμισμένο φρανκισμό».

«Γι' αυτό πήγα εγώ σ' εκείνο το συνέδριο». Ο Λεταμεντία ανέφερε μετά, ότι ο Πέρες Γιόρκα και άλλοι, έλεγαν ότι η παρουσία του στη Βουλή των Αντιπροσώπων ήταν μια απόδειξη ότι στο Εουσκάδι υπάρχει δημοκρατία. Επειδή αυτός ήθελε μια «αληθινή δημοκρατία» και απαιτούσε από την κυβέρνηση να δημιουργήσει τους «πραγματικούς όρους για την επίτευξη της τόσο ποθητής ειρήνης, που όλοι οι Βάσκοι έχουμε ανάγκη», δεν ήθελε να μείνει ούτε λεπτό μέσα σ' εκείνη τη Βουλή. «Δίνω την παραίτησή μου στον πρόεδρο της Βουλής».

Ύστερα, χαιρέτησε σκλώνοντας ψηλά τη γροθιά του. Ύστερα από την ομιλία του Φράγα και πριν από την παρέμβαση του Μαρτίν Βίγια, τα λόγια εκείνα έμοιαζαν λόγια εξωγήινου. Ωστόσο, όπως έλεγε ο Αντρέ Ζιντ, ήταν «γήινη τροφή». Όταν τελείωσε την παρέμβασή του, βγήκα στο διάδρομο να τον χαιρετήσω. Μα δεν τον πρόλαβα. Νομίζω ότι ήταν τα πιο σημαντικά λόγια που ειπώθηκαν τη μέρα εκείνη και όλες τις μέρες, στη Βουλή των Αντιπροσώπων. Η παρέμβαση του Όρτζι μ' έκανε να συλλογιστώ για τη στρατηγική, που εγώ νόμιζα εσφαλμένη, των Βουλευτών του Herri Batasuna. Παρεμβάσεις σαν του Λεταμεντία ήταν πολύ χρήσιμες στη Βουλή των Αντιπροσώπων και στο Κοινοβούλιο. Η συμμετοχή τους στα Νομοθετικά Σώματα δεν νομιμοποιούσε τίποτα, ωστόσο μπορούσε να χρησιμεύσει ως αποτελεσματικότερο μέσο προώθησης των θέσεων της πατριωτικής αριστεράς για ανεξαρτησία και κυριαρχία.

Στην ίδια εκείνη συνεδρίαση μίλησε, από το PNV, ο Άνχελ Κουέρδα. «Μόνο μ' αυτά τα αστυνομικά μέτρα δεν είναι δυνατό να λυθεί το πρόβλημα της ETA. Σαραντά χρόνια δικτατορία, συν άλλα τρία μεταβατική περίοδος προς τη δημοκρατία, νομίζω ότι είναι ικανή αιτία που ο λαός των Βάσκων χρειάζεται κυρίως και κατ' εξοχήν μέτρα πολιτικά». Ο Μαρτίν Βίγια είχε πει στα μέσα ενημέρωσης ότι είχε προσχεδιάσει δεκαπέντε μέτρα για να αντιμετωπίσει το βασκικό ζήτημα, αλλά δεν μπορούσε να τα δημοσιοποιήσει. Και ο Κουέρδας πρότεινε τα δεκαπέντε μέτρα του PNV.

Μεταξύ αυτών ξεχώριζαν: Η αποκατάσταση των οικονομικών συμφωνιών, η ενίσχυση του Γενικού Συμβουλίου των Βάσκων

με νέες αρμοδιότητες και ικανοποιητικούς πόρους, η συμμετοχή του στα μέτρα δημόσιας ασφάλειας, κατοχύρωση δύο επισήμων γλωσσών, άμεση δημιουργία βασικής αστυνομίας, επιστροφή των κατασχεμένων περιουσιών, κράτηση των φυλακισμένων και κρατουμένων σε φυλακές κοντά στον τόπο κατοικίας τους, και να τεθεί σε ισχύ το Καταστατικό της Αυτονομίας. Όλα αυτά αντιπροσώπευαν, πολύ περισσότερο από τα αστυνομικά μέτρα, ένα βήμα μπροστά στην «ειρήνευση του Εουσκάδι και όλου του Ισπανικού Κράτους». Ούτε ένα χειροκρότημα δεν άξιζε η παρέμβαση του Άνχελ Κουέρδα. Ο βασικός εθνικισμός ποτέ δεν άξιζε ζητωκραυγές, ούτε συγχαρητήρια στα επίσημα κέντρα του Κράτους.

Σύγχυση και απογοήτευση

Ο Τζόρντι Πουγιόλ άσκησε σκληρή κριτική στα λόγια του Φράγα, που όπως είπε δημιουργούσαν «*σύγχυση και απογοήτευση*». Αν κάποιος μπορούσε να επωφεληθεί από την αταξία, σίγουρα δεν ήταν οι δημοκράτες, ούτε οι καταλανιστές. «*Σίγουρα επωφελούνται άτομα που μάχονται σε χαρακώματα τα οποία θα μπορούσαμε να βρούμε απέναντί μας*». Έκλεινε το μάτι σε όλη τη Βουλή. Δεν γινόταν να καταδικάζουν μόνο την «αριστερή τρομοκρατία» -όπως έκαναν οι Φράγα και σία- ούτε μόνο τη «δεξιά τρομοκρατία». Έπρεπε να καταδικάζουν και τις δύο με την ίδια έμφαση, όμως δεν έπρεπε να μιλάμε για «κρατική τρομοκρατία» γιατί ήταν σαν να δικαιολογούμε τις δολοφονίες αστυνομικών και Γκουάρντια Σιβίλ. Το επιχείρημα προκάλεσε έκπληξη. Ακόμα κι αν υπήρχε Κρατική τρομοκρατία -που υπήρχε- καλύτερα να μη μιλούσε κανένας γι' αυτή. «*Για να μην ακουστούν βλαστήμιες, ας μη γίνει καθόλου η τελετή*», όπως λέει η παροιμία.

Όσο για το πρόβλημα της Χώρας των Βάσκων, ο Τζόρντι Πουγιόλ μίλησε με μεγαλύτερη αποφασιστικότητα από τον Κουέρδα. «*Η μοναδική απάντηση που υπάρχει είναι όλοι να κάνουμε αυτό που χρειάζεται ώστε στο Εουσκάδι να δημιουργηθεί μια κατάσταση που σέβεται την εθνική ταυτότητα, στο πολιτικό, στο πολιτιστικό και στο γλωσσικό πεδίο.*» Μόνο έτσι θα μπορούσε να ξεπεραστεί «*αυτή η κατάσταση απειλίας, περιθωριοποίησης και το αίσθημα απειλής και καταστροφής που νιώθει ο λαός των Βάσκων*». Ο αξιότιμος Πουγιόλ λυπόταν που άκουγε συχνά στους διαδρόμους της Βουλής «πολύ υπεύθυνους πολιτικούς», να κάνουν συνέχεια

κριτική στο PNV και να προσπαθούν να «το βάλουν στη γωνία, να το περιθωριοποιήσουν».

Στην πραγματικότητα -τόνισε ο Πουγιόλ- το PNV μπορεί να γίνει ένα σπουδαίο εργαλείο για την αποκατάσταση της ελευθερίας του βασκικού λαού, «το πιο σημαντικό και πιο αποτελεσματικό εργαλείο στον αγώνα ενάντια στην τρομοκρατία». Αυτές οι απόψεις του Πουγιόλ ταιριάζουν απόλυτα με το πνεύμα της Διακήρυξης της Βαρκελώνης ύστερα από σχεδόν είκοσι χρόνια. Έτσι θα έπρεπε να ενεργήσει από την αρχή, η κυβέρνηση της Μαδρίτης. Όμως η κυβέρνηση, σπατάλησε αδικώς το φοβερό κεφάλαιο των δυνατοτήτων που θα έδινε ο φιλικός διάλογος με τον βασκικό εθνικισμό, ο οποίος εκφραζόταν με πολιτικά και όχι με βίαια μέσα. Μια μεγάλη ευκαιρία που χάθηκε για να επιχειρηθεί η ένταξη στην πολιτική δραστηριότητα σημαντικών πυρήνων της βασκικής πατριωτικής αριστεράς, οι οποίοι αισθάνθηκαν εξ' αρχής διωκόμενοι από εκείνη την βασιλευόμενη ολιγαρχία.

Όπως φαίνεται, σ' εκείνη τη συζήτηση ειπώθηκαν πράγματα που ισχύουν απόλυτα μέχρι και τώρα. Μάλιστα μοιάζει μια αντιγραφή του τι θα λεγόταν σήμερα σε μια ανάλογη συζήτηση, εάν στη θέση του Φράγα βάλουμε τον πολεμιστή Αθνάρ και στη θέση του Μαρτίν Βίγια τον ανακριτή Ραχόι. Αυτός όμως που ξάφνιασε τους δικούς του με τα τελευταία του λόγια, μιλώντας εκ μέρους της Μικτής Ομάδας της Βουλής, στην οποία ανήκε το PSP και ήταν ο κεντρικός πυρήνας, ήταν ο Εμίλιο Γαστόν. Ενώ όλη η Βουλή έδειξε έκδηλη την εκθρόνισή της για την παρέμβαση του Λεταμεντία, ειδικά μετά τη σκωμμένη γροθιά του, ο Γαστόν τον αποχαιρέτησε με θλίψη.

«Μας συγκίνησε -είπε- η παραίτηση του Φρανσίσκο Λεταμεντία... Διαφωνήσαμε πολλές φορές σε ιδεολογικά ζητήματα, με την πολιτική του γραμμή, όμως θέλουμε την ελευθερία της έκφρασης γιατί θέλουμε δημοκρατία... και πρέπει να δηλώσουμε ξεκάθαρα ότι ο Λεταμεντία είναι -ή υπήρξε- ένας αληθινός Βουλευτής». Λόγια σαν κύριος προς κύριο. Πάντα αγαπούσα τον Εμίλιο Γαστόν. Πίστευε σ' αυτό που έκανε και προπαντός, ήταν άνθρωπος με ισχυρές πεποιθήσεις. Εξακολουθεί να είναι και σήμερα. Τώρα είναι ένας από τους πιο διακεκριμένους εκπρόσωπους της αντιπολίτευσης στο Εθνικό Σχέδιο Ύδρευσης, τη μεγάλη αυθαιρεσία του Αθνάρ που εξυπηρετεί πολύ ισχυρά οικονομικά συμφέροντα, τα οποία κρύβονται πίσω από την αλληλεγγύη «μεταξύ των περιοχών και των ανθρώπων της Ισπανίας». Αυτό ήταν και τότε, όπως πρέπει

να θυμόμαστε, το επαναλαμβανόμενο κλισέ του φρανκισμού για να δικαιολογήσει την απεχθέστερη αυταρχική κεντρική πολιτική.

Προς μία αντιτρομοκρατική τρομοκρατία

Ο Μαρτίν Βίγια είχε κάνει επανειλημμένες αναφορές στο νόμο ενάντια στις Ένοπλες Συμμορίες. Το ζήτημα έχει ιστορία. Αρχίζει τον Οκτώβριο του 1977. Από τις 8 ως τις 26 του εν λόγω μήνα έγιναν οι διαπραγματεύσεις πριν από την υπογραφή των «Συμφωνιών της Μονκλόα». Αυτά που ονομάστηκαν «Πολιτικές Συμφωνίες» αφορούσαν μεταρρυθμίσεις πολύ δειλές, σχετικές με τα κρατικά μέσα ενημέρωσης, το δικαίωμα της δημιουργίας πολιτικών οργανώσεων, τον Ποινικό Κώδικα (αποποινικοποίηση της μοιχείας και της ανήθικης συμπεριφοράς, κατάργηση του αδικήματος της αντισύλληψης, κατάργηση των αδικημάτων παράνομης προπαγάνδας) τη Στρατιωτική Δικαιοσύνη (περιορισμός αρμοδιοτήτων) και τη δημόσια τάξη.

Παρευρέθηκα στις διαπραγματεύσεις ως σύμβουλος του καθηγητή Τιέρνο. Αυτό πράγματι ήταν αληθινή συναίνεση. Αφού κανένας δεν πρότεινε καμία ουσιαστική αλλαγή, όλα πήγαν ρολόι. Για να κατανοήσει κάποιος αυτές τις συμφωνίες πρέπει να ξεκινήσει από δύο βασικά ζητήματα. Το πρώτο είναι ότι όλα τα πολιτικά κόμματα ήταν σύμφωνα για την ανάγκη να σταματήσουν οι λαϊκές κινητοποιήσεις. Καταλάβαιναν ότι το πολιτικό πάθος μεγάλων λαϊκών μαζών δεν τους έκανε καλό στην υγεία. Η πολιτική ήταν δουλειά των κομμάτων που είχαν αντιπροσώπους στο κοινοβούλιο. Γι' αυτό άλλωστε αντικαθιστούσαν τη δικτατορία με μία ολιγαρχία, την Ολιγαρχία των Κομμάτων. Το δεύτερο ζήτημα ήταν ότι τόσο το ΚΚΙ όσο και το PSP ήταν διατεθειμένα να δεχτούν τα πάντα προκειμένου να γίνει μια κυβέρνηση κοινής αποδοχής, ή τουλάχιστον, να θεσμοποιηθούν εκείνες οι περίεργες διαπραγματεύσεις.

Θυμάμαι έντονα ότι, όταν φτάσαμε να συζητήσουμε το θέμα της πιθανής μεταρρύθμισης των μέτρων δημόσιας τάξης, ο Μαρτίν Βίγια και ο Φράγα πιάστηκαν σε μια λογομαχία που έγινε πολύ ζωνρή και σκληρή. Ο Φράγα ήθελε την ενίσχυση της αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας, και να έχουν τα χέρια ελεύθερα οι Δυνάμεις Δημόσιας Τάξης και η Γκουάρντια Σιβίλ. Ο Μαρτίν Βίγια απαντούσε ότι η τυπολογία της τρομοκρατίας έπρεπε να περιληφθεί στον Ποινικό Κώδικα και να εξαλειφθούν ποινικοί νόμοι ειδικοί για το θέμα.

Στην άξεστη δήλωση του Φράγα ότι το ζήτημα ήθελε «αρχίδια», ο Μαρτίν Βίγια αποκρίθηκε ότι εκεί έκαναν κουμάντο τα δικά του «αρχίδια». Ήταν λογικό να επικρατήσει η θέση του Μαρτίν Βίγια, κι αυτό έγινε με την υποστήριξη όλων εκτός της ΑΡ. Η διατύπωση ήταν αυτή: «*Η τυπολογία της τρομοκρατίας θα περιληφθεί στον κοινό Ποινικό Κώδικα, με εξαίρεση όσων σχετικών περιλαμβάνονται σε ειδική νομοθεσία και θα ληφθούν υπόψη τα κριτήρια που είναι γενικώς αποδεκτά από τις διεθνείς Συμβάσεις και ισχύουν στις χώρες της Δύσης*». Προσέθετε: «*Θα ενισχυθούν τα μέτρα πρόβλεψης και άμυνας για την τρομοκρατία*».

Ειδικότερα, προβλεπόταν η δημιουργία μιας δικαστικής αστυνομίας που θα εξαρτιόταν από «τα αρμόδια δικαστικά όργανα για την έρευνα τρομοκρατικών εγκλημάτων». Δεν υπήρχε τρόπος να πάει παραπέρα το ζήτημα. Άλλωστε δεν υπήρχε πίεση. Στο κάτω κάτω, αυτές οι «Πολιτικές Συμφωνίες» δεν ήταν τίποτα άλλο παρά ένα παράπλευρο διακοσμητικό στοιχείο των οικονομικών συμφωνιών, που ήταν και το αληθινό περιεχόμενο των επονομαζόμενων «Συμφωνιών της Μονκλόα». Οι πολιτικές συμφωνίες πήγαιναν απλώς μαζί. Συνέβαλλαν όμως αποτελεσματικά στη δημιουργία ενός κλίματος ήπιου και προσεκτικού, που ήταν σε χτυπητή αντίθεση με κάθε αυταπάτη για «συμφωνημένη ρήξη», μια από τις πιο υποχωρητικές εκφράσεις που ακούστηκαν.

Σ' ένα διάλειμμα, ο Αδόλφο Σουάρες μας παρακάλεσε, τον Πλάσιδο Φερνάντες Βιάγας κι εμένα, να πιούμε ένα καφέ μαζί του στο γραφείο του. Ο Πλάσιδο ήταν εκεί ως σύμβουλος και βοηθός του Φελίπε Γκονσάλες. Όπως εγώ για τον Τιέρνο. Ο Σουάρες είχε καταλάβει ότι ήταν σημαντικό να κερδίσει τη συμπάθειά μας. Σε αυτή τη συνάντηση, ο Πρωθυπουργός με ρώτησε πώς έβλεπα το πρόβλημα των Βάσκων. Του είπα ότι το έβλεπα σε άσχημη κατάσταση. Έκαναν μεγάλο λάθος όσοι νόμιζαν ότι έφταναν οι εκλογές, η αμνηστία, ένα Καταστατικό Αυτονομίας κι ένα πρόχειρο σύνταγμα, για να λυθεί το πρόβλημα.

Ο λαός των Βάσκων απαιτούσε πολιτική ελευθερία για την αυτοδιάθεσή του και έπρεπε να έχεις αληθινό θάρρος για να διαπραγματευτείς σε βάθος τα βασικά αιτήματα του βασκικού εθνικισμού, τόσο του μετριοπαθούς όσο και του ριζοσπαστικού. Ο Σουάρες παραπονέθηκε με πίκρα για την ανυπαρξία στη Χώρα των Βάσκων κάποιου που να συσπειρώνει την πλειοψηφία της αντιπολίτευσης -όπως ο Ταραδέλιος στην Καταλονία- και μας διαβεβαίωσε ότι συνεχώς προσπαθούσε να διαπραγματευτεί με τους

μεν και με τους δε, με πενιχρά αποτελέσματα. Κατά τ' άλλα, ήταν απολύτως ικανοποιημένος με αυτές τις συμφωνίες. Πράγματι, στη θέση του, οποιοσδήποτε θα ήταν ικανοποιημένος. Με σχεδόν τιποτένια ανταλλάγματα, κατάφερε όλα όσα ήθελε. Αλήθεια, εκείνες οι συμφωνίες έφεραν την πολιτική αποθέωση του Αδόλφο Σουάρες, στην Ισπανία και έξω από την Ισπανία.

Επιστρέφω όμως στο θέμα που έλεγα. Εκείνη η αρχή ότι έπρεπε να απαλειφθούν οι ειδικοί ποινικοί νόμοι ενάντια στην τρομοκρατία και να ενταχθούν τα αδικήματα στον κανονικό Ποινικό Κώδικα, ξεχάστηκε πολύ σύντομα. Η Δικαστική Αστυνομία που θα εξαρτιόταν από δικαστικά σώματα, το ίδιο. Μακριά απ' όλα αυτά, έφτιαζαν ειδικούς νόμους ακόμα πιο κατασταλτικούς και αυθαίρετους και μια αστυνομία που το «δικαστική» ήταν μόνο στο όνομα. Βρήκα την ευκαιρία να το θυμίσω στον Μαρτίν Βίγια όταν έγινε συζήτηση στο Κοινοβούλιο, ένα χρόνο αργότερα (στις 9 Αυγούστου του 1978) για το σχέδιο νόμου για τα μέτρα ενάντια στα εγκλήματα των ένοπλων συμμοριών.

Ένας ειδικός νόμος με ειδικές κατηγορίες, ειδική αστυνομία, ειδικούς δικαστές και ειδικές νομικές διώξεις. Η UCD επέμενε ότι η ισχύς του θα ήταν μόνο για ένα χρόνο. Το σχέδιο, που ήταν μια καθαρή απειλή για τους Βάσκους εθνικιστές, επιστράφηκε καθώς δεν ψηφίστηκε από την απόλυτη πλειοψηφία στην Ολομέλεια. Επειδή τη δεύτερη φορά απαιτούνταν απλή πλειοψηφία, τα κατάφεραν εύκολα. Σε τίποτα δεν ωφέλησε που ορισμένοι, πέρα από το να θυμίζουμε επίμονα τη συμφωνία του προηγούμενου Σεπτεμβρίου στις Συμφωνίες της Μονκλόα, προσπαθήσαμε να δείξουμε πόσο γελοίο ήταν να ψηφιστεί ένα τέτοιο άθλιο τερατούργημα («χαλασμένο εμπόρευμα» το αποκαλούσε ο Μπαντρές). Σε λίγες μέρες θα ήταν τελειωμένο και το προσχέδιο Συντάγματος.

Η συζήτηση για το τερατούργημα ανέβηκε σε τόνους, όταν ο Μπαντρές ρώτησε: *«Γιατί δεν περιμένετε να ψηφιστεί πρώτα αυτός ο νόμος και ύστερα να κάνετε τις υποκλοπές των τηλεφώνων των πέντε γραφείων του Γενικού Συμβουλίου των Βάσκων που έχουν έδρα το Σαν Σεμπασιάν; Δηλαδή όσοι Σύμβουλοι ζούμε στη Ντιονόσια είμαστε ύποπτοι για συμμετοχή σε ένοπλες συμμορίες; Ή μήπως πρέπει να ανήκει στην UCD για να μην θεωρηθείς ύποπτος;»*

Ο Μαρτίν Βίγια είπε εξοργισμένος ότι αυτό ήταν ψέμα. «Ο κύριος Μπαντρές λέει ψέματα». Κανένας δεν είχε δώσει διαταγή

για καμία υποκλοπή τηλεφώνων και αυτό ήταν καθαρή επινόηση του Μπαντρές. Αυτός όμως επέμεινε ότι τα τηλέφωνα ήταν παγιδευμένα. Περιέργως, είπε, η Γενική Αστυνομική Διεύθυνση του Μπιλμπάο είχε δείξει ειδικό ενδιαφέρον για το είδος του τηλεφωνικού κέντρου που εγκατέστησαν. Ο Μαρτίν Βίγια επέμεινε με πείσμα, ότι ο Μπαντρές έλεγε ψέματα.

Νομίζω ότι κανένας -ούτε οι Βουλευτές της UCD- δεν είχε αμφιβολία ότι ήταν αλήθεια αυτό που έλεγε ο Μπαντρές, είτε το ήξερε, είτε όχι ο Μαρτίν Βίγια. Στη Χώρα των Βάσκων τα παγιδευμένα τηλέφωνα ήταν ψωμοτούρι. Τα δικά μου -στο σπίτι και στο δικαστήριο- τα είχε παγιδέψει και η Αστυνομία και η Γκουάρντια Σιβίλ για όλο το χρονικό διάστημα που έμεινα στη Ντονόστια. Ο μοναδικός αστυνομικός επιθεωρητής που είχα φίλο στο Σαν Σεμπασιάν μου είπε μια μέρα, πολύ ευτυχής, ότι η Αστυνομία δεν παρακολουθούσε πια τα τηλέφωνα μου. Όμως αμέσως πρόσθεσε ότι η Γκουάρντια Σιβίλ συνέχιζε να τα παρακολουθεί. Ο φίλος μου ο αστυνόμος δεν έλεγε ψέματα.

Η καταστολή ως μοναδικό «πολιτικό» μέτρο

Εκείνος ο αντιπρομοκρατικός νόμος είχε περιορισμένη ισχύ, μόνο για ένα χρόνο. Ο περιορισμός αυτός προκάλεσε φοβερό σκάνδαλο το Δεκέμβριο του 1979, όταν έπρεπε ή να τον καταργήσουν χωρίς να τον αντικαταστήσουν, ή να τον παρατείνουν με νόμιμο τρόπο ή να τον αντικαταστήσουν με άλλο νόμο. Τίποτα απ' όλα αυτά δεν έγινε. Παρόλο που το Σύνταγμα έλεγε ότι κάθε νομοθεσία που έχει σχέση με βασικά δικαιώματα και ελευθερίες και τη δικαιοδοσία της δικαστικής εξουσίας έπρεπε να είναι οργανικός νόμος και όχι απλός, η κυβέρνηση αποφάσισε να παρατείνει την ισχύ εκείνου του τερατουργήματος με διάταγμα. Ούτε οργανικός νόμος, ούτε απλός. Αποφασίζουμε και διατάζουμε.

Είχε ξεχαστεί ότι έληγε η ισχύς του τερατουργήματος και τους κατέβηκε η έμπνευση να βγάλουν νομικό διάταγμα που, όπως έλεγαν οι κλασικοί, έχει πάντα σώμα διαταγής και ψυχή νόμου. Ήταν μια ολοφάνερη παραβίαση του Συντάγματος. Γι' αυτό, το νομοθετικό διάταγμα θα μπορούσε να ακυρωθεί εύκολα. Ο Πέσες Μπάρμπα παρότρυνε τους σοσιαλιστές να προσφύγουν στο Συνταγματικό Δικαστήριο για να βγάλει αντισυνταγματικό το επίμαχο διάταγμα. Οι κομμουνιστές, οι Ανδαλουσιάνοι, οι Βάσκοι

εθνικιστές και οι σοσιαλιστές έδειχναν αληθινά εξοργισμένοι μ' αυτή την άνομη αυθαιρεσία (μάλλον παρανομία).

Κι όμως δεν έγινε τίποτα. Κανένας δεν προσέφυγε στο Συνταγματικό Δικαστήριο. Επιπλέον, εκείνο το απαράδεκτο νομοθετικό διάταγμα, έδινε μεγαλύτερες αρμοδιότητες στο Εθνικό Δικαστήριο σαν να ήταν σχετικό ζήτημα. Χρησίμευσε ώστε να παραμείνει η Χώρα των Βάσκων σε καλυμμένη Κατάσταση Πολιορκίας και μάλιστα, τώρα, παράνομη. Έξω κι ενάντια στο Σύνταγμα. Τεχνικά, όλες οι αστυνομικές και δικαστικές ενέργειες που εφαρμόζαν το νομοθετικό διάταγμα ή τη σκιά του ήταν νομικά άκυρες. Όμως κανένας δεν τις ακύρωσε. Αυτός είναι ο σεβασμός που έδειξαν, από την αρχή, για το Σύνταγμα οι πιο πιστοί του υπηρέτες.

Στην ίδια εκείνη Ολομέλεια που εγκρίθηκε η παράταση του αντιπρομοκρατικού νόμου του 1978, επικυρώθηκε επίσης, με το ίδιο νομοθετικό διάταγμα, η διεύρυνση των αρμοδιοτήτων του Εθνικού Δικαστηρίου. Δεν έλειψε βέβαια και η σχετική διακόσμηση που ήθελαν όσοι είχαν βαριά τη συνείδηση. Το PSOE είχε ζητήσει να συμπεριληφθεί σ' εκείνη την Ολομέλεια η δημιουργία μιας Επιτροπής για Βασανιστήρια, για να ερευνήσει τις συνεχείς καταγγελίες που έφθναν από τη Χώρα των Βάσκων. Η UCD έβαλε έναν όρο για να δεχτεί την πρόταση του PSOE (τον όρο τον ζήτησε ο Φράγκα): Να ψηφιστεί χωρίς να προηγηθεί συζήτηση ούτε να γίνουν τοποθετήσεις ψήφου. Η Επιτροπή ποτέ δεν έγινε. Ποιον αλήθεια μπορούσε να ενδιαφέρει ο βρόμικος πόλεμος που έφτιαχναν οι ίδιοι εκείνοι ειδικοί νόμοι; Γιατί να χαθεί η μαγεία εκείνης της συνταγματικής συναίνεσης και της πατριωτικής ομοψυχίας; Μία από τις βασικές συμφωνίες της μεταπολίτευσης ήταν να μένουν ατιμώρπητα τα εγκλήματα της εξουσίας, καθώς και η συνενοχή της αντιπολίτευσης σ' αυτά τα εγκλήματα.

Ήταν συγκινητική η προσπάθεια του Αντόνιο Χιμένες Μπλάνκο για να δικαιολογήσει τα αδικαιολόγητα. Ήταν, έφτασε να πει, η ανάγκη της άμυνας της δημοκρατικής κοινωνίας απέναντι στην τρομοκρατία. Κι ας γινόταν αντιδημοκρατικά; Ο Χιμένες Μπλάνκο και ο Πίο Καμπανίγιας παραδέχτηκαν μπροστά μου ιδιαιτέρως, ότι έπρεπε να διορθωθεί το «σφάλμα», που είχε γίνει εξαιτίας της ανοψίας εκείνων που όφειλαν να προειδοποιήσουν, ότι πλησίαζε η ώρα λήξης της ισχύος του νόμου για τις Ένοπλες Συμμορίες. Έπρεπε να υπάρχει όμως κατανόηση και να μη χαλάσει η συνταγματική συναίνεση. Να μη χαλάσει ούτε και με αντισυνταγματικούς νόμους. Όταν, στη συνέλευση της Σοσιαλιστικής Ομάδας της

Βουλής των Αντιπροσώπων (τότε ήμουν Αντιπρόσωπος ύστερα από τις εκλογές του Μαρτίου του '79) έθεσα το ζήτημα ότι είναι επείγουσα ανάγκη προσφυγής στο Συνταγματικό Δικαστήριο, του οποίου ο νόμος είχε ψηφιστεί στις 5 Οκτωβρίου, ο Πέσες Μπάρμπα αποκρίθηκε λιτά: *«Κάθε πράγμα στην ώρα του. Πάντως, όπως καταλαβαίνεις, είναι πολύ λεπτό το ζήτημα»*. Φυσικά η «ώρα του» δεν ήρθε ποτέ μέχρι σήμερα.

Την ίδια περίοδο με το νομοθετικό διάταγμα που έδινε παράταση στο νόμο για τις Ένοπλες Συμμορίες, ετοιμαζόταν στη Βουλή των Αντιπροσώπων ένα σχέδιο νόμου για την Ασφάλεια των Πολιτών, που θα κατέληγε να γίνει ο νέος αντιπρομοκρατικός νόμος. Ήταν εντυπωσιακό ότι οι εκλεκτοί νομομαθείς, που συζητούσαν εξαντλητικά και το παραμικρό ίχνος πιθανής αντισυνταγματικότητας κάθε νόμου, άφησαν να περάσουν αδιαμαρτύρητα οι πιο προφανείς παραβάσεις στο ζήτημα της «μάχης ενάντια στην τρομοκρατία».

Καθώς φαινόταν, πίστευαν ότι στο πεδίο αυτό χωρούσαν μόνο έκτακτοι νόμοι ή κατ' εξαίρεση νόμοι, που δεν άξιζε να εντάσσονται στο Δίκαιο. Ήταν μια «σκληρή αναγκαιότητα που έπρεπε να αποδεχτούμε». Αν ήταν ανάγκη, να κάνουμε τα στραβά μάτια και να καταπνίξουμε τη νομική μας συνείδηση. Και την αξιοπρέπεια του πολίτη, επίσης. Το εμφανέστατο γεγονός ότι εκείνη η ειδική νομοθεσία θα χρσίμευε για να καλυφθούν κτηνωδίες και ποικιλόμορφα εγκλήματα, δεν ενοχλούσε τη μεγάλη πλειοψηφία των βουλευτών. Η δημοκρατία έπρεπε να αμυνθεί και δεν έπρεπε να πέσει το ηθικό των Δυνάμεων Δημόσιας Τάξης και της Γκουάρντια Σιβίλ. Φαίνεται πως κάθε έλεγχος τους έριχνε το ηθικό. Αντίθετα, η μοναδική ηθική ήταν να λύσεις τα χέρια της Αστυνομίας. Να κάνει ότι θεωρεί σωστό, χωρίς το παραμικρό νομικό ή δικαστικό κώλυμα.

Με παραξένεψε τόσο πολύ η συναίνεση -σχεδόν ομόφωνη- που με αφορμή μια παρέμβαση του στρατηγού Ιμπάνιες Φρέιρε -διάδοχος για λίγο καιρό του Μαρτίν Βίγια στο υπουργείο Προεδρίας- στην Επιτροπή Δικαιοσύνης και Εσωτερικών της Βουλής (όπου εγώ ήμουν δεύτερος αντιπρόεδρος) τον ρώτησα ιδιαίτερω αν θεωρούσε ουσιαστικό ή πολύ αναγκαίο τον αντιπρομοκρατικό νόμο. Μου απάντησε ήρεμα όχι. Είτε με νόμο, είτε χωρίς αυτόν, όλα θα έμεναν ίδια. Στη συζήτηση ήταν μπροστά και ο Όσκαρ Αλσάγα, πρόεδρος της Επιτροπής, που άκουσε αυτά τα λόγια κι έμεινε άναυδος, όπως κι εγώ. Μου έδωσε την εντύπωση, ότι ο

Ιμπάνιες Φρέιρε ήξερε πολλά και δεν έβλεπε πολλές πιθανότητες να ξεμπερδέψει με την τρομοκρατία με αστυνομικά και δικαστικά μέσα. Μιλούσε σαν απογοητευμένος, λες και δεν μπορούσε να γίνει τίποτα πια σ' αυτή την κατεύθυνση.

Ο Ιμπάνιες Φρέιρε ήταν ένας περίπλοκος τύπος. Είχε αποκτήσει κακή φήμη την περίοδο που ήταν κυβερνήτης της Βισκάγια και καλή φήμη ως γενικός διοικητής της Καταλονίας. Θυμήθηκε τη Βισκάγια κι είχε πει στις 9 Μαΐου του 1979: *«Δεν θεωρώ δικαιολογημένο οι Βάσκοι να νιώθουν καταπιεσμένοι πολιτικά ή πολιτιστικά στο παρελθόν. Εάν ήταν έτσι, δεν θα είχα μείνει ούτε λεπτό στη θέση του πολιτικού κυβερνήτη της Βισκάγια. Αυτό που πολύ πιθανό να συνέβη -αποφάνθηκε- είναι να υπήρχαν κάποιοι που δεν συμφωνούσαν με το πολιτικό σύστημα, τίποτα περισσότερο.»* Και ξεμπερδέψε. Ωστόσο, όπως μου έλεγαν μερικοί κομμουνιστές Βουλευτές (ο Σολέ Μπαρμπερά και ο Χουάν Γκαρθία) και σοσιαλιστές από την Καταλονία (ο Ροδόλφο Γκέρα και ο Ερνέστο Γιούκ), ο Ιμπάνιες Φρέιρε ενήργησε έξυπνα και συγκρατημένα στην Καταλονία, καλλιεργώντας καλές σχέσεις ανάμεσα στις Ένοπλες Δυνάμεις, τους Καταλανούς Βουλευτές και τους συνδικαλιστές.

Όταν το σχολίασα με τους συναδέλφους μου της εποχής εκείνης, ή παραξευεύτηκαν ή δεν το πίστευαν. Στους τελευταίους -τον Πέσες Μπάρμπα, τον Σαπατέρο και τον Σοτίγιος- θύμισα αυτά που είχε πει ο στρατηγός μπροστά στον Αλσάγα. Ο σκεπτικισμός του είχε βάση. Λίγες μέρες μετά την ομιλία του στην Επιτροπή, μίλησε στην Ολομέλεια. Ήταν στις 23 Μαΐου του 1979, στη συζήτηση για την Ασφάλεια των Πολιτών. Σε μια απεριγγραπτή και μονότονη ομιλία πρότεινε νομοθετικές μεταρρυθμίσεις κάθε είδους -ορισμένες ήταν παρανοϊκές- και τόνισε ότι, ενάντια στην τρομοκρατία *«ως την σοβαρότερη μορφή εγκληματικής βίας, δεν κάνουν τίποτα οι νόμοι, ούτε οι διώξεις που προβλέπουν άλλες περιπτώσεις εγκληματικότητας.»* Επιβάλλονταν ειδικοί νόμοι, ακριβώς το αντίθετο απ' ό,τι είχε πει ιδιαίτερω στην Επιτροπή. Επιπλέον, είπε στην Ολομέλεια ότι ήταν απολύτως αναγκαίο το Βασιλικό Διάταγμα 3/1979 της 26 Ιανουαρίου (που ανάμεσα σε άλλα ωραία, καταδίκαζε ως αδίκημα και την απολογία της τρομοκρατίας) καθώς και την ανάγκη να παραταθεί εκ νέου, με νόμο όμως, η αντιτρομοκρατική νομοθεσία του Δεκέμβρη του 1978, η οποία υποτίθεται θα είχε διάρκεια ενός έτους και ήδη είχε πάρει μια παράταση με το τερατούργημα του νομοθετικού διατάγματος. Ο Ιμπάνιες έλεγε άλλα ιδιαίτερω και ακριβώς τα αντίθετα δημοσίως.

Με αφορμή εκείνη τη συζήτηση, ο Αλεχάντρο Ρόχας Μάρκος -καλός φίλος και πάντοτε κύριος- είπε ήρεμα και κατηγορηματικά: «*Σχετικά με τη βία που έχει ξεσπάσει στη χώρα των Βάσκων: είναι ένα πολιτικό πρόβλημα που πρέπει να λυθεί με πολιτικά μέσα πρώτα και κύρια και όχι με άλλους τρόπους. Είναι ένα πρόβλημα των Βάσκων που πρέπει να λυθεί από τους ίδιους του Βάσκους και όχι από οποιονδήποτε άλλον*». Βέβαια, στην ίδια εκείνη συζήτηση για την ασφάλεια των πολιτών, ο Ενρίκε Μούικα κατηγόρησε την κυβέρνηση ότι φταίει που δεν έχει πάρει «τα απαραίτητα πολιτικά μέτρα», φέρνοντας ως παράδειγμα ότι αρνήθηκε να «*μεταφέρει τους φυλακισμένους της Σόρια σε βασικές φυλακές, με το φόβο μήπως δεχτούν επίθεση. Μ' αυτό το μόνο που πέτυχε ήταν να δείξει αδυναμία και να προκαλέσει ταραχές στους δρόμους*». Πρόσθεσε με τρεμάμενη φωνή: «*Πόσες χαμένες ευκαιρίες, όπως και την περίοδο της συζήτησης του συντάγματος!*» Κατέληξε με μια ερώτηση για τον Ιμπάνιες Φρέιρε: «*Θα μπορούσε ο κύριος υπουργός των Εσωτερικών να κατοχυρώσει την ασφάλεια των πολιτών σε όλη την Ισπανία και ιδιαίτερα στη Χώρα των Βάσκων, ώστε να είναι αποδεκτή από όλους και να μην είναι κατασταλτική;*»

Αυτά έλεγε στις 23 Μαΐου του 1979, στη Βουλή των Αντιπροσώπων, ο δον Ενρίκε Μούικα Ερσόγ. Έτσι είναι καταχωρημένο στα πρακτικά συνεδριάσεων (συνεδρίαση Ολομέλειας αριθμός 10). Τώρα υπερασπίζεται το διασκορπισμό των Βάσκων κρατουμένων, τη συστηματική απομάκρυνσή τους από το Εουσκάδι και μια ασφάλεια πολιτών απολύτως κατασταλτική στη Χώρα των Βάσκων, από τη θέση του Συνηγόρου του Πολίτη και ανθρώπου της εμπιστοσύνης του Αθνάρ. Είναι ζήτημα οπτικής γωνίας. Ενάντια στην εξουσία, μπορείς να υπερηφανεύεσαι για δικαιοσύνη και αγάπη για την ελευθερία. Στην εξουσία, πάντα είσαι υπέρ της καταστολής και ενάντια στην ελευθερία.

Στρατιωτική δικαιοσύνη...

Όπως φαίνεται, καθώς περνούσαν οι μήνες μειωνόταν η ευαισθησία της Κυβέρνησης και της UCD για το βασικό πρόβλημα, λιγότευαν οι αναφορές στην ανάγκη να παρθούν πολιτικά μέτρα για τη λύση του. Είχαμε πάρει ήδη ένα δρόμο οπισθοχώρησης που δεν ανεχόταν «φιλελεύθερες επιδιορθώσεις». Μέσα σε λίγους μήνες, από την απόρριψη των ειδικών ποινικών νόμων (Συμφω-

νίες της Μονκλόα) πέρασαν στην υπεράσπισή τους, την ενίσχυση και τον πολλαπλασιασμό τους. Από την εναλλαγή αστυνομικών-δικαστικών μεθόδων και πολιτικών, πέρασαν στην αποκλειστική αναζήτηση των πρώτων.

Τα σχολιάζα αυτά, εκείνο το μεσημέρι της 23 Μαΐου του 1979, στο μπαρ της Βουλής, με τον Μανουέλ Σάντσεσ Αγιούσο (αντιπρόσωπο του PSP από τη Βαλένθια και καθηγητή Οικονομίας, έναν εξαιρετο άνθρωπο) και με τον Εμίλιο Γαστόν. Νωρίτερα είχα χαιρετήσει το βουλευτή της Eptesa Φρανσίσκο Καντέλ, καλό συγγραφέα και ριζοσπαστικό υπερασπιστή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που μου δήλωσε τη θλίψη του για αυτά που ακούγονταν εκείνο το πρωί. Ο Μανουέλ και ο Εμίλιο ήταν πολύ στεναχωρημένοι με το κλίμα εναντίον των Βάσκων που διαμορφωνόταν στη Βουλή. Σε έξι μήνες και κάτι (από το Νοέμβριο ως το Μάιο του '79) η αλλαγή, προς τα πίσω, ήταν εκπληκτική. Πηγαίναμε σαν τον κάβουρα. Και μοιάζαμε κεφαλόποδα αντί για έλλογα δίποδα.

Αυτό το κλίμα οπισθοδρόμησης φαινόταν και στη δική μου κοινοβουλευτική ομάδα. Αντί να καταργηθεί οριστικά η στρατιωτική δικαιοσύνη σε καιρούς ειρήνης (όπως έκανε με διάταγμα, αμέσως μόλις πήρε την εξουσία, ο Φρανσουά Μιτεράν) έγινε μια πρόχειρη και αντισυνταγματική μεταρρύθμιση του κώδικα της Στρατιωτικής Δικαιοσύνης. Έπρεπε να μην έχεις ιστορική μνήμη και καμία ευαισθησία για να μη θυμάσαι τον εφιάλτη των νόμιμων δολοφονιών της 27 Σεπτεμβρίου του '75 που αποφασίστηκαν από τη στρατιωτική νομοθεσία. Μπήκα εισηγητής από την Ομάδα προσπαθώντας να περιώσω μερικά πράγματα. Με δεδομένη την αδιαλλαξία της UCD, τόνισα από το βήμα επανειλημμένως, ότι θα ψηφίζαμε ενάντια σε ολόκληρο το νομοσχέδιο. Είδα ότι στο κέντρο, ο Χιμένες Μπλάνκο και ο Χαβιέρ Μοσκόσο μου έκαναν νοήματα έκπληξης, σαν να μου λένε *«τι θα γίνει τελικά;»*

Δεν μου είχαν ανακοινώσει ότι την προηγούμενη μέρα, χωρίς να με λογαριάσει καθόλου και χωρίς να μου το πει, ο Αλφόνσο Γκέρα -απολύτως άσχετος με το θέμα- είχε καταλήξει σε συμφωνία με την UCD. Το βασικό ζήτημα είχε εξαιρεθεί. Το ίδιο και η εφαρμογή της αμνηστίας στην UMD. Η στρατιωτική νομοθεσία έμενε άθικτη. Επειδή ο Πάμπλο Καστεγιάνο κι εγώ αρνηθήκαμε να συμμετάσχουμε στην ψηφοφορία εκείνου του εκτρώματος, κάποιος πρότεινε τη διαγραφή μας από το PSOE. Δεν μας έκαναν όμως αυτή τη χάρη.

Πασαλείμματα με τα σκατά

Τέτοιου είδους επεισόδια συνέβαιναν όλο και συχνότερα το 1980. Κορυφώθηκαν με αφορμή το προσχέδιο αντιπρονομοκρατικού νόμου που ενέκρινε η κυβέρνηση, σε αντικατάσταση του Νόμου για τις Ένοπλες Συμμορίες και το νομοθετικό διάταγμα για την Ασφάλεια των Πολιτών. Αυτή τη φορά ήταν πολύ προσεκτικοί για να μην αναγκαστούν να καταφύγουν σε άλλο σκανδαλώδες νομοθετικό διάταγμα. Το κείμενο ήταν απαράδεκτο. Μια σαφής απόδειξη ότι η κυβέρνηση και η UCD είχαν αποφασίσει να πάρουν το μονοπάτι του βρόμικου πολέμου. Αστυνομικοί και Γκουάρντια Σιβίλ μετατρέπονταν σε δικαστές με αγχόνη και γκιλοτίνα. Μπορούσαν να συλλάβουν και να κρατήσουν απομονωμένο χωρίς καμία επικοινωνία τον κρατούμενο μέχρι και δέκα μέρες (με απλή ενημέρωση του δικαστή), να παρακολουθούν τηλεφώνω και αλληλογραφία (επίσης με μετέπειτα ενημέρωση της δικαστικής αρχής), να κάνουν ελεύθερα έρευνες σε κατοικίες και γραφεία κλπ.

Έφτανε στο ακραίο σημείο ότι όταν ο αρμόδιος δικαστής -του Εθνικού Δικαστηρίου, φυσικά, διέταζε την απελευθέρωση του συλληφθέντα και ο εισαγγελέας αμφισβητούσε τη δικαστική απόφαση, αυτή αναστελλόταν ώσπου το δικαστήριο ν' αποφασίσει. Ήταν μια μετωπική επίθεση ενάντια στην αξιοπρέπεια και την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας. Ήταν, περισσότερο από ποτέ μετά το 1977, μια αυθεντική κατ' εξαίρεση νομοθεσία που άφηνε στα χέρια της Αστυνομίας την κατασταλτική «πολιτική» στη Χώρα των Βάσκων. Ο Πέπε Μπεργαμίν τη σχολίασε περιφρονητικά λέγοντας ότι αυτός πάντοτε έλεγε ότι έπρεπε να «εκπολιτιστεί» η συμβίωση σ' αυτή τη χώρα, όμως η κυβέρνηση κατάλαβε ότι πρέπει να την «αστυνομώσει»³⁹. Εκεί το πήγαιναν.

Μολονότι είχα πια αποφασίσει να φύγω από τη Βουλή, εκείνη η αθλιότητα μου έδωξε κάθε δισταγμό που μπορεί ακόμα να είχα. Ωστόσο, προσπάθησα να κάνω κάτι μέσα στην κοινοβουλευτική ομάδα. Απαίτησα να συγκληθεί μια συνέλευση για να συζητηθεί η στάση που θα κρατούσαμε για το σχέδιο νόμου. Έγιναν δύο εσωτερικές συζητήσεις. Στην πρώτη εξέθεσα την κάθετη κριτική μου ενάντια σ' αυτή την κατάσταση πολιορκίας που επιβαλλόταν στη Χώρα των Βάσκων, κυρίως με την άδεια που δινόταν στην αστυνομία να συλλαμβάνει, να μην επιτρέπει στους κρατούμενους την επικοινωνία και να τους βασανίζει χωρίς κανένα φόβο να κάνουν καταγγελίες τα θύματα.

Ορισμένα μέλη της Ομάδας είδαν πως ήταν κατάλληλη ευκαιρία να πάρουν πόντους από την ηγεσία του κόμματος. «Πρέπει να λερωθείς και με τα σκατά, εάν παρουσιαστεί ανάγκη». «Δεν μπορούμε να εμφανιστούμε στην κοινή γνώμη ως εμπόδιο στην καταδίωξη και εξάλειψη της τρομοκρατίας». «Πρέπει να ξεπεράσουμε νομικίστικες συμπεριφορές» και άλλα τέτοια. Παρόμοιες τοποθετήσεις επαναλήφθηκαν μέχρι απδίας σ' εκείνη τη συζήτηση. Ωστόσο, υπήρξαν παρεμβάσεις που απέρριπταν το νομοσχέδιο, μεταξύ αυτών και του Χοσέ Βίδα Σόρα, Ο Πέπε «Λάιφ» (Βίδα = Ζωή = Life σ.τ.μ.) όπως τον έλεγε ο Πάμπλο Καστεγιάνο, ήταν καθηγητής Εργατικού Δικαίου και βουλευτής Γρανάδας). Η γνώμη του μετρούσε πολύ στην ομάδα.

Στην ψηφοφορία εκείνη της ημέρας δώδεκα ψηφίσαμε ενάντια στο νομοσχέδιο. Ήμουν έκπληκτος με την επιτυχία. Ούτε ο Αλφόνσο Γκέρα δεν το περίμενε. Δεν το είχε υπολογίσει. Αφού συμβουλευτηκε τον Πέσες Μπάρμπα, πρότεινε δυο συντρόφους -τον Φέλιξ Πονς και τον Βιργίλιο Σαπατέρο- να πάνε ως αντιπρόσωποι να διαπραγματευτούν με την UCD αλλαγές στο νομοσχέδιο. Μολονότι τους προειδοποίησα ότι ήταν αδύνατο να βελτιωθεί αυτό το πράγμα χωρίς ν' αλλάξει ριζικά, η πρόταση έγινε δεκτή.

Δύο μέρες αργότερα, έγινε νέα συνέλευση. Οι «αντιπρόσωποι» δεν είχαν καταφέρει τίποτα ουσιαστικό. Απλές τεχνικές διορθώσεις. Από την UCD τους είχαν πει ότι το νομοσχέδιο, έτσι ακριβώς όπως είχε, ήταν πολύ σημαντικό για την κυβέρνηση και δεν μπορούσε ν' αλλάξει στα ουσιαστικά σημεία του. Παρόλα αυτά ο Γκέρα και ο Πέσες Μπάρμπα μεγαλοποίησαν αυτά που είχαν πετύχει ο Πονς και ο Σαπατέρο και τα παρουσίασαν σαν μάνα εξ' ουρανού. Άρχισαν αμέσως να υπερθεματίζουν οι παρατρεχάμενοι. Ορισμένοι ήταν πανευτυχείς που θα χώνονταν μέσα στα σκατά. Ήταν ένα απρόσμενο φεστιβάλ κοπροφιλίας. Έπρεπε να θυσιάσουμε τις «αρχές μας» στο βωμό του κοινού καλού. Ήταν έκτακτη ανάγκη κι έπρεπε να το πάρουμε υπόψη μας.

Ο Πέσες Μπάρμπα χρησιμοποίησε ως επιχειρήμα τους «συναδελφάκους σου» που βρίσκονταν στο Εθνικό Δικαστήριο. Εννοούσε τον Κάρλος δε λα Βέγα και τον Λουίς Μπουρόν που δεν ήταν τακτικοί δικαστές αλλά Εφέτες και φυσικά, καμία σχέση δεν είχαν με συλλήψεις, απαγόρευση επικοινωνίας κρατουμένων, υποκλοπές τηλεφώνων και έρευνες σε σπίτια και γραφεία. Εξάλλου, εκείνες οι προσωπικές αναφορές ήταν απαράδεκτες. Η συζήτηση μας κατέληξε σε έντονη λογομαχία. Όμως στην τελική

ψηφοφορία νομίζω ότι ήμασταν μόνο τέσσερις που προτείναμε η ομάδα να μην ψηφίσει το νομοσχέδιο. Ο Γκέρα βιάστηκε να δηλώσει, ότι οι δημοκράτες όφειλαν να είναι συνεπείς με το αποτέλεσμα της συνέλευσης και να ψηφίσουν στη Βουλή σύμφωνα με την πλειοψηφία.

Αρνήθηκα κατηγορηματικά. Αυτό ήταν για μένα θέμα συνειδήσης. Χωρίς ηθικές αρχές δεν είναι δυνατή η δημοκρατία. *«Ποτέ δεν θα γίνω συνένοχος -είπα στο τέλος- ενός νόμου που καθαγιάζει στην πράξη την ύπαρξη δημίων και βασανιστών και τους δίνει το δικαίωμα να εγκληματούν ατιμώρητα. Ποτέ δεν θα υποστηρίξω, άμεσα ή έμμεσα, όσους ποδοπατούν καθημερινά το Δίκαιο και τη δικαιοσύνη στο όνομα του νόμου και του κράτους Δικαίου. Αυτοί είναι οι αληθινοί τρομοκράτες και δεν αξίζουν ούτε μία ψήφο από ένα κόμμα που θέλει να ονομάζεται σοσιαλιστικό».*

Εξάλλου, μόλις είχα δημοσιεύσει ένα άρθρο στην «El Pais» επιχειρηματολογώντας γιατί το νομοσχέδιο ήταν ένα «νομικό τερατούργημα» και δεν ήταν αξιοπρεπές να πω το αντίθετο μέσα σε 24 ώρες. Δεν μπορούσα ν' αλλάζω γνώμη από το βράδυ ως το πρωί, και πολύ περισσότερο, δεν μπορούσα να αλλάζω δέρμα, τις αρχές μου και τις πεποιθήσεις μου. Δεν καταλάβαινα -επέμεινα- πώς τόσο άντρες και γυναίκες σοσιαλιστές, υποστήριζαν την νομική κήρυξη κατάστασης πολιορκίας που παρέκαμπε την τακτική δικαιοσύνη και ενίσχυε μέχρι παροξυσμού την πραιτοριανή δικαιοσύνη, τις αυθαιρέσιες της και τις κτηνωδίες της.

Στην παρέμβασή του για το νομοσχέδιο, ο Μπαντρές διάβασε ολόκληρα αποσπάσματα από το άρθρο μου και αντέγραψε πολλές φορές το περιεχόμενό του. Τότε εγώ σχολίασα στον Μανόλο Τσάβες -που καθόταν στο διπλανό έδρανο δεξιά μου- ότι καλό θα ήταν να ζητούσαμε αναβολή της συζήτησης, έστω για μία ώρα, ώστε η κοινοβουλευτική μας ομάδα να το ξανασκεφτεί. Με συμβούλεψε να κάνω έγγραφη πρόταση και να τη δώσω για υπογραφή στους συναδέλφους εκεί επί τόπου. Το έκανα, μα δεν πρόλαβα. Πρέπει να παραδεχτώ ότι ο Τσάβες υπέγραψε, όπως το έκανε και ο Ραμίρες Ερέδια και ο Πάκο Ράμος, μεταξύ άλλων. Τελικά, όπως είχα σκοπό να κάνω για να πετύχω περισσότερες συμμετοχές συναδέλφων απείχα από την ψηφοφορία. Η αποχή κατά τη ψήφιση ενός οργανικού νόμου, που απαιτεί απόλυτη πλειοψηφία, ισοδυναμεί με καταψήφιση. Καταψήφισαν οι Φερνάντο Σαγασέτα και Χουάν Μαρί Μπαντρές και απείχε η ομάδα των Βάσκων εθνικιστών κι εγώ. Μόνο οχτώ ψήφοι εναντίον του νομοσχεδίου.

Φεύγοντας πήγαμε να πιούμε κάτι, ο Μάρκος Βισκάγια, ο Σαγασέα, ο Μπαντρές κι εγώ σε μία καφετερία της οδού Καρέρα δε Χερόνιμο κοντά στη Βουλή. Η συζήτηση ήταν θλιβερή. Έρχονταν άσχημοι καιροί. Θυμήθηκα το συγγραφέα Σάντσεζ Φερλόσιο: «Θα έρθουν κι άλλα τυφλά χρόνια και θα μας κάνουν χειρότερους. Θα έρθουν χειρότερα χρόνια και θα μας κάνουν πιο τυφλούς.» Ο Μάρκος Βισκάγια και ο Μπαντρές περιέγραψαν κτηνωδίες που γίνονταν στη Χώρα των Βάσκων και την απόλυτη ασυδοσία της αστυνομίας. Στην πραγματικότητα -έλεγαν- εκείνος ο νόμος ερχόταν να κατοχυρώσει αυτό που «ντε φάκτο» γινόταν χωρίς νόμο.

Ισοδυναμούσε με την κήρυξη πολέμου στο βασκικό εθνικισμό και σε όλους τους πολίτες που, χωρίς να είναι εθνικιστές, υπεράσπιζαν τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις νομικές εγγυήσεις και την αξιοπρέπεια του λαού. Σκεφτόμουν -και τους το είπα- εκείνη τη καταστατική συνεδρίαση του Κοινοβουλίου στις 15 Ιουνίου του '77, όταν ο Μανουέλ Ιρούχο, μέλος του Συμβουλίου Ηλικιωμένων, χαιρετούσε χαρούμενος τους βουλευτές που ένας-ένας έρχονταν να δηλωθούν. Όταν ήρθε η σειρά μου με αγκάλιασε σφιχτά. Είχαμε γνωριστεί στην Τολόσα σε κάποιες αστικές δίκες όπου είχε έρθει ως μάρτυρας. Είχαν περάσει μόνο τρία χρόνια. Όμως ο ενθουσιασμός είχε πέσει κάτω από το μηδέν. Θυμήθηκα εκείνη τη σκηνή με τον Ιρούχο στη συζήτησή μου με τον Χοσέ Αντόνιο Ουρμπιόλα, στην Παμπλόνα, ύστερα από μια ομιλία που έκανα εκεί -το Νοέμβριο του 2000- προσκεκλημένος από τους φίλους μου του ELA-STV. Ο Ουρμπιόλα με είχε γνωρίσει σε μερικούς νέους που είχαν έρθει να με ακούσουν.

Εκείνος ο απαράδεκτος νόμος σύντομα θα έδινε τους πρώτους καρπούς του. Στις 4 Φεβρουαρίου του 1981 συνελήφθη ο Χοσέμπα Αρέγκι, με την κατηγορία της συμμετοχής στην ETA. Ήταν ευθύς άνθρωπος, γεννημένος στην Ζιζουρκίλ και οι κατηγορίες που του απαγγέθηκαν ήταν αβάσιμες. Όταν τον συνέλαβαν, δεν τον άφησαν να επικοινωνήσει με κανέναν, του διόρισαν έναν υπηρεσιακό δικηγόρο και κανένας δεν ήξερε τίποτα γι' αυτόν ώσπου, αρκετές μέρες αργότερα, η σοβαρότητα της κατάστασής του, ανάγκασε τους δήμιους του να τον στείλουν στο Νοσοκομείο των Φυλακών του Καραμπαντσέλ. Εκεί πέθανε, εξαιτίας των φοβερών βασανιστηρίων που του είχαν κάνει, στις 13 Φεβρουαρίου.

Η φωτογραφία του σακατεμένου κορμιού, με τα πόδια κατάμαυρα και το πρόσωπο πρησμένο, κυκλοφόρησε παντού. Η

αστυνομία υποστήριζε ότι είχε πεθάνει από καρδιακή προσβολή και ότι τα φοβερά καψίματα στα πόδια ήταν από τις σφαίρες που είχε κρυμμένες μέσα στις κάλτσες του. Ο Αδόλφο Σουάρες είχε εξοργιστεί, με το σκάνδαλο, ήταν εκτεθειμένος και απειλούσε να παραιτηθεί. Οι υπουργοί Δικαιοσύνης και Εσωτερικών έριχναν τις ευθύνες ο ένας στον άλλον και άρχισαν ένα πόλεμο θέσεων. Ο θάνατος του Χοσέμπα Αρέγκι Ιζαγκίρε θα έπρεπε να είχε χρησιμεύσει για να καταργηθεί μια νομοθεσία που έδινε το δικαίωμα ακόμα και για δολοφονίες. Όχι όμως. Ο πόλεμος είναι πόλεμος.

Αποχαιρέτώ τη Βουλή

Εκείνες οι ημέρες της ψήφισης του αντιτρομοκρατικού νόμου ήταν οι τελευταίες μου στη Βουλή των Αντιπροσώπων. Ζήτησα την επανένταξή μου στο δικαστικό σώμα, και όταν την πέτυχα, με το διορισμό μου ως δικαστή του Ναβαλκαρνέρο στην τσέππ (τι θεαματικός προορισμός!) αποχαιρέτησα κατά τα δέοντα τον Γκονσάλες Μάρκες και τον Πέσες Μπάρμπα, όπως μου είχε ζητήσει ο φίλος μου, ο Λουίς Γόμες Γιορέντε. Δεν μπόρεσα να αποχαιρέτησω τον Αλφόνσο Γκέρα, γιατί απουσίαζε. Η συζήτησή μου με τον Γκονσάλες ήταν χαρακτηριστική. Επέμεινε ότι με αγαπούσε πολύ, ότι είχε υποστηρίξει να είμαι πρώτος υποψήφιος του κόμματος στο ψηφοδέλτιο της Αλμερίας και ήταν πολύ κρίμα που δεν είχαμε την ευκαιρία να γνωριστούμε καλύτερα.

Μου ζήτησε να ξανασκεφτώ την απόφασή μου να αποχωρήσω ή τουλάχιστον να συλλογιστώ δύο μέρες ακόμα. Αυτό όμως δεν οδηγούσε πουθενά. Με παραξένεψε, όμως, πολύ ότι μου διηγήθηκε κάτι άσχετο, όπως τα σπυριά που είχε βγάλει στον κώλο του στο 28 Συνέδριο του κόμματος, όταν ανακοίνωσε ότι δεν θα έβαζε ξανά υποψηφιότητα για γενικός γραμματέας, με εκείνη την πολιτική «μαρξιστική» εισήγηση που όλοι είχαμε ψηφίσει. Η γυναίκα του αναγκάστηκε να του βάζει αλοιφή σε κάθε ένα σπυράκι. Καλώς λοιπόν.

Τον Πέσες Μπάρμπα δεν τον ξάφνιασε η απόφασή μου. Την περίμενε από το καλοκαίρι και είχε φτάσει ο Δεκέμβρης. Τον ανησυχούσε που θα με διαδεχόταν στο έδρανο ένας «άσχετος συνδικαλιστής της UGT» και δεν έχασε την ευκαιρία να μου πει να προσέχω πολύ τα «συναδελφάκια» μου (εννοούσε τους συνα-

δέλφους δικαστές της Δημοκρατικής Δικαιοσύνης). Εννοούσε και τον Πλάσιδο Φερνάντες Βιάγας, που είχε άσχημες σχέσεις με το κόμμα. Θύμψα εκείνη τη συζήτηση στον Πέσες Μπάρμπα -στην οποία φυσικά, προέκυψε τελικά το θέμα του αντιτρομοκρατικού νόμου- ύστερα από πέντε χρόνια, όταν πήγα στο Πέμπτο Τμήμα -Ποινικό- του Δικαστηρίου της Μαδρίτης. Συναντηθήκαμε στην οδό Σάντα Μπάρμπα, πλάι στο βιβλιοπωλείο Μαρσιάλ Πονς. Μόλις χαιρετηθήκαμε, με αιφνιδίασε λέγοντας ότι τα γεγονότα με είχαν δικαιώσει σχετικά με τους αντιτρομοκρατικούς νόμους. Του είπα ευχαριστώ για την ομολογία, μα θα είχε μεγαλύτερη αξία αν έγραφε αυτή την άποψη σε ένα άρθρο εφημερίδας. Μου έδωσε συγχαρητήρια για τη συμπεριφορά μου στο Σαν Σεμπασιάν στην «υπεράσπιση του Κράτους Δικαίου». Του είπα ότι προτιμούσα να υπερασπιζομαι την ελευθερία. Γελάσαμε και οι δύο.

ΠΑΛΙ ΣΤΟ ΕΟΥΣΚΑΔΙ

Δικαστής της Ναβαλκαρνέρο

Έμεινα μόνο δύο μήνες στο δικαστήριο της Ναβαλκαρνέρο. Στην επάνοδο μου στη δικαστική καριέρα με υποδέχτηκαν με ανοιχτές αγκάλες. Όταν ανέλαβα καθήκοντα ήρθαν πολλοί φίλοι. Ο Ιγνάσιο Γκαγίεγο, ο Χεσούς Βισέντε Τσαμόρο, ο Λουίς Γκόμες Γιορέντε, ο Πάμπλο Καστεγιάνο κλπ. Ζήτησαν συγνώμη που δεν μπόρεσαν να παραβρεθούν στο «γεύμα» τρεις προσωπικότητες: Ο Χουάν Μαρί Μπαντρές, που είχε μια υποχρέωση στη Ντιονόστια, ο Φρανσίσκο Σαγασέτα, που έπρεπε να βρίσκεται σε μια πολιτική εκδήλωση στη Λας Πάλμας και ο Γκαμπριέλ Σισνέρος, παλιός φίλος που έδειξε ότι δεν ήθελε να βρεθεί μαζί με τον Μπαντρές, τον οποίο περιέργως, κατηγορούσε ως συνάδελφο ή συνένοχο όσων προσπάθησαν να τον δολοφονήσουν. Μετά το φαγητό μίλησαν οι Γκαγίεγο, Καστεγιάνο και Τσαμόρο. Κι εγώ. Επειδή ο Γκαγίεγο αναφέρθηκε στην παρέμβασή μου για τον αντιπρομοκρατικό νόμο, θυμήθηκα τον καιρό που είχα περάσει στην Τολόσα και σε ποιο σημείο με είχε σημαδέψει. Στο γεύμα ήταν επίσης παρών -λίγο έκπληκτος και αιφνιδιασμένος- ο δικαστής Κάρλος Μπουέρεν, ο

οποίος την εποχή εκείνη υπηρετούσε στο Σαν Λορένσο Ελ Εσκοριάλ και είχε πάρει το Ναβαλκαρνέρο ως νομική παράταση. Είναι γνωστό τι έκανε αργότερα στο Εθνικό Δικαστήριο και τι κάνει τώρα στο πολυτελές του γραφείο. Προς το παρόν, το Γενικό Συμβούλιο Δικαστικής Εξουσίας έμαθε τα καθέκαστα στην ανάληψη της θέσης μου στο Ναβαλκαρνέρο από κάποιες ενημερωτικές αναφορές, κι έπρεπε να δώσω λόγο για τα σοβαρά εγκλήματα που είχαν διαπραχθεί στο γεύμα. Ο Τσαμόρο επίσης ανακρίθηκε από την Εισαγγελική έρευνα. Όπως φαίνεται, έχουμε δημοκρατία και η ελευθερία έκφρασης είναι ιερή.

Μονάχα θ' αφηγηθώ μια απολαυστική ιστορία από την παραμονή μου σ' εκείνο το δικαστήριο. Ένα πρωί, στα τέλη του Γενάρη, ήρθε εκεί ο Λεοπόλδο Τόρες Μπουρσάλ. Ο κλητήρας Φέλιξ -συναξιούχος τώρα- μου είπε έκπληκτος ότι ήθελε να μιλήσει μαζί μου ένας κύριος που έλεγε ότι είναι αντιπρόεδρος της Βουλής των Αντιπροσώπων. Ήταν μια ευχάριστη έκπληξη που ο Λεοπόλδο ήρθε να μ' επισκεφτεί. Όμως η επίσκεψη δεν ήταν δωρεάν. Ερχόταν να μου ζητήσει, εκ μέρους του Φελίπε Γκονσάλες, να διεκπεραιώσω το συντομότερο τη μήνυση που είχε κάνει το Δημαρχείο του Σαν Μαρτίν δε Βαλδιγιέσσιας ενάντια στον Ενρίκε Σαρασόλα.

Ήταν η πρώτη φορά που άκουγα γι' αυτό το θέμα. Είπα στον Λεοπόλδο ότι έπρεπε να δω σε ποια φάση βρισκόταν η υπόθεση και θα αποφάσιζα το συντομότερο ό,τι εκτιμούσα δίκαιο. Ο Λεοπόλδο μου εξήγησε ότι ο Φελίπε ήταν πολύ φίλος με τον Σαρασόλα και το μόνο που ζητούσε ήταν ταχύτητα. Ποτέ δεν του πέρασε από το μυαλό να με πιέσει. Αυτό έλειπε! Όταν μελέτησα την υπόθεση, διάταξα δύο ενέργειες: να παρθεί κατάθεση από τον εναγόμενο (δεν είχε καταθέσει ακόμα, πράγμα πολύ περίεργο) και να απαιτηθεί από τον πραγματογνώμονα ο οποίος είχε διοριστεί πριν από μήνες, να φέρει άμεσα την έκθεσή του. Ήταν για πιθανή απάτη και η πραγματογνωμοσύνη ήταν απολύτως αναγκαία. Όλα έδειχναν ότι θα χρειαζόταν, ύστερα από τις δύο αυτές ενέργειες, να οριστεί δικάσιμος.

Δύο μέρες πριν από την ορισμένη ημερομηνία για την ανάκριση του Σαρασόλα δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης ο διορισμός μου ως πρόεδρος του Πρωτοδικείου αριθμός ένα του Σαν Σεμμασιάν, θέση την οποία είχα ζητήσει σε πρώτη προτεραιότητα, σε συμφωνία με την οικογένειά μου. Όταν επέστρεψα στο Ναβαλκαρνέρο ύστερα από μερικές μέρες, για να υπογράψω μερικές εκκρεμότητες και να αποχαιρετήσω το προσωπικό, ο

Φέλιξ μου έδειξε ένα φάκελο με το όνομά μου που βρισκόταν επάνω στο γραφείο μου. Ήταν από τον Ενρίκε Σαρασόλα. Με αποκαλούσε «αγαππτέ Χοακίν» (δεν τον είχα δει ποτέ στη ζωή μου) και λυπόταν που δεν έτυχε να βρεθούμε μαζί στο δικαστήριο. Μου είπε ο Φέλιξ ότι είχε έρθει εκεί σαν να ήταν ο καλύτερος μου φίλος. Από τη Ντονόστια, ύστερα από αρκετούς μήνες, τηλεφώνησα στο Ναβαλκαρνέρο και ρώτησα τι είχε απογίνει η αγωγή. Ο Φέλιξ αποκρίθηκε κοφτά: «Μπήκε στο αρχείο».

Αυτός ήξερε ότι εγώ σκόπευα να δικάσω τον εναγόμενο. Ήξερε ακόμα ότι με τη μετάθεσή μου η αγωγή θα πήγαινε στο αρχείο. Αυτά είναι τα καθέκαστα της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και της ισότητας όλων των πολιτών ενώπιον του νόμου. Οφείλω να ομολογήσω ότι το περίμενα αυτό που συνέβη, όμως θα αισθανόμουν πολύ καλύτερα αν δεν είχε συμβεί. Είναι πολύ δύσκολο, εκτός από μετρημένες στα δάχτυλα εξαιρέσεις, κάποιοι κοντινός προς την εξουσία να φοβηθεί τη δικαιοσύνη. Όπως έλεγε ο Σιάσια, η εξουσία και οι υπηρέτες της είναι πάντοτε ασύδοτοι εγκληματίες.

Για τη Ντονόστια με την οικογένειά μου

Η γυναίκα μου, οι κόρες μου κι εγώ επιλέξαμε το Σαν Σεμπασιάν λόγω των αναμνήσεών μας από την Τολόσα. Η οικογένεια είχε μεγαλώσει με τη γέννηση του Χοακίν στις 25 Φεβρουαρίου του 80, τρεις μέρες μετά το δημοψήφισμα της Ανδαλουσίας για την αυτονομία. Στο καθεστώς της προ-αυτονομίας με είχαν διορίσει γενικό γραμματέα της Κυβέρνησης της Ανδαλουσίας (θέση από την οποία παραιτήθηκα ύστερα από δύο μήνες, όταν είδα τι επρόκειτο να συμβεί) και ύστερα ήμουν από τους Σοσιαλιστές στην Εισηγητική επιτροπή του Καταστατικού Χάρτη. (Στο PSOE της Σεβίλλης μ' έσβησαν από τα χαρτιά, κι έβαλαν στη θέση μου έναν άσχετο που εξακολουθεί να είναι δικός τους).

Το δημοψήφισμα απέτυχε στην Αλμερία εξαιτίας της προπαγάνδας για αποχή που έκανε η UCD και είχε μεγάλη επιρροή στην περιοχή. Θυμάμαι ότι παρ' όλη την μαζική προπαγάνδα της κυβέρνησης ενάντια στη συμμετοχή στο δημοψήφισμα, έκανα την προεκλογική εκστρατεία παροτρύνοντας τους Ανδαλουσιανούς συμπατριώτες μου ν' απαντήσουν έτσι: «Έχω τα χαρτιά σου μπροστά μου, σύντομα όμως θα τα έχω πίσω μου». Πάντως, όταν γεννήθηκε ο γιος μου ο Χοακίν, στην Μπέρχα, την πρωτεύουσα της Αλ-

πουκάρας στην Αλμερία, που η κεντρική της πλατεία ονομάστηκε ιστορικά Κόκκινη Πλατεία, από το ποτάμι αίματος των αράβων που δολοφόνησαν οι άντρες του Χουάν του Αυστριακού, εγώ αποφάσισα να αποσυρθώ από την πολιτική ως επάγγελμα. Είχα απδιάσει και ήμουν πιο αδαής και λιγότερο ευαίσθητος, απ' ότι πριν εκλεγώ βουλευτής και αντιπρόσωπος.

Το ταξίδι μας για τη Ντονόστια δεν γινόταν πιο επεισοδιακό. Ήταν 28 Φεβρουαρίου 1981, πέντε μέρες μετά το πραξικόπημα του Τεχέρο. Όσο κράτησε η ιστορία αυτή, δύο ένστολοι αστυνομικοί βρισκόταν στην πόρτα της πολυκατοικίας όπου μέναμε (Μενέντες Πελάγιο 15). Οι γείτονες μας γνώριζαν καλά. Γι' αυτό όταν την ίδια μέρα, στις 28 Φεβρουαρίου μας είδαν με το αυτοκίνητο έτοιμο για αναχώρηση, νόμιζαν ότι φεύγουμε από την Ισπανία. «Όχι κι έτσι, κύριε Χοακίν» μου είπε ο θυρωρός. Νομίζω ότι δεν πολυπίστεψε ότι πήγαινα ν' αναλάβω το πόστο μου στο Σαν Σεμπασιάν. Πάντως μου έκανε και την ερώτηση: «Δεν είναι λίγο ριψοκίνδυνο να πάτε εκεί τέτοιες ώρες;» Αποχαιρετιστήκαμε και φύγαμε -η Πούρα, τα τρία παιδιά μας, η πεθερά μου κι εγώ- για τη Ντονόστια.

Είχα να πάω εκεί από το Φθινόπωρο του '75. Δεν είχα ξαναπεράσει από το Πουέρτο Ετσεγαράτε, ούτε είχα δει το ασπριδερό και βρόμικο αφρό στην Ορδίσια, ούτε τις πανέμορφες κοιλάδες ως την Τολόσα, ούτε το Λασκιμπάρ, που τόσες αναμνήσεις που ξυπνούσε, ούτε τη Ντονόστια. Ακόμα δεν είχαν τελειώσει τα έργα στο Επαρχιακό Δικαστήριο της οδού Σαν Μαρτίν κι ανέλαβα το πόστο μου στην προσωρινή έδρα των δικαστηρίων. Ο προκάτοχός μου με καλωσόρισε μ' ένα συμπαθητικό σημείωμα που μου είχε αφήσει, -ο Χοσέ Μαρία Χιλ ήταν εξαιρετος δικαστής- και ζητούσε συγγνώμη που δεν μπορούσε να παραβρεθεί στην τελετή. Επίσης επάνω στο γραφείο υπήρχε ένα γράμμα χωρίς αποστολέα που περιείχε απειλές εναντίον μου. Την υπέγραφε μια οργάνωση Α.Τ. Έλεγαν ότι με ήξεραν και απαιτούσαν να είμαι πολύ προσεκτικός, δεν ξέρω σε ποιο πράγμα.

Γνώρισα το προσωπικό και όλοι μου φάνηκαν, γενικώς, συμπαθείς. Ο γραμματέας του δικαστηρίου ήταν ο Μανόλο Καταλάν (πέθανε λίγο μετά αφότου φύγαμε, το καλοκαίρι του '84), ένας Αραγονέζος πολύ ευχάριστος που έκανε καλά τη δουλειά του. Ο πιο βετεράνος υπάλληλος ήταν ο Χουάν Σάινζ Ουρνιέτα, παλιός παίκτης της Ρεάλ και μετριοπαθής εθνικιστής, με τον οποίο τα πήγαμε πολύ καλά. Του άρεσε που εγώ εγκωμιάζα τη χώρα του και

το λαό του κι εμένα μου άρεσε να μιλώ μαζί του γιατί ήξερε πολλά για τη γη του, για την ιδιοσυγκρασία του λαού, την ιστορία κλπ. Κάπου κάπου πηγαίναμε μαζί για κανένα ποτηράκι το μεσημέρι και μου γνώριζε διάφορους φίλους του. Τα πήγαινε πολύ καλά με το «σινάφι» (δικηγόρους κλπ) και ήταν πάντα ενημερωμένος για όλα. Η άλλη υπάλληλος ήταν εξαιρετικός άνθρωπος και σπουδαίος επαγγελματίας. Λεγόταν Ρόσα Μαρί Σάες Φαγιανάς. Δικαστικός επιμελητής ήταν ο Μιγκέλ Άνχελ Ροδρίγες Λαδρόν δε Γκεβάρρα που τώρα ασκεί τη δικηγορία στο Αλικάντε. Ήταν πολύ νέος, έξυπνος κι ευαίσθητος. Μπορούσες να τον εμπιστευτείς. Έμενε κι αυτός στο Δικαστικό Μέγαρο, στη σοφίτα. Θυμάμαι ακόμα τη Βοηθό Κόρο Άσκουε, αποτελεσματική και φασαριόζα, στις οποίες το γάμο θα πηγαίναμε αργότερα.

Στο ξενοδοχείο, πλάι στον ιπποπόταμο

Επειδή οι κόρες μου ήταν γραμμένες σ' ένα σχολείο της Μαδρίτης, η Πούρα γύρισε μαζί τους, με τη μητέρα της και τον Χοακίν. Εγώ έμεινα στο ξενοδοχείο Κόστα Βάσκα απέναντι από την πλατεία Ονταρέτα. Εκεί έμεναν κι άλλοι συνάδελφοι, μεταξύ των οποίων ο Κάντιδο Κόντε Πουμπίδο και ο Χουάν Χοσέ Ρειγόσα, που τότε εκτελούσε χρέη Προέδρου Πρωτοδικών. Ο πρόεδρος είχε φύγει πριν από καιρό και ποιος ξέρει γιατί, η θέση δεν είχε βγει ως κενή. Το ξενοδοχείο είχε ένα μεγάλο σαλόνι όπου κυριαρχούσε ένας ιπποπόταμος, τοποθετημένος δίπλα στο μπαρ. Εκεί καθόμασταν συχνά και κουβεντιάζαμε. Ένας συνάδελφος, που έμεινε λίγες μέρες στη Ντονόστια, μας εξομολογήθηκε ότι κοιμόταν κάτω από το κρεβάτι από το φόβο μήπως τον πυροβολήσει η ΕΤΑ. Ήταν έκπληκτος που όλοι οι υπόλοιποι κοιμόμασταν κανονικά, δηλαδή, επάνω στο κρεβάτι και κάτω από σεντόνια και κουβέρτες.

Μόνο μία περίπτωση βίας ενάντια σε δικαστή, θυμούνταν στη Ντονόστια. Ήταν ένας δικαστής εργατικού δικαίου, που το αυτοκίνητό του, μ' εκείνον μέσα, ανατινάχτηκε στον αέρα. Όμως κανένας άλλος δεν δέχτηκε επίθεση, ούτε κι' απειλές. Μέχρι την επίθεση ενάντια στον Χοσέ Μαρία Λιδόν, που έκανε πολύ κακό στους Βάσκους δικαστές και έδωσε βλακωδώς δίκιο στους «πρωτοπόρους» του Εθνικού Δικαστηρίου. Σε τέσσερα χρόνια που έμεινα στη Ντονόστια γνώρισα δεκάδες δικαστικούς που πέρα-

σαν από εκεί. Πολλοί μετάνιωσαν που είχαν ζητήσει μετάθεση γι' αλλού, όταν πια δεν μπορούσαν να κάνουν πίσω. Η ζωή στη Ντονόστια απείχε πάρα πολύ από αυτά που τους είχαν πει. Σ' αυτό συμφωνούσαν με πολλούς άλλους γνωστούς μου, που πίστευαν ότι υπάρχουν διαρκώς συγκρούσεις και φυσικά ότι το να ζεις εκεί είναι πολύ επικίνδυνο.

Ως τα μέσα του Ιουνίου έμεινα στο ξενοδοχείο, ταξιδεύοντας στη Μαδρίτη τα Σαββατοκύριακα. Εκείνο το διάστημα, έσφιξα τις φιλικές σχέσεις μου με τον Χουάν Μαρί Μπαντρές -με τον οποίο είχαμε βρεθεί μαζί στο Κοινοβούλιο και στη Βουλή των Αντιπροσώπων και τότε ζούσε στην Ονταρίμπια. Γνώρισα τον Χαβιέρ Ουάλδε -που είναι σήμερα καθηγητής Αστικού Δικαίου- και τον Ινιάκι Μουνιαγόρι, καθηγητή του Ποινικού. Ακόμα προσπαθούν να του αφαιρέσουν την έδρα με αθλιότητες. Ο Χαβιέρ είναι από τη Ναβάρρα, πολύ έξυπνος, ευαίσθητος και σκεπτικιστής. Είναι φιλικός κι εγκάρδιος με τους φίλους, απότομος και απόμακρος με τους άλλους. Είχε αρκετή εμπειρία για να μην πιστεύει πολύ σχεδόν σε τίποτα και σε κανέναν. Ωστόσο, αγαπούσε πολύ το Εουσκάδι, πέρα από κομματικές γραμμές και δημαγωγίες. Είχε σιχαθεί τη βία και τον κυνισμό πολλών. Η γυναίκα του -η Ισαβέλ- ήταν εισαγγελέας και την εποχή εκείνη είχαν ένα κοριτσάκι -τη Μιρέντσου- ενώ αργότερα γεννήθηκε ο Χαβιέρ. Η Μιρέντσου έπαιζε με το γιο μου το Χοακίν.

Ο πατέρας του Χαβιέρ Ουάλδε ήταν ένας ριζοσπαστικός δημοκράτης που δεν είχε ξεχάσει τον εμφύλιο πόλεμο. Δεν πρόλαβα να τον γνωρίσω προσωπικά, όμως τον αγάπησα μέσα απ' αυτά που ο γιος του μου αφηγήθηκε. Έμεινε, για παράδειγμα, πολλά χρόνια καθισμένος σε μια πολυθρόνα, μπροστά στην είσοδο του σπιτιού του, «μήπως ξανάμπαιναν οι φασίστες». Προτού γνωριστούμε προσωπικά, ο Χαβιέρ ήξερε για μένα από τον πατέρα του, που διάβαζε πολύ εφημερίδα και άκουγε συνεχώς ραδιόφωνο.

Ο Ινιάκι Μουνιαγόρι ήταν, πολύ περισσότερο από ποινικόλογος ή καθηγητής πανεπιστημίου, ένας άνθρωπος μοναδικά αφιερωμένος στα κοινά προβλήματα. Πάντα έπαιρνε θέση όταν υπήρχε κάποιο σημαντικό θέμα. Οι θέσεις του ήταν ακραίες, όμως ποτέ θέσεις «τακτικής», ούτε δογματικές. Σιχαινόταν την υποκρισία και τις μεσοβέζικες λύσεις. Σ' όλα αυτά τον ακολουθούσε -ή τον ενθάρρυνε- η Κόρο, η γυναίκα του. Και οι δύο προσέγγιζαν τον ριζοσπαστικό βασικό εθνικισμό από μια θέση έξυπνη και λογική. Ο πατέρας του Ινιάκι ήταν υπεύθυνος των βιβλιοπωλείων

Μουνιαγόρι της Μαδρίτης. Ο αδερφός του ο Χοσέ πήγε στη Ντονόστια, κουρασμένος από τα οικογενειακά προβλήματα. Συνεταίριστκε με τον Χοσέμπα, που ήταν παλιά ψαράς και ζούσε στο Πασάχες και είχαν φτιάξει το μπαρ Κασκαμπάρα, στην πλατεία Κονστιτουσιόν.

Ο Ινιάκι ήταν φίλος του Χαβιέρ Ουάλδε, όμως περισσότερο φίλος ήταν με τον Μιγκέλ Καστέλς, τον οποίο γρήγορα θα γνώριζα κι εγώ. Γίναμε πολύ φίλοι. Επίσης φίλοι γίναμε με τον αδερφό του τον Χοσέ Μανουέλ -καθηγητή Διοικητικού Δικαίου στη Νομική. Ακόμη φίλοι μας ήταν ο Χοσέ Ιγαρτούα, Ο Χασίντο Χιλ, ο Χοσέ Μαρά Σούσο και ο Κόλδο Γοροσιάγα. Πάντα είχα καλές σχέσεις με τον Κόλδο. Ήταν άνθρωπος σκυθρωπός και φαινόταν απόμακρος όταν δεν τον ήξερες. Ήταν ελάχιστα δημοφιλής στους φοιτητές και στους καθηγητές χαμηλότερης βαθμίδας, ενώ λίγο τον εκτιμούσαν οι άλλοι καθηγητές. Όταν τον βλέπω τώρα, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, πάντα στη πιο άσχημη θέση, θυμάμαι εκείνο τον καιρό με μελαγχολία.

Η ζωή μας στο Δικαστικό Μέγαρο

Όταν τελείωσαν τα σχολεία, μετακομίσαμε οικογενειακώς, με έπιπλα και βιβλία, στην κατοικία που μου παραχωρούσαν ως δικαστικού, μέσα στο Δικαστικό Μέγαρο. Ήταν η χιλιοστή μετακόμιση που κάναμε. Η νομαδική ζωή μας έμοιαζε απόφαση της μοίρας. Αλμερία, Μαδρίτη, Φρεχενάλ δε λα Σιέρα, Μπέρχα, Σιγουένσα, Τολόσα, Άρο, Νταϊμιέλ, Μαδρίτη, Αλμερία, Μαδρίτη, Ναβαλκαρνέρο, Μαδρίτη και Σαν Σεμπασιάν. Ο μεταφορέας που έκανε τη μετακόμιση λεγόταν Τιχέρας. Ήταν έκπληκτος που πηγαίναμε να μείνουμε εκεί. Πίστευε πως κινδυνεύαμε αφάνταστα όλοι μας. Έτσι το έβλεπαν σχεδόν όλοι οι φίλοι μας στην Αλμερία και τη Μαδρίτη.

Το διαμέρισμά μας ήταν στον τρίτο όροφο του κτιρίου, απέναντι από αυτό που προοριζόταν για τον πρόεδρο του δικαστηρίου. Όλα τα παράθυρα έβλεπαν στην οδό Σαν Μπαρτολομέ και στην ανηφοριά της Αλδαπέτα. Τα εσωτερικά παράθυρα έβλεπαν σε μια ευρύχωρη αυλή. Το φως έμπαινε από παντού. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης ενέκρινε ένα μικρό προϋπολογισμό για επίπλωση, ο οποίος μας εξυπηρέτησε για να συμπληρώσουμε το φτωχικό νοικοκυριό μας. Ο υπεύθυνος της εταιρείας του Σαν Σεμπασιάν απ'

όπου αγοράσαμε τα έπιπλα λεγόταν Εσπινόσα. Ήταν άνθρωπος ευχάριστος, με καλό γούστο και ευαίσθητη υγεία. Παραλίγο να τον σκοτώσουν (πυροβολώντας τον ή από καρδιά) οι Γκουάρντια Σιβίλ στο γραφείο του προέδρου -του Πάμπλο Πέρες Ρούμπιο- όταν ο κακομοίρης ο Εσπινόσα πήγε να μιλήσει με τον Πάμπλο που τον είχε φωνάξει. Οι Γκουάρντια Σιβίλ ρίχτηκαν επάνω του, τον έριξαν κάτω και τον ποδοπατούσαν. Όταν μας τα περιέγραφε ήταν διαλυμένος. Πέρασε μεγάλη δοκιμασία ώσπου να εισπράξει τα λεφτά του για τα έπιπλα, τα δικά μου και του προέδρου. Ο γραφειοκράτης του υπουργείου δεν είδε με καλό μάτι ότι τα αγοράσαμε στη Ντονόστια. Έκανε την προμήθεια.

Η υπόθεση με τους Γκουάρντια Σιβίλ που φρουρούσαν τα Δικαστήρια ήταν από τις πιο γραφικές της ζωής μας στη Ντονόστια. Στέκονταν -τρόπος του λέγειν- στο βάθος του διαδρόμου της κεντρικής εισόδου. Τους έβλεπες μόλις περνούσες την πόρτα. Πάντα ήταν χαλαροί και άνετοι, η στάση τους δεν ήταν ακριβώς η στάση φρουρών. Είχαν συχνά μπουκάλια με κρασί ή άλλα ποτά και μερικές φορές ήταν μαζί τους γυναίκες, τα κορίτσια τους ή φίλες. Οι περισσότεροι δεν διακρίνονταν για τους καλούς τρόπους τους, ούτε για τη μαχητικότητά τους. Είχαν τέτοια αδιαφορία που έφταναν σε σημείο να παρατάνε τα αυτόματα όπλα τους επάνω σ' έναν πάγκο, που περνούσες πλάι του για να μπεις στο κτίριο και ήταν αρκετά μακριά από τη «σκοπιά» τους.

Η απειθαρχία τους ήταν απίστευτου βαθμού, σ' ένα μέρος όπου θα μπορούσαν ν' αποτελέσουν εύκολο ένοπλης επίθεσης. Το σχολίασα με τον Πέρες Ρούμπιο, μα μου είπε ότι ήταν *«καλά παιδιά που μας υπεράσπιζαν από τον κοινό εχθρό»*. Η αλήθεια είναι, ότι φοβόμουν αυτούς περισσότερο παρά τον υποτιθέμενο εχθρό. Η συμπεριφορά τους δεν άλλαξε ούτε όταν έσκασε μια βόμβα στην αυλή του κτιρίου, κάτι που συνέβη όταν η Πούρα κι εγώ βρισκόμασταν για δουλειές στη Μαδρίτη και τα παιδιά μας βρίσκονταν στο σπίτι με τη γιαγιά τους.

Οι συνάδελφοί μου στη Ντονόστια

Στα τρία χρόνια πέρασαν από εκεί, δεκάδες δικαστές. Η πλειοψηφία ζητούσε μετάθεση αμέσως μόλις αναλάμβανε καθήκοντα στη Ντονόστια. Η πρώτη τοποθέτηση, ύστερα από την προαγωγή, ήταν υποχρεωτική και δεν ήσουν αναγκασμένος να μείνεις πολύ

καιρό σ' αυτή. Ορισμένοι από εκείνους τους περαστικούς δικαστές μετάνιωσαν που ζήτησαν αμέσως μετάθεση, όταν διαπίστωσαν ότι μπορούσαν να ζήσουν και να δουλέψουν πολύ καλά στη Ντονόστια. Η μεγάλη πλειοψηφία ερχόταν με πολλές προκαταλήψεις, έχοντας στο μυαλό τους εσφαλμένη εικόνα και ανόπτες κοινοτοπίες. Πίστευαν ειλικρινά ότι κινδύνευαν εκεί.

Ο Λουίς Μπλάνκες, πρόεδρος του Πρωτοδικείου με αριθμό 2, ήταν ο πιο παλιός. Παντρεμένος με μια Βάσκα (από την οποία ύστερα χώρισε για να ξαναπαντρευτεί με άλλη Βάσκα) είχε αποφασίσει να μείνει εκεί επ' αόριστο. Μερικές φορές γινόταν χολερικός και βολουνταριστής, ενώ ήταν καλός δρομέας αντοχής. Φέρθηκε πολύ καλά στην Ένωση Δικαστών και είχε μια εξέλιξη από συντηρητικές θέσεις προς μια πιο κριτική στάση. Το Συμβούλιο Δικαστικής Εξουσίας δεν τον άφηνε ήσυχο. Για τον έναν ή τον άλλο λόγο του έκαναν πολλές αναφορές και μία φορά μάλιστα τον μίλησε το «Diario Vasco». Αξίζει καλύτερη μεταχείριση απ' αυτή. Οι διαφορές που είχε μερικές φορές με τον Χοσέ Λουίς Μπαράγαν, όταν αυτός ήταν πρόεδρος του Δικαστηρίου, δεν είναι άσχετες με την καταδίωξη που του κάνει το Συμβούλιο.

Όταν ήρθα στη Ντονόστια, εκτελούσε χρέη προέδρου ο Χουάν Χοσέ Ρεϊγόσα, ένας ευφυής και καλλιεργημένος Γαλικιανός, με τον οποίο ήταν εύκολο να κουβεντιάσεις και να συεννοηθείς. Ήταν πράγματι κρίμα που δεν έμεινε τελικά ως πρόεδρος, όταν προκηρύχθηκε η θέση. Αυτός και ο Κάντιδο Κόντε-Πουμπίδο εργάστηκαν πολύ για να εκσυγχρονίσουν ένα δικαστήριο που ήταν εγκαταλειμμένο όταν έφτασαν. Έχω μια καλή ανάμνηση από τον Ρεϊγόσα, ο οποίος ποτέ δεν ήταν εναντίον των Βάσκων, ούτε φυσικά αντιδραστικός. Θα πήγαινε στον τόπο του όπου έγινε πρόεδρος στο δικαστήριο της Κορούνιας.

Από τις δικαστικές παθήσεις εκείνης της περιόδου, θυμάμαι χαρακτηριστικά δύο περιστατικά. Έναν ειρηνοδίκη με ρίζες από τη Μούρθια και το Αλμπαθέτε που έκανε τη δουλειά του από το χωριό του. Έπαιρνε μαζί του τις δικογραφίες και όλα τα χαρτιά, έβγαζε εκεί τις αποφάσεις και τις έστελνε με το ταχυδρομείο. Ήταν ο μοναδικός δικαστής «δι' αλληλογραφίας» που έχω γνωρίσει. Τώρα έχει καλή εξέλιξη στην ιεραρχία. Κατάφερε να χωθεί στο PSOE όταν ήταν στην κυβέρνηση και είχε τα κατάλληλα οφέλη. Υποθέτω ότι τώρα πια δεν θα εργάζεται στη δικαιοσύνη «δι' αλληλογραφίας».

Όμως τον ξεπέρασε ένας άλλος δικαστής, του ανακριτικού. Εξαφανιζόταν, ενώ ήταν υπηρεσία, και πήγαινε στην Καντάβρια. Μια φορά μου τηλεφώνησε κάποια στιγμή μια δικηγόρος για να μου πει ότι είχαν σκοτωθεί δύο άτομα, από πυροβολισμούς και δεν υπήρχε δικαστής υπηρεσίας. Τηλεφώνησα στον γραμματέα και μου είπε ότι ο δικαστής βρισκόταν στο Σανταντέρ. Ήταν Σαββατοκύριακο. Αναγκάστηκα να πάω εγώ στο αυτόφωρο, να σκώσω τα πτώματα, να πάρω καταθέσεις, να υπογράψω τα χαρτιά κλπ. Προφασίστηκα ότι ο αρμόδιος δικαστής ήταν άρρωστος. Όταν επέστρεψε, απλώς με χαιρέτησε ψυχρά ψελλίζοντας κάποιες δικαιολογίες για οικογενειακά προβλήματα. Όταν βρήκε ευκαιρία, στη Μαδρίτη πια, μου έδειξε την «ευγνωμοσύνη» του.

Από τους δικαστές που έμειναν κάποιο χρονικό διάστημα εκεί θυμάμαι τον Άνχελ Χουάνες και τον Αλμπέρτο Χόρχε Μπαρέρο, που ήταν πολύ ικανοί. Συνεργάστηκαν καλά με την Ένωση Δικαστών και εργάστηκαν σκληρά. Λυπήθηκα όταν έφυγαν. Τους διαδέχτηκαν οι Χοσέ Λουίς Μπαραγάν και Χοσέ Μαρία Γκόμες Καστροβέρδε. Αυτοί οι δύο, ο Μπλάνκες κι εγώ, αποτελούσαμε την Ένωση, που κατηγορήθηκε επειδή υιοθέτησε και δημοσίευσε μερικές συμφωνίες που είχαν στόχο να εγγυηθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα κάθε συλληφθέντα και να επιβάλλουν αυτές τις εγγυήσεις στον κυβερνήτη και στις Δυνάμεις Τάξης. Εξακολουθώ να μην κατανοώ μερικές ενέργειες του Μπαραγάν και του Καστροβέρδε. Νομίζω ότι εκείνη η διαμάχη της Ένωσης των Δικαστών τους τρόμαξε. Είναι κατανοητό. Χρησίμευσε, όμως, για να διαπιστώσουμε μέχρι ποιο σημείο κινητοποιούνται οι Βάσκοι για να υπερασπίσουν τους δικούς τους και πόσο αξιοπρεπή στάση έχουν απέναντι στην εξουσία.

Το Πανεπιστήμιο της Χώρας των Βάσκων, οι Νομική Σχολή και η Νομική του Δέουστο, οι Δικηγορικοί Σύλλογοι, το Herri Batasuna, ΕΕ, οι φοιτητές, τα βασικά μέσα ενημέρωσης... Ήταν συγκινητική η υποστήριξη. Το Συμβούλιο αναγκάστηκε να παραδεχτεί το λάθος του και έστειλε το φάκελο στο αρχείο. Όταν η οικογένειά μου κι εγώ αποφασίσαμε να φύγουμε από τη Ντονόστια για τη Μαδρίτη -για καθαρά οικογενειακούς λόγους- οι φοιτητές μου στο Πανεπιστήμιο ήθελαν να δώσουν μάχη για μένα. Αναγκάστηκα να τους εξηγήσω τους λόγους της αναχώρησής μου, που δεν είχαν καμία σχέση μ' εκείνο το επεισόδιο.

Με τους φοιτητές μου, στη Νομική Σχολή

Θυμάμαι με μεγάλη αγάπη τα μαθήματά μου στη Σχολή, ωρίς το πρωί. Με πρότεινε για συμβαλλόμενο καθηγητή ο Χαβιέρ Ουάλδε. Δίδασκα, στην έδρα του Αστικού Δικαίου, «εμπράγματο δίκαιο». Πάντα γινόταν ανοιχτός διάλογος για τα θέματα που ανέλυα και οποιοδήποτε άλλο προέκυπτε σχετικό με την επικαιρότητα. Υπήρχαν φοιτητές διαφόρων πολιτικών πεποιθήσεων και ιδεολογιών, το μεγαλύτερο μέρος όμως δεν ενδιαφερόταν για τα κοινά. Όμως η πλειοψηφία ήταν υπέρ των Βάσκων και υπεράσπιζε την πολιτική ελευθερία της Εουσκαλερία. Μου φέρνονταν πολύ εγκάρδια. Επειδή τους ζητούσα την άδεια να καπνίσω ένα πούρο στη διάρκεια της διάλεξης, σ' ένα φοιτητικό περιοδικό με αποκαλούσαν «ο τύπος με το πούρο».

Το τελευταίο μάθημα το αφιέρωσα για να εξηγήσω την άποψή μου σχετικά με το βασικό ζήτημα και να τους παροτρύνω σε μια αγωνιστική ειρηνική πρακτική, μαχητική αλλά όχι βίαιη. Εξήγησα την εμπέλεια των τριών μεγάλων αρχών του δικαίου (έντιμη ζωή, να μη βλάπτεις τον άλλον και να δίνεις στον καθένα αυτό που του ανήκει) σε σχέση με την κατάσταση στη Χώρα των Βάσκων. Με άκουσαν με σεβασμό και μετά άνοιξε ένας ζωηρός διάλογος. Όταν τελειώσαμε τους αποχαιρέτησα με κάποια συγκίνηση. Πήγα ως την έξοδο, όμως με φώναξαν πολλές φορές. Νόμιζα ότι πάλι είχα ξεχάσει την καμπαρντίνα μου. Αυτή τη φορά όμως ήθελαν να μου χαρίσουν ένα κουτί πούρα. Συγκινήθηκα και το μόνο που μπόρεσα να πω ήταν ότι αυτό μπορούσε να θεωρηθεί δωροδοκία, που σημαίνει «να πλαγιάζεις με δημόσιο υπάλληλο».

Υπήρχε εκεί μια μειοψηφία πολύ δραστήρια, μα όχι βίαιη. Συμμετείχε κι ένα πρώην μέλος της ETA, πολύ μελετηρός, μα όχι ιδιαίτερα καλός φοιτητής. Με ρωτούσε πολλά πράγματα, μερικά μάλιστα εκτός του μαθήματός μου. Περνούσε τα μαθήματα παρά τρία. Μια μέρα τον συνάντησα στο Δικαστήριο. Τον ρώτησα τι γύρευε εκεί και μου αποκρίθηκε ότι τον είχαν καλέσει να επιδιορθώσει την αντλία του νερού. (Στα ισπανικά λέγεται μπόμπα σ.τ.μ.). Του είπα γελώντας: *«Εσύ προκειμένου να φτιάχνεις μπόμπες, κάνεις στιδίοτε.»* Έσκασε στα γέλια.

Είπα ήδη ποιοι ήταν οι φίλοι μου στη Σχολή. Σ' αυτούς προστέθηκε το τελευταίο διάστημα κι μια ιδιαίτερη προσωπικότητα. Ήταν ο καθηγητής Αστικού Δικαίου Λουίς Αρεσεδεέρα. Άνθρωπος του *Orus Dei*, που είχε πάντα αγαθές σχέσεις με τον Χαβιέρ, τον

Χασίντο κι εμένα. Ήταν εκπληκτικά κοινωνικός και φιλελεύθερος. Όταν τον αποχαιρέτησαμε μ' ένα δείπνο στο Σαλτσίπι, έδειξε πολύ καταρτισμένος για την υπόθεση των Βάσκων. Μας εξέπληξε. Πήγε στο Πανεπιστήμιο της Ναβάρρας. Τον συνάντησα πάλι στη Μαδρίτη, με αφορμή την περίφημη απόπειρα ενός φουκαρά διαγωνιζόμενου ενάντια στο Δικαστήριο Συμβολαιογράφων. Μου έγραψε αρκετά γράμματα με αγάπη από την Παμπλόνα. Μόλις είχε δημοσιευτεί το βιβλίο μου «Βρόμικα Χέρια» και μου έλεγε σ' ένα γράμμα του, ότι σ' αυτή τη χώρα αν παίρνεις τέτοιες ελευθερίες σήμαινε πως έχεις βέβαιη την περιθωριοποίηση και την καταδίωξη.

ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ ΑΠΟ ΤΗ ΝΤΟΝΟΣΤΙΑ ΜΕ ΜΟΝΑΔΙΚΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ

Ο Γκαμπριέλ Θελάγια και η Αμπαρίτσου Γαστόν

Γνώρισαμε τον Γκαμπριέλ Θελάγια και την Αμπαρίτσου Γαστόν το φθινόπωρο του 1981. Ήταν στη καφετερία του ξενοδοχείου Ορλί. Η Πούρα κι εγώ πήγαμε να πιούμε κάτι και μόλις μπήκα είδα ένα πρόσωπο που μου ήταν πολύ γνώριμο. Τον ρώτησα μόνο: «*Είσαι ή δεν είσαι;*» «*Μάλλον είμαι*» είπε χαμογελαστός ο Γκαμπριέλ. Συστηθήκαμε και είπα στον Γκαμπριέλ ότι ήμουν μα-νιώδης αναγνώστης του έργου του από νέος. «*Αυτό λένε όλοι*» είπε σχεδόν περιφρονητικά. Του απήγγειλα διάφορα ποιήματά του ολόκληρα. «*Είναι αλήθεια, είναι αλήθεια!*» έλεγε συγκινημένος. Εκείνους τους στίχους του Γκαμπριέλ, τους είχα χρησιμοποιήσει πολλές φορές στην προεκλογική εκστρατεία του 1977. Θυμάμαι ότι μια φορά είχε αποκαλέσει τον Γκαμπριέλ Θελάγια «σοσιαλιστή ποιητή» (νομίζω ήταν στη Μακαέλ, την πρωτεύουσα του μαρμάρου της Αλμερίας) και κάποιος με διόρθωσε με δυνατή φωνή: «*Είναι κομμουνιστής!*» Πράγματι ήταν κομμουνιστής. Η προσωπική μου γνωριμία με τον Γκαμπριέλ και την Αμπαρίτσου ήταν μια από τις καλύτερες εμπειρίες μου στη Ντονόστια. Να είσαι φίλος τους,

όπως και γίναμε, είναι πραγματική τιμή. Εκείνο το απόγευμα στο Ορλί μιλήσαμε για πολλά και ήπιαμε κάμποσο.

Ο Γκαμπριέλ είχε στεναχωρηθεί με την παράξενη στροφή του ΚΚΙ από τη νομιμοποίησή του και δώθε. Αυτός ήταν υποψήφιος βουλευτής στην Γκιπούσκολα το 1977 και είχε παραξενευτεί που του έλεγαν ότι στις εκδηλώσεις όπου κυριαρχούσε η εθνική σημαία, να μη χαιρετάει με τη γροθιά ψηλά και να είναι συγκρατημένος στις διατυπώσεις του. Ο Γκαμπριέλ και η Αμπαρίτσου είχαν κινδυνέψει πολύ στην παρανομία, τυπώνοντας έντυπα, οργανώνοντας κάθε είδους πολιτιστικές δραστηριότητες, δημοσιεύοντας κείμενα και ποιήματα, βοηθώντας την Κόκκινη Βοήθεια, κάνοντας επαφές με Γάλλους και Ιταλούς κομμουνιστές κλπ. Τώρα τους συνιστούσαν να αλλάξουν τον τρόπο χαιρετισμού και να είναι πιο μετριοπαθείς. Ο αδερφός της Αμπαρίτσου ήταν ηγέτης του κόμματος στην Γκιπούσκολα και φυλακίστηκε, μαζί με τους άλλους του πυρήνα του -μαζί τους ήταν και ο Ενρίκε Μούχικα- στα μέσα του εξήντα. Ο Ενρίκε αφέθηκε ελεύθερος πριν από τους άλλους. Επειδή πλησίαζε Πρωτοχρονιά, όλοι είχαν συνεισφέρει κάτι για ένα διαφορετικό δείπνο. Όταν αφέθηκε ελεύθερος, μερικές μέρες πριν από την 31 Δεκέμβρη, ο Ενρίκε ζήτησε να του επιστρέψουν τη συμμετοχή του για το δείπνο. Ο Γκαμπριέλ διηγιόταν το περιστατικό και γελούσε, παρόλο που δεν ήταν και τόσο αστείο.

Ύστερα από εκείνο το απόγευμα, πέρασαν πολλές εβδομάδες χωρίς να συναντηθούμε. Ώσπου ένα πρωί, κατεβαίνοντας στο γραφείο μου, είδα καθισμένο σ' ένα παγκάκι του διαδρόμου έναν άντρα που έμοιαζε πολύ στον Γκαμπριέλ. Επειδή βιαζόμουν, δεν πλησίασα να δω αν ήταν αυτός. Παρακάλεσα όμως τον δικαστικό κλητήρα -Μιγκέλ Άνχελ Ροδρίγκες- να τον ρωτήσει αν ήταν ο Γκαμπριέλ. Γύρισε και μου είπε ότι ήταν αυτός. Βγήκα αμέσως στο διάδρομο και τον φώναξα μέσα. Ο Γκαμπριέλ δεν με γνώρισε. Όταν με είδε φιλικό και πρόθυμο με ρώτησε «*Είσαι σύντροφος;*» Του είπα ναι και του θύμισα πού και πώς είχαμε γνωριστεί. Τότε κατάλαβε. Είχε έρθει στο δικαστήριο για κάποια διεκπεραίωση σχετική με το διαζυγίο του. Η πρώτη του γυναίκα ήταν από την καλή κοινωνία της Ντονόστια, κόρη ενός πλοιάρχου του Πολεμικού Ναυτικού. Ο Γκαμπριέλ ήταν μηχανολόγος μηχανικός σε μία εποχή που το επάγγελμα αυτό έδινε χρήμα και κύρος. Είχε σπουδάσει στην περίφημη Φοιτητική Εστία. Όπως έλεγε η Γκλόρια Φουέρτες (Ποιήτρια) -την οποία ο Γκαμπριέλ αγαπούσε και φοβόταν συνάμα- ήταν «ξανθός και όμορφος σαν την μπίρα». Ήταν

διευθυντής στην οικογενειακή επιχείρηση του πατέρα του -Ραφαέλ Μούχικα- και μέλος της «αφρόκρεμας» της Ντονόστια. Όμως βγήκε κόκκινος και ποιπής και επιπλέον, ερωτεύτηκε τρελά την Αμπαρίτσου Γαστόν, ώσπου εγκατέλειψε την οικογένειά του για να ζήσει μαζί της. Εκείνη την εποχή αυτό έπεσε σαν βόμβα στην καλή κοινωνία της πόλης. Ο Γκαμπριέλ έπαψε να δουλεύει ως μηχανικός, κράτησε ένα πακέτο μετοχών από την πατρική εταιρεία και αφιερώθηκε αποκλειστικά στο γράψιμο και στην Αμπαρίτσου (πιο πολύ εκείνη σ' αυτόν παρά αυτός σ' εκείνη). Η Αμπάρου θυμόταν συχνά με θλίψη τις ταπεινώσεις που την υπέβαλαν στους κοινωνικούς κύκλους της Ντονόστια, σαν να ήταν μια κοινή Μεσαλίνα, η σιχαμερή γυναίκα που αποπλάνησε τον αφελή κύριο μηχανικό. Θυμόταν επίσης -πάντα ήταν απίστευτα ειλικρινής- τα τέλειωτα χρόνια όταν ήταν και οι δύο νέοι και δυνατοί, που ο Γκαμπριέλ περνούσε όλη τη νύχτα γράφοντας και πίνοντας. Η μητέρα του τον είχε αποκληρώσει και γι' αυτό, ενώ η αδερφή του είχε καταπληκτικά σπίτια στο κέντρο της πόλης, εκείνοι έμεναν σ' ένα φτωχικό διαμέρισμα στον πέμπτο όροφο χωρίς ασανσέρ, στην οδό Φερμίν Καλμπετόν, στην παλιά συνοικία. Όταν έβγαιναν στο δρόμο και γίνονταν επεισόδια με τους νέους και την Αστυνομία, η Αμπαρίτσου φώναζε «*Να περάσει ο παπούς!*» στα βασκικά και γινόταν μια μικρή ανακωχή.

Φάγαμε μαζί πολλές φορές. Μερικές φορές είχαμε και το γιο μας, τον Χοακίν, που μια μέρα έκανε εμετό μέσα στο αμάξι, επάνω στον Γκαμπριέλ. Πηγαίναμε στην Αμάσα, στο Σαλ-τίπι, στο Πασάχες κλπ. Πάντοτε οδηγούσε η Πούρα η οποία είχε και έχει ακόμα μεγάλη ευκολία στην οδήγηση και τον προσανατολισμό. Ήταν πολύ ζωντανόι άνθρωποι και εξωστρεφείς. Ο Γκαμπριέλ γελούσε πολύ όταν αφηγούνταν προσωπικές του ιστορίες. Του άρεσε πολύ να αφηγείται για μια συγκέντρωση που είχε γίνει στο σπίτι του Βισέντε Αλεϊξάντρε, με το διάσημο βραβευμένο με Νόμπελ Σαλβατόρε Κουασιμόδο. Μεταξύ άλλων, ήταν εκεί ο Κάρλος Μπουσόνιο, η Γκλόρια Φουέρτες και ο Φέλιξ Γκράντε. Ο Κουασιμόδο το είχε πάρει πολύ επάνω του και ήθελε όλο χειροκροτήματα και επευφημίες. Η γραμματέας και ερωμένη του είχε μαζί της ένα χρονόμετρο για να μετράει πόση ώρα κρατούσαν τα χειροκροτήματα για το αφεντικό της. Αγανακτισμένος με την εγωπάθεια του Κουασιμόδου, ο Κάρλος Μπουσόνιο σκώθηκε πολύ σοβαρός, με το ποτήρι στο χέρι και είπε περίπου τα εξής: «*Προτείνω να πιούμε προς τιμή του μεγαλύτερου ποιητή που έχουμε ανάμεσά μας, του*

πιο ιδιοφυούς, του πιο εμπνευσμένου, του πιο δημιουργικού.» Ο Κουασιμόδος παραλίγο να κλάψει από ικανοποίηση όταν ο Μπουσόνιο τελείωσε το λογύδριό του λέγοντας: «*Προτείνω να πιούμε για τον φίλο μας, Βισέντε Αλεϊζάντρε*». Εκεί τελείωσε η συγκέ- ντρωση και οι σχέσεις με τον Σαλβατόρε Κουασιμόδο.

Έλεγε ακόμα ο Γκαμπριέλ ότι διάβασε πρώτος απ' όλους το «Ρομανθέρο Χιτάνο», γιατί ο Φεδερίκο (Γκαρθία Λόρκα), που ήταν φίλος του, του το είχε δώσει να το διαβάσει σ' ένα τραμ, μόλις το είχε δακτυλογραφήσει. Του άρεσαν μερικά ποιήματα, όμως γενικώς το έργο δεν του άρεσε. Αγαπούσε πολύ τον Φεδερίκο. Μας αφηγήθηκε, θυμωμένος ακόμα, ότι γύρω στο 1935 πήρε ένα τηλεγράφημά του που του έλεγε ότι ερχόταν στο Σαν Σεμπασιάν. Ο Γκαμπριέλ πήγε να τον παραλάβει τρελός από χαρά. Όμως τον είχε προλάβει, μ' ένα μπουκέτο λουλούδια στα χέρια, κάποιος αρχιτέκτονας που είχε τις ίδιες σεξουαλικές προτιμήσεις με τον Φεδερίκο. Ο Γκαμπριέλ δυσαρεστήθηκε φοβερά. «*Όχι μόνο ήταν πούστης -έλεγε- μα ήταν και δεξιάς*». Διασκεδάζε πολύ να λέει τι πάθαινε ο κολλητός του φίλος στα νιάτα τους όταν πήγαιναν στις πουτάνες. Τελείωνε αμέσως μόλις έμπαινε στο μπουρδέλο. Δεν μπορούσε να το αποφύγει.

Έβγαλα την απόφαση διαζυγίου με σεβασμό στις συμφωνίες που είχαν κάνει μεταξύ τους ο Γκαμπριέλ και η πρώην γυναίκα του. Πρόσεξα να είμαι απολύτως αντικειμενικός. Η πρώην γυναίκα του Γκαμπριέλ έκανε έφεση στο Περιφερειακό της Παμπλόνας, που επιβεβαίωσε στο ακέραιο την απόφασή μου. Όμως η απόφαση της Παμπλόνας καθυστέρωσε πολύ να φτάσει. Μάλλον κάποια συγγενής της πρώην γυναίκας του, που ήταν δικαστικός υπάλληλος, την είχε «ξεχάσει» σε κάποιο συρτάρι. Αναγκάστηκα να τηλεφωνήσω και να ζητήσω τα χαρτιά. Ο Γκαμπριέλ και η Αμπαρίτσου ήθελαν να παντρευτούν την ίδια μέρα που είχαν γνωριστεί, πριν από πολλά χρόνια. Γι' αυτό ανυπομονούσαν.

Τελικά παντρεύτηκαν τη μέρα που είχαν επιλέξει. Δεν ήταν καθόλου εύκολο. Μόλις ξεπερνούσαμε το ένα εμπόδιο παρουσιαζόταν νέα προβλήματα. Η μέρα ήταν βροχερή και είχαν τηλεφωνήσει για βόμβα στο Δικαστικό Μέγαρο, το οποίο άδειασαν όπως πάντα. Τηλεφώνησα αμέσως στον Γκαμπριέλ και την Αμπαρίτσου για να τους το πω και να τους ζητήσω να μην πιουν υπερβολικά, να το αφήσουν για αργότερα. Ο Γκαμπριέλ ήταν στα κέφια του, η φωνή του μαρτυρούσε «μπουκάλια σαμπάνιας». Μου είπε ότι είχαν αδειάσει αρκετά μπουκάλια στη σαμπανιέρα που τους είχαμε χαρί-

σει και έπιναν παρέα με τους μάρτυρές τους (τον Γουστάβο Ντομίνγκες, τον εκδότη του Γκαμπριέλ, και τη γυναίκα του). Μίλησα με τον επικεφαλής της αστυνομίας και τον παρακάλεσα να κάνουν γρήγορα για τη βόμβα. Έπειτα παρακάλεσα την δικαστίνα που θα τους πάντρευε, να μη φύγει εάν δεν εξαντληθεί κάθε πιθανότητα.

Τελικά λύθηκαν τα προβλήματα και ήρθε η νύφη και ο γαμπρός. Ο Χουάν Μαρί Μπαντρές είχε την ιδέα να στείλει μουσικούς που έπαιζαν στην έξοδο το «Εούσκο Γκουδαριάκ». Η συγκίνηση της στιγμής δεν χάλασε με το σχόλιο του Φερνάντο Μούχικα: «*Τι έγινε, πέθανε ο Μέντελσον;*» Του είπα ότι έχει πεθάνει εδώ και πολύ καιρό. Έχουμε ακόμα τις φωτογραφίες του γάμου, με την Αμπαρίτσου να βαστάει από το χέρι το γιο μας, τον Χοακίν.

Ύστερα από ένα ποτό στο Ορλί, με τον αδερφό της Αμπαρίτσου και άλλους συγγενείς και φίλους, πήγαμε για γεύμα στο Νικολάσα, ο Εδουάρδο Τσιγίδα⁴⁰ με τη Χριστίνα, ο Γουστάβο Ντομίνγκες και η Μαρίλι, οι νεόνυμφοι κι εμείς. Συνεχώς τηλεφωνούσαν από τα ραδιόφωνα και τις εφημερίδες. Δεν απάντησε σε κανέναν. Και στο ίδιο το εστιατόριο ήρθαν δημοσιογράφοι από το ραδιόφωνο, τους οποίους με υπόδειξη του Γκαμπριέλ (που δεν ήθελε καμία σχέση μαζί τους) τους δέχτηκα εγώ. Έκαναν μερικές κακόγουστες ερωτήσεις για την απουσία των παιδιών του Γκαμπριέλ κι έδειξαν την απύθμενη άγνοιά τους για το έργο του. Το φαγητό ήταν περίφημο και η περιποίηση της ιδιοκίττριας και των σερβιτόρων, εξαιρετική. Το κλίμα ήταν εγκάρδιο παρόλο που ήταν η πρώτη φορά που βλέπαμε τους Τσιγίδα και τους Ντομίνγκες. Θυμάμαι ότι ο Εδουάρδο είχε βαλθεί, δεν ξέρω γιατί, να μιλά για τον Σιοράν, ενώ εγώ ρωτούσα για την εποχή που ήταν τερματοφύλακας στη Ρεάλ Σοθιεδάδ και η Αμπαρίτσου σχολίαζε με υπονοούμενα την τεράστια περιουσία των Τσιγίδα. Ο Γουστάβο Ντομίνγκες ήταν ο εκδότης των περισσότερων έργων του Γκαμπριέλ. Η Πούρα είχε γοπτευτεί με το πρωτότυπο ντύσιμο του Εδουάρδο κι αυτός εξηγούσε πώς σχεδίαζε μόνος του τα ρούχα του.

Ο Γκαμπριέλ διηγήθηκε τη συμμετοχή του στην ιστορία με τα «101 σκυλιά της Δαλματίας». Έτσι έλεγαν τους διανοούμενους που κατάγγειλαν την κτηνωδία της Γκουάρντια Σιβίλ της Αστούριας ενάντια στους ανθρακωρύχους και τις γυναίκες τους. Τους βασάνισαν και ξύρισαν τα κεφάλια των γυναικών. Στο κρανίο τους χάραξαν τα γράμματα GC (Guardia Civil = Γκουάρντια Σιβίλ). Αυτό έγινε το 1962, όταν ο Φράγα -που ήταν τότε υπουργός Πλη-

ροφοριών και Τουρισμού- αρνήθηκε τα γεγονότα, ξεσήκωσε μια καμπάνια σκυφαντίας ενάντια στους υπογράφοντες και κατέληξε λέγοντας ότι «για μερικούς ξυρισμένους οργανώθηκαν όλα αυτά». Τον Γκαμπριέλ τον κάλεσαν να καταθέσει επειδή είχε υπογράψει τη δημόσια καταγγελία και όταν τελείωσε, του ζήτησαν να διαβάσει την κατάθεση και να την υπογράψει. Ο Γκαμπριέλ διάβασε με την άνεσή του και μετά άρχισε να τους υποδείχνει τα ορθογραφικά και συντακτικά λάθη που έκαναν οι αστυνομικοί καταγράφοντας τα λόγια του. Άκουσε να λέει από μακριά ένας επιθεωρητής: «Μας κάνει τον έξυπνο, ο κόκκινος πουτάνας γιος». Δεν υπέγραψε την κατάθεσή του, ώσπου να διορθώσουν όλα τα λάθη. Όταν ήθελε, ήταν πολύ αλαζονικός.

Ο Πέπε Μπεργαμίν, ένας προσκυνητής στη Ντονόστια

Λίγες μέρες μετά το γάμο οργανώσαμε ένα δείπνο στο σπίτι μου. Είχαμε καλέσει τον Πέπε Μπεργαμίν, τον Μιγκέλ Καστέλς, τον Ινιάκι Μουνιαγόρι και την Κόρο τη γυναίκα του. Το είπαμε στον Γκαμπριέλ μήπως ήθελαν να έρθουν. Δέχτηκαν αμέσως. Ο Γκαμπριέλ ήταν πολύ χαρούμενος που θα ξανάβρισκε τον Μπεργαμίν, τον οποίο αγαπούσε κι εκτιμούσε. Ήθελε να βρει ευκαιρία να του υπογράψει κάτι παλιά βιβλία του. Σκεφτήκαμε ότι θα ήταν μια σπάνια συνάντηση. Και έτσι ήταν, πράγματι. Ο Μπεργαμίν, ο Καστέλς και οι Μουνιαγόρι έρχονταν από μια εκδήλωση του Herri Batasuna, όπου είχαν μιλήσει οι δύο πρώτοι. Ο Μιγκέλ, ο Μουνιαγόρι και η Κόρο ήταν στα κέφια τους. Όλα πήγαιναν καλά όσο η συζήτηση ήταν για τα βιβλία και τις κοινές αναμνήσεις του Πέπε και του Γκαμπριέλ. Στράβωσε το πράγμα όταν μπήκαμε σε πολιτικά θέματα. Ο Γκαμπριέλ ήταν μάλλον Ιακωβίνος, καθόλου εθνικιστής παρότι υπερασπιστής των Βάσκων. Ήταν ενάντια στην ETA και τους συμπαθούντες της και δεν το έκρυβε. Ενώ ο Μπεργαμίν έκανε χιούμορ, έστω και δηλητηριώδες μερικές φορές, ο Μιγκέλ και ο Μουνιαγόρι ήταν πολύ επιθετικοί. Τα πράγματα μπερδεύτηκαν άσχημα. Όσο κι αν προσπαθούσαμε η Πούρα κι εγώ να κατευιάσουμε τα πνεύματα, ήταν αδύνατο. Δεν κατάλαβα ακριβώς τι πράγμα εξόργισε τόσο πολύ τον Γκαμπριέλ, αλλά κάποια στιγμή σηκώθηκε όρθιος και είπε ότι έφευγαν, φωνάζοντας. Ήταν αδύνατο να τους κρατήσουμε. Έφυγε ουρλιάζοντας «ήρωες, έχω μπουχτίσει από ήρωες!».

Ο Μπεργαμίν σχολίασε χαμογελώντας ότι ο Γκαμπριέλ δεν κατάλαβε ότι η περίοδος πριν από τον πόλεμο και ο ίδιος ο πόλεμος είναι διασκεδαστικά. Το βαρετό είναι η μεταπολεμική εποχή. Δεν κατάλαβα τι εννοούσε ή δεν ήθελα να καταλάβω. Όμως αργότερα σκώθηκε και πήγε στο δωμάτιο των κοριτσιών (οι κόρες μου ασχολούνταν και ασχολούνται ακόμα με τη μουσική, συμμετέχουν σε συγκροτήματα. Η Αλίσια μάλιστα έχει συνθέσει και δικά της τραγούδια). Αφού τις κολάκεψε και τις πείραξε όπως το είχε συνήθειο, ο Πέπε προσφέρθηκε να τους γράψει στίχους για τραγούδια τους. Δεν τον πίστεψαν και το ζέχασαν. Ο Μπεργαμίν είπε ότι ήταν πολύ χαρούμενος που βρισκόταν με φίλους σ' ένα Δικαστικό Μέγαρο, απ' αυτά που πάντοτε περνούσε ως κατηγορούμενος ή κρατούμενος.

Ύστερα από εκείνη τη βραδιά, μια μέρα φάγαμε με τον Πέπε και τον Μιγκέλ σ' ένα εστιατόριο του Πασάχες δε Σαν Χουάν, όπου πήγαινες με μια βάρκα. Ενώ τρώγαμε, σ' ένα τραπέζι πλάι σ' ένα τεράστιο παράθυρο που έβλεπε στη θάλασσα, άρχισε να χιονίζει. Η έκπληξή μας ήταν μεγάλη και μεγάλωσε όταν είδαμε τον Πέπε Μπεργαμίν να κλαίει. Χιόνιζε πάλι, μας είπε, τη μέρα που επέστρεψε στην Ισπανία ύστερα από την τελευταία του εξορία (ήταν εξαιτίας των 101 σκυλιών της Δαλματίας, όπου υπέγραφε επικεφαλής). Και μάλιστα είχε μπει στην Ισπανία από το ίδιο εκείνο λιμάνι του Πασάχες. Τον ρώπησα γιατί ζούσε στη Ντονόστια αφού είχε ζήσει τόσα χρόνια στη Μαδρίτη, όπου εξακολουθούσε να έχει το σπίτι του στην Πλάσα δε Οριέντε. Είχε κατέβει υποψήφιος στη Μαδρίτη σε ένα δημοκρατικό συνασπισμό. Το προσωπικό του κύρος του έδωσε πολλούς ψήφους, σε τεράστια απόσταση από τους άλλους υποψήφιους του συνασπισμού εκείνου. Η ζωή του, η οικογένειά του και οι φίλοι του βρίσκονταν στη Μαδρίτη. Μου είπε ότι είχε αποδεχτεί με χαρά την πρόταση του Herri Batasuna να εγκατασταθεί στη Ντονόστια. Εκεί υπήρχε ζωντάνια, ενέργεια, ριζοσπαστισμός και αυθεντικότητα. Είχε βαρεθεί τις μάσκες και τις υποκρισίες. Μιλούσε ήπια, με τα ειρωνικά και διεισδυτικά του μάτια, με το ύφος του που κορόιδευε ακόμα και την ίδια του τη σκιά. Υπέφερε από τα κόκαλά του, τον πονούσαν συνέχεια. Γι' αυτό ανέφερε συχνά το σκελετό του. Θυμάμαι εκείνο το έξυπνο ποιηματάκι: *«Εγώ είμαι εγώ, η σκιά μου κι ο σκελετός μου / τρία διαφορετικά άτομα / ένα φάντασμα αληθινό.»*

Ο Μιγκέλ μου είπε ύστερα από τρεις μέρες ότι ο Πέπε θα ήθελε να πάει στη Γαλλία, μα δεν είχε διαβατήριο. *«Μα αφού αρ-*

κεί η ταυτότητα» του απάντησα. Αυτό όμως ήταν το πρόβλημα. Δεν είχε ταυτότητα και δεν ήθελε να πάει στο Αστυνομικό Τμήμα να βγάλει. Τηλεφώνησα σ' ένα φίλο αστυνομικό (Γαλικιανό και οπαδό του PSOE) και δεν είχε αντίρρηση να στείλει δύο αστυνομικούς με τα απαραίτητα, στο σπίτι του Πέπε. Ενθουσιάστηκε. Λίγο όμως θα του χρησίμευε. Σε λίγο καιρό πέθανε, ύστερα από μια σύντομη ασθένεια. Άφησε εντολή το Herri Batasuna να κάνει την κηδεία του όπως ήθελε. Όταν η Πούρα κι εγώ πήγαμε στο σπίτι του, ο μόνος που δεν ήταν από το Herri Batasuna ήταν ο Χάιμε Σαλίνας που ήταν τότε Γενικός Διευθυντής Βιβλίου και ο οποίος ήρθε σαν φίλος παρά ως επίσημος. Ο Μανόλο Τουνιόν δε Λάρα ήρθε λίγο αργότερα και όταν με είδε με ρώτησε τι κάναμε εκεί άτομα σαν εκείνον και σαν εμένα. Κάναμε ότι κάνουν σε τέτοιες περιστάσεις οι φίλοι. Ο Γκαμπριέλ και η Αμπαρίτσου είχαν επισκεφτεί την οικογένεια το προηγούμενο απόγευμα.

Η μεταφορά της σωρού του Πέπε ως το κοιμητήριο της Φουεντεραμπία ήταν επίδειξη του Herri Batasuna. Σε κάθε χωριό, σε κάθε αγροκία, υπήρχε κόσμος συγκεντρωμένος με σκωμένες γροθιές και υψωμένες Ικουρίνιες (Βασκικές σημαίες σ.τ.μ.). Όταν φτάσαμε, η Πούρα, ο Μανόλο κι εγώ στην πόρτα του νεκροταφείου, συναντήσαμε τον Αλφόνσο Σάστρε που κρατούσε στα χέρια του ένα μπουκετάκι αγριολούλουδα. Ήταν ηλιόλουστη μέρα και από το όμορφο νεκροταφείο η θάλασσα φαινόταν απέραντη, άπιαστη. Προτού κατεβάσουν το φέρετρο, έγινε μια σύντομη συζήτηση για τη σημαία που έπρεπε να καλύψει τη σωρό του Μπεργαμίν. Ο Μιγκέλ Καστέλς με ρώτησε και αποκρίθηκα ότι εάν χρειαζόταν κάποια σημαία αυτή έπρεπε να είναι η σημαία της Δημοκρατίας (της εποχής του Εμφυλίου). Ο Γιον Ιδίγορας με ρώτησε πού στο διάβολο θα έβρισκαν εκεί σημαία της δημοκρατίας. Η Τερέσα Μπεργαμίν τότε αποφάσισε: Η Ικουρίνια.

Ύστερα ορισμένοι φίλοι μας είπαν ότι ο Φερνάντο Λεδέσμα είχε σχολιάσει αρνητικά την παρουσία μου στην κηδεία του Μπεργαμίν. Δεν το καταλάβαινα. Και δεν καταλάβαινα πολλά απλά πράγματα. Από τότε που έγινε υπουργός Δικαιοσύνης, έμαθε να μη σκέφτεται τίποτα άλλο εκτός από την εξουσία και τα δικά του συμφέροντα. Έβαλε την ισπανική δικαιοσύνη, άρρωστη όπως ήταν, να γονατίσει στα πόδια του Φελίπε Γκονσάλες και της φυλής του. Αυτή ήταν η αλλαγή, σύμφωνα με τον Λεδέσμα: από υπηρέτης του Φράνκο υπηρέτης του Γκονσάλες. Από τη δικτατορία στη δημοκρατία, μεξικάνικη πετυχημένη φράση για να προσδιορίσουν το

ιδιόμορφο πολιτικό σύστημα. Ο Λεδέσμα άσκησε σε βάθος τις τέσσερις λειτουργίες που, σύμφωνα με τον Τολστόι, εκπληρώνει κάθε σοβαρή πολιτική εξουσία: να τρομάζει, να διαφθείρει, να αποκτινώνει και να γοητεύει. Ως ενεργητικό και παθητικό υποκείμενο. Πώς να καταλάβει τη φιλία μου με τον Πέπε Μπεργαμίν αν γι' αυτόν υπήρχαν μόνο -ως φιλόσοφοι, ποιητές και πολιτικοί- ο Γκονσάλες και ο Γκέρα; Τον Οκτώβρη του 1984, μόλις είχαμε έρθει στη Μαδρίτη, μου τηλεφώνησε γιατί ήθελε να μου μιλήσει. Με κατηγόρησε που είχα γράψει κάτι σ' ένα περιοδικό αμφισβητώντας την ηθική του Γκονσάλες. Του αποκρίθηκα ότι έγγραφα ό,τι ήθελα, και αυτός δεν είχε το δικαίωμα να μου κάνει παρατηρήσεις. Με κατεύνασε ευγενικά και κοιτάζοντας προς το ταβάνι είπε δυνατά: «Πρέπει να παραδεχτείς ότι ο Φελίπε και ο Αλφόνσο είναι μεγαλοφυίες». Τον ρώτησα αν είχε μικρόφωνα στο ταβάνι και γι' αυτό έλεγε αυτές τις ανοησίες.

Οι Θελάγια ζούσαν συγκρατημένη ζωή. Όχι βέβαια στην αθλιότητα, όπως έλεγαν ορισμένοι, αλλά είχαν ζόρια. Είχε πέσει πολύ η συμμετοχή του Γκαμπριέλ στην οικογενειακή επιχείρηση και μολονότι το έργο του πουλιόταν αρκετά καλά για ποίηση, έπρεπε να κάνουν σκληρές οικονομίες. Το σπίτι της οδού Φερμίν Καλμπετόν ήταν φτωχικό -στην ουσία ήταν μια σοφίτα- και βρισκόταν στον πέμπτο, χωρίς ασανέρ. Όταν γυρνούσαν το βράδυ κουρασμένοι και «πιωμένοι», δυσκολεύονταν πολύ ν' ανέβουν. Ωστόσο, τους διευκόλυνε ένα παγκάκι σε κάθε πλατύσκαλο, όπως στα παλιά κτίρια. Η Αμπαρίτσου κατασκεύασε ένα σύστημα με τροχαλίες, στο κενό της σκάλας, και με μια τριχιά ανέβαζε ένα καλάθι με τρόφιμα, ψώνια, όπου συχνά ξεχώριζαν τα κορόμπλα και το πατέ που τόσο άρεσε στον Γκαμπριέλ.

Το σπίτι στη Μαδρίτη, στην οδό Νυρεμβέργης στο κέντρο της συνοικίας Προσπεριδάδ, ήταν πιο φιλόξενο. Το αγόρασε η Αμπαρίτσου με τις πενιχρές οικονομίες της, όταν αποφάσισαν να έρθουν να ζήσουν μαζί στη Μαδρίτη. Η Αμπαρό μας είπε ότι όταν το έδειξε στον Γκαμπριέλ, χαρούμενη για την ανακάλυψή της, αυτός αντέδρασε δυσαρεστημένος γιατί τότε η περιοχή ήταν πολύ απομακρυσμένη από το κέντρο. Εκεί είχε ο Γκαμπριέλ το μεγαλύτερο μέρος της βιβλιοθήκης του, καθώς και πίνακες και σχέδια μεγάλης αξίας, με την υπογραφή των Πικάσο, Νταλί, Γκρις και άλλων. Και τους δίσκους του. Παραπονιόταν για ένα γείτονα που έβαζε πολύ δυνατά τη μουσική. Αγανακτισμένος να του κάνει παρατηρήσεις, ο Γκαμπριέλ έβαζε ακόμα πιο δυνατή μουσική, ώσπου

κατέληγαν σε μία συμφωνία κυρίων να φερθούν πιο πολιτισμένα. Η Αμπάρο και ο Γκαμπριέλ αγάπησαν πολύ εκείνο το σπίτι και τη γειτονιά, όπου τους γνώριζαν και τους αγαπούσαν. Όμως τα οικονομικά προβλήματα τους στεναχωρούσαν. Αποφάσισαν ότι, μέσα σε τόσα λογοτεχνικά βραβεία, άξιζε και ο Γκαμπριέλ κάτι σημαντικό. Και σκέφτηκαν ότι για να το πετύχουν έπρεπε να «υπάρχουν» κοινωνικά και νομικά. Έτσι, σπάζοντας τη συνήθεια να μην πατάνε το πόδι τους στις επίσημες δεξιώσεις στο παλάτι της Λα Θαρθουέλα, ο Γκαμπριέλ αποφάσισε να πάει μια μέρα, ύστερα από συζήτηση με φίλους.

Το πράγμα δεν ήταν εύκολο, γιατί έπρεπε να ντυθούν κατάλληλα. Η Αμπάρο ζήτησε δανεικά ρούχα, ένα μακρύ φουστάνι κι ένα ολόσωμο σάλι από τη Μαρίλι, την τότε γυναίκα του Γουστάβο Ντομίνγκες. Αυτό θα δημιουργούσε απρόβλεπτα προβλήματα. Όταν έφταναν στο παλάτι με το ταξί, η Αμπάρο ήθελε να πάει στην τουαλέτα. Δεν σκέφτηκαν άλλη λύση παρά να πάνε στο φυλάκιο της Κουάρντια Σιβίλ. Ενώ η Αμπάρο ήταν στην τουαλέτα, ο Γκαμπριέλ έπινε ουζάκια με τους Κουάρντια Σιβίλ. Η Αμπάρο άργησε κάμποση ώρα κι όταν γύρισε ήταν εκνευρισμένη. Δεν είχε καταφέρει να ανοίξει το φουστάνι και το είχε βρέξει. Ο Γκαμπριέλ ήταν ποτισμένος εσωτερικά κι εκείνη εξωτερικά. Ποτισμένοι και οι δύο, εμφανίστηκαν στη γιορτή. Ο Γκαμπριέλ μας έλεγε όταν το διηγούνταν: *«Τώρα ας μου πει να ξαναπάμε. Είδες τι πάθαμε;»*

Παρά την αφθονία των λογοτεχνικών βραβείων δεν έλεγαν να δώσουν κανένα στον Γκαμπριέλ, που το άξιζε πολύ περισσότερο από άλλους. Ο Γκαμπριέλ μας θύμιζε συχνά την αδικία που έκαναν πριν λίγο καιρό στον Πέπε Μπεργαμίν, όταν παρ' όλη την υποστήριξη της Σολεδάδ Μπεθερίλ που ήταν τότε υπουργός Πολιτισμού, δεν πήρε το Θερβάντες, που το έδωσαν στον Λουίς Ροσάλες. Όταν τελικά φάνηκε πως ο Γκαμπριέλ θα έπαιρνε το βραβείο των Ισπανικών Γραμμάτων, το έδωσαν στον Κλαύδιο Ροδρίγες, τον οποίο είχαμε συναντήσει μια φορά με τους Θελάγια στην Λα Τραϊνέρα. Μερικοί φίλοι του Γκαμπριέλ (ο Πέπε Εστέμπαν και άλλοι) οργάνωσαν μια εκδήλωση προς τιμή του. Ήταν στο ξενοδοχείο Βικτόρια, στην Πλατεία Σάντα Άννα. Ήρθαν πολλοί διάσημοι: Ο Χοσέ Ιέρο, ο Κλαύδιος Ροδρίγες, ο Εουχένιο δε Νόρα, η Χοσεφίνα Αλδεκόα, ο Μαρσελίνο Καμάτσο και πολλοί άλλοι. Λίγο προτού φύγουμε με την Πούρα για την εκδήλωση, μου τηλεφώνησε η Μαρίλι για να μου πει να μιλήσω στη εκδήλωση. Με αιφνιδίασε γιατί θα υπήρχαν άτομα πιο σημαντικά από εμένα

και πιο παλιό φίλο του Γκαμπριέλ. Όμως η Μαρίλι επέμεινε λέγοντας ότι έτσι ήθελαν ο Γκαμπριέλ και η Αμπαρίτσου. Αναγκάστηκε ν' αυτοσχεδιάσω. Τόνισα τη σημασία που είχε -πολλοί την ξεχνούσαν ή την υποτιμούσαν- η πολιτική και ιδεολογική στρατεύση στη λογοτεχνική δημιουργία, ξεχώρισα την αποκαλούμενη κοινωνική ποίηση, της οποίας ο Γκαμπριέλ ήταν εξαιρετός εκπρόσωπος. Μίλησα για την προτίμηση ορισμένων κριτικών επιτροπών βραβείων για τη μη στρατευμένη τέχνη, για πεζογράφους και ποιητές που δεν ήταν μάχιμοι, που δεν κουβαλούσαν «υπερβολική» πολιτική ιστορία, λόγου χάρη, κομμουνιστική. Θυμήθηκαν τα βασικά έργα του Γκαμπριέλ και απάγγειλα αποσπάσματα από το ποίημα που είναι αφιερωμένο στον Μιγκέλ Ετσεβारीετα, στα «Χαρτιά γυρισμένα ανάποδα». Έκανα, τέλος, μια περιγραφή του ανθρώπου Γκαμπριέλ, του κομμουνιστή και του ποιητή Γκαμπριέλ. Ήταν υπέροχος. Πολύ συγκινημένος και γεμάτος ζωντάνια. Θυμάμαι ότι ενώ μιλούσα έκανε ένα τρυφερό σχόλιο με δυνατή φωνή ο Κλαύδιος Ροδρίγες. Ο Γκαμπριέλ τον ανέβασε στα ύψη, λέγοντας ότι η ποίησή του, του άρεσε απίστευτα και άξιζε αληθινά το βραβείο. Λίγα χρόνια αργότερα το έδωσαν και στον Γκαμπριέλ. Του έκανε πολύ καλό, από ηθικής και οικονομικής απόψεως. Δεν θυμάμαι αν ήταν πέντε ή δέκα εκατομμύρια πεσέτες.

Ύστερα πήγαμε μια παρέα να πιούμε κανένα ποτό σ' ένα μπαρ της οδού Ουέρας, όπου μας οδήγησε ο Μπαντρές. Μείναμε μέχρι πολύ αργά ο Πέπε Εστέμπαν, ο Μπαντρές, ο Τσαμόρο, η Χοσεφίνα, ο Βισόρ, η Πούρα κι εγώ. Ύστερα μάθαμε ότι άλλοι συνέχισαν το γλέντι στο διαμέρισμα του Μπαντρές στην οδό Θερβάντες, από όπου έφυγε χωρίς να κοιμηθεί καθόλου, για το αεροδρόμιο.

Οι καλές ειδήσεις ήρθαν απανωτές. Το Συμβούλιο της Γκιπούσκα αγόρασε τη βιβλιοθήκη του Γκαμπριέλ, που θα έμενε άθικτη στο σπίτι του όσο ζούσε. Από τα έσοδα που του απέφερε αυτό και το βραβείο, οι Θελάγια βρέθηκαν σε μια οικονομική κατάσταση που δεν είχαν ξαναζήσει. Θυμάμαι μια μέρα, στο Σαν Σεμπασιάν, ο Γκαμπριέλ φορούσε μια καινούργια καμπαρντίνα και όταν του το είπαμε μας έδειξε πόσο περήφανος ήταν για την δερμάτινη επένδυση, λέγοντας ότι ήταν απόλαυση να το φοράς έτσι όπως σε ζέσταινε. Όταν αρρώστησε βαριά, για πρώτη φορά, πηγαίναμε συχνά να τον δούμε. Μας είπε ότι περνούσε πολύ άσχημα χωρίς πιστό, μα η Αμπαρίτσου τον μάλωσε, γιατί δεν επιτρεπόταν καθόλου αλκοόλ. Ήταν πρόταση της Πούρα να του αγοράσουμε κάτι

σοκολατάκια γεμάτα με ποτό και κάτι παντόφλες, γιατί καθόταν στην πολυθρόνα κοντά στο κρεβάτι συνέχεια ξυπόλητος. Όταν γονάτισα να του βάλω τις παντόφλες, μου είπε ότι από πάνω μ' έβλεπε πιο καραφλό. Ύστερα πρόσθεσε ότι δεν του άρεσαν τα σοκολατάκια. Όταν επιμείναμε να τα δοκιμάσει, άρχισε να μασάει ανόρεχτα ένα. Αμέσως κατάλαβε περί τίνος επρόκειτο και έφαγε πολλά μαζεμένα. Όταν η κόρη του τον ρώταγε αν ήταν ωραία, ο Γκαμπριέλ απαντούσε με γεμάτο το στόμα *«τα καλυ-τερό-τερα»*.

Θυμάμαι πως μόλις τον βάλανε στην Εντατική, ήρθαν πολλοί δημοσιογράφοι. Χρειάστηκε να κάνουμε μια αλυσίδα προστασίας. Όταν δεν αφήσαμε να περάσει μια πολύ γνωστή τηλεπαρουσιάστρια, εκείνη βλέποντας μαζί μας τον Αντρές Αμπεραστούρι, τον ρώτησε: *«Εσένα σ' αφήνουν;»* Ο Αντρές αποκρίθηκε: *«Εγώ είμαι εδώ από αγάπη, όχι ως δημοσιογράφος»*. Από αγάπη για τον Γκαμπριέλ είχαμε πάει εκεί, όχι πολλοί. Γλίτωσε παρά τρίχα. Η επόμενη όμως ήταν τελειωτική. Έπεσε αμέσως σχεδόν σε κώμα και νόμιζε πως ταξίδευε με τρένο. Κάπου κάπου ξυπνούσε και ρωτούσε αν είχαμε φτάσει. Έφτασε πολύ σύντομα στο τέλος του ταξιδιού. Ήρθε πολύς κόσμος στο νεκροταφείο, στην καύση της σωρού. Ο Σιμόν Σάντσεζ Μοντέρο είπε μερικά εγκωμιαστικά λόγια αποχαιρετισμού. Η Αμπαρίτσου με κοίταξε σαν να μου έλεγε να μιλήσω κι εγώ, μα δεν μπορούσα. Δεν μ' άφηνε το κλάμα. Τελυταία είχα γίνει πολύ κλαψιάρης και ο θάνατος του Γκαμπριέλ ήταν για την Πούρα κι εμένα, μια γροθιά στο στομάχι. Δεν θα χάριζε πια στην αιώνια αρραβωνιαστικιά του -την Αμπαρίτσου- κίτρινα λουλούδια και ερωτικά ποιήματα. Στο νεκροταφείο, εκ μέρους της κυβέρνησης, ήταν ο Τζόρντι Σολέ Τούρα, υπουργός Πολιτισμού. Κανένας δεν του έδωσε σημασία.

Μια απίθανη ιστορία: Ο Σατουρνίνο Ορμπεγόσο

Η απαγωγή του Σατουρνίνο Ορμπεγόσο ήταν χτύπημα για μας. Ήμασταν τότε φίλοι του Χοσέ Λουίς Μαρτίνες, διευθυντής του εκδοτικού οίκου Grupo Zeta, ο οποίος για καιρό συζούσε με την Μαρία Χεσούς Ορμπεγόσο, κόρη του Σατουρνίνο. Ο Χοσέ Λουίς είχε οριστεί, ίσως επειδή ήταν δημοσιογράφος, εκπρόσωπος της οικογενείας. Όταν είχαν πρωτοφτάσει στο Σαν Σεμπασιάν, χτύπησε την πόρτα μας, λιποθύμησε και τον βάλαμε στο κρεβάτι. Το πρώτο σχόλιο που έκανε ήταν ότι αν καθάριζαν

πέντε χιλιάδες Βάσκους όλα θα διορθώνονταν. Επειδή οι γονείς του Χοσέ Λουίς, πολύ συμπαθητικά γεροντάκια, ήταν από τη Ναβάρρα, τον ρώτησα αν θα βάλουμε κι αυτούς μέσα στους πέντε χιλιάδες. Είναι χοντράδες που τις λες χωρίς να σκεφτείς, κυρίως κάτι τέτοιες στιγμές.

Συγκεντρώθηκαν στο σπίτι μας πολλά παιδιά του Σατουρνίνο, με το Χοσέ Λουίς κι εμάς. Αφού δεν ξέραμε τίποτα για την απαγωγή, δεν ξέραμε ποια οργάνωση την είχε κάνει. Όλη η οικογένεια είχε αγωνία και ανησυχούσαν για την υγεία του πατέρα τους, που έπρεπε να παίρνει φάρμακα. Σε εκείνο το σκηνικό απελπισίας, είχα την ανευθυνότητα να προσπαθήσω, με τη βοήθεια κάποιου φίλου, να μάθω ποιοι τον είχαν απαγάγει και αν ήταν δυνατό να μιλήσω μαζί τους, ή με αντιπροσώπους τους, για να του δώσουν τουλάχιστον τα φάρμακα.

Μαζί μας εκείνη τη νύχτα ήταν ο Χαβιέρ Ουάλδε και η Ισαβέλ, που τους είχαμε καλέσει για φαγητό. Όταν σκεφτόμασταν φωναχτά ποια άτομα μπορούσαμε να ρωτήσουμε, ο Χαβιέρ θυμήθηκε ότι στη Νομική Σχολή υπήρχε μια καθηγήτρια -η Άνι Πουγιό- που είχε φήμη ότι ήταν ρολι-mili (της Πολιτικο-Στρατιωτικής ETA σ.τ.μ.) ή ότι ήταν ο άντρας της. Είχε παραπονεθεί πριν από μήνες στον Χαβιέρ Ουάλδε -κοσμήτορα της Σχολής- ότι περνώντας τα σύνορα για να έρθει στη Σχολή -ζούσε σ' ένα χωριουδάκι της Ιπαράλδε κοντά στα σύνορα- την ψαχούλευαν προσβλητικά. Ο Χαβιέρ το είχε κουβεντιάσει μαζί μου και κάτι μπορέσαμε να κάνουμε για να βελτιωθεί η κατάσταση. Ρώτησα τον Χαβιέρ αν μπορούσε να κλείσει ένα ραντεβού μαζί της. Ύστερα από μερικές μέρες μας είπε ότι μπορούσαμε να προσπαθήσουμε να μιλήσουμε στον άντρα της, γιατί αυτή δεν ήξερε τίποτα ενώ εκείνος ίσως να ήξερε. Επρόκειτο για τον Τσούτσο Αμπρισκέτα, που υπήρξε γνωστός ηγέτης της ETA (Πολιτικο-Στρατιωτικής).

Ποτέ δεν θα καταφέρω να δείξω στον Χαβιέρ όλη την ευγνωμοσύνη μου, για την απόλυτη εμπιστοσύνη που μου έδειξε και την προθυμία του να με συνοδέψει σ' ένα γραφικό χωριουδάκι, όμορφο και καθαρό, κοντά στην Εντάγια. Είχαμε ραντεβού με τη συνάδελφο σ' ένα μπαρ. Ύστερα από μακρόχρονη αναμονή, φάνηκε εκείνη κι όχι ο άντρας της, μ' ένα κοριτσάκι τεσσάρων-πέντε ετών, για να μας πει ότι ο άντρας της είχε φύγει ταξίδι. Μετά είχα ελάχιστες σχέσεις με την Άνι. Θυμάμαι μονάχα ότι ένα βράδυ, ύστερα από μια γιορτή στο Πανεπιστήμιο τα πίναμε με τον Χαβιέρ και τον Μουνιαγόρι και η Άνα ήταν μαζί μας. Ο

Μουνιαγόρι την πείραζε συνέχεια και της έλεγε: «Δεν σου τη σπάει η *Poli-mili*;»

Ύστερα από ανόπτες ενέργειες, πείστηκα ότι την απαγωγή την είχε κάνει η ΕΤΑ[m]. Μίλησα με τον Χουάν Μαρί Μπαντρές αν μπορούσε να με βοηθήσει να κάνω επαφές. Μου είπε ότι, όπως νόμιζε, ήταν καλύτερο να μιλήσω τηλεφωνικώς με τον Γιοσεάν Μούικα Αρέγκι, που είχε ένα βιβλιοπωλείο στην Εντάγια. Μίλησα μαζί του σε άθλια γαλλικά και με πολλά υπονοούμενα για να είμαι διακριτικός. Συμφωνήσαμε να συναντηθούμε μια συγκεκριμένη μέρα και ώρα, στο μπαρ Ενταγιάις. Ο Μπαντρές προθυμοποιήθηκε να έρθει μαζί μου. Δέχτηκα με δισταγμούς, γιατί φοβόμουν μην τον μπλέξω σε προβλήματα που δεν τον αφορούσαν. Πίστευα ότι δεν θα πετυχαίναμε τίποτα, αλλά δεν είχαμε και τίποτα να χάσουμε. Τον ρώτησα ποια νόμιζε πως ήταν η κατάλληλη τακτική και είπε την απλούστερη, χωρίς περιστροφές και περιπλοκές. Πήγαμε με το δικό μου αμάξι. Όταν είχε αποφασιστεί η «αποστολή», ήρθε στο γραφείο μου στα δικαστήρια ο Αστυνομικός διευθυντής της Σουμάραγα και μου είπε ότι οι τηλεφωνικές μου συνομιλίες με τη Γαλλία είχαν καταγραφεί από την Αστυνομία. Εγώ το ήξερα. Όχι μόνο αυτές, αλλά όλες. Με αυτό το σεβασμό μας αντιμετώπιζε όλους τους δικαστές, η δική μας «δικαστική» αστυνομία.

Είπα στον Μπαντρές για το τηλέφωνο, μα δεν τον ένοιαζε. Το είχε υπόψη. Φύγαμε το πρωί της συμφωνημένης μέρας για τη Εντάγια. Οδηγούσε ο Χουάν Μάρι και μιλούσαμε φιλικά για θέματα άσχετα με την υπόθεση. Ο Χουάν Μάρι ήξερε καλά το μπαρ Ενταγιάις και φτάσαμε χωρίς πρόβλημα ακριβώς στην ώρα μας. Μας περίμεναν τρία άτομα. Ο συνομιλητής μας και τρεις δικηγόροι από τη Ναβάρα που δεν ξέραμε τι έκαναν εκεί. Ο Γιοσεάν μας δέχτηκε ψυχρά και δήλωσε ότι μιλούσε μαζί μου παρόλο που είχα πάει μαζί με τον Χουάν Μαρί, τον οποίο δεν ήθελε. Αντάλλαξαν μερικές κοφτές φράσεις και πήγαμε κατευθείαν στο φακνό. Μου είπε ότι αυτός δεν είχε καμία σχέση με τη δουλειά, όμως ίσως να είχαν συμμετοχή «κάποιοι φίλοι». Μιλούσε συνέχεια για «δουλειά», όπου δεν υπήρχε τίποτα το προσωπικό και κανένας δεν ήθελε να κάνει κακό στον Σατουρνίνο. Έπρεπε να καταλάβω ότι με δεδομένη την κατάσταση, οι φίλοι του έπρεπε να βρουν τρόπους χρηματοδότησης. Εγώ δεν καταλάβαινα τίποτα. Με τη μεγαλύτερη αφέλεια, συζητούσα μαζί του λες και ήμουν σε κάποιο ιδεολογικό φόρουμ. Επέμεινα ότι ήταν ανάγκη οι φίλοι του να απελευθερώσουν αμέσως το γέρο-Σατουρνίνο. Ο Γιοσεάν, που είχε σπουδά-

σει οικονομικά στη Λοβιάινα, επέμενε συνέχεια στη δουλειά. Τελικά έβγαλα τη λίστα με τα φάρμακα. Ο Γιοσεάν με διαβεβαίωσε ότι οι φίλοι του τα ήξεραν ήδη και η υγεία του Σατουρνίνο ήταν -όπως έλεγαν- εξαιρετική. Ο Χουάν Μάρι παρενέβη -σοβαρά και ξερά- μόνο για να με υποστηρίξει ή για να μιλήσει, έξω από το θέμα, με τους δύο δικηγόρους που μου ήταν άγνωστοι.

Όταν δεν είχαμε πια τίποτα άλλο να πούμε, ο Γιοσεάν μου είπε ότι με είχε συμπαθήσει και μπορούσαμε να συναντηθούμε κανένα Σαββατοκύριακο στην Εντάγια να πιούμε κανένα ποτό. Του είπα ότι δεν είχα τέτοια πρόθεση αλλά, παρόλα αυτά, τον παρακαλούσα να ενδιαφερθεί για την υγεία και την απελευθέρωση του Ορμπεγόσο. Σε καμία στιγμή δεν φάνηκε κάποιο ίχνος συναίσθηματος στη φωνή του, κάποιος ανθρώπινος παλμός. Η υγεία, η ζωή και η ελευθερία του Σατουρνίνο ήταν μια επιχείρηση των φίλων του. Ο Χουάν Μάρι γνώριζε καλά εκείνα τα άτομα και μου αφηγήθηκε καταστάσεις και επεισόδια που είχε ζήσει με ορισμένους, μέσα κι έξω από το Εουσκάδι. Ο Γιοσεάν είχε πάει στην Κούβα με μια ομάδα συντρόφων του. Στην επιστροφή, χωρίς να κατηγορηθεί για τίποτα, γύρισε στην Εντάγια και εκεί είναι ακόμα στο βιβλιοπωλείο του.

Πέρασαν αρκετές μέρες ώσπου μάθαμε ότι εκείνοι οι δύο δικηγόροι είχαν διαρρεύσει στον τύπο την ενέργεια που κάναμε στη Εντάγια, υπονοώντας ότι ο Χουάν Μάρι κι εγώ ήμασταν μεσολαβητές της οικογενείας Ορμπεγόσο. Το ήξεραν ότι δεν ήμασταν αλλά, καθώς φαίνεται, δεν τους βόλεψε αυτό. Ακόμα δεν είχαμε ξεπεράσει το θυμό μας γι' αυτό, όταν η είδηση για την επίσκεψή μας στη Εντάγια εμφανίστηκε στο Ενημερωτικό Δελτίο του Γενικού Συμβουλίου Δικαστικής Εξουσίας. Οι κύριοι είχαν συμφωνήσει ν' ανοίξουν έρευνα για να τους εξηγήσουμε γιατί, πώς και τι κάναμε στη Εντάγια και δεν τους ήρθε καλύτερη ιδέα από το να δημοσιεύσουν τη συμφωνία τους στο Δελτίο του Συμβουλίου, που έφτανε σε κάθε δικαστική γωνιά της χώρας. Ακόμα φυλάω το έγγραφο της Διαρκούς επιτροπής του Συμβουλίου, στις 30 Δεκεμβρίου του 1982, όπου μου μετέφεραν την ακόλουθη συμφωνία: *«Ζητείται από τον κύριο Χοακίν Ναβάρο Εστεβαν, Πρόεδρο των Δικαστών του Σαν Σεμπασιάν, να ενημερώσει το Συμβούλιο για την εγκυρότητα της είδησης που δημοσιεύτηκε στη εφημερίδα «Egip» στις δύο τρέχοντες σχετικά με επαφές που έκανε με άτομα πιθανώς ενεχόμενα σε κύκλους τη ETA»*. Το έγγραφο κατέληγε λέγοντας, με το πιο τυπικό στίλ «Ο Θεός ας

προστατεύει την Εξοχότητά σας». Φυσικά, κάποιος από το συμβούλιο θα με είχε καλύψει από τόση βλακεία.

Ήταν μια επίδειξη διακριτικότητας και κρατικής υποστήριξης στον Σατουρνίνο Ορμπεγόσο. Οι εκθέσεις πήγαν κατευθείαν στο αρχείο, όμως το μήνυμα έμεινε. Ο πρόεδρος του δικαστηρίου του Σαν Σεμπασιάν είχε κάνει επαφές στην Εντάγια. Άφογα. Ύστερα, ένας γνωστός επαγγελματίας της μισθοφορικής μεσολάβησης με την ETA διαβεβαίωσε, όταν τον συνέλαβαν για κάποιο από τα εμπορικά του κατορθώματα, ότι θα έπρεπε να συλληφθεί ο Χοακίν Ρουίς Χιμένες, που είχε προθυμοποιηθεί να μεσολαβήσει με την ETA για κάποια απαγωγή, κι εγώ. Και οι τρεις ήμασταν του ίδιου φυράματος. Σίγουρα αν ήταν τότε στο Εθνικό Δικαστήριο ο Γκαρθόν θα είχε δώσει τέτοια δημοσιότητα στο θέμα Εντάγια, ώστε να τον βολέψει να απαγγείλει τελικά κάποια κατηγορία με το γνωστό του χειρίστο ύφος, απαίσιο από λογοτεχνική, ηθική και νομική σκοπιά. Όλα στην υπηρεσία της αλήθειας και της δικαιοσύνης.

Όπως είναι γνωστό, ο Σατουρνίνο απελευθερώθηκε από τη Γκουάρντια Σιβίλ, η οποία εντόπισε το κρησφύγετο όπου τον είχαν σ' ένα χωριουδάκι της Ναβάρας. Όταν συνήλθε αρκετά, ζήτησε από την κόρη του Μαρικέ, να μας ανακοινώσει την επιθυμία του να μας μιλήσει για να μας ευχαριστήσει για τις προσπάθειές μας. Ο Σατουρνίνο έμεινε με την οικογένειά του στη Μαδρίτη, στην οδό Σαν Φρανσίσκο δε Σάλες. Ήταν η πρώτη φορά που τον βλέπαμε. Ήταν ένας γέρος εύρωστος και φιλικός, πολύ ήρεμος, που μιλούσε γαλίνια. Μας υποδέχτηκαν εγκάρδια αυτός και η γυναίκα του. Ο Σατουρνίνο μας διηγήθηκε λεπτομέρειες από την απαγωγή του. Ήξερε ότι τον είχαν πάει μακριά επειδή έκαναν πολλές ώρες να φτάσουν. Τον έβαλαν σ' ένα μπουντρούμι που είχε δύο «πατώματα». Το πρώτο ήταν στεγνό και μπορούσες να σταθείς. Το κάτω πάτωμα ήταν μαρτύριο. Το πάτωμα ήταν συνέχεια λασπωμένο από την υγρασία. Μερικές φορές, το νερό έφτανε ως το κρεβάτι, ένα σανιδοκρέβατο πάνω σ' ένα ντουβαράκι. Μιλούσε μόνο -κι αυτό αραιά και που- μ' ένα νεαρό που τον φρουρούσε. Περνούσε ώρες διαβάζοντας γυναικεία περιοδικά και κόμικς. Τον φώναζε «αϊτόνα» (παπού στα βασκικά) όμως τον προειδοποιούσε ότι στο παραμικρό επεισόδιο θα τον σκότωνε. Καθώς είχε μια γραφομηχανή, ο Σατουρνίνο τον παρότρυνε να μάθει να πληκτρολογεί και να κάνει κάτι χρήσιμο. Αυτός τίποτα όμως. Κάποιες μέρες έρχονταν άλλα δύο άτομα, που φορούσαν κουκούλες και τότε κατέβαζαν το γέρο στο «υπόγειο».

Η απίστευτη και θλιβερή ιστορία του Μπαριονουέβο, του διαπραγματευτή

Ήταν το καλοκαίρι του 1983. Είχαμε νοικιάσει ένα διαμέρισμα στην Αλμερία για τον Ιούλιο, γιατί τον Αύγουστο τον περνούσαμε στο Σαν Σεμπασιάν. Μέναμε κοντά στη Λα Κόντσα, όπου είχε ωραία δροσιά και γίνονταν συνέχεια γιορτές. Το διαμέρισμα ήταν σε μια μεγάλη παραλιακή πολυκατοικία, στην ακτή Ελ Ζαπίγιο, πολύ κοντά όπου παραθέριζε ο αδερφός μου Φεδερίκο με την οικογένειά του, στο σπίτι του γέρο-Νικολάς, του πεθερού του. Εκείνο το κτίριο, ένα άχαρο κατασκεύασμα, ονομαζόταν Ρλαγματ. Ήταν κοντά η παμπ του φίλου μας Αλφρέδο Πικόν, που την είχε βαφτίσει η «Γαλέρα». Εκεί συναντιόμαστε τα απογεύματα. Τα πρωινά τα περνούσαμε στην παραλία με τα παιδιά. Ο Χοακίν έπαιζε πολύ με το μεγάλο γιο του Φεδερίκο, που είχε το ίδιο όνομα με τον πατέρα του και με τους γιους του Αλφρέδο, τον Αλφρεδίτο και τον Χόρχε. Ήταν ήρεμες μέρες, μέρες ανάπαυσης, με τις απαραίτητες δόσεις ανίας. Μόνο οι κόρες μας γυρνούσαν εδώ κι εκεί, χωρίς να τους αρέσει τίποτα. Εμάς μας άρεσε, παίρνοντας βέβαια υπόψη και την ανάγκη του μικρού να κάνει μπάνια, να παίζει στο ύπαιθρο και να είναι με την οικογένειά του. Ήταν το πρώτο καλοκαίρι που περνούσαμε στην Αλμερία από τότε που διορίστηκα στο Σαν Σεμπασιάν και ήταν κάτι διαφορετικό. Εξάλλου, οι παρτίδες ζάρια στη Γαλέρα ήταν πολύ διασκεδαστικές. Επειδή συνήθως έχανε ο Αλφρέδο Πικόν, κερνούσε συχνά τις μύρες ή τα κρασιά κι έγινε διάσημη η φράση «*μα αυτό είναι σωστό αμπέλι!*», που όποιος την έλεγε έδειχνε το λαρύγγι του.

Γύρω στα μέσα του μήνα -στις 16 ή 17- οι κόρες μου με φώναζαν από τη βεράντα του διαμερίσματος και μου είπαν ότι με γύρευε στο τηλέφωνο ο υπουργός Εσωτερικών. Νόμιζα ότι μου έκαναν πλάκα και δεν έδωσα σημασία. Ήμουν ξαπλωμένος στην άμμο, κάτω από τον ήλιο, και δεν κουνήθηκα καθόλου. Όμως αυτές επέμεναν και φαινόταν να είναι σοβαρό. Ανέβηκα ανόρεχτα και πήρα το τηλέφωνο. Ήταν η γραμματέας του Μπαριονουέβο και μου είπε στα καλά καθούμενα ότι ο υπουργός με ήθελε επειγόντως στη Μαδρίτη. Της απάντησα ότι ήμουν σε διακοπές και δεν είχα καθόλου διάθεση να τις διακόψω, εκτός εάν υπήρχε κάποιος ιδιαίτερος σημαντικός λόγος. Μου είπε ότι θα μιλούσε πάλι με τον υπουργό και θα μου ξανατηλεφωνούσε σε λίγα λεπτά. Έτσι έγινε. Με ρώτησε πότε θα περνούσα από Μαδρίτη για να επι-

στρέψω στο Σαν Σεμπασιάν. Αν θυμάμαι καλά ήταν στις 29 ή 30 Ιουλίου. Συμφωνήσαμε ότι όταν θα έφτανα στη Μαδρίτη το πρωί, με το εξπρές που φτάνει γύρω στις 8:30 να πήγαινα κατευθείαν στο γραφείο του υπουργού που θα με περίμενε.

Όλα αυτά μου είχαν κινήσει πολύ την περιέργεια. Είχαμε ελάχιστες προσωπικές επαφές ο Μπαριονουέβο κι εγώ. Απ' όσο θυμάμαι, μόνο ένα απόγευμα στο Καστεγιάνα Πάλας, ήπιαμε έναν καφέ με την Εσπεράνσα -τη γυναίκα του- και την Πούρα. Την εποχή εκείνη, στα 1976, αυτός εργαζόταν στην Επιθεώρηση Εργασίας, ήταν στην USO, και ανήκε στην Σοσιαλιστική Σύγκληση. Εγώ ήμουν στο PSP και στη Δημοκρατική Δικαιοσύνη και διορισμένος στο Νταϊμιέλ. Στη συζήτησή μας, ο Μπαριονουέβο και η Εσπεράνσα παραπονέθηκαν για την κακή συμπεριφορά του Χοσέ Μιγκέλ Ορτί Μπορδάς. Ο Πέπε ήταν διευθυντής στο Γραφείο του όταν ο Ορτί ήταν αναπληρωτής γραμματέας του Κινήματος. Επειδή εκεί εγώ είχα ένα σπουδαίο φίλο -τον Εδουάρδο Ναβάρο- κουβεντιάσαμε για καταστάσεις που και οι δύο γνωρίζαμε. Όμως δεν είχαμε άλλες προσωπικές σχέσεις.

Μονάχα από το τηλέφωνο, όταν ήμουν δικαστής στην Μπέρχα, τον τόπο καταγωγής των γονιών του. Ήταν άνθρωποι καβγατζήδες και πολύ ιδιόμορφοι. Η συνάντησή μου μαζί τους οφείλεται στο ότι είχαν καταδικαστεί για κάποια πταίσματα και το δικαστήριό μου εκδίκαζε την έφεσή τους. Είχαν πιαστεί στο ξύλο με κάτι γείτονες στη Μπαλανγκέρα, την παρόχθια συνοικία της Μπέρχα, όπου οι Μπαριονουέβο είχαν ένα σαλέ. Τους είχαν προκαλέσει τραυματισμούς. Επιβεβαίωσα την απόφαση που τους καταδίκασε. Το σαλέ των Μπαριονουέβο βρίσκεται στο κέντρο ενός χειμάρρου, λίγα μέτρα πριν εκβάλει τη θάλασσα. Μου αφηγήθηκαν ότι όταν άρχισε να το χτίζει ο δον Χοσέ Μπαριονουέβο, η Υδρογραφική Υπηρεσία του το γκρέμισε γιατί η κοίτη του χειμάρρου ήταν δημόσια ιδιοκτησία. Ο δον Χοσέ δεν έκανε πίσω. Έπιασε σχέσεις μ' ένα φροντιστήριο ξένων γλωσσών, έκανε μαθήματα ρωσικών μ' έναν στρατηγό που είχε μεγάλες διασυνδέσεις ο οποίος τον συμβούλεψε να ζητήσει άδεια από την Υδρογραφική υπηρεσία, με την πρόφαση ότι θα έχτιζε το σαλέ για να προστατέψει κάποια αρχαιολογικά μνημεία. Ο δον Χοσέ βρήκε ένα παραμορφωμένο βράχο και είπε ότι ήταν η «Κυρία της Μπαλανγκέρα». Και έχτισε πάλι το σαλέ. Σιγά σιγά το μεγάλωνε, ώσπου καθώς έμπαινε σε γειτονικά εδάφη, είχε συχνές συγκρούσεις με τους γείτονες. Η τελευταία του διαμάχη για το σαλέ ήταν η αποθέωση. Είχε χτίσει

ο δον Χοσέ δύο πτέρυγες χωρίς καμία άδεια -όπως συνήθιζε- και το δημαρχείο της Μπέρχα, που το είχε το PSOE, διέταξε το γκρέμισμά τους. Όταν έφτασε εκεί η ομάδα των εργατών για να εκτελέσει τη δημοτική απόφαση μαζί με το δήμαρχο, αυτός η μπτέρα και η αδερφή του πρώην υπουργού, όρμηξαν επάνω του και έμπηξαν τα νύχια τους στη φαρδιά φαλάκρα του δημάρχου. Η σκηνή είχε καταγραφεί σε βίντεο και κυκλοφόρησε σ' όλα τα γύρω χωριά.

Το 1980, τον Απρίλη περίπου, όταν ήμουν επαρχιακός γραμματέας των σοσιαλιστών της Αλμερίας, ο δον Χοσέ ήρθε να με βρει στην Αλμερία για να μου πει ότι ήθελε να γραφτεί στο PSOE. Κατάφερα να αποφύγω το μπαλάκι, λέγοντας ότι χρειαζόταν πρόταση από δύο παλιά μέλη του κόμματος και θα αποφάσιζε η Συνέλευση της οργάνωσης για την ένταξή του ή όχι. Αυτό τον αποθάρρυνε. Στη διάρκεια της συζήτησης τον ρώτησα τι σήμαινε το Β στο επίθετό του. Μου αποκρίθηκε ότι ήταν για να δείχνει ότι ο πρώτος Μπαριονουέβο ήταν πληβείος. Αφού ξεδιάλυνα το τόσο σπουδαίο μυστήριο, τον ρώτησα για την προέλευση του τίτλου του υποκόμη που του είχε δώσει ο Πίο Καμπανίγιας με μεγάλες τελετές. Μου είπε ότι τον είχε δώσει ο Κάρολος ο Τέταρτος στον προπάππου του, που ήταν μάγειςρας του διεκδικητή του θρόνου, λίγο προτού φύγει τρέχοντας να περάσει για πολλοστή φορά τα Πυρηναία. Ο δύστυχος δον Χοσέ ήταν καλός παραμυθάς. Προτού του παραχωρήσουν τον τίτλο του υποκόμη, η κάρτα του ήταν γεμάτη με επαγγέλματα και τίτλους ανύπαρκτους. Μόνο στο τέλος, αδιάφορα κάπως, αναγραφόταν το αληθινό του επάγγελμα: ATS (Τεχνικός Υγειονομικός Βοηθός) της Αστυνομίας.

Όμως πρέπει να ξαναγυρίσουμε στο παράξενο ραντεβού μου με τον υπουργό Εσωτερικών. Έφτασα στο γραφείο του γύρω στις 9:30 το πρωί. Ήταν στο κτίριο της Καστεγιάνα κοντά στην παλιά Προεδρία της Κυβέρνησης. Ύστερα από τις κλασικές τυπικότητες, ο Μπαριονουέβο μπήκε κατευθείαν στο θέμα. Μου μίλησε για την πολιτική κατάσταση στο Εουσκάδι, για τις μηδαμινές πιθανότητες να βρεθεί λύση, για τις φοβερές δυσκολίες που αντιμετώπιζε στην προσπάθεια ν' ανοίξει μια ειρηνευτική διαδικασία και την επιθυμία του να εξαντλήσει κάθε δυνατότητα διαπραγματεύσεως. Ήθελε να μάθει τις απόψεις μου για το πρόβλημα. Του μίλησα με κάθε ειλικρίνεια για τα τρομερά λάθη που, κατά τη γνώμη μου, είχαν γίνει από τη Μαδρίτη. Για τα λάθη και τα εγκλήματα της Μαδρίτης. Έμοιαζε σαν να διαλέγουν τους χειρότερους για να τους στείλουν

στο Εουσκάδι. Μιλούσαν συνεχώς για την ανάγκη να απομονωθούν τα βίαια στοιχεία από την ηγεσία της Αστυνομίας και της Γκούαρντια Σιβίλ που συμπεριφέρονταν σαν αληθινοί μαφιόζοι, κατέφευγαν συνέχεια σε βασανιστήρια και κτηνωδίες σαν να βρίσκονται σε εχθρικά ή σε κατεχόμενα εδάφη. Ήταν αυτά τα στελέχη -όχι λίγα- και άλλοι εκπρόσωποι της εξουσίας οι καλύτεροι συνεργάτες των βίαιων. Όσοι στο Εουσκάδι δεν ήταν οπαδοί της βίας ήταν αδύνατο να συμβιώσουν με τέτοια καθάρματα. Ήταν κρίμα που η εικόνα του Κράτους στο Εουσκάδι ήταν οι Μπαγιστέρος, Μαρτίνες, Τόρες, Γκαλίντο, Ελοριάγα και το σινάφι τους.

Ο Μπαριονουέβο μ' άκουσε προσεκτικά, διευκρινίζοντας ορισμένα πράγματα, όμως γρήγορα μπήκε στο κυρίως θέμα. Ήθελε να ενεργήσω εγώ ως μεσολαβητής, από την πλευρά της Κυβέρνησης, με τον κόσμο του Herri Batasuna και της ETA. Είχε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ήμουν ο κατάλληλος άνθρωπος γι' αυτό, αφού μ' έβλεπαν με καλό μάτι και οι μεν και οι δε, και είχα άριστες σχέσεις με τους «άλλους». Τον διαβεβαίωσα, ανήσυχος, ότι δεν ήταν έτσι ακριβώς. Οι σχέσεις μου ήταν ελάχιστες και αυστηρά προσωπικές. Πάντως σε καμία περίπτωση δεν μπορούσα να πιστέψω ότι ο Γκονσάλες και ο Γκέρα θα υποστήριζαν τέτοια πρωτοβουλία. Μου είπε ότι την υποστήριζαν, αλλιώς δεν θα μου είχε τηλεφωνήσει. Του είπα ότι έπρεπε να το σκεφτώ με την ψυχία μου. Ήταν πολύ ριψοκίνδυνο. Έπρεπε να ξέρω τι περιθώρια χειρισμών θα είχα, που να υποχωρήσω και που να είμαι αδιάλλακτος, την πραγματική υποστήριξη κλπ. Για όλα αυτά χρειαζόταν αναλυτική συζήτηση, αν και κατ' αρχήν του είπα ότι δεν ήθελα να το αναλάβω. Τότε μου είπε ότι κάτι που από τότε το θυμάμαι συχνά. Ήταν το τελευταίο «πολιτισμένο» χαρτί που θα έπαιζαν για να βρεθεί μια λύση στο πρόβλημα των Βάσκων. Κάποιοι «άλλοι» ήθελαν πολύ διαφορετικές μορφές δράσης.

Πιάσαμε τη συζήτηση για το θέμα και μου απέδειξε ότι ήταν πολύ καλά ενημερωμένος -υπερβολικά μάλιστα- για τη θέση μου και τις σχέσεις μου στο Σαν Σεμπασιάν. Έκανε και ολοφάνερα λάθη, αποδίδοντάς μου φίλους ανύπαρκτους ή φανταστικές διασυνδέσεις. Το πρόγευμά μας είχε παρατραβήξει και αποχαιρετιστήκαμε, αφού πρώτα μου ζήτησε όλα τα τηλέφωνα μου για να είναι σε συνεχή επαφή μαζί μου. Έφυγα πολύ ανήσυχος. Όταν το μεσημέρι το συζήτησα με την Πούρα εκείνη ανησύχησε περισσότερο. Δεν πιστεύαμε ότι ήταν ο Γκονσάλες πίσω από την πρωτοβουλία του Μπαριονουέβο, υποθέταμε ότι έκανε του κεφαλιού

του και δεν μπορούσαμε να πάρουμε στα σοβαρά τις προτάσεις του. Πάντως, όπως και να είχε, ήταν μια επικίνδυνη περιπέτεια και ελάχιστα ταιριαστή με το χαρακτήρα μου και τη θέση μου.

Το βράδυ συνεχίσαμε το ταξίδι για το Σαν Σεμπασιάν. Δεν ξαναείχα ποτέ νέα από τον Μπαριονουέβο. Ή μάλλον είχα αλλά με το χειρότερο δυνατό τρόπο. Μου παγίδευσαν τα τηλέφωνα -στο δικαστήριο και στο σπίτι- κι άρχισαν να λένε στο Εσωτερικών ότι εμπόδιζα τη δράση της αστυνομίας και ήμουν φίλος των βίαιων. Αυτό ειπώθηκε σε μια Επιτροπή Ασφαλείας στη Μαδρίτη, μπροστά σ' ένα φίλο μου που μετά έπαψε να είναι. Αυτά τα διέδιδε κυρίως ο Χουλέν Ελοριάγα, ο άχρηστος και ψυχοπαθής δήμαρχος της Γκιπούσκοα. Λίγο καιρό αργότερα, τον Οκτώβρη, εξαπέλυσαν τη βρόμικη εκστρατεία των GAL. Όταν συνελήφθη ο λεγεωνάριος Σάντσεσ κοντά στα σύνορα με την Ισπανία, στην ατζέντα του βρέθηκαν τα τηλέφωνα του Ιντσαουρόντο, της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης του Μπιλμπάο και διάφορων στρατοπέδων της Γκουάρντια Σιβίλ, μεταξύ αυτών και της Γκερνίκα.

Κοντά στα Χριστούγεννα του 1984 συμμετείχα, μαζί με τον Χοσέ Μαρία Μοτσεδάνο, τον Μαρτίν Παγίν, τον Μπονιφάσιο δε λα Κουάδρα και άλλους, σε συσκέψεις του Συνδέσμου Υπεράσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, που έγιναν σ' ένα κτίριο σαν μοναστήρι κοντά στην Μαδρίτη. Ο Μοτσεδάνο ήθελε να δώσει νέα πνοή στο Σύνδεσμο και είχε καλέσει τα άτομα που θεωρούσε πιο κατάλληλα. Ύστερα από το δείπνο της πρώτης μέρας, κουβεντιάζαμε ο Παγίν, ο Μοτσεδάνο, ο Μπονιφάσιο κι εγώ για την κατάσταση του Εουσκάδι. Ο Μοτσεδάνο ήταν πολύ φίλος του Μπαριονουέβο και της Εσπεράνσας και μας αφηγήθηκε μερικές ιστορίες για το πόσο άσχημα ήταν τα πράγματα στο Εσωτερικών. Υπήρχαν υποψίες ότι στην υπόθεση των GAL ήταν αναμεμιγμένα αρκετά υψηλά στελέχη του υπουργείου. Είχε τόσο στενές σχέσεις με τον Μπαριονουέβο που αυτός, όπως μας είπε, του πρότεινε να γίνει αναπληρωτής γραμματέας του υπουργείου. Για πρώτη φορά αφηγήθηκα τη συνάντησή μου με τον Μπαριονουέβο τον Ιούλιο. Έμεινα άναυδος όταν ο Παγίν μου είπε ότι είχε μια παρόμοια συζήτηση, ύστερα όμως από τη δική μου. Επίσης του πρότειναν να μεσολαβήσει από την μεριά της Κυβέρνησης. Και οι τέσσερις ήμασταν απαισιόδοξοι για το αν θα μπορούσε να βρεθεί λύση με διαπραγματεύσεις.

Όταν έσκασε το σκάνδαλο με τους Αμέδο και Ντομίγκες και βγήκαν στη φόρα οι υποθέσεις των Μάρεϊ, των Λάσα και

Θαμπάλα και τα άλλα εγκλήματα των GAL, όπου επικεφαλής των δολοφόνων φαίνονταν οι Μπαριονουέβο, Βέρα και ο μίστερ Χ, θυμήθηκα με μελαγχολία και οργή εκείνη την αιφνιδιαστική συζήτηση τον Ιούλιο του '83. Απ' ό,τι φάνηκε, όταν κάναμε εκείνη τη συζήτηση, ήδη είχαν αποφασίσει τη δράση των GAL. Ίσως ο Μπαριονουέβο να ήταν ο τελευταίος που μπήκε στην επιχείρηση. Γι' αυτό τόση επιμονή ότι δεν υπήρχαν βασανιστήρια, γι' αυτό μας έλεγαν ότι η μοναδική προοδευτική στάση είναι να είσαι με τις Δυνάμεις Δημόσιας Τάξης, γι' αυτό απέρριπταν μετά βδελυγμίας την ύπαρξη βρόμικου πολέμου, γι' αυτό ζητούσαν τόσο επίμονα από τους δικαστές του Εουσκάδι να μη στέλνουν ιατροδικαστές στα αστυνομικά τμήματα και τα στρατόπεδα, για να μην εμποδίζουν το αστυνομικό έργο. Κι όλα αυτά για να βγουν οι GAL. Κι από πάνω, έλεγαν ότι πρέπει να απομονωθούν οι οπαδοί της βίας, τη στιγμή που πρώτοι και καλύτεροι ήταν οι ίδιοι. Οι Μπαριονουέβο, Βέρα, Γκαλίντο, Σανκριστόμπαλ, Πλαντσουέλο, Αμέδο, Ελοριάγα, Γκόνις και ο υπόλοιπος συρφετός. Με αρχηγό τον ανώτατο υπεύθυνο που βγήκε ανεύθυνος. Έκαναν αδύνατη την αξιοπρέπεια και την ειρήνη στο Εουσκάδι. Τώρα οι πολιτικοί «κληρονόμοι» τους -οι Αλμούνια, Μπορέλ και λοιποί- δυσκολεύουν όσο μπορούν μαζί με τους μάγκες του Μαγιόρ Ορέχα, την υλοποίηση ενός προγράμματος ειρήνευσης που θα βασίζεται για πρώτη φορά σε μια επ' αόριστο εκχειρίδα της ETA.

Την τελευταία φορά που συνάντησα προσωπικά τον Μπαριονουέβο ήταν στο εστιατόριο του Αστουριανού Κέντρου στην οδό Φαρμάσια. Εκεί τρώγαμε ο Νικολάς Ρεδόντο, ο Χουάν Φρανσίσκο Μαρτίν Σέκο, ο Χοσέ Αντόνιο Γιμπερνάτ, η Κλάρα -γραμματέας του Νικολάς- κι εγώ. Η συνάντηση ήταν για να σχεδιάσουμε ένα άρθρο στο Itaca. Ο Μπαριονουέβο καθόταν σ' ένα κοντινό τραπέζι με μερικούς συντρόφους από την FMS και την UGT. Επειδή είχα γράψει πολυάριθμα άρθρα και είχα κάνει ραδιοφωνικά σχόλια που χτυπούσαν τη συμμετοχή του Μπαριονουέβο στην υπόθεση των GAL και την σιωπή του για τον μίστερ Χ, σκέφτηκα ότι δεν θα μου μιλούσε. Κι όμως με μεγάλη άνεση, ήρθε και χαιρέτησε με αυτή τη σειρά, τον Νικολάς Ρεδόντο, τον Χουάν Φρανσίσκο, την Κλάρα και τον Γιμπερνάτ. Κανένας δεν σηκώθηκε. Τελικά μου έδωσε το χέρι. Δίσασα για μερικά δευτερόλεπτα μα τελικά τον χαιρέτησα. Ποτέ δεν μου άρσε να ξεσπάω πάνω σε ήδη καταδικασμένους ή διωκόμενους. Ήμουν από τους πρώτους που άρχισαν να τον κατηγορούν δημοσίως, και το έκανα

συστηματικά και σκληρά. Όμως από τη στιγμή που καταδικάστηκε, έπαψε να τον αναφέρω. Ξαναγύρισα στο θέμα μόνο όταν το Ανώτατο Δικαστήριο, η Κυβέρνηση και το Συνταγματικό Δικαστήριο έπαιξαν εκείνη τη γελοία παράσταση της ντροπής, με την απόδοση χάρης και την αποφυλάκιση, που έτρεξαν πιο γρήγορα κι από τον Πήγασο ή τον Ερμή.

Θάνατος και κηδεία του Ενρίκε Κάσας

Προτού πάω στη Ντονόστια γνώριζα, όχι πολύ καλά, τον Ενρίκε Κάσας. Καταγόταν από το Γουάδιξ και στα νιάτα του δούλεψε στη Γερμανία. Ήταν απλός, πρόσχαρος και εργατικός. Είχε την εμπιστοσύνη της πλειοψηφίας των σοσιαλιστών της Γκιπούσκα, οι οποίοι τον εξέλεγαν περιφερειακό γραμματέα τους. Ήπιος άνθρωπος, ποτέ δεν συμφωνούσε με την πρακτική του Ρικάρδο Γκαρθία Νταμπορενέα, με τον οποίο συγκρουόταν έντονα μέσα στο PSOE της Χώρας των Βάσκων. Λειτουργούσε ως εκπρόσωπος του κόμματος στις πιο σκληρές καταγγελίες ενάντια στην τρομοκρατική δράση. Έμοιαζε, στο ζήτημα αυτό, να είναι ο μοναδικός εκθρόνος της ETA και του περίγυρού της. Μερικές φορές τον ρωτούσα αν δεν υπήρχε κανένας άλλος να κάνει κι αυτός την ίδια δουλειά. Γιατί πάντα ο ίδιος, γιατί δεν έβγαιναν πιο συχνά οι Μούικια, Ρόντα, Μπενέγας και λοιποί. Τελικά γίναμε λίγο φίλοι. Ο Ενρίκε με ενθάρρυνε να ξαναγυρίσω στην πολιτική ζωή, ίσως να κατέβω στις εκλογές στη Γκιπούσκα. Όμως είχα ξεπεράσει αυτή τη φάση στη ζωή μου και οι απόψεις μου ελάχιστη σχέση είχαν με το PSOE.

Δύο εβδομάδες ύστερα από εκείνο το δείπνο μας τηλεφώνησε ο Χοσέ Λουίς Μαρτίνες και μας είπε κλαίγοντας σχεδόν, ότι είχε δολοφονήσει τον Ενρίκε κάποια ένοπλη οργάνωση ονόματι CAA⁴¹. Ένα άτομο παρουσιάστηκε στην πόρτα του σπιτιού του, όταν ήταν μόνος, του είπε ότι έκαναν κάποια δημοτικά έργα και ότι ήθελε να μπει και ο Ενρίκε του άνοιξε χωρίς δεύτερη σκέψη. Άρχισαν αμέσως τους πυροβολισμούς. Τον πήγαν με τις σφαίρες από την πόρτα ως την κρεβατοκάμαρα. Ήταν απαίσιο. Πυροβολούσαν με μίσος έναν ανυπεράσπιστο άνθρωπο. Πήγα κατευθείαν στο σπίτι του αμέσως μόλις το έμαθα. Στην πόρτα φρουρούσαν (αχρείαστοι πλέον) ένστολοι αστυνομικοί. Όταν χτύπησα, άνοιξε ο Χουλέν Ελοριάγα, ο κυβερνήτης. Μου την έκλεισε στα μούτρα όταν είδε

ότι ήμουν εγώ. Ξαναχτύπησα πιο βίαια και άνοιξε ο Χοσέ Αντόνιο Ματουράνα. Μου είπε εκνευρισμένος ότι ο Ελοριάγα δεν με είχε γνωρίσει. Αυτός στεκόταν στο διάδρομο, ακουμπώντας στον τοίχο, και δεν μιλούσε. Του είπα ότι είναι γουρούνι. Συνέχισε να μη μιλάει. Χαιρέτησα συγκινημένος τη Μπάρμπαρα και διάφορους που ήταν εκεί. Το κλίμα ήταν αφόρπτο. Σε λίγο φάνηκε ο Κάρλος Γαρακοετσέα, ο τότε Λεεντακάρι. Μίλησε τρυφερά στη Μπάρμπαρα και μας χαιρέτησε όλους με τη συνηθισμένη του ευγένεια. Τον δέχτηκαν με μεγάλη ψυχρότητα, λες και ήταν συνυπεύθυνος για το έγκλημα. Ο χοντρούλης Ελοριάγα μουρμούρισε κάποια υποτιμητική φράση ενάντια στον Γαρακοετσέα, όπως «παλιοκερατάς...» Νομίζω ο Ματουράνα τον έκανε να το βουλώσει.

Η κηδεία του Ενρίκε συγκέντρωσε στη Ντονόστια πλήθος από στελέχη Φελλιπικά (του Φελίπε Γκονσάλες). Η ατμόσφαιρα ήταν πολύ μυστήρια. Υπήρχαν ορισμένοι που ζητούσαν ανοικτά «οριστικά μέτρα» ενάντια στην ΕΤΑ και σία. Άκουσα τότε την πιο σκληρή γλώσσα και τις πιο τρελές προτάσεις. Όμως τα απέδωσα όλα αυτά στο πάθος που είχε προκαλέσει αυτή η φρικτή δολοφονία. Από την Αλμερία είχαν έρθει ο Αντόνιο Γκαρθία Τριπιάνα -ο οποίος με είχε διαδεχτεί στο πόστο του περιφερειακού γραμματέα- και μερικοί ακόμα σύντροφοι μ' ένα αυτοκίνητο της Νομαρχίας που το οδηγούσε κάποιος Μανόλο. Αυτός νόμιζε ότι όλη η πόλη ήταν κατειλημμένη από την ΕΤΑ και κοιμόταν με το πιστόλι κάτω από το μαξιλάρι του. Πήγαμε μαζί στη κηδεία, στην εκκλησία και στο νεκροταφείο. Η πλειοψηφία ήταν σιωπηλή, όμως θυμάμαι πώς ούρλιαζε ένας δικηγόρος του PSOE. Ήταν γνωστός γιατί μαζί με άλλες δραστηριότητες, ήταν ο πιο συχνός έμμισθος μεσολαβητής με την ΕΤΑ για την αποκαλούμενη «επαναστατική φορολογία». Ο τύπος έπαιρνε παχυλές προμήθειες. Ύστερα συνεργάστηκε στις πωλήσεις χάριτος. Πάντα βρισκόταν πίσω από τις πιο βρόμικες δουλειές. «*Εσύ ειδικά δεν έχεις δικαίωμα να φωνάζεις έτσι*» του είπα όταν επανέλαβε για πολλοστή φορά «*ΕΤΑ δολοφόνοι!*». Δεν ξαναφώναξε.

Το βράδυ πήγαμε, η Πούρα κι εγώ, να φάμε κάτι στην παλιά συνοικία, συντροφιά με αυτούς που είχαν έρθει από την Αλμερία. Δεν καταλάβαιναν τίποτα. Ήταν συνηθισμένοι στη διαλεκτική δεξιά-αριστερά, έστω «λάιτ» και στο Εουσκάδι αυτή η διαλεκτική δεν υπήρχε. Ήταν εθνικιστές ενάντια σε μη εθνικιστές ή Βάσκοι εθνικιστές ενάντια σε Ισπανούς εθνικιστές. Δεξιά ήταν, οι μη εθνικιστές. Ήταν οι άνθρωποι του συστήματος, οι σύμμαχοι των «δυνάμεων

κατοχής», οι σύμμαχοι της καταστολής και των βασανιστηρίων. Ο Μανόλο, ο οδηγός της Νομαρχίας, μας είπε ότι δεν έκλεισε μάτι όλη νύχτα γιατί αυτοί της ΕΤΑ έκαναν παρέλαση όλη τη νύχτα στους δρόμους και είχαν προκαλέσει μέχρι κι ένα σεισμό. Σεισμός είχε γίνει πράγματι μα δεν είχε σχέση με την ΕΤΑ. Ο Μανόλο άκουγε τη φασαρία της νυχτερινής ζωής του Σαν Σεμπασιάν και νόμιζε ότι η ΕΤΑ έκανε κατάληψη της πόλης.

Για τα βασανιστήρια και άλλες ατυχίες

Πιστεύω ότι η δολοφονία του Ενρίκε Κάσας ήταν σταθμός στην εξέλιξη του Γκονσάλες και της ηγεσίας του PSOE προς το βρόμικο πόλεμο. Ως τότε, συγκρατούσαν τους πιο ακραίους (με τον Νταμπορενέα και τον Ρουμπιάλ επικεφαλής). Έμπιστοι φίλοι μου είχαν πει με βεβαιότητα ότι ο Ρουμπιάλ ήταν που για πρώτη φορά πρότεινε κάτι ανάλογο με τις GAL. Το είχε ζητήσει πολλές φορές από τον Μαρτίν Βίγια όταν ο τελευταίος ήταν υπουργός. Μετά το θάνατο του Κάσας, τα πράγματα επιταχύνθηκαν πολύ. Η αλήθεια είναι ότι το PSOE των Βάσκων δεν είχε καμία βαρύνουσα πολιτική προσωπικότητα. Είχε απογυμνωθεί από πθικό και πολιτικό περιεχόμενο με την αντιεθνικιστική του καμπάνια και ο κάθε τυχοδιώκτης της συμφοράς μπορούσε να γίνει στέλεχος, ακόμα κι αν ήταν σαφώς συντηρητικός.

Η ιστορία του Χουλέν Ελοριάγα ήταν παραδειγματική. Τον γνώρισα όταν ήταν υπάλληλος του Ταμειευτηρίου στο Ιρούν και δημοτικός σύμβουλος εκεί. Με απαίτηση του Κάσας, με είχε προσκαλέσει να κάνω μια διάλεξη. Έμεινα άναυδος, ξέροντας ότι ήταν ένας μέτριος με όλη τη σημασία της λέξης, όταν τον διόρισαν Κυβερνήτη. Μου είπε ότι επιθυμούσε μεγαλύτερη προσέγγιση της τοπικής κυβέρνησης και των δικαστών και κατ' αρχήν, μου ζητούσε να πάω στην τελετή ανάληψης καθηκόντων του, μαζί με άλλους δικαστές.

Παρότι ποτέ δεν μου άρεσαν αυτές οι τελετές, πήγα μαζί με τον Άνχελ Χουάνες Πέσες, που ήταν ανακριτής. Ήταν εκεί παρών μάλιστα και ο ίδιος ο Φρανσίσκο Άλβαρες, Γενικός αρχηγός της Αστυνομίας του Μπιλμπάο, που είχε τη χειρότερη φήμη για την αγριότητά του. Όταν ήρθε να με χαιρετήσει, μου είπε ότι σίγουρα θα είχα άσχημη γνώμη για την αφεντιά του. Του αποκριθήκα ψυχρά ότι αυτό ήταν αλήθεια. Δεν του έδωσα το χέρι, όπως δεν το έδωσα και στον προηγούμενο κυβερνήτη -τον Πέδρο Αριστέγκι-

που ύστερα θα σκοτωνόταν στο Λίβανο σ' ένα βομβαρδισμό. Είχε διακριθεί για την συνεχή άρνηση συνεργασίας του με δικαστές και ιατροδικαστές στη δίωξη των βασανιστηρίων, που γίνονταν εκεί συστηματικά. Μετά την τελετή, ο Ραμόν Χαουρέγκι, ο Ματουράνα, η Άνα Μιράντα, ο Ενρίκε Κάσας κι εγώ, πήγαμε σ' ένα κοντινό μπαρ να πιούμε κάτι. Θυμάμαι το θυμό του Χαουρέγκι γιατί δεν τον είχαν διορίσει, όπως του είχε υποσχεθεί ο Γκονσάλες, αντιπρόσωπο της Κυβέρνησης στο Εουσκάδι. Τελικά θα γινόταν. Κι αυτό και όλα σχεδόν.

Μερικές μέρες αργότερα μου τηλεφώνησε ο Ελοριάγα για να με ρωτήσει πώς άνοιγε μία πειθαρχική έρευνα, γιατί ήταν βέβαιος ότι δύο αστυνομικοί είχαν βασανίσει την περασμένη νύχτα έναν κρατούμενο. Του είπα ότι αυτό δεν απαιτεί πειθαρχική έρευνα αλλά αντίθετα ποινική έρευνα και τον έφερα σ' επαφή με τον δικαστή υπηρεσίας, που θα έστελνε ιατροδικαστή. Δεν ξέρω τι σκέφτηκε ο Ελοριάγα και πέρασε γρήγορα στην αντίπερα όχθη. Μπήκε στις διαταγές της Γκουάρντια Σιβίλ σε τέτοιο σημείο που έστελνε τα παιδιά του το καλοκαίρι, στις κατασκηνώσεις της Benemerita. Αντί να μειωθούν τα βασανιστήρια πολλαπλασιάστηκαν. Ο Ελοριάγα θα με κατηγορούσε στη Μαδρίτη, στην αποκαλούμενη «Επιτροπή Ασφαλείας», ότι αντικειμενικά αποτελούσα εμπόδιο στην καταδίωξη των τρομοκρατών γιατί «δυσκόλευα» την αστυνομική δραστηριότητα. Απ' ότι φαίνεται, τα βασανιστήρια διευκολύνουν αυτή τη δραστηριότητα. Λίγο αργότερα θα έδειχνε το ταλέντο του για δήμιος, στην περίπτωση του βασανισμού και τη μετέπειτα δολοφονία των Λάσα και Θαρπάλα.

Μια μέρα πήγα στο Σπίτι του Λαού, που βρισκόταν στη συνοικία Γκρος για να χαιρετήσω τον Ενρίκε Κάσας. Δεν ήταν εκεί και έπιασα την κουβέντα με τον περιφερειακό γραμματέα της UGT στο μπαρ. Μου πέταξε κατάμουτρα ότι η «εκστρατεία» που έκανα ενάντια στα βασανιστήρια, τους είχε κολλήσει στον τοίχο. Παραξενεύτηκα και ρώτησα γιατί. Μήπως αυτοί τα μέλη του PSOE και της UGT στο Εουσκάδι ήταν βασανιστές ή φίλοι των βασανιστών; Για εμένα, οι βασανιστές ήταν σύμμαχοι των τρομοκρατών, εφόσον εμποδίζουν την κοινωνική τους απομόνωση και καλλιεργούν την απέχθεια των πολιτών για οτιδήποτε μυρίζει «σύστημα». Ακόμα και πολύ συντηρητικοί άνθρωποι έλεγαν ότι παρόλο που δεν συμφωνούσαν με την ETA και το Herri Batasuna, ποτέ δεν θα κατέδιδαν, αν γνώριζαν κάποιο μέλος της ETA γιατί αυτό θα σήμαινε να καταδικαστεί σε φρικτά βασανιστήρια.

Γίνονταν βασανιστήρια για κάθε γούστο και σε όλους σχεδόν τους συλληφθέντες. Ήταν ήδη θλιβερά διαβόητο το στρατόπεδο του Ινσαουρόντο, όπου έκαναν τα αδύνατα δυνατά για να αποφύγουν δικαστικό έλεγχο στους συλληφθέντες ύποπτους για τρομοκρατία. Έφτασαν να διώχνουν συστηματικά τους ιατροδικαστές που έστελνε ο ανακριτής. Αν δεν μπορούσαν έστελναν τον κρατούμενο την ίδια μέρα στη Μαδρίτη ή έκαναν ενέργειες έξω από το στρατόπεδο. Χωρίς καμία νόμιμη βάση, έγινε συνήθεια να στέλνουν τους συλληφθέντες στο Μπούργκος για να αποφύγουν τους ελέγχους των δικαστών της Γκιπούσκα.

Δεν πήγαιναν πίσω και ορισμένα αστυνομικά τμήματα. Περιβόητοι βασανιστές, όπως η ομάδα του Γκαλίντο και συγκεκριμένοι αστυνομικοί που ποτέ, απ' όσο ξέρω δεν δικάστηκαν ή καταδικάστηκαν. Ανάμεσα στους τρεις πιο διάσημους, ήταν ένας με το παρατσούκλι Ντόναλντ και δύο ακόμα που το όνομά τους δεν πρέπει να γράψω. Ήταν μια τριάδα ειδικευμένη σε τεχνικές βασανιστηρίων και ωστόσο, ποτέ δεν βγήκε τίποτα στις ειδήσεις, στον τύπο ή σε αστυνομικές αναφορές. Απ' ότι φαίνεται έκαναν τη δουλειά τους πολύ διακριτικά για να μην βγουν στη φόρα.

Ιδιαίτερα διάσημος, επειδή εμπόδιζε κάθε δικαστική παρέμβαση και αρνιόταν την παραμικρή συνεργασία με τα δικαστήρια, ήταν ο Χεσούς Μαρτίνες Τόρε, που την εποχή εκείνη ήταν αστυνομικός διοικητής στο Σαν Σεμπασιάν. Έμαθα από ένα φίλο μου αστυνομικό ότι, κάθε φορά που του τηλεφωνούσα εγώ ή ο Μπενέγας, δεν απαντούσε στο τηλέφωνο λέγοντας φωναχτά «να πάει να γαμηθεί!». Ήξερα, από την ίδια πηγή, ότι την 23 Φλεβάρη του 1981 (απόπειρα πραξικοπήματος), ο Μαρτίνες Τόρες κερνούσε στο αστυνομικό τμήμα για να πουν στην υγεία των πραξικοπηματιών. Είναι γνωστά τα εμπόδια που έβαλε στο θέμα του Ισπανό-Βασκιού Τάγματος, παρόλο που είχε στα χέρια του όλες τις πληροφορίες για τα μέλη του. Ο Αντόνιο Πασκουάλ (με το παρατσούκλι «Χιονάτη», που ύστερα θα γινόταν σωματοφύλακας του Μπαντρές και αργότερα αστυνομικός διοικητής στο Ιρούν) ήταν υπεύθυνος για την έρευνα και είχε δώσει πλήρη στοιχεία στον Μαρτίνες Τόρες. Όμως ο διοικητής δεν κούνησε ούτε το δαχτυλάκι του. Αναγκάστηκε να παρέμβει ο Μπαντρές. Του απείλησε ότι θα έδινε συνέντευξη τύπου με ονόματα, διευθύνσεις και αριθμούς αυτοκινήτων και θα κατάγγειλε την παθητική στάση του αστυνομικού διοικητή, εάν δεν συλλάβει τους Πίτι και σία. Ύστερα ο τύπος είχε την αδιαντροπιά να συμπεριλάβει εκείνο το κατόρθωμα στο βιογραφικό του.

Για όλα αυτά παραξενεύτηκα που ήταν πιθανό να τον διορίσουν Γενικό Διοικητή Πληροφοριών. Μίλησα αμέσως με τον Ενρίκε Κάσας και του είπα ποιος και τι ήταν το άτομο αυτό. Ο Ενρίκε έμεινε έκπληκτος και τηλεφώνησε στον Μπαριονουέβο. Νομίζαμε και οι δύο ότι είχε γίνει λάθος. Δεν ήταν. Ο Μπαριονουέβο είπε ότι ήταν εξαιρετός άνθρωπος και είχε ακούσει τις καλύτερες συστάσεις. Με το διορισμό αυτό, χάθηκαν και οι τελευταίες ελπίδες που μπορούσε να είχε ακόμα κάποιος για τη νίκη των σοσιαλιστών του Φελίπε το '82. Όταν δημοσιεύτηκε αυτή η αθλιότητα, ήρθαν βροχή οι επιστολές στις εφημερίδες των θυμάτων και συγγενών των θυμάτων της «εξαιρετικής προσωπικότητας» του κ. Μαρτίνες Τόρες. Μερικά γράμματα περιέγραφαν την προσωπική συμμετοχή του στα Βασανιστήρια.

Μ' έπιασε μανία με το θέμα αυτό γιατί ήταν μια κτηνώδης πρόκληση ενάντια σε κάθε ηθική και νομική αρχή. Δυνάμωνε η οργή μου με άτομα που ενώ είχαν κάποια υπευθυνότητα δεν εναντιώθηκαν. Ένας ήταν ο επικεφαλής της εισαγγελίας -ο Ρικάρδο Καμπέδο- που έμεινε στην υπηρεσία, καθώς η θέση ήταν κενή και δεν τη διεκδικούσε κανένας. Ήταν έξυπνος και ευγενικός άνθρωπος. Μια μέρα συναντηθήκαμε στην καφετερία του Ορλί. Αυτός έπιασε το θέμα, ίσως επειδή κατάλαβε την ψυχρότητά μου όταν τον χαιρέτησα. Ήθελε να μάθω ότι στο πρόσφατο ταξίδι του στη Μαδρίτη, είχε μια μεγάλη συζήτηση με τον Λουίς Μπουρόν, τότε Γενικό εισαγγελέα του Κράτους.

Του είχε πάει ένα φάκελο πολύ ενημερωμένο για τα βασανιστήρια στη Γκιπούσκοα. Ο Μπουρόν έριξε μια τυπική ματιά και αμέσως τον επέστρεψε σαν μην είχε κανένα ενδιαφέρον. Τρόμαξε τον Καμπέδο λέγοντας πόσο σημαντικός ήταν «ο πόλεμος για τις σημαίες». Και γι' αυτό μίλησαν. Τα βασανιστήρια δεν είχαν σημασία. Πράγματι, δεν ασκήθηκε ποτέ δίωξη, από την εισαγγελία που είναι η αρμόδια αρχή να υπερασπίζει τη νομιμότητα και τα δικαιώματα των πολιτών. Εκείνη η σιχαμερή πληγή που σ' όλη την έκταση και την ένταση, ήταν Κρατική Τρομοκρατία, δεν είχε σχέση με τη δικαιοσύνη, τη νομιμότητα και το κοινωνικό συμφέρον. Κι ύστερα έλεγαν ότι πρέπει να απομονωθούν οι οπαδοί των βιαιοτήτων.

Θα θυμάμαι πάντα με μελαγχολία ένα επεισόδιο που αντικατοπτρίζει πολύ καθαρά την σχιζοφρένεια στην οποία ζούσαν ορισμένοι σχετικά με τα βασανιστήρια. Ήρθε στο γραφείο μου ο Χοσέ Ραμόν Γκόνι Τιράπου, που την εποχή εκείνη βρισκόταν

στη Μαδρίτη, ενώ μερικά χρόνια αργότερα θα διαδεχόταν τον Ελοριάγα στην περιφερειακή κυβέρνηση της Γκιπούσκοα. Ήταν τύπος πάντα υπάκουος και πάντα είχε μια έκφραση θύματος στο πρόσωπο. Σαν καλός άνθρωπος που τον ταλαιπωρούν. Μέλος του PSOE από τα πιο πειθαρχικά, ποτέ δεν τόλμησε να παρακούσει τις εντολές και τα συνθήματα των ανωτέρων του. Εκείνη τη μέρα ήρθε να με δει γιατί ένας αδερφός του, που ήταν μέλος του Herri Batasuna ή ακόμα πιο ακραίος, είχε συλληφθεί στην Παμπλόνα και υποπευόταν ότι τον βασάνιζαν.

Έμεινα άναυδος. Ο Χοσέ Ραμόν Γόνι Τιράπου ήταν από αυτούς που δήλωναν δημοσίως ότι δεν υπήρχαν βασανιστήρια, και όλα ήταν επινόηση τύπων σαν κι εμένα, που είχαν στόχο να συκοφαντήσουν τη δημοκρατία και το PSOE. Του είπα την απορία μου. *«Μα δεν λέγαμε ότι τα βασανιστήρια είναι παραμύθια; Όταν πρόκειται για τον αδερφό μας, δεν είναι παραμύθια;»* Τέλος πάντων, βρήκα στο τηλέφωνο τον ανακριτή που είχε αναλάβει την υπόθεση και του ανέφερα τις υποψίες που υπήρχαν για κακομεταχείριση του κρατουμένου. Δεν ξέρω τι αποτέλεσμα έφερε η προσπάθειά μου. Πάντως στον Χοσέ Ραμόν Γόνι Τιράπου, δεν είχε κανένα αποτέλεσμα, γιατί μετά συνεργάστηκε στην πιο βίαιη και παράνομη καταστολή, μιμούμενος τόσο πολύ τον Ελοριάγα που θα έπρεπε να διωχθεί ποινικά κι εκείνος για την υπόθεση Λάσα-Θαμάλα.

Με τέτοιους αρχηγούς, διοικητές και κυβερνήτες, δεν ήταν διόλου περίεργη η βαρβαρότητα ορισμένων υφισταμένων τους. Ήταν πασίγνωστο στη Ντονόστια ότι στην Ιντσαουρόντο έκαναν εμπόριο ναρκωτικών και οργάνωναν ληστείες (για μια ληστεία καταδικάστηκαν και διώχτηκαν από τη Γκουάρντια Σιβίλ, μολοντί μετά επέστρεψαν δια μαγείας, ο Φελίπε Μπάγιο και ο Ντοράδο Βιγιαλόμπος). Γενικώς, η συμπεριφορά της Γκουάρντια Σιβίλ, μέσω κι έξω από τα στρατόπεδα, ήταν περισσότερο συμπεριφορά στρατού κατοχής παρά αστυνομίας στην υπηρεσία της πολιτικής αρχής και της δημοκρατίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Τεχέρο και άλλοι από τους πραξικοπηματίες που εισέβαλαν στο κοινοβούλιο στις 23 Φεβρουαρίου του '81, είχαν περάσει όλοι από το Εουσκάδι. Ο Τεχέρο ήταν στη Ντονόστια όπου υπήρξε πρωταγωνιστής υψηλών πατριωτικών άθλων. Το ίδιο και ο λοχαγός Μουνιέκας, αυτός με τη «στρατιωτική αρχή, φυσικά». Από εκεί πέρασε ως κυβερνήτης και ο Χοακίν Αργότε, όπως πρωτίτερα ο Βαλένθια Ρεμόν και ύστερα ο Ελοριάγα και ο Τιράπου. Στο Μπιλμπάο ήταν παντοδύναμοι οι Χουλιάν Σανκριστόμπαλ, ο Φρανσίσκο Άλβαρες,

ο Χοσέ Αμέδο, ο Μισέλ Ντομίνγκες και άλλοι. Τι να περιμένεις από τους υφιστάμενούς τους;

Επεισόδια παρεμπόδισης του έργου της Δικαιοσύνης

Το αστυνομικό κλίμα στη Ντονόστια ήταν πολύ ιδιόμορφο. Αρκετά επεισόδια (ίσως εκατοντάδες) το αποδεικνύουν. Στα τέλη του 1983, το Νοέμβρη, στη Ρεντερία πολίτες οργάνωσαν μια διαδήλωση για να διαμαρτυρηθούν για κάποιο θέμα. Ένας αστυνομικός επιθεωρητής που είχε ρεπό εκείνη την ημέρα άκουσε την είδηση στο ραδιόφωνο του αυτοκινήτου και πήγε προς τα εκεί με «πατριωτικούς» σκοπούς. Υπήρχε ένα φορτηγό στη μέση του δρόμου και γύρω του διαδηλωτές. Ο καλός αστυνόμος τράβηξε το πιστόλι κι άρχισε να ρίχνει στο ψαχνό. Μία σφαίρα τρύπησε τους πνεύμονες ενός νεαρού που παραλίγο να πεθάνει. Όταν ο επιθεωρητής μπήκε φουριόζος στο αστυνομικό τμήμα της Ντονόστια, τον υποδέχτηκαν με ζητωκραυγές οι συνάδελφοι, του έδιναν συγχαρητήρια, τον αγκάλιαζαν και φώναζαν: Ζήτω η Ισπανία!

Έμαθα τα γεγονότα από το φίλο μου στην USP και τα είπα στον Πέπε Ρέι που τότε ήταν διευθυντής στη «Φωνή του Εουσκάδι». Ο Πέπε το δημοσίευσε στην πρώτη σελίδα και ο «Τσάτο» Μοράλες, διοικητής του Σαν Σεμπασιάν του έκανε αγωγή. Ο ανακριτής που κάλεσε τον Πέπε του είπε ότι ήταν πολύ σοβαρό κι έπρεπε να αποκαλύψει τις πηγές του. Ο Πέπε είχε γράψει ότι είχε μάθε τα γεγονότα από «πολύ έγκυρη πηγή». Ο ανακριτής τον ρώτησε αν ήταν αστυνομικές ή δικαστικές οι πηγές του. Ο Πέπε του αποκρίθηκε ότι ήταν απλώς πάρα πολύ έγκυρες και δεν επρόκειτο να τις αποκαλύψει σε καμία περίπτωση. Του ασκήθηκε δίωξη. Ύστερα το Δικαστήριο τον απάλλαξε. Τον αστυνομικό που πυροβόλησε το νεαρό στον πνεύμονα για πατριωτικούς λόγους κανένας δεν τον δίωξε. Ήταν ένας ήρωας.

Στον ίδιο δικαστή τηλεφώνησε ύστερα από μερικές μέρες ο Μοράλες γιατί ήθελε να του μιλήσει για ένα «κρατικό ζήτημα». Ήταν το εξής: δύο πρεζόνια είχαν πιαστεί «επ' αυτοφώρω» την ώρα που λήστευαν το κοσμηματοπωλείο Ρίβερ της Ντονόστια. Από τις συνθήκες σύλληψης ήταν φανερό ότι κάποιοι είχε «καρφώσει» από πριν στην αστυνομία, τη ληστεία που ετοιμάζαν. Τα πρεζόνια δεν ήταν χαζοί και κατέδωσαν αυτούς που τους είχαν προμηθεύσει τα όπλα, το όνομα και τη διεύθυνση του καταστήμα-

τος που έπρεπε να ληστέψουν, την κατάλληλη ώρα κλπ. Το άτομο που κατέδωσαν ήταν ένας Χοακίν Ροδρίγο Αγκιρεμπένια, ένας τύπος με βεβαρημένο ποινικό μητρώο για ληστεία και εμπόριο ναρκωτικών. Ο δικαστής είχε διατάξει προφυλάκιση ορίζοντας πολύ υψηλή εγγύηση. Το «κρατικό ζήτημα» ήταν ότι ο Ροδρίγο ήταν πληροφοριοδότης της Αστυνομίας σε θέματα τρομοκρατίας και το υπουργείο Εσωτερικών θα πλήρωνε την εγγύηση εάν αυτή περιοριζόταν στη συνηθισμένη ταρίφα για τέτοια περιστατικά. Έμπλεος από ικανοποίηση που θα συνεργαζόταν με το Κράτος για ένα τέτοιο ζήτημα, ο ανακριτής υποχώρησε αμέσως στην παράκληση του αστυνομικού διοικητή. Ο Ροδρίγο αφέθηκε ελεύθερος και οι δύο φουκαράδες ναρκομανείς έμειναν στη φυλακή. Όπως πρέπει, ο κάθε κατεργάρης στον πάγκο του.

Το τρίτο επεισόδιο μπορούσε κι έπρεπε να προκαλέσει σοβαρό σκάνδαλο. Ήταν τότε Πρόεδρος των δικαστών στην περιοχή του Σαν Σεμπαστιάν ο Αντόνιο Μορένο Μπεργαρέτσε, αδερφός του Περτούρ και συνεπώς ανιψιός της καλής μας φίλης Ασουν Μπεργαρέτσε. Μια μέρα καθόταν κι έπινε κάτι στην πλατεία Κονστιτουσιόν και άξαφνα, εμφανίστηκε η Αστυνομία να συλλάβει κάποιο άτομο από την παρέα του Αντόνιο. Αυτός εξοργίστηκε και ζήτησε εξηγήσεις από τους Αστυνομικούς, χωρίς να πει ποιος ήταν. Παρόλο που όλος ο κόσμος ήξερε ποιος ήταν ο Αντόνιο και η Αστυνομία φυσικά, έκαναν πως δεν τον αναγνώρισαν και τον έκλεισαν στο κρατητήριο απ' όπου βγήκε μετά την επέμβαση του Μπαντρές, που του τηλεφώνησε η Ασουν Μπεργαρέτσε.

Όταν συνέβησαν αυτά, ήμασταν στη Μαδρίτη με μερικές μέρες άδεια. Όταν γύρισα, μίλησα με τον Αντόνιο για να τον ενθαρρύνω να κάνει μήνυση εναντίον του διοικητή Μοράλες. Δεν ήθελε να μιλήσει για το θέμα και με παρακάλεσε να μην κάνω ούτε εγώ τίποτα. Όμως μίλησα στον διοικητή και του τόνισα πόσο σοβαρό παράπτωμα ήταν η συμπεριφορά του. Διαμαρτυρόταν ότι δεν γνώριζε ποιος ήταν ο συλληφθείς. Του είπα ότι έλεγε ψέματα. Πρώτον, τον γνώριζε και δεύτερο ήταν υποχρεωμένος να τον γνωρίζει. Όμως ήθελε επίτηδες να ταπεινώσει το δικαστή. Τίποτα δεν συνέβη γι' αυτό.

Το κλίμα της παρεμπόδισης της δικαιοσύνης από την αστυνομία έφτασε σε απίστευτα επίπεδα με αφορμή ένα αιματηρό και σκοτεινό επεισόδιο στο Πασάχες. Ήταν 22 Μάρτη του 1984. Η αστυνομία είχε την πληροφορία ότι εκείνη τη νύχτα θα αποβιβάζονταν στο λιμάνι του Πασάχες τέσσερα μέλη των Αυτόνομων

Αντικαπιταλιστικών Κομάντος. Ανάγκασαν μια συντρόφισσά τους, που την είχαν συλλάβει πριν από μερικές μέρες, να σταθεί σ' ένα βράχο και να τους κάνει σινιάλο ότι δεν υπήρχε κίνδυνος. Πολυάριθμοι αστυνομικοί κρύφτηκαν στο σημείο που θα γινόταν η αποβίβαση και χωρίς κανενός είδους προειδοποίηση άρχισαν να πυροβολούν για να σκοτώσουν τους τέσσερις. Ορισμένοι αστυνομικοί χρησιμοποίησαν σκοπευτικά τουφέκια που δεν ήταν φυσικά τα υπηρεσιακά τους όπλα.

Η άποψη της Περιφερειακής Διοίκησης ήταν ότι οι τρομοκράτες πυροβόλησαν πρώτοι και ήταν αδύνατη η σύλληψή τους. Η αστυνομία αναγκάστηκε ν' απαντήσει στα πυρά που δέχτηκε. Αυτή η εκδοχή επιβεβαιώθηκε από δύο υποτιθέμενους αυτόπτες μάρτυρες. Όμως τη διέψευσε άλλος αυτόπτης μάρτυρας που πήγε στη Γραμματεία Εσωτερικών της Βασκικής Κυβέρνησης. Όμως ούτε αυτός ο μάρτυρας, ούτε οι άλλοι δύο -οι οποίοι έκαναν δηλώσεις σε διάφορα μέσα ενημέρωσης- δεν εμφανίστηκαν στον ανακριτή. Αυτός ζήτησε μια επίσημη αναφορά. Δύο φορές δεν ανταποκρίθηκαν στο αίτημά του. Την τρίτη φορά, όταν τους απείλησε ότι θα ασκήσει δίωξη για άρνηση συνεργασίας με τη δικαιοσύνη, η «αρμόδια αρχή» έστειλε μία ασαφή αναφορά όπου ούτε που ανέφερε το όνομα του αυτόπτη μάρτυρα, ούτε ανέφερε ποιες ήταν οι επίσημες αρχές που έδιναν αντίθετη εκδοχή από αυτή της αστυνομίας για τα γεγονότα. Στους δικαστικούς και πανεπιστημιακούς κύκλους της Γκιπούσκα υπήρχε η βεβαιότητα ότι ήταν μια παγίδα για να εξοντώσουν εντελώς προμελετημένα, τους τέσσερις υποτιθέμενους τρομοκράτες.

Στις 12 Απρίλη ο Χοσέ Μπαριονουέβο δήλωσε στην Επιτροπή Δικαιοσύνης της Βουλής ότι η αστυνομία προειδοποίησε πολλές φορές τους «τέσσερις του Πασάχες» και πυροβόλησε μονάχα όταν δέχτηκε πυροβολισμούς απ' αυτούς. Ο Σαντιάγο Καρίγιο είχε πει λίγο νωρίτερα ότι οι αστυνομικοί «πυροβόλησαν για να σκοτώσουν και χωρίς καμία προειδοποίηση». Ο Μπαριονουέβο το αρνήθηκε όπως και όταν ρωτήθηκε για τις διαβόητες GAL που λειτουργούσαν από το περασμένο φθινόπωρο. Είπε ότι δεν είχε καμία σχέση ούτε το υπουργείο του, ούτε η αστυνομία. *«Άλλοτε κατηγορούν την αστυνομία ως αναποτελεσματική και άλλοτε της δίνουν τεράστιες ικανότητες ώστε να κρύβεται πίσω από τις GAL».*

Αυτά ήταν κατά λέξη τα λόγια του Μπαριονουέβο που τότε δεν προκάλεσαν εντύπωση ούτε ντροπή. Τώρα με όσα έχουν δει τα μάτια μας, μας πιάνει οργή.. Ο εγκληματίας υπουργός βγήκε

στην ίδια συνεδρίαση να υπερασπίσει τον γενικό επιθεωρητή της Αστυνομίας -τον Αλκαλά Γαλιάνο- που είχε πει σοφά, σχετικά με την παράξενη χρήση σκοπευτικών όπλων στο Πασάχες, ότι «αυτό είναι πόλεμος και σε κανένα πόλεμο δεν κατηγορείται κανένας επειδή έριξε τέσσερις κανονιές». Ο Μπαριονουέβο ζήτησε να ερμηνευτούν δίκαια αυτά τα λόγια «γιατί αν κάτι δεν είναι σωστό όταν το λέει κάποιος πολιτικός, παύει να είναι σφάλμα όταν το λέει άλλος». Δεν είπε ποια πρέπει να είναι η δίκαιη εκτίμηση της φράσης του στρατηγού, που ενώ ήταν Γενικός Επιθεωρητής της Αστυνομίας, γινόταν απλός πολίτης όταν έπρεπε να απαντήσει για θέματα της αρμοδιότητάς του.

Όμως θα γινόταν ακόμα πιο παράλογη η κατάσταση. Στην «El País» της Παρασκευής 1 Ιουνίου του 1984, το άρθρο γνώμης της εφημερίδας αναρωτιόταν πώς ήταν δυνατόν ένας από τους νεκρούς να σκοτωθεί από σφαίρα όπλου σκόπευσης. Ρωτούσε εάν τα αθλητικά σκοπευτικά τουφέκια ήταν ανάμεσα στα υπηρεσιακά όπλα της Αστυνομίας. Ο Εδουάρδο Σοτίγιο, κυβερνητικός εκπρόσωπος τότε, είπε ότι ο ίδιος είχε δώσει εντολή να ερευνηθεί το ζήτημα. Εκτός από τη χρήση τουφεκίων θα ερευνούσε τη χρήση Γόμα-2 στην επίθεση της ETA που προκάλεσε το θάνατο του λοχαγού της Γκουάρντια Σιβίλ Λουίς Όγιο Οτσόα. Απ' ό,τι φαίνεται, η κυβέρνηση έκανε σύγκριση της Αστυνομίας με τους τρομοκράτες στη χρήση όπλων και πυρομαχικών. Κανένας δεν συνεργάστηκε με τον ανακριτή του Σαν Σεμπασιάν, ούτε η Κυβέρνηση ούτε η Περιφερειακή Διοίκηση της Γκιπούσκα. Κανένας δεν συνελήφθη ούτε δικάστηκε για τα γεγονότα του Πασάχες. Δεν ήταν μόνο οι GAL που ενεργούσε σε συγκεκριμένα χτυπήματα. Ενεργούσε επίσης η νοοτροπία της κυβέρνησης και η συμπεριφορά της για το βρόμικο πόλεμο γενικώς.

Πάλι τα Βασανιστήρια στο προσκήνιο

Τα Βασανιστήρια που υπέστη η Χουάνα Γκοϊκοετσέα ήταν από τις πιο απαίσιες περιπτώσεις στην μακριά και πυκνή ιστορία των Βασανιστηρίων στο Εουσκάδι. Η Χουάνα κατοικούσε στην Γκεταρία, ήταν 55 ετών και συνελήφθη ως ύποπτος τρομοκρατίας την 1 Γενάρη του 1982. Έμεινε έξι μέρες στη Διοίκηση της Γκουάρντια Σιβίλ στο Σαν Σεμπασιάν και άλλες τρεις στη Μαδρίτη. Την είχαν χωρίς νερό και φαγητό για εβδομήντα δύο ώρες, της ξερίζω-

σαν τα μαλλιά, της έκαναν ηλεκτροσόκ, την φίμωσαν για να μην ακούγονται τα ουρλιαχτά της, της έριχναν συνεχώς κλοτσιές στο στομάχι, όπου ήταν πρόσφατα χειρουργημένη και της έκαναν τη «μπανιέρα». «Μου έκαναν τα πάντα», είπε η Χουάνα. Ύστερα την άφησαν ελεύθερη χωρίς να της απαγγείλουν κατηγορίες. Πέρασαν πάνω από τετρακόσιες μέρες ώσπου να θεραπευτεί από τις πληγές, ενώ είχε σοβαρές νευρικές επιπτώσεις. Ο ανακριτής κάλεσε δύο φορές χωρίς ανταπόκριση τους οχτώ Γκουάρντια Σιβίλ που συμμετείχαν στη σύλληψη και την ανάκριση της Χουάνα. Την τρίτη φορά, ο στρατηγός Σάενς δε Σανταμαρία απάντησε ότι είχε δώσει εντολή να παρουσιαστούν στον ανακριτή οι Γκουάρντια Σιβίλ. Όμως στις 30 Απριλίου ο δικαστής έλαβε ένα έγγραφο όπου ο Σάενς δε Σανταμαρία του ανακοίνωνε ότι ήταν αδύνατο να παραστούν στην ανάκριση τα όργανα στην ορισμένη ημερομηνία (3 Μαΐου 1984). Κανένας δεν μπορούσε για «υπηρεσιακούς λόγους.»

Ο δικαστής δεν γινόταν να ανεχτεί ως λογική τη στάση του Γενικού Διοικητή της Γκουάρντια Σιβίλ και άνοιξε δικογραφία, για να ερευνήσει εάν υπήρχε αδίκημα άρνησης παροχής βοήθειας στη δικαιοσύνη από τον Διοικητή ή όποιον άλλον. Κανένας στο υπουργείο Εσωτερικών δεν προσπάθησε να δώσει κάποιες εξηγήσεις ή να συνεργαστεί στην έρευνα. Ο ανακριτής έστειλε τη δικογραφία στο Ανώτατο Δικαστήριο που ήταν αρμόδιο για τη δίωξη του Σάενς δε Σανταμαρία. Τίποτα δεν μαθεύτηκε για το πώς κατέληξε στο αρχείο αυτή η δικογραφία. Κλήθηκαν πάλι οι οχτώ Γκουάρντια Σιβίλ για τις 17 Μαΐου. Όμως, όπως ξέρουμε, οι έξι από αυτούς είχαν καταγγείλει το δικαστή Μπαραγάν για «εκθρόπιση και αντιπαλότητα με την Γκουάρντια Σιβίλ», που βασιζόταν στην υποτιθέμενη συμμετοχή του το 1975 στην οργάνωση LCR και στη δράση του στην Επιτροπή Δικαστών του Σαν Σεμπασιτιάν, για την οποία έγινε πειθαρχική παραπομπή στη Βουλή.

Στις 17 Μαΐου ήρθαν τελικά οι Γκουάρντια Σιβίλ που είχαν κληθεί για τέταρτη φορά. Η αντιπαράσταση δεν έγινε στο φυσικό δικαστή -είχε αποκλειστεί λόγω των καταγγελιών- αλλά στον Γκόμες Δίας δε Καστροβέρδε. Η Χουάνα Γκοϊκοετσέα αναγνώρισε τους τέσσερις ως άμεσα ενεχόμενους στο βασανισμό της. Αναγνώρισε και άλλους που δεν συμμετείχαν άμεσα. Όμως διαβεβαίωσε, ότι έλειπαν οι δύο που ξεχώρισαν για την αγριότητα και τη μανία τους και που το πρόσωπό τους είχε περιγράψει λεπτομερειακά στην καταγγελία της. «Βέβαια δεν χρειάζεται να τους περιγράψω

-είπε- αφού όλος ο κόσμος ξέρει ποιοι ήταν υπηρεσία εκείνη τη στιγμή.» Την είχαν βασανίσει και στη Μαδρίτη, όμως κανένας δεν είχε δώσει σημασία στις καταγγελίες της. Τελικά, αφού ξεπεράστηκαν ένα σωρό εμπόδια και προσκόμματα, καταδικάστηκαν οι δέμημοι της Χουάνα από το Δικαστήριο του Σαν Σεμπασιάν και από το Ανώτατο Δικαστήριο. Όμως η Κυβέρνηση τους έδωσε χάρη. Είχε μια λογική η ενέργειά της. Οι καταδικασμένοι, όπως και οι άλλοι δέμημοι, βασάνιζαν για λογαριασμό της κυβέρνησης.

Επίσης για λογαριασμό της κυβέρνησης ενήργησε ο διοικητής Μανουέλ Μπαγεστέρος, όταν διέταξε τη συνοριακή αστυνομία να αφήσει ελεύθερα τα τρία άτομα που προσπάθησαν να περάσουν βίαια τα σύνορα του Ιρούν αφού πρώτα έριξαν ριπές στο μπαρ Ενταγιάις, το 1982 και σκότωσαν δύο πολίτες. Ο Μπαγεστέρος αρνήθηκε να δώσει τα ονόματα των τριών συλληφθέντων, ούτε στο δικαστήριο του Σαν Σεμπασιάν ούτε της Γκιπούσκοα που διέταξε την δίωξή του για άρνηση συνεργασίας με τη δικαιοσύνη. Ύστερα από φοβερές και πολύ γραφικές δικογραφίες, όπου το Ανώτατο Δικαστήριο έβγαλε την ωραιότατη θέση ότι ο Μπαγεστέρος δεν είχε γνώση της εμβέλειας των πράξεών του, γιατί ήθελε να εξασφαλίσει την ασφάλεια των τριών πρακτόρων από τους τρομοκράτες, η υπόθεση θάφτηκε κάτω από τόνους δικογράφων. Στην Πούρα κι εμένα μας έτυχε μια περίεργη ιστορία σχετική με τον Μπαγεστέρος. Είχαμε κάνει ένα ταξίδι αναψυχής στο Σαν Σεμπασιάν και κοιμηθήκαμε στο ξενοδοχείο Λονδίνο. Όταν κατεβήκαμε για πρωινό, συναντήσαμε στην καφετέρια του ξενοδοχείου τον Χουάν Χοσέ Ροσόν και διάφορους πρώην γενικούς διοικητές και επιθεωρητές που είχαν έρθει στο Σαν Σεμπασιάν για να παρευρεθούν στη δεύτερη δίκη του Μπαγεστέρος. Ο Ροσόν υπέθεσε ότι κι εγώ είχα έρθει για την ίδια υπόθεση. Δυσκολευτήκαμε να χαιρετηθούμε από το πλήθος σωματοφυλάκων που τον φρουρούσαν.

Ήταν πολλά χρόνια που η κυβέρνηση θεωρούσε τους «ξεροκέφαλους» δικαστές που είχαν βαλθεί να καταδιώκουν τα βασανιστήρια και το βρόμικο πόλεμο, ως εχθρούς της «δημοκρατίας». Ήταν η εποχή που ο υπουργός Εσωτερικών -ο εγκληματίας Χοσέ Μπαριονουέβο, συνιδρυτής των GAL- διαμαρτυρόταν στον υπουργό Δικαιοσύνης -τον εφέτη Φερνάντο Λεδέσμα- για την παρεμπόδιση της ανάκρισης υπόπτων για τρομοκρατία, που γινόταν με την αποστολή ιατροδικαστών με εντολή των δικαστών του Σαν Σεμπασιάν. Ο Μπαριονουέβο ζητούσε σαν να ήταν το

πιο φυσικό πράγμα του κόσμου, να αποφεύγεται η παρουσία των ιατροδικαστών. Είχε δίκιο λοιπόν όταν ξαναδήλωσε στη Βουλή αυτό που είχε πει στις 12 Απρίλη 1984, ενώ δρούσαν οι GAL: «*Η αστυνομία πάντα ενεργεί σωστά, εκτός εάν αποδειχθεί το αντίθετο*». Αρνήθηκε κατηγορηματικά ότι γίνονταν βασανιστήρια, εκτός από σπάνιες περιπτώσεις «*όπως σε κάθε χώρα της γης*». Εξάλλου, επειδή ο Καρίγιο και ο Μπαντρές μόλις είχαν πει ότι οι GAL δεν ήταν άσχετοι με «*ορισμένες μυστικές υπηρεσίες*», ο Μπαριονουέβο τους κατηγορήσε για «*ασυνέπεια*» επειδή αρνιούνταν την επαγγελματικότητα της Αστυνομίας. Να υποθέσουμε ότι μάλλον εννοούσε την επαγγελματικότητα των ανώτερων πολιτικών υπεύθυνων του υπουργείου Εσωτερικών, που είχαν αρχηγό τον ίδιο τον Μπαριονουέβο και έμμεσα το μεγάλο Χ, που τον άφησε άθικτο τελικά το Δεύτερο Τμήμα του Ανώτατου Δικαστηρίου.

Όμως ενώ ο Μπαριονουέβο έκανε μεγάλες προσπάθειες να αρνηθεί ότι γίνονταν βασανιστήρια -που τότε ήταν γενικευμένα και συστηματικά, τουλάχιστον στο θέμα της μάχης ενάντια στην τρομοκρατία- και για να ενισχύσει την άποψή του επέμεινε να μην πηγαίνουν ιατροδικαστές στα αστυνομικά τμήματα, ο διοικητής Μανουέλ Μπαγεστέρος επεδίωκε οι συλληφθέντες ως τρομοκράτες να μην έχουν δικαίωμα σε παρουσία δικηγόρου. Οι δηλώσεις του είναι αποκαλυπτικές: «*Το πρόβλημα είναι ξεκάθαρο: αν ο δικηγόρος είναι παρών στην ανάκριση, το πρώτο που θα πει στον ανακρινόμενο είναι να μην απαντήσει ή να αρνηθεί τις κατηγορίες. Η ικανότητά μας να πείσουμε ή να κάνουμε τον τρομοκράτη να μιλήσει περιορίζεται αρκετά. Εμένα δεν με πειράζει -πρόσθεσε- η υποστήριξη από δικηγόρο του κρατουμένου, εφόσον ο δικηγόρος δεν βρίσκεται στην επιρροή της τρομοκρατικής οργάνωσης. Ας μην κοροϊδευόμαστε: οι δικηγόροι που υπερασπίζουν τους τρομοκράτες βρίσκονται κατά κάποιο τρόπο στον ίδιο κόσμο αυτής της τρομοκρατικής οργάνωσης, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων*».

Χωρίς ιατροδικαστές, ούτε δικηγόρους τα πράγματα θα γίνονταν πολύ πιο εύκολα για να «*πείσουν ή να κάνουν τον τρομοκράτη να μιλήσει*», ιδιαίτερα μάλιστα όταν οι αρμόδιοι δικαστές βρίσκονται στη Μαδρίτη. Όταν ο Μπαριονουέβο έλεγε αυτά που έλεγε, εγώ διαβεβαίωνα ότι τα βασανιστήρια ήταν σκανδαλώδη, κυρίως στο Εουσκάδι και η αντιτρομοκρατική νομοθεσία τα διευκόλυνε. «*Αν προσπαθείς να τα αγνοήσεις συνεισφέρεις στην εδραίωσή τους*», έλεγα τότε σε ένα βασκικό πρακτορείο ειδή-

σεων την ίδια μέρα που ο Μπαριονουέβο αρνιόταν στη Βουλή ότι γίνονταν βασανιστήρια. Επειδή υπεραμυνόταν την αντιτρομοκρατική νομοθεσία, είπα στις ίδιες δηλώσεις ότι *«το καλύτερο αντίδοτο ενάντια στη βία είναι περισσότερη δημοκρατία, περισσότερη ελευθερία και περισσότερη δικαιοσύνη»*. *«Είμαι σύμφωνος -συνέχιζα- ότι πρέπει ν' απομονωθεί κοινωνικά η τρομοκρατία, όμως πρέπει να χρησιμοποιηθούν όλα τα πολιτισμένα μέσα, και η διαπραγμάτευση, για να ξεπεραστεί μια κατάσταση βίας που είναι τόσο δυσάρεστη και καταπιεστική.»*

Για τις δηλώσεις του Μπαγεστέρος, είπα την άποψή μου σε ένα στρογγυλό τραπέζι που οργάνωσε στη Μαδρίτη η APDH (Μόνιμη Συνέλευση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα σ.τ.μ.). Είπα ότι ήταν αντίθετες με το Σύνταγμα και δεν είχαν άλλο σκοπό παρά να διευκολύνουν την ασυδοσία και την κτηνωδία της αστυνομίας. Επιπλέον εξύβριζε τους δικηγόρους, οι οποίοι εκτελούσαν το καθήκον τους όταν υπεράσπιζαν ύποπτους για τρομοκρατία. Μόνο το 10% των συλληφθέντων για τρομοκρατία διώκονταν τελικά δικαστικώς. Αυτή η πενιχρή στατιστική μάλλον στεναχωρούσε τους οπαδούς του βρόμικου πολέμου και τους κοινοβουλευτικούς τους επιγόνους. Τις μέρες εκείνες, κατατέθηκε στη Βουλή το νομοσχέδιο για τη δικηγορική υποστήριξη των συλληφθέντων, στο οποίο από τη μια κατοχυρώνόταν αναντίρρητα το δικαίωμα αυτό κι από την άλλη, επιβαλλόταν η παρουσία υπηρεσιακών δικηγόρων σε όσους εφαρμοζόταν ο αντιτρομοκρατικός νόμος. Έτσι ψηφίστηκε. Τα λόγια του Μπαγεστέρος ήταν προφητικά.

Επίσης τις ίδιες μέρες, ένας ανταποκριτής του Interview στο Εουσκάδι, ο Αντρές Αριέτα έλεγε στο περιοδικό ότι όταν ο συνήγορος ενός Γκουάρντια Σιβίλ που κατηγορούνταν για βασανιστήρια, επέμεινε ότι δεν γίνονταν βασανισμοί στα στρατόπεδα, σύμφωνα με τον Μπαριονουέβο, ο δικαστής ρώτησε τον κατηγορούμενο: *«Ήταν ο κύριος υπουργός παρών στο αστυνομικό τμήμα όταν συνέβησαν τα γεγονότα;»* *«Όχι»*, αποκρίθηκε ο κατηγορούμενος, Εκείνη τη στιγμή, ο δικηγόρος της πολιτικής αγωγής ζήτησε να ληφθούν υπόψη οι δικές μου δηλώσεις ότι ήταν γενικευμένα πρακτικά τα βασανιστήρια στο Εουσκάδι. Τότε επενέβη ο συνήγορος για να ζητήσει να ερωτηθεί ο κατηγορούμενος εάν εγώ ήμουν παρών στα γεγονότα. Ο δικαστής ρώτησε τότε τον κατηγορούμενο: *«Ήταν παρών ο κύριος Πρόεδρος Εφετών του Σαν Σεμπασιτιάν στο δικοκλήριο της Γκουάρντια Σιβίλ όταν συνέβησαν τα γεγονότα;»* Η απάντηση ήταν ίδια. *«Όχι»*.

Το Φεβρουάριο του 1983, δέκα διανοούμενοι με επικεφαλής τον Χοσέ Λουίς Αρανγκούρεν και τον Κάρλος Καστίγια δελ Πίνο είχαν δημοσιεύσει στην «El País» ένα σκληρό άρθρο καταγγελίας των βασανιστηρίων, απαιτώντας να παρθούν μέτρα για να εμποδιστούν και να τιμωρούνται οι ένοχοι. Ανακοίνωσαν ότι ύστερα από εξήντα μέρες θα επανέρχονταν στο θέμα για να εξετάσουν κριτικά την πολιτική της Κυβέρνησης σ' αυτό το θέμα. Στην «El País» της 6 Μαΐου του '83 δημοσιεύτηκε ένα νέο άρθρο με τίτλο «Εξήντα μέρες και εξήντα φορές». *«Η εντύπωσή μας είναι -έλεγαν- δεν είναι κοντά στην ικανοποίηση... Οφείλουμε να υπενθυμίσουμε ότι γίνονται βασανιστήρια σε κέντρα που ανήκουν στην αρμοδιότητα του Κράτους, ακόμα κι αν χρειαστεί να το επαναλάβουμε εξήντα φορές, διότι είναι μια κατάσταση με την οποία δεν μπορεί να συμβιώνουμε και πρέπει να προστατευτούμε από τη διοικητική καθυστέρηση.»*

Το άρθρο, που το υπέγραφαν επίσης ο Ραφαέλ Σάντσεζ Φερλόςιο, ο Φερνάντο Σαβατέρ, ο Μαρκ Παλμές, ο Μαρτίνες Φρεσνέδα, ο Χοσέ Μαρία Μοεδάνο και ο Χοσέ Ραμόνο Ρεκάλδε, τόνισε τη συμφωνία της Ένωσης Δικαστών του Σαν Σεμπασιάν, τον Απρίλη του '83 και έλεγε ότι η Ένωσή μας *«έχει την πεποίθηση ότι υπάρχει συστηματική πρακτική κακομεταχείρισης κρατουμένων σε συγκεκριμένα αστυνομικά τμήματα και στρατόπεδα».*

Οι υπογράφωντες δήλωναν, με αισιοδοξία άξια του αγώνα τους, ότι *«φαίνεται πιο καθαρά από ποτέ ότι οι σημερινοί κυβερνώντες είναι προσωπικά αντίθετοι με τα βασανιστήρια κάθε μορφής».* Τέσσερις μήνες αργότερα, ορισμένοι από αυτούς τους «σημερινούς κυβερνώντες» αποφάσισαν την ίδρυση των GAL και ένα χρόνο μετά, ψήφισαν έναν αντιπρομοκρατικό νόμο που διευκόλυνε ακόμα περισσότερο τα βασανιστήρια των κρατουμένων. Ορισμένοι από τους υπογράφωντες μπήκαν στη λογική ότι μπορεί να υπάρχουν καταστάσεις που νομιμοποιούν τα βασανιστήρια. Απ' ότι φαίνεται η καλοσύνη της εξουσίας του Φελίπε τους γοήτευε πολύ περισσότερο από την κριτική των παραβάσεων. Είναι η ίδια θέση του Ρούσβελτ: *«Οι δικοί μας πουτάνας γιο».* Εξακολουθούν να την υπερασπίζονται ορισμένοι σπουδαίοι προοδευτικοί, που πιστεύουν ότι αν οι δικοί τους βασανίζουν, ληστεύουν και σκοτώνουν, τότε είναι προοδευτικά τα βασανιστήρια, οι ληστείες και οι δολοφονίες.

Η υπόθεση των ειδικών πρακτόρων

Τα γεγονότα συνέβησαν τη νύχτα της 11 Νοέμβρη του 1975, όταν πια στη χώρα διαφαινόταν η επερχόμενη αλλαγή. Ο Φράνκο ήταν ετοιμοθάνατος και σε κώμα, όπως άλλωστε και το καθεστώς του. Πριν από μισό χρόνο είχα φύγει από την Τολόσα και έμεινα στο Άρο, (έχω ήδη εξηγήσει τους λόγους). Γύρω στις έντεκα τη νύχτα της 11 Νοέμβρη, οι Αράντσα Ολάνο και ο Χουάν Ιγνάσιο Ιρουλέγκι, κάτοικοι Αντοάιν, βρίσκονταν μέσα στο Σιτροέν «Ντεσεβό», που ήταν σταθμευμένο μπροστά στην κατοικία του Χουάν Ιγνάσιο. Ξαφνικά εμφανίστηκαν τρία άτομα που με τα πιστόλια στα χέρια, τους ανάγκασαν να βγουν από το αμάξι και να σταθούν με το πρόσωπο στον τοίχο και τα χέρια ψηλά. Οι δύο νέοι υπάκουσαν χωρίς αντιρρήσεις. Τότε ένα από τα άτομα, χωρίς να ανταλλάξουν λέξη, πυροβόλησε το αριστερό πόδι του Ιρουλέγκι, στο ύψος του γονάτου. Τρομαγμένη και έξαλλη με το συμβάν, η Αράντσα άρχισε να χτυπάει απελπισμένα τα κουδούνια της πολυκατοικίας της οδού Αγουστίν δε Λείζα όπου έμεινε ο Ιρουλέγκι. Οι γονείς του και άλλοι γείτονες κατέβηκαν κάτω αμέσως και είδαν τους τρεις πιστολέρους, που έλεγαν ότι δεν ήξεραν ποιος πυροβόλησε και γιατί. Η Αράντσα όμως τους κατηγορούσε και το έβαλαν στα πόδια τρέχοντας στο δρόμο.

Ο πυροβολισμός κατέστρεψε το γόνατο του Χουάν Ιγνάσιο Ιρουλέγκι, που ήταν ανίκανος για εργασία δυόμισι χρόνια. Ορισμένοι γείτονες είχαν αναγνωρίσει το ένα από τα άτομα και είπαν ότι ήταν Γκουάρντια Σιβίλ. Δεν άργησε να αποκαλυφθεί ότι ήταν ο Μανουέλ Σάντσεσ Βαγιές. Ύστερα από την επιμονή του Δημάρχου του Αντοάιν, το υπουργείο Εσωτερικών ζήτησε μια αναφορά για τα γεγονότα από τη Γενική Διεύθυνση Γκουάρντια Σιβίλ. Απάντησαν ότι το «δυσάρεστο επεισόδιο» οφειλόταν στο ότι οι τρεις Γκουάρντια Σιβίλ υποπεύθησαν πως ο Ιρουλέγκι και η Αράντσα είχαν «εγκληματικές προθέσεις», γιατί είχε γίνει εναντίον τους καταγγελία για ανατρεπτική προπαγάνδα. Όταν τους έψαχναν, ο Ιρουλέγκι *«κατέβασε απότομα τα χέρια ενώ ταυτόχρονα έστρεψε το κορμί. Ο Γκουάρντια Σιβίλ που τον έψαχνε νόμιζε ότι πήγαινε να του επιτεθεί με κάποιο όπλο και τον πυροβόλησε στο αριστερό πόδι.»*

Η ποινική δίωξη πήγε στο αρχείο με το νόμο για την αμνηστία του 1977. Γι' αυτό ο δικηγόρος του Ιρουλέγκι -ο Ενρίκε Βίγια- έκανε αγωγή για αστική ευθύνη στο δικαστήριο της Τολόσα. Ο

δικηγόρος του Κράτους επικαλέστηκε ότι επειδή το Κράτος είναι εναγόμενο δευτερευόντως για αστική ευθύνη, αρμόδιο ήταν το δικαστήριο του Σαν Σεμπασιάν. Η υπόθεση ήρθε στο δικαστήριό μου. Τότε ο δικηγόρος του Κράτους δήλωσε ότι ούτε τα δικαστήρια του Σαν Σεμπασιάν δεν είχαν αρμοδιότητα (ενώ στην Τολόσα είχε πει ότι είχαν). Αρμόδια ήταν -είπε- η διοικητική δικαιοσύνη, εφόσον η αγωγή γινόταν και εναντίον του Κράτους για πράξεις που έκαναν δημόσιοι λειτουργοί κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους. Ωστόσο, απάντησε στην αγωγή, αναπαράγοντας την άποψη που είχε δώσει η Γενική Διοίκηση Γκουάρντια Σιβίλ χωρίς καμία απόδειξη.

Όταν ζητήθηκε από το δικηγόρο του Κράτους η διεύθυνση κατοικίας του Γκουάρντια Σιβίλ Μανουέλ Σάντσεζ Βαγιές, αποκρίθηκε ότι βρισκόταν στη Γουαδαλαχάρα, χωρίς άλλα στοιχεία. Στάλθηκε έγγραφο στη Διοίκηση Γκουάρντια Σιβίλ της Γουαδαλαχάρα κι αυτή απάντησε ότι δεν γνώριζε πού βρισκόταν ο Σάντσεζ Βαγιές. Τρία έγγραφα αναγκάστηκα να στείλω στη Γενική Διοίκηση Γκουάρντια Σιβίλ και δεν απάντησε σε κανένα, ακολουθώντας τη συνηθισμένη γραμμή της εξαιρετης συνεργασίας με τη Δικαιοσύνη. Τα γεγονότα ήταν καταθλιπτικά. Τρεις Γκουάρντια Σιβίλ με πολιτικά αποφασίζουν να παραστήσουν τους φονιάδες μ' ένα κακόμοιρο ζευγαράκι που βρίσκονται μέσα σ' ένα κακόμοιρο «ντεσεβό». Τους βγάζουν βίαια, τους εξευτελίζουν σπίνοντάς τους στον τοίχο με τα χέρια ψηλά, δεν τους εξηγούν ούτε ποιοι είναι ούτε τι θέλουν, και χωρίς να ανταλλάξουν κουβέντα, χωρίς καν να τους ζητήσουν ταυτότητες, χωρίς να τους κατηγορήσουν για τίποτα, ο ένας πιστολέρο πυροβολεί το νεαρό πισώπλατα.

Ύστερα, όταν κατεβαίνουν οι γείτονες, φεύγουν και οι τρεις τρέχοντας στο δρόμο, σαν κλεφτοκοτάδες που πιάστηκαν στα πράσα. Όταν αποκαλύπεται η ταυτότητα του ενός, η Γκουάρντια Σιβίλ, αντί να συνεργαστεί για την διευκρίνιση της αλήθειας, πλαστογραφεί τα γεγονότα. Όταν δόθηκε η αμνηστία οι Κρατική υπηρεσία στην Τολόσα λέει ότι είναι αρμόδια τα πρωτοδικεία του Σαν Σεμπασιάν και όταν η υπόθεση φτάνει στο Σαν Σεμπασιάν, η ίδια υπηρεσία λέει ότι το θέμα ανήκει στην αρμοδιότητα των διοικητικών δικαστηρίων. Αργότερα, η Γκουάρντια Σιβίλ δεν εδέεσε ν' απαντήσει στα δικαστικά εντάλματα. Εν τέλει, δημόσιοι θεσμοί που είναι υποχρεωμένοι να συνεργάζονται με τη δικαστική εξουσία νομιμοποιούνται να την κοροϊδεύουν, να ψεύδονται και να της γυρίζουν την πλάτη, προστατεύοντας κοινούς εγκληματίες.

Η ετυμγορία μου ήταν πολύ σκληρή. Δεν είχα σκοπό να επιτρέψω να βρουν έδαφος η κακοπιστία, οι απειλές και τα προσκόμματα της Γενικής Διοίκησης της Γκουάρντια Σιβίλ και των Συνηγόρων του Κράτους. Εάν υπήρχε σ' όλα αυτά έστω και η παραμικρή συνταγματική νομιμότητα, θα ήταν σωστό να γίνει η δίωξη μέσω των διοικητικών δικαστηρίων. Όμως, σε αυτές τις συνθήκες, αυτό σήμαινε να επιβραβευτεί η κακοπιστία και ο δόλος αυτών των οργανισμών. Προσέφυγα στη θέση -ειλικρινά βεβαιασμένη- ότι αυτά τα τρία άτομα που επιτέθηκαν στο ζευγάρι στο Αντοάιν ενεργούσαν ως «ειδικοί πράκτορες» της Κυβέρνησης, εφόσον εκτελούσαν υπηρεσία παρακολούθησης με πολιτικά, δεν έδειξαν την αστυνομική τους ταυτότητα και προτίμησαν να το σκάσουν για να μην αποκαλυφθεί η ιδιότητά τους. Συνεπώς, μάλλον ήταν «ειδικοί πράκτορες», γι' αυτό και η εκδίκαση της υπόθεσης ανήκε στην αρμοδιότητα της αστικής δικαιοσύνης. Αυτό εννοούσε -προσέθετε η απόφασή μου- ο συνήγορος του Κράτους όταν εκτίμησε ότι ήταν αρμόδια τα δικαστήρια του Σαν Σεμπασιάν. Καταδικάζα τη συμπεριφορά των τριών πιστολέρο ως «άκρως επικίνδυνη και απεχθή» και χαρακτήρισα πολύ σκληρά την παρεμποδιστική τακτική των εναγομένων, οι οποίοι ούτε καν προσπάθησαν να εξηγήσουν τις πράξεις τους.

Η απόφαση σχολιάστηκε πολύ στα μέσα ενημέρωσης της Γκιπούσκα. Ο δικηγόρος του Ιρουλέγκι -ο Ενρίκε Βίγια- και ο Μιγκέλ Καστέλς κάλεσαν συνέντευξη τύπου στις 23 Ιουνίου 1982, όπου τόνισαν ότι η συμπεριφορά των ατόμων που όπως αποδείχτηκε ήταν Γκουάρντια Σιβίλ, ανταποκρινόταν ακριβώς σ' αυτό που έλεγαν «ανεξέλεγκτα στοιχεία». Η απόφαση ήταν γι' αυτούς χειροπιαστή απόδειξη της άμεσης σχέσης των «ανεξέλεγκτων» με τα όργανα εξουσίας του κράτους. Ο Βίγια και ο Καστέλς πρόσθεσαν ότι η συγκάλυψη των πιστολέρο και η παρεμπόδιση της δικαιοσύνης που έκανε η δημόσια αρχή ήταν συνηθισμένο φαινόμενο και θύμισαν την υπόθεση στο μπαρ Ενταγιάις, την υπόθεση Χοσέμπα Μπαρραντιarán και την υπόθεση της Αλμερίας. Αντί να προστατεύουν τα θύματα, οι δημόσιες αρχές φροντίζουν για την ασυδοσία των δημίων όταν αυτοί ανήκουν στο κρατικό μηχανισμό. Όσο για τη συγκεκριμένη περίπτωση -είπαν- ποτέ δεν θα μάθουμε τι ήθελαν να κάνουν οι «Ειδικοί πράκτορες», αφού ήταν φανερό ότι δεν είχαν σκοπό να κάνουν έρευνα στο αυτοκίνητο.

Καλύτερα να μην κάνουμε εικασίες. Η αλαζονεία και η ασυδοσία με την οποία ενεργούσαν τέτοιου είδους άτομα, δεν είχε

όρια. Έκαναν μπλόκα στους δρόμους χωρίς κανένα σκοπό ή με μοναδικό στόχο να εξευτελίσουν τους οδηγούς. Τους έβγαζαν από το αυτοκίνητο και τους έστηναν με το πρόσωπο στον τοίχο με τα χέρια ψηλά και τα πόδια ανοιχτά, για όση ώρα τους κάπνιζε, χωρίς καν να κάνουν τον κόπο να ζητήσουν ταυτότητες ή χαρτιά του οχήματος. Δεν ήταν σπάνια τα μπλόκα για αλκοτέστ κοντά σ' εστιατόρια όπου γινόταν ένας γάμος, σε σημεία όπου δεν υπήρχε καθόλου κυκλοφορία.

Θυμάμαι ότι μια φορά, μας σταμάτησαν με το αυτοκίνητο που πάντοτε οδηγούσε η Πούρα. Έχωσαν το αυτόματο στο παράθυρο του συνοδηγού, όπου καθόμουν εγώ, και ζήτησαν με απαίσιο τρόπο τα χαρτιά μας. Επειδή τα δικά μου είχαν πέσει κάτω, τους ρώτησα χωρίς να κουνηθώ, εάν μπορούσα να σκύψω για να τα πιάσω. Μου αποκρίθηκαν ότι μπορούσαμε να φύγουμε, έτσι χωρίς τίποτα άλλο. Μου έκανε μεγάλη εντύπωση αυτό, ώσπου η Πούρα μου είπε ότι κοίταζαν τον αριθμό κυκλοφορίας και κάτι είπαν μεταξύ τους γελώντας. Ο αριθμός ήταν από την Αλμερία. Μας χρησίμευσε για φυλαχτό και σε πολλά άλλα μπλόκα. Ακόμα και στα σύνορα του Ιρούν, όπου ποτέ δεν μας έψαξαν το αυτοκίνητο, ούτε μας έβγαλαν ποτέ έξω. Όλο και κάποιος πιτσιρικάς Γκουάρντια Σιβίλ μας ρωτούσε αν είμαστε από την Αλμερία ή από την περιφέρεια. Ήταν από αυτούς που μετρούσαν με αγωνία τις μέρες που έπρεπε να μείνουν εκεί. Δεν είχαν καμία σχέση με τους πιστολέρο ή τους δήμευτές που απολάμβαναν να βασανίζουν τους ανθρώπους με την πρόφαση της μάχης ενάντια στην τρομοκρατία.

Ασκήθηκε έφεση στη δικαστική απόφαση, στο Περιφερειακό Εφετείο της Παμπλόνα, που συμπεριλάμβανε τότε τη Ναβέρα και τη Γκιπούσκοα, ως παράξενη αναγνώριση ότι και οι δύο επαρχίες ανήκαν στην ίδια εθνότητα. Την εποχή εκείνη, το Αστικό Δικαστήριο ήταν πολύ συντηρητικό. Κυρίως όταν ήταν πρόεδρος ο Μάριο Ντεάν, που υποστήριζε ότι κάθε διαζύγιο ήταν ανήθικο και κάθε έκτρωση ισοδυναμούσε με φόνο. Γενικά, οι συνάδελφοι της Παμπλόνα δεν μ' είχαν σε μεγάλη συμπάθεια. Μου είχαν ανατρέψει μερικώς μία απόφαση διότι, όπως ισχυρίστηκαν, είχα κάνει λάθος 19 πεσέτες όταν όρισα μία αποζημίωση αρκετών εκατομμυρίων. Ζήτησα από το Μανόλο Καταλάν -τον δικαστικό γραμματέα- να κάνει το λογαριασμό και το λάθος ήταν δικό τους. Δεν παραξενεύτηκα που μου ακύρωσαν την απόφαση για το ζευγάρι του Αντοάιν. Δεν περιορίστηκαν να πουν ότι σε τέτοιες περιπτώσεις αρμόδια ήταν τα διοικητικά δικαστήρια, αλλά και επιτέθηκαν στην

επιχειρηματολογία της απόφασής μου σαν αληθινοί σταυροφόροι που μάχονται για την Ιερή Γη. Εκείνο το «ειδικόι πράκτορες» τους είχε καθίσει στο στομάχι και θεώρησαν «ακατάλληλα» τα επιχειρήματά μου για την παρεμποδιστική τακτική και την κακοπιστία της Γενικής Διοίκησης Γκουάρντια Σιβίλ.

Ο Ενρίκε Βίγια ήρθε να με βρει για να κουβεντιάσουμε την απόφαση της Παμπλόνας και να με ρωτήσει τι έπρεπε να κάνει, κατά τη γνώμη μου, να πάει κατευθείαν στα διοικητικά δικαστήρια ή να προσφύγει στο Ανώτατο Δικαστήριο. Δεν τόλμησα να του δώσω συγκεκριμένη απάντηση. Εκτός από το ότι δεν ήταν δικό μου καθήκον να βοηθήσω με κανένα τρόπο ένα δικηγόρο, υπήρχαν σημαντικοί αστάθμητοι παράγοντες, όπως οι Εφέτες του Αστικού Τμήματος του Ανώτατου Δικαστηρίου που θα αποφάσιζαν την αίτηση αναίρεσεως. Τελικά, ο Βίγια επέλεξε αυτό το δρόμο και πέτυχε. Μου έστειλε ένα αντίγραφο της απόφασης του Ανωτάτου Δικαστηρίου στη Μαδρίτη, όπου βρισκόμουν από τον Ιούλιο του 1984.

Αναιρούσε την απόφαση της Παμπλόνας και επιβεβαίωνε τη δική μου, επιμένοντας ειδικά στην κακόβουλη δυσαρμονία του κρατικού δικηγόρου, που έλεγε στο δικαστήριο της Τολόσα ότι ήταν αρμόδιο το Σαν Σεμπασιάν και μετά, όταν κατατέθηκε η αγωγή στο Σαν Σεμπασιάν, υποστήριζε ότι ήταν αρμοδιότητα των διοικητικών δικαστηρίων. Ο Αντόνιο Καρετέρο, που ήταν μέλος του δικαστηρίου που ανέτρεψε την απόφαση της Παμπλόνας, μου είπε αργότερα ότι είχαν γελάσει πολύ με την οργή που απέπνεε η απόφασή μου και πώς τα έψελνα γερά στη Γκουάρντια Σιβίλ και στον κρατικό δικηγόρο. Ο Αντόνιο είχε ευχαριστηθεί που επιβεβαίωσαν την απόφασή μου.

Έτσι τελειώσε η υπόθεση του Αντοάιν. Περιέργως, τα γεγονότα συνέβησαν λίγους μήνες μετά την απομάκρυνσή μου από την Τολόσα, όταν έμενα στο Άρο και ήρθαν σε γνώση μου, μόλις είχα φτάσει στο Σαν Σεμπασιάν. Εξάλλου, είχα συμμετάσχει και στην εισηγητική επιτροπή της Βουλής για την Αμνηστία, που άφησε αιμώρητους τους πιστολέρο του Αντοάιν. Το «Κράτος τους» πλήρωσε για χάρη τους μερικά εκατομμύρια αποζημίωση στον Χουάν Ιγνάσιο Ιρουλέγκι δέκα χρόνια αφότου του κατέστρεψαν το γόνατο, μ' εκείνο τον ανεξήγητο και σκόπιμο πυροβολισμό. Δεν κατάφερε ούτε να έρθουν να καταθέσουν στο δικαστήριο οι δήμιόι του. Η δικαιοσύνη λίγα πράγματα μπορούσε -και μπορεί- να κάνει μπροστά στην αληθινή εξουσία, θεσμική ή όχι.

Ένα αξιοθαύμαστο παράδειγμα: Ο Μιγκέλ Καστέλς

Εκείνη την εποχή η πολιτική δικαιοσύνη επηρέαζε πολλές οικογένειες. Σε κάθε οικογένεια υπήρχαν πολιτικές απόψεις και στρατεύσεις για κάθε γούστο, κάτι που δημιουργούσε σοβαρές εντάσεις. Φυσικά, ξεπερνούνταν με την απλή μέθοδο να μη μιλούν για όσα τους χώριζαν. Όμως αυτό ήταν δύσκολο, γιατί συγκρούσεις υπήρχαν καθημερινά, και ξεσπούσαν σκάνδαλα και ακούγονταν βαρβαρότητες. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η οικογένεια Καστέλς. Ο πατέρας, ο δον Μιγκέλ, ήταν της Δημοκρατικής Αριστεράς των Χιλ Ρόμπλες και Ρουίς Χιμένες. Η γυναίκα του ήταν εθνικιστής. Ο Μιγκέλ ήταν στο Herri Batasuna. Ο Χοσέ Μανουέλ προσέγγιζε την Ε.Ε. Η Τερέσα Καστέλς και ο άντρας της -ο Χοσέ Ραμόν Ρεκάλδε- ήταν κοντά στο PSOE.

Έτρωγαν όλοι μαζί τις Κυριακές. Μολονότι πρόσεχαν πάρα πολύ να μην ανοιξίζουν συζήτηση για επίμαχα θέματα, μερικές φορές έπαιρναν φωτιά. Αυτοί που συγκρούονταν περισσότερο ήταν ο Μιγκέλ με τον κουνιάδο του, τον Ρεκάλδε. Η υποστήριξη της κυβέρνησης από τον Ρεκάλδε, που για τον Μιγκέλ αντιπροσώπευε την καταστολή και τα βασανιστήρια, ήταν μεγάλη πρόκληση. Μόνο μια φορά ο Μιγκέλ βγήκε από τα ρούχα του. Όταν μου το περιέγραφε, δυσκολευόμουν να φανταστώ τη σκηνή. Σε μια έντονη διαμάχη, σηκώθηκε από το τραπέζι κι αρπάχτηκε με τον κουνιάδο του. Καθώς ο Μιγκέλ ήταν γενικώς ειρηνικό άτομο, φαντάζομαι τι καβγάς θα είχε γίνει. Ο δον Μιγκέλ ήταν συμβολαιογράφος και άτομο πολύ σεβαστό στη Ντονόστια. Φανατικός φιλελεύθερος, δεν μπορούσε ν' ανεχτεί τις φονικές υπερβολές του φρανκισμού και συνελήφθη, αν και για λίγο καιρό, επειδή υπεράσπιζε άτομα που τα έδερναν μπροστά του. Έδειχνε σεβασμό για τα παιδιά του, ό,τι κι αν πίστευαν, ό,τι κι αν έκαναν. Όπως είναι φανερό, στις συγκεκριμένες συνθήκες ανησυχούσε για τον Μιγκέλ.

Όταν τον γνώρισα, στη Ντονόστια, ήταν ήδη μπλεγμένος μ' εκείνη την ηλίθια δίωξη που του είχαν κάνει για τη δημοσίευση ενός εξαιρετικού άρθρου «Υβριστική ασυδοσία» στο περιοδικό «Punto y Hora» της Εουσκαλέρια. Κατάγγειλε την υπεροψία με την οποία φερόταν στο Εουσκάδι οι αστυνομικοί, οι Γκουάρντια Σιβίλ και οι κάθε λογής δημόσιοι φονιάδες, ενώ τα εγκλήματα τους έμεναν συστηματικά ατιμώρητα. Βασανιστές και δήμιοι της χειρότερης πάστας σουλατσάριζαν ανενόχλητοι στους δρόμους

των Χώρας των Βάσκων, ενώ τα θύματά τους συλλαμβάνονταν, φυλακίζονταν και καταδικάζονταν. Και πολλές φορές χωρίς αποδείξεις.

Προς μεγάλη έκπληξη όλων (αφού το «Egin» και το «Punto y Hora» δημοσίευαν συχνά παρόμοια άρθρα), ο Μιγκέλ δικάστηκε και καταδικάστηκε. Προσέφυγε στο Ανώτατο Δικαστήριο. Θυμάμαι ότι η έφεση κατατέθηκε όταν εγώ ήμουν με άδεια στη Μαδρίτη. Πήγα μαζί του στο Δικαστικό Μέγαρο και τον περίμενα στον προθάλαμο του δεύτερου ορόφου. Όταν βγήκε ο Μιγκέλ, τον αγκάλιασα. Η σκηνή αποτέλεσε σκάνδαλο για ορισμένους εφέτες. Δεν ήταν ούτε δικαστικώς, ούτε πολιτικώς ορθό. Ο Μαρτίν Παγίν μου είπε ότι αυτό δεν μου έκανε καλό. Του είπα ότι δεν το έκανα για να μου κάνει καλό, αλλά γιατί συμπαραστεκόμουν σ' ένα καλό φίλο σε δύσκολες συνθήκες.

Το Ανώτατο Δικαστήριο καταδίκασε και το Συνταγματικό δεν έλαβε υπόψη το αίτημα κάλυψης. Ήταν σκανδαλώδες. Όχι μόνο επειδή αυτό σήμαινε ευθεία επίθεση στην ελευθερία της έκφρασης αλλά γιατί όταν ο Μιγκέλ έγραψε το άρθρο, ήταν βουλευτής του Herri Batasuna στην Γκιπούσκοα. Η μομφή στις καταχρήσεις, τις κτηνωδίες και τα εγκλήματα της εξουσίας στο Εουσκάδι, αποτελούσε ουσιαστικό μέρος των καθηκόντων του ως πολίτης και ως βουλευτή. Όμως αντιμετωπίστηκε ως «εχθρός», όχι ως πολίτης. Προσέφυγε στο Στρασβούργο και εκεί βρήκε το δίκιο του. Το Βασίλειο της Ισπανίας καταδικάστηκε και ακυρώθηκε η καταδίκη του Μιγκέλ. Είχε καταγγείλει μια «Υβριστική ασυδοσία» που κανένας δεν μπορούσε ν' αρνηθεί, εκτός από τα δικαστήρια του συστήματος. Το δικαστήριο του Στρασβούργου έκανε το καθήκον του με αντικειμενικότητα, αμεροληψία και ανεξαρτησία. Αυτοί εδώ, έκαναν ό,τι κάνουν συνήθως: τα χατίρια του άρχοντα.

Ο Μιγκέλ ήταν πάντοτε ο ίδιος. Εξακολούθη να είναι υπόδειγμα, συνεπέστατος και πιστός στις πεποιθήσεις του. Εξαιρετος δικηγόρος, ποτέ δεν αντικατέστησε το Δίκαιο με την πολιτική διμαγωγία. Μολονότι συναντιόμαστε πολύ σπάνια, η φιλία μας δεν μειώθηκε. Όταν είμαι στριμωγμένος από τον έναν ή τον άλλον, πάντα θα βρω αλληλέγγυο τον Μιγκέλ. Στην περίοδο που έζησα στη Ντονόσια, αυτός είχε δύο καλούς φίλους, τον Ινιάκι Μουνιαγόρι και τον Πέπε Μπεργαμίν. Ο Πέπε δεν άντεξε πολύ, όμως ο Μιγκέλ τον φρόντιζε με αγάπη ως το τέλος.

Ο Μιγκέλ ποτέ δεν καυχήθηκε για τίποτα. Όταν του τηλεφώνησα να του ζητήσω να παρουσιάσει το «Καλημέρα, Εουσκάδι» στη

Ντιονόστια, δέχτηκε με ταλαντεύσεις. Φοβόταν μήπως κάποιος από το κοινό του βάλει ζητήματα σχετικά με το Herri Batasuna κι αυτός δεν ήθελε να μπλέξει σε πολεμική για τους δικούς του. Χάρηκε πολύ που θα συμμετείχε και ο Χοσέμπα Εχιμπάρ. Απολαμβάνει το σεβασμό και την αγάπη όλων των Βάσκων εθνικιστών, ειδικότερα βέβαια, της Βασκικής πατριωτικής αριστεράς. Φυσικά, έχει και το δικό μου σεβασμό, την αγάπη μου και την εκτίμησή μου. Θυμάμαι μια ιστορία που τον περιγράφει ως φίλο των φίλων του. Η κόρη μου η Σουσάνα παντρεύτηκε πριν από δέκα και πάνω χρόνια στην Αλμερία. Αγαπούσε πολύ τον Μιγκέλ από την εποχή που ήμασταν στο Σαν Σεμπασιάν. Ο Μιγκέλ έμαθε πού γινόταν ο γάμος και τηλεφώνησε στη Σουσάνα. Είναι πράγματα που δεν ξεχνιούνται.

Ούτε μπορώ να ξεχάσω την παραμονή του για λίγο καιρό στη φυλακή του Μαρτουρένε. Δεν ξέρω τώρα για ποια βλακεία έγινε αυτό το ανήκουστο. Ήταν μαζί του ένας δημοτικός σύμβουλος του Herri Batasuna στη Παμπλόνα (νομίζω ότι τον έλεγαν Μπαρενετσέα). Ο αδερφός του Χοσέ Μανουέλ μου είπε ότι οι γονείς του ήθελαν να τον επισκεφτούν, μα προτιμούσαν αν ήταν δυνατό, να τον δουν στην αίθουσα των δικηγόρων για μεγαλύτερη διακριτικότητα και απομόνωση. Μίλησα με το διευθυντή της φυλακής του Μαρτουρένε και δέχτηκε να πάμε ο δον Μιγκέλ, η γυναίκα του, ο Χοσέ Μανουέλ, η Πούρα κι εγώ. Ήταν πολύ συγκινητική σκηνή. Παρ' όλη την επιμονή των γονιών του, αρνήθηκε κάθε οικονομική βοήθεια. Τα ίδια και σήμερα. Τόσα καθάρματα ελεύθερα και ο Μιγκέλ Καστέλς στη φυλακή.

Σημειώσεις

1 (*Κελτιβηρία*) [σελ.20] Η περιοχή της Ιβηρίας που κατοικούνταν από τους Κέλτικους λαούς.

2 (*Εουσκαλερία*) [σελ.22] Το έθνος* των Βάσκων αποτελούμενο από επτά επαρχίες: Άραβα, Μπασεναφάροα, Βισκάια, Γκιπούσκοα, Λαπούρντι, Ναφάροα και Θουμπέροα. Εκτείνεται σε μια επιφάνεια 20.864 τετρ.χλμ. με πληθυσμό 2.900.000 κατοίκους. Οι επαρχίες Γκιπούσκοα, Βισκάια και Άλαβα αποτελούν μια από τις 17 αυτόνομες κοινότητες της Ισπανίας με την ονομασία «Χώρα των Βάσκων». Οι Θουμπέροα (Μωλών) και το Λαπούρντι (Μπαγιόν) ανήκουν στην Γαλλία. Το παράδοξο του κατακερματισμού της Εουσκαλερία καταδεικνύεται από την διαίρεση της Ναφάροας (Ναβάρρα) της μεγαλύτερης από τις επτά επαρχίες. Ένα μέρος της ανήκει στην Ισπανία και το άλλο στην Γαλλία.

Η γλώσσα τους η Εουσκάρα δεν συγγενεύει με καμιά άλλη ινδοευρωπαϊκή γλώσσα και οι ρίζες της παραμένουν άγνωστες, ενώ σύμφωνα με πρόσφατες έρευνες της Unesco τείνει να εκλείψει.

3 (*Εουσκάδι*) [σελ.25] Ονομασία που επινόησε ο Σαμπίνο Αράνα το 1896 για να περιγράψει τις επτά επαρχίες. Αποτελείται από τις λέξεις: Εούσκο και το ενωτικό Ντι. Από το 1936 και έπειτα άρχισε να χρησιμοποιείται ευρέως ο όρος αυτός. Μετά την παρα-

*Δοθείσης της ευκαιρίας, όπου έθνος βάλτε λαός, έτσι για να βάλουμε τα πράγματα στην αντικρατική τους θέση. Το έθνος σαφώς και είναι δημιούργημα του κράτους, από την Γαλλική Επανάσταση και δώθε, προκειμένου να προσδώσει στο κράτος, μέρος της ιερότητας, που έτεινε να χαθεί από τον παραμερισμό της Εκκλησίας. Ένα ακόμη δεκανίκι απαραίτητο για την προσήλωση του λαού στα νεοκτηθέντα ιδανικά: Αδελφoσύνη, Ισότητα και Δικαιοσύνη, τα οποία στη πορεία δικαίωσαν τον εννοιολογικό τους προσδιορισμό... έμειναν ιδανικά και δεν έγιναν ποτέ πραγματικότητα, πλην των επαναστάσεων-λαμπρών ακτίδων φωτός στην ανθρώπινη ιστορία.

χώρηση μερικής «αυτονομίας» κάτω από την ισπανική σημαία, που περιλάμβανε τις τρεις επαρχίες Γκιπούσκοα, Βισκαία και Άλαβα (την τελευταία όχι ολόκληρη) ο όρος Εουσκαλερία επανέκτησε την προαιώνια χρήση του και περιγράφει τον Βασκικό λαό στο σύνολο του.

4 (Τιερνό, Μορόδο, Καρίγιο, Ρόχας Μάρκος) [σελ.32] Γνωστοί πολιτικοί ηγέτες της Αριστεράς.

5 (FRAP) [σελ.33] Επαναστατικό Αντιφασιστικό Πατριωτικό Μέτωπο. Την 27 Σεπτέμβρη του 1975 το καθεστώς του Φράνκο εκτέλεσε τρεις αγωνιστές του FRAP (Μπαένα Αλόνσο, Γκαρθία Σανθ και Σάντσεθ Μπράβο) και δύο της ETA (Άνχελ Ετσεμπερία Οταέγκι και Χουάν Παρέδες Μανότ, Τσίκι). Στις τέσσερις από τις πέντε εκτελέσεις τα αποσπάσματα τα αποτελούσαν εθελοντές... Μετά από δύο μήνες, ο Φράνκο ψόφησε.

6 (GAL) [σελ.35] Αντιτρομοκρατικές Ομάδες για την Απελευθέρωση(!!!) Παρακρατική οργάνωση που έδρασε από τον Οκτώβρη του 1983 ως τον Ιούλιο του 1989, με απολογισμό 27 νεκρούς και άλλους τόσους σοβαρά τραυματισμένους αγωνιστές ή απλώς Βάσκους που... της έμοιαζαν για αγωνιστές, μιας και τα χτυπήματα της ήταν αδιάκριτα και συνήθως τυφλά. Το ιδρυτικό τους κείμενο είναι εύγλωτο: «Μετά από κάθε επίθεση της ETA θα ακολουθεί επίθεση εναντίον μελών της πατριωτικής αριστεράς.»

Για τις GAL δούλευαν μισθοφόροι και η οργάνωση χρηματοδοτούνταν από το Υπουργείο Εσωτερικών. Αν και είχαν αναγνωριστεί μέλη τους, για πολύ καιρό κυκλοφορούσαν ελεύθεροι μέχρι που ο τύπος άρχισε να ερευνά την υπόθεση και οι πρώτοι που συνελήφθησαν ήταν δυο μπάτσοι: ο Μιγκέλ Ντομίνγκεθ και ο Χοσέ Αμέδος. Η δίκη τους διεξήχθη το 1991 και από τη αρχή διαφάνηκε η επικείμενη ατιμωρησία και συγκάλυψη: οι κατηγορούμενοι μαζί με συναδέλφους τους που πήγαν ως μάρτυρες υπεράσπισης, έφτασαν μέχρι και να προκαλούν και να απειλούν τους δικαστές μέσα στην αίθουσα δίχως την παραμικρή συνέπεια. Τελικά τους κήρυξαν ένοχους μόνο για μια κατηγορία από τις πολλές που τους βάρυναν.

Το 1994 νέα στοιχεία βγήκαν στην επιφάνεια και ο πρώην κυβερνήτης της Βισκαία, Χουλιάν Σανκριστόμπαλ ακολούθησε στην φυλακή τους Αμέδο και Ντομίνγκεθ. Ένα χρόνο μετά, σειρά

πήραν οι Ραφαέλ Βέρα και οι μπάτσοι Πλαντσούελο, Άλβαρεθ, ο «σοσιαλιστής» Νταμπορενέα και ο γενικός διοικητής της Γκουάρντια Σιβίλ, Ρολδάν.

Στα τέλη του 1995 άνοιξε ξανά ο φάκελος με κατηγορούμενο αυτή τη φορά τον πρώην υπουργό εσωτερικών, Χοσέ Μπαριονουέβο. Τα νέα αυτά στοιχεία που είχαν πάρει μορφή χιονοστιβάδας δεν ήταν ικανά να πείσουν τον Γάλλο υπουργό δικαιοσύνης να ανοίξει την υπόθεση μιας και εκεί κρίνονταν οι βαριές ποινές αφού όλα τα εγκλήματα των GAL (πλην ενός -αυτού για το οποίο καταδικάστηκαν οι Αμέδο και Ντομίνγκεθ) έλαβαν χώρα στην Γαλλία.

7 (23η Φλεβάρη) [σελ.36] Αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος την νύχτα της 23 Φλεβάρη 1981, όταν 200 στρατιώτες υπό τις διαταγές του συνταγματάρχη Τεχέρο κατέλαβαν το ισπανικό κοινοβούλιο. Το πραξικόπημα κράτησε μερικές μονάχα ώρες, αφού τον Τεχέρο ακολούθησε μονάχα ο στρατιωτικός διοικητής της Βαλένθια κατεβάζοντας στους δρόμους της πόλης τα τανκς.

Ξεχωριστό στιγμιότυπο της βραδιάς η απαθανάτιση από τις κάμερες της ισπανικής βουλής του πραξικοπηματία Τεχέρο να εισέρχεται στην αίθουσα του κοινοβουλίου με ένα πιστόλι κι να αρχίσει να πυροβολεί στον αέρα, σκορπώντας τον τρόμο στους παριστάμενους βουλευτές.

8 (Λάσα και Θαμπάλα) [σελ.43] Ο Χοσέ Αντόνιο Λάσα και ο Χοσέ Ιγνάσιο Θαμπάλα είναι τα πιο γνωστά θύματα της Κρατικής Τρομοκρατίας στην Ισπανία. «Εξαφανίστηκαν» το 1983 και τα πτώματά τους βρέθηκαν 10 χρόνια αργότερα. Είχαν πεθάνει από φρικτά βασανιστήρια και θάφτηκαν σε άβυσσο ασβέστη. Όταν έφτασαν τα οστά τους 10 χρόνια μετά, συγγενείς και σύντροφοι τους που περίμεναν στο αεροδρόμιο του Αλικάντε να τα παραλάβουν, δέχτηκαν επίθεση από τη Γκουάρντια Σιβίλ, το ίδιο συνέβη αργότερα και στο νεκροταφείο που πήγαν να τους τιμήσουν...

9 (PNV) [σελ.45] Βασκικό Εθνικιστικό Κόμμα, ιδρύθηκε στις 31 Ιουλίου του 1895 από τον Σαμπίνο Αράνα.

10 (Ινιάκι Γκαμπιλόντο) [σελ.49] Πολύ γνωστός δημοσιογράφος του ραδιοφώνου.

11 (*Χαβιέρ Αντία Αρθαγιούθ*) [σελ.50] Πρόεδρος του δεξιού PNV. Από τους ελάχιστους Βάσκους πολιτικούς που τάχθηκε δημόσια υπέρ της ένταξης της Ισπανίας στο ΝΑΤΟ, από τους ελάχιστους πολιτικούς στην Ισπανία που έπλεξαν το εγκώμιο του Ρήγκαν κατά την επίσκεψη του τελευταίου στην Μαδρίτη, από τους ελάχιστους ευρωπαϊούς πολιτικούς που υπερασπίσθηκαν τον Ιταλό πρωθυπουργό Τζούλιο Αντρεότι όταν έγιναν γνωστές οι σχέσεις του χριστιανοδημοκράτη ηγέτη με την Μαφία...

12 (*Herri Batasuna*) [σελ.50] Λαϊκή Ενότητα. Πολιτικός φορέας διαφόρων τάσεων της πατριωτικής αριστεράς, συνενώνει τους παρακάτω σχηματισμούς: HASI, LAIA, ESB και ANV. Κατεβαίνει για πρώτη φορά σαν εκλογικός συνασπισμός το 1978.

Στις εκλογές μαζεύει κατά μέσο όρο περί τους 200.000 ψήφους σε ένα σύνολο 2.400.000 κατοίκων της Χώρας των Βάσκων (πρώτο κόμμα το PNV).

Δολοφονίες από παραστρατιωτικές ομάδες, μακρόχρονες φυλακίσεις, μαζικές προσαγωγές συνθέτουν το σκηνικό καταστολής που βίωσαν τα μέλη του από καταβολής του ως και το οριστικό του κλείσιμο τον Σεπτέμβριο του 2003, όταν ο «αριστερός» διώκτης του Πινোসέτ και διώκτης συνάμα όλων των εξεγερμένων επί «ισπανικού» εδάφους δικαστής Γκαρθόν το κήρυξε παράνομο.

13 (*Οτέγκι*) [σελ.51] Ηγέτης του Herri Batasuna, έμεινε 6 χρόνια στην φυλακή, για συμμετοχή στην ETA -δεν αποδέχθηκε ποτέ την συμμετοχή του.

14 (*Χούλιο Ανγκίτα*) [σελ.53] Ηγέτης της Ενωμένης Αριστεράς (Izquierda Unida).

15 (*Egin*) [σελ.53] Αντικαθεστωτική Εφημερίδα, το 1993 η Ερτζζάιντζα εισέβαλε στα γραφεία της και κατέσχεσε σημαντικό υλικό, ένα χρόνο αργότερα ο Πέπε Ρέι, μέλος τότε της συντακτικής ομάδας της εφημερίδας έμεινε στη φυλακή για 95 ημέρες.

16 (*Gurasoak*) [σελ.60] Εφημερίδα που εκδίδει η Ένωση Γονέων «Να ζήσουμε χωρίς ναρκωτικά»

17 (*Egunkaria*) [σελ.60] Εφημερίδα εξ' ολοκλήρου στην Εουσκάρα. Τον Φεβρουάριο του 2003 το ισπανικό κράτος διέταξε την οριστι-

κή παύση της λειτουργίας της ενώ προχώρησε και στην σύλληψη δέκα αρθρογράφων της.

18 (*Κομπανίς*) [σελ.60] Ο Αθάνια ήταν πρόεδρος της Ισπανικής Δημοκρατίας την περίοδο του Εμφυλίου (1936) και ο Κομπανίς ήταν πρόεδρος της Χεναραλιδάδ, της κυβέρνησης της Καταλονίας.

19 (*Χαβιέρ Χ. Ραμίρες*) [σελ.62] Διευθυντής της Εφημερίδας «El mundo».

20 (*Gara*) [σελ.64] Βασκική αντικαθεστωτική εφημερίδα, με τα περισσότερα άρθρα στην Εουσκάρα, τελεί υπό συνεχή απειλή κλεισίματος -σε εξέλιξη καμπάνια υπέρ της και ταυτόχρονα κόντρα στην νιοσιτή απόπειρα του ισπανικού κράτους να φιμώσει μια φωνή αντίδρασης.

21 (*EKIM*) [σελ.78] Εκδοτικός οίκος με έδρα το Μπουένος Αίρες. Αρχικά εκφράζει τις θέσεις του ΠΝΒ. Στις αρχές της δεκαετίας του '50- μεταφέρει την έδρα του στο Μπιλμπάο όπου και μερικά χρόνια αργότερα, επανεξετάζοντας τις αναγκαιότητες του αγώνα για ανεξαρτησία θα αποτελέσει ένα από τα γενεσιουργά κύτταρα της ETA.

22 (*Haika*) [σελ.78] Ριζοσπαστική-Πατριωτική Νεολαία, κηρύχτηκε παράνομη (με την κατηγορία ότι αποτελεί τον προθάλαμο της ETA) όπως άλλωστε και οι JARRAI, SEGI. Η ΗΑΙΚΑ συστάθηκε στις 22 Απριλίου του 2000 και αποτέλεσε την συνέχεια της JARRAI και την διαδέχτηκε με την σειρά της η SEGI μέχρι να την κηρύξει παράνομη ο συνήθης δράστης ... Γκαρθόν στις 5 Φεβρουαρίου του 2001. JARRAI, ΗΑΙΚΑ και SEGI σημαίνουν το ίδιο: Συνεχίζουμε...

23 (*Σάμπρα και Σατίλα*) [σελ.83] Πρόκειται για το γνωστό εγκληματία πολέμου, Αριέλ Σαρόν, σημερινό πρωθυπουργό του Ισραήλ. Το 1982, μετά τη ναζιστική εισβολή του ισραηλινού στρατού στη Βηρυτό του Λιβάνου, ο επικεφαλής της επιχείρησης Αριέλ Σαρόν επέτρεψε και βοήθησε τους Χριστιανούς Φαλαγγίτες, ακροδεξιούς και θανάσιμους εχθρούς των Παλαιστινίων, να εισβάλλουν στα στρατόπεδα προσφύγων Σάμπρα και Σατίλα. Επί 3 μέρες οι Φαλαγγίτες βίαζαν, έσφαζαν, ακρωτηρίαζαν γυναικόπαιδα. Οι νεκροί ξεπέρασαν τις δύο χιλιάδες.

24 (*Εσκριβα δε Μπαλαγκέρ*) [σελ.95] Ο ιδρυτής του Opus Dei (έργο Θεού), ισχυρής θρησκευτικής οργάνωσης που προωθεί τα μέλη της σε περίοπτες κρατικές θέσεις.

25 (*Gora Ta Gora*) [σελ.98] «Ψηλά και Ψηλά» ο επίσημος ύμνος της χώρας των Βάσκων.

26 (*Εούσκο Γκουδαριάκ*) [σελ.98] Ο ύμνος του Βάσκου μαχητή, οι στίχοι του οποίου επικεντρώνονται στην αναγκαιότητα του απελευθερωτικού αντιφασιστικού αγώνα.

27 (*Αντόνιο Κάνοβας Ντε Καστίγιο*) [σελ.100] Έξι φορές πρωθυπουργός από το 1875 ως το σωτήριο... 1897. Η πορεία του σηματοδότηκε από μια δίχως προηγούμενο καταστολή και διαφθορά τόσο στην Ισπανία όσο και στις αποικίες της. Τον Ιούνιο του 1896 εξερράγη μια βόμβα στην Βαρκελώνη και ακολούθησε μαζικό κύμα συλλήψεων.

Η δίκη διεξήχθη στο Μοντζουίκ και η απόφαση βγήκε με συνοπτικές διαδικασίες: Πέντε καταλανοί αναρχικοί οδηγήθηκαν στην αγχόνη και 63 εξορίστηκαν στην Μεγάλη Βρετανία. Ένας δημοσιογράφος κατέγραψε και δημοσίευσε τα βασανιστήρια που υπέστησαν οι συλληφθέντες προκειμένου να ομολογήσουν, σηματοδοτώντας την αρχή μαζικών κινητοποιήσεων σε διεθνές επίπεδο. Ο Κάνοβας βρέθηκε στο στόχαστρο των διαμαρτυριών. Από εκείνη την στιγμή άρχισε να δέχεται σωρεία απειλών. Το υπόλοιπο της ζωής του έμελλε να το περάσει κάτω από ασφυκτική αστυνομική προστασία, εκτός... της κρίσιμης στιγμής της εκτέλεσης του από τον ιταλό αναρχικό Μικέλε Ανγκιολίλο..

Μ. Ανγκιολίλο

Ο Ανγκιολίλο δούλευε στο Λονδίνο ως τυπογράφος, κι εκεί ήταν που ήρθε σε επαφή με καταλανούς αναρχικούς και αποφάσισε να εκδικηθεί τους συντρόφους του, του Μοντζουίκ.

Ταξίδεψε στο Παρίσι όπου και τον βοήθησαν σε ό,τι χρειάστηκε οι εξόριστοι από το τυραννικό καθεστώς του Κάνοβας, επαναστάτες Κουβανοί. Έβγαλε ψεύτικη ταυτότητα και παριστάνοντας τον ιταλό δημοσιογράφο Ριναλντίνι, κατάφερε να πάρει διαπίστευση

για να καλύψει τις διακοπές του Κάνοβας. Η κατάλληλη στιγμή ήρθε στις 8 Αυγούστου του 1897 στην Σάντα Αγκουέδα, στο Σαν Σεμπασιάν. Ενώ ο Κάνοβας διάβαζε την εφημερίδα του, ο Ανγκολίλο τον πυροβόλησε τρεις φορές προκαλώντας τον ακαριαίο θάνατο του. Κατόπιν δεν επιχείρησε να διαφύγει, παρά προτίμησε να περιμένει την σύλληψη του και την βέβαιη εκτέλεση του, η οποία ήρθε μετά από δώδεκα μέρες. Λίγο πριν τον οδηγήσουν στη αγχόνη δήλωσε: «*Δεν είμαι δολοφόνος, εκδικητής είμαι, εκδικήθηκα τα αδελφιά μου του Μοντζουίκ.*»

28 (Σαπατέρο) [σελ.106] Αρχηγός των Σοσιαλιστών, Γ.Γ. του PSOE.

29 (I.R.A.) [σελ.121] Ο δικαστής στο σημείο αυτό κάνει λόγο για παράδοση των όπλων από την μεριά του IRA, πρέπει όμως να αποσαφηνιστεί ότι ο IRA ουδέποτε έκανε το ιστορικό λάθος να παραδώσει τα όπλα, παρά μόνο έχει συμφωνήσει στην κατάπαυση του πυρός.

30 (Ολμία Καστρεσάνα) [σελ.123] Μέλος της ETA, σκοτώθηκε στα 21 της χρόνια, όταν εξερράγη στα χέρια της εκρηκτικός μηχανισμός.

Το συμβάν έγινε μέσα σε διαμέρισμα και όχι μέσα σε αυτοκίνητο όπως λανθασμένα είχαμε αναφέρει στο βιβλίο «Μέρες».

31 (Δημοκρατική Ένωση) [σελ.139] Συμπίρωση της αντιπολίτευσης στη δικτατορία (1974) που ξεκίνησε με πρωτοβουλία του ΚΚΙ και συμμετείχαν οι σοσιαλιστές και διάφοροι πολιτικοί καριέρας.

32 (MIL) [σελ.141] Τα αρχικά του έχουν διττή σημασία: Ιβηρικό

Απελευθερωτικό Κίνημα, αλλά και Χίλιοι (Mil). Ένοπλη αναρχική οργάνωση που έδρασε από τον Σεπτέμβριο του 1972 μέχρι τον Αύγουστο του 1973 όταν και κήρυξε την αυτοδιάλυση του, ένα μήνα μετά τα περισσότερα μέλη του συλλαμβάνονται και οι υπόλοιποι διαφεύγουν- ανάμεσα τους και ο Ζαν Μαρκ Ρουγιάν, κρατούμενος από τον Φεβρουάριο του 1987 στα λευκά κελιά των Γαλλικών φυλακών για την συμμετοχή του στην Action Directe.

Π. Avrić

Στις 8 Ιανουαρίου το Πολεμικό Συμβούλιο βγάζει την... προειλημμένη απόφαση του: Ο Πουτις Αντίκ καταδικάζεται σε θάνατο. Την 1η Μαρτίου η απόφαση επικυρώνεται και από το Υπουργικό Συμβούλιο και η εκτέλεση του δια απαγχονισμού, ορίζεται για το ξημέρωμα της επομένης.

33 (Φροντόν) [σελ.147] Είναι ένα παιχνίδι με μπάλα που τη χτυπάνε σ' ένα τοίχο, παραδοσιακό των Βάσκων. Μοιάζει με το «σκουός».

34 (ETA Polis-Milis) [σελ.147] Η πολιτικό-στρατιωτική ETA, αποσχίστηκε από την ETA το 1974 και κήρυξε την αυτοδιάλυση της το 1984.

35 (KAS) [σελ.155] Συντονιστικό Σοσιαλιστών Πατριωτών. Πολιτικός σχηματισμός που ιδρύθηκε το 1975 με σκοπό να στεγάσει όλες τις αντικαθεστωτικές οργανώσεις.

36 (LAIA) [σελ.159] Πολιτικό κόμμα, που ίδρυσε το 1974 η ETA με σκοπό την δημιουργία ενός αμιγούς εργατικού κόμματος, στο οποίο σημειωτέον, τα πρώτα δυο χρόνια συνέπλεαν μαρξιστές-λενινιστές, τροτσικιστές και αναρχικοί, σιγά σιγά βέβαια επήλθαν οι συνήθεις αποσχίσεις (LAIK, LAI bai).

37 (UCD) [σελ.167] Ένωση Δημοκρατικού Κέντρου, το κόμμα του Σουάρες, η δεξιά τότε κυβέρνηση.

38 (Συμφωνίες της Μονκλόα) [σελ.168] Έτσι ονομάζονται οι Συμφωνίες που έκαναν τα πολιτικά κόμματα για τη μεταπολίτευση.

39 [σελ.188] Λογοπαίγνιο στα Ισπανικά με το «civilizar» και «Guardia Civil-izar» που δεν μεταφράζεται.

40 (Τσιγίδα) [σελ.211] Διάσημος γλύπτης.

41 (CAA) [σελ.229] Αυτόνομο Αντικαπιταλιστικά Κομάντο, Βασκική ένοπλη επαναστατική οργάνωση(1976-1985). Ξεπήδησε από την εργατική αυτονομία, μοιράζονταν μεν τις θέσεις με την πατριωτική αριστερά για ανεξαρτησία και σοσιαλισμό, αυτοκαθορίζονταν όμως ως ελευθεριακοί.

Επί της συγκεκριμένης ενέργειας που αναφέρει ο Ναβάρρο, κρίναμε σκόπιμο να παραθέσουμε τις θέσεις τους όπως τις εξέφρασαν μέσω της παρακάτω προκήρυξης: «...Ο Ενρίκε Κάσας, εξέχων μέλος του κόμματος που βρίσκεται στην εξουσία και επικεφαλής του Συμβουλίου Ασφαλείας στο Εουσκάδι, ήταν ο βασικός υπεύθυνος της περάτωσης του ονομαζόμενου σχεδίου ZEN. Ήταν συνεπώς εκείνος που επίβλεπε και συντόνιζε τη δράση των Δυνάμεων της Τάξης, εκείνος που διαπραγματευόταν με την διεθνή Σοσιαλ-χριστιανοδημοκρατική Μαφία...»

Κυκλοφορούν επίσης:

ΜΕΡΕΣ

Ινιάκι ντε Χουάνα Τσάος

Ο Ινιάκι ντε Χουάνα Τσάος, βάσκος πολιτικός κρατούμενος της ΕΤΑ, περιγράφει την πραγματικότητα μέσα στις Ισπανικές φυλακές.

"Είναι δύσκολο να σας διηγηθώ σε λίγες γραμμές, την εμπειρία τόσων χρόνων που 'χω περάσει στις Ισπανικές φυλακές, ίσως αδύνατον. Τόσες στιγμές στεναχώριας, ελπίδας, βίας, χαράς, κακίας, κατάθλιψης, διασκέδασης, δεν μπορώ να τις περιγράψω με την ανεπαρκή μου πένα, όμως θα προσπαθήσω να σου μεταφέρω έστω μερικές πινελιές αυτής της πραγματικότητας, σε σένα που ότι φτάνει μέχρι τα αυτιά σου, σχετικά με μας, είναι προϊόν παραπληροφόρησης."

ΤΩΡΑ ΠΙΑ... ΕΙΝΑΙ ΑΡΓΑ

Όρστ Φαντατσίνι

Στο βιβλίο αυτό ο Όρστ Φαντατσίνι, ο αναρχικός ληστής που πέθανε στις ιταλικές φυλακές τα χριστούγεννα του 2001 στα 62 του χρόνια, διηγείται μια απόπειρα απόδρασης που έκανε τον Ιούλη του 1973. Παράλληλα δεν χάνει την ευκαιρία με έυγλωπτο όσο και με σεμνό τρόπο να αποτυπώσει τις σκέψεις του σχετικά με τις φυλακές ως θεμέλιο του αστικού κράτους.

Η ζωή του Φαντατσίνι σηματοδεύτηκε από την συνεχή αναζήτηση της ελευθερίας, μιας ελευθερίας χωρίς όρους και εκπιώσεις όπως την εννοούσε ο ίδιος σαν αναρχικός και που του στερήθηκε ακόμα και στην πιο στοιχειώδη μορφή της για 32 χρόνια.

Είναι η σπαραξικάρδια κραυγή του ανθρώπου που ξέρει ότι κανένας δεν θα σεβαστεί την ακεραιότητα του σπιτιού του, την αξιοπρέπεια της γης του και την ελευθερία των δικών του, αν δεν επιβάλλει το σεβασμό σε εκθρούς και αντιπάλους. Η σπαραξικάρδια και βαθιά κραυγή ενός λαού, που έχει σιχαθεί τον εξαναγκασμό, την επιβολή και τις αυκαφάντιες κάθε είδους και που έχει μάθει καλά το δίδαγμα της ιστορίας: κανένα δικαίωμα δεν αναγνωρίζεται και δεν παραχωρείται χωρίς μακρόχρονο αγώνα που απαιτεί, ταυτόχρονα, πίστη και θάρρος. Η ανεξάρτητη Χώρα των Βάσκων θα περάσει από το σκίδιο στην πραγματικότητα, από το όνειρο στη συγκομιδή και από την απογοήτευση στην ολοκλήρωση, μόνο με τη συλλογική και ώριμη πάλη του βασκικού λαού και κυρίως των πιο αποφασιστικών και πιο συνειδητών μιοσμπιών του. Από τις Βάσκες και τους Βάσκους, που νιώθουν το πάθος για την πολιτική ελευθερία της Χώρας των Βάσκων σαν ένα πυρακτωμένο σίδερο στα πλευρά τους. Μα την ελευθερία πρέπει να την κατακτήσεις, κανένας δεν σου την χαρίζει. Αν σου την παραχωρήσουν από ψηλά, οι ριζες της δεν θα φτάσουν βαθιά μέχρι την ψυχή του λαού και μπορεί να σου την αφαιρέσουν οι ίδιοι, που σου την παραχώρησαν χαριστικά. Όταν κάτι πέφτει ουρανοκατέβато, εύκολα επιστρέφει στην κόλαση.

Το Πάθος για την Ελευθερία: Η Επίθεση του Ισπανικού Κράτους στη Χώρα των Βάσκων, το τελευταίο έργο του Χοσκίν Ναβάρρο, περιγράφει με πάθος και με γλαφυρό τρόπο τα πιο πρόσφατα επεισόδια του αγώνα που δίνει ο βασκικός λαός.